

**ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ȘTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE "CONSTANTIN STERE"**

CATEGORIA "C"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (LXXVII), 2017

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2017

**MOLDOSCOPIE (*Probleme de analiză politică*). – nr.2
(LXXVII), 2017. - Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2017. – 200 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

prof. Gheorghe Rusnac (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
conf. Rodica Rusu (secretar);
prof. Gheorghe Avornic;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
conf. Valeriu Efremov;
prof. Andrey Korobkov (SUA);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Valeriu Moșneaga;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Alexander Șîrineanț (Rusia);
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa
prof. Stefan Troebst (Germania)

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor
și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:

<http://uspee.md/ro/2013-03-18-08-28-54/2013-03-18-08-32-27.html>
<http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/>

S U M A R

Compartimentul ISTORIA, TEORIA ȘI METODOLOGIA ȘTIINȚEI POLITICE		7
Gorincioi Iu.	<i>Francesco Guicciardini - gânditor politic al Renașterii italiene (suport metodic la studierea gândirii politice în epoca Renașterii)</i>	7
Mardari V.	<i>Diaspora: concept și teoria rețelelor de cunoștințe</i>	22
Compartimentul GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ		36
Iatco M.	<i>Influența migrației și inegalităților sociale asupra politicilor pieții muncii în Republica Moldova</i>	36
Juc V., Nistiriuc I.	<i>Unele aspecte privind evoluția culturii organizaționale a administrației publice locale în Republica Moldova</i>	53
Macovetchi C.	<i>Procesul de regionalizare a Republicii Moldova între teorie și practică</i>	70
Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICA		77
Алистратова О.	<i>«Горячая линия» как инструмент предупреждения торговли людьми</i>	77
Pirtac Gr., Benchechi D., Plesca A.	<i>The impact of the US presidential election on the political discourse of the European leaders</i>	84
Pirtac Gr., Doga A.	<i>Afirmarea statului de drept în Republica Moldova: realizării și perspective</i>	91
Saca V., Rusnac Gh.	<i>Transformările sociopolitice din spațiul postcomunist între factorii globali, regionali și locali</i>	101

<i>Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE</i>		<i>120</i>
<i>Bencheci M., Solomon C.</i>	<i>Terorismul contemporan - sursă de pericol asupra sistemului de securitate internațională</i>	<i>120</i>
<i>Caldare Gh., Morari C.</i>	<i>Colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană: probleme și priorități</i>	<i>136</i>
<i>Cebotari S., Budurin-Goreacii C.</i>	<i>Specifics of the Russian Federation interests in Moldova in the context of new geopolitical changes</i>	<i>145</i>
<i>Cotilevici V.</i>	<i>Relațiile moldo-franceze: aspecte ale cooperării economice</i>	<i>165</i>
<i>Efremov V.</i>	<i>Impactul migrației asupra situației de securitate</i>	<i>179</i>
<i>Ткач А.</i>	<i>Подходы к исследованию молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции</i>	<i>186</i>

SUMMARY

CHAPTER: HISTORY, THEORY AND METHODOLOGY OF POLITICAL SCIENCE		7
Gorincioi Iu.	<i>Francesco Guicciardini - political thinker of the Italian Renaissance (methodological support to the study of political thought in the Renaissance)</i>	7
Mardari V.	<i>Diaspora: the concept and the theory of knowledge networks</i>	22
CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		36
Iatco M.	<i>The influence of migration and social inequalities on labor market policies in the Republic of Moldova</i>	36
Juc V., Nistiriuc I.	<i>Some aspects of the development of organizational culture of the local government in the Republic of Moldova</i>	53
Macovetchi C.	<i>The process of regionalization of the Republic of Moldova between theory and practice</i>	70
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		77
Alistratova O.	<i>The "hot-line" as a tool of prevention of human trade</i>	77
Pirtac Gr., Bencheci D., Plesca A.	<i>The impact of the US presidential election on the political discourse of the European leaders</i>	84
Pirtac Gr., Doga A.	<i>The rule of law implementation in the Republic of Moldova: achievements and perspectives</i>	91
Saca V., Rusnac Gh.	<i>Socio-political transformations in the post-communist space between global, regional and local factors</i>	101

CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		120
<i>Bencheci M., Solomon C.</i>	<i>Contemporary terrorism - a source of danger to the international security system</i>	120
<i>Caldare Gh., Morari C.</i>	<i>Collaboration between Moldova and the European Union: problems and priorities</i>	136
<i>Cebotari S., Budurin-Goreacii C.</i>	<i>Specifics of the Russian Federation interests in Moldova in the context of new geopolitical changes</i>	145
<i>Cotilevici V.</i>	<i>The Moldovan-French relations: aspects of the economic cooperation</i>	165
<i>Efremov V.</i>	<i>The impact of migration on security situation</i>	179
<i>Tcaci A.</i>	<i>Approaches to the study of the Moldovan-Russian relations in the context of the processes of European and Eurasian integration</i>	186

COMPARTIMENTUL
ISTORIA, TEORIA SI METODOLOGIA STIINTEI

FRANCESCO GUICCIARDINI - GÂNDITOR POLITIC AL
RENAȘTERII ITALIENE (SUPPORT METODIC LA STUDIAREA
GÂNDIRII POLITICE ÎN EPOCA RENĂȘTERII)

Iulia GORINCIOI

Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea
Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative
Doctor în filosofie, conferențiar universitar

In this paper we have examined some aspects of political and ethical-moral ideas of Francesco Guicciardini, Italian political thinker of the Renaissance in Florence in XIV-XVI centuries. The political and historical context that influenced the views of Guicciardini are revealed. Formation of the political opinions of the thinker occurred on the background of tumultuous events that shook Florence at the intersection of XV-XVI centuries. Brilliant education that he received, as a representative of the aristocratic elite of the city, the possibility of contacting the brightest personalities of humanist thought in the late fifteenth century, as well as the complicated political situation in Florence, spurred him to get involved in solving urgent problems of the state and led him to build up a political position at an early age, which practically will never change until the last days of his life.

Consequently, analysis of the Italian philosopher's works not only allows us to understand his historical or ethical concepts, but also his political views are considered in detail. In order to understand Guicciardini's political ideas and for determining his place and role in the historical development of political thought of the Renaissance and the modern age, we must properly evaluate both his political activity and its motivation, and to examine deeply the processes that took place in social and cultural life of the period contemporary to him, environment, in which he was constituted as a person and political thinker.

Key words: *Renaissance, early modern, political ideas, governance, history of Florence, human dignity, freedom, the Great Council, Senate, Gonfaloniere, state form.*

Francesco Guicciardini (1483-1540) este unul dintre cei mai renumiți și importanți reprezentanți ai gândirii politice renașcente italiene. De-a lungul vieții sale a ocupat mai multe posturi importante și onorabile în structurile politice ale Florenței. Inteligent, ager, bine calculat, liber de emoții, Guicciardini își

iubea nespus de mult patria și dorea s-o vadă eliberată de tirania barbară și "acești răufăcători preoți"[3, p.182]. Contemporanii lui, printre care oameni bine-cunoscuți, cum ar fi regele spaniol Ferdinand și regele francez Carol al V-lea, i-au apreciat înalt realizările în politică și l-au considerat Om influent și "mare" [7, p.292] pe scena puterii politice [6, p.12]. Urmașii însă l-au numit "un ticălos josnic", al cărui nume ar trebui să fie gravat cu litere de aur "în stâlpul în famiei" [8, p.74]. Rămânând o figură controversată și plină de culoare timp de aproape 500 de ani, Guicciardini a fost practic necunoscut până în secolul al XIX-lea comunității științifice europene, numele lui fiind menționat, de regulă, în analiza opiniilor lui Niccolo Machiavelli ca "adversar demn, capabil să se ridice la nivelul" corespunzător acestuia. Altfel spus, Guicciardini era perceput doar ca un contemporan mai mic al lui Machiavelli. Ar trebui remarcat faptul, că Machiavelli însuși, fiind în relații bune cu Francesco Guicciardini, l-a respectat și i-a apreciat mult minunata intuiție politică [1, p.13].

Cu toate acestea, contribuția lui Guicciardini în istoria gândirii politice universale a fost în mod clar subestimată. Ca un important gânditor politic, el a încercat să prezică și a prezis soarta întregii Italii. Nu monarhia absolută, așa cum a argumentat Machiavelli, ci Confederația Statelor Independente, cum a sugerat Guicciardini, a fost drumul istoric de dezvoltare al Italiei. Și până în prezent Italia de fapt, trece prin procesul de evoluție dinspre Confederație spre unificarea completă.

În scopul de a înțelege evoluția gândirii politice a lui Francesco Guicciardini, este necesar să facem, mai întâi, o analiză generală a ceea ce prezintă familia din care provine Francesco Guicciardini și mediul în care s-a constituit el ca gânditor politic.

File din biografia lui Francesco Guicciardini

Fiul lui Piero Guicciardini, Francesco, sa născut pe 6 martie 1482 în Florența. Începutul vieții lui este remarcabil, deoarece nașul a fost unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai gândirii umaniste de atunci - Marsilio Ficino. Acesta, fără îndoială, a avut un impact puternic, semnificativ și umanist asupra formării opiniilor gânditorului florentin. Se știe că reprezentanții familiei Guicciardini au avut cele mai importante birouri publice: de 16 ori au devenit gonfalonierul Justiției și de 44 de ori membri ai Senioriei, ocupând cele mai înalte funcții executive și legislative [14, p.69] din Florența. Aceste fapte ne permit să constatăm, că familia Guicciardini era una dintre cele mai influente și bogate în orașul de pe Arno, concurând chiar cu familiile înrudite cu Medici.

Tatăl lui Francesco, Piero Guicciardini, era un om foarte instruit și bine educat, străduindu-se să-i dea o educație corespunzătoare și fiului său. Până la vârsta de 15 ani Francesco Guicciardini a stabilit pentru sine, că dorește să realizeze o carieră în jurisprudență, iar în 1498 a început să studieze dreptul civil,

mai întâi în Florența și apoi în Ferrara și Padova. La absolvire, în 1505, Francesco Guicciardini primește gradul de doctor în drept civil. Aproximativ între 1508 și 1509, Guicciardini scrie lucrarea sa "Istoria Florenței", rămasă neterminată, în care autorul urmărește evoluția statului florentin și încearcă să răspundă la întrebarea ce formă de guvernare ar fi cea mai bună pentru Florența.

În 1511 Francesco Guicciardini este ales ambasador în Spania. Faptul alegerii sale în această funcție a fost fără precedent, așa cum el nu împlinise decât douăzeci și opt de ani. După această numire, cariera lui Francesco Guicciardini merge repede în sus, în ascensiune. Putem spune că, acest prim pas important în cariera sa politică a început prin "colectarea" gândurilor și observațiilor, care, ulterior, se vor așterne în operele politice, prima din ele fiind "Note privind afacerile politice și civile." În aceeași perioadă Guicciardini scrie una dintre cele mai importante opere ale sale, cunoscută sub numele de "Discursul din Logroño", în care el a prezentat programul de reformare politică a Florenței. În timp ce Guicciardini era ambasador în Spania, Florența a cunoscut schimbări politice importante, iar puterea de Medici a fost restaurată. Acest lucru a permis tânărului politician să fie primit la întoarcere printre membrii Signoriei, și în termen de 2 ani să devină consistoriu avocat sub papa Leon al X, simpaticant al familiei Medici.

În 1516, tânărul politician a fost numit guvernator al Modena. Această zonă la acel moment era complet împotmolită în confuzie financiară și politică: taxele nu puteau fi colectate în marea lor majoritate, iar cele care erau percepute imediat erau furate de funcționari, ale căror activități nu erau controlate. În plus, turbulențele financiare și politice în oraș erau agravate de lipsa drumurilor bune. În general, potrivit istoricului italian și autor al unei monografii dedicate lui Francesco Guicciardini, Eduardo Bizzarri, Modena a părut mai degrabă foarte grea încercare pentru un om incoruptibil [14, p.69]. Și totuși, lui Guicciardini i-au fost suficiente doar două luni pentru a restabili ordinea aici. Pentru a asigura curățenia orașului Guicciardini a emis un decret prin care fiecare proprietar era obligat să asigure ordinea pe porțiunea de stradă în fața casei sale, toate deșeurile trebuiau eliminate în afara orașului, iar animalele nu puteau fi lăsate nesupravegheate în interiorul zidurilor orașului. În afară de toate, Guicciardine – guvernatorul nu lua mită, fapt ce-l făcea independent de oricare dintre partidele politice concurente. Ca rezultat, după ceva timp, Guicciardine a asigurat o astfel de ordine, care era greu de închipuit pentru provinciile vecine [14, p.69].

După alegerea papei Clement al VII-a, venit din familia Medici, influența lui Guicciardini a crescut sensibil. Acum el era deja un politician cu experiență pentru a arăta partea bună, nu numai în gestionarea mai multor orașe mari, dar, de asemenea, ca și un lider militar talentat, care a reușit să organizeze apărarea orașului în condiții foarte dificile, cu o lipsă de bani, oameni, precum și lipsa asistenței în timp util din partea papei. Astfel de talente ale lui Francesco Gui-

cciardini nu au trecut neobservate, iar până la sfârșitul lui 1524 a fost chemat de Papa Clement al VII în funcția de președinte al Romagna, una dintre cele mai importante zone care au aparținut bisericii. În această nouă poziție Guicciardine a preluat controlul asupra teritoriilor Ravenna, Imola, Faenza, Forlì, Cesena și Rimini, cu excepția locurilor mai puțin importante. Guvernatorii acestor teritorii au depins de președinte, care, în conformitate cu natura sa și, spre deosebire de predecesorii săi, s-a impus cu autoritate.

În 1525 întreaga Italie este zguduită de vestea că bătălia de la Pavia între trupele franceze și spaniole este pierdută, Francisco I este capturat și armata lui este învinsă. În aceste condiții, Veneția, statele papale, Genova, Florența, Milano constituie alianță cu Franța, numită Liga Latină pentru a elimina spaniolii din țară. Unul dintre susținătorii cei mai înfocați a acestei Ligi a fost Francesco Guicciardini, desemnat locotenent-general al trupelor papale. Dar războiul, care la început părea să fie ușor și scurt, a întâlnit mari dificultăți. S-a făcut simțită lipsa constantă de bani pentru a plăti mercenarii. În scrisorile adresate Papei și nobililor cetățeni din Florența, Guicciardini face apel la un sentiment de patriotism, demonstrează profundă îngrijorare pentru situația din Italia. Din păcate, Liga nu a fost în măsură să împiedice jefuirea Romei în mai 1527. În timp ce armata imperială a invadat orașul papal, Clement al VII-a a fost forțat să se predea fără nici o asistență în condiții foarte umilitoare. Mercenarii, ale căror acțiuni erau imposibil de controlat și care au rămas în oraș timp de câteva luni, au furat sute de case, au ucis mii de oameni, inclusiv femei și copii. Multe opere de artă s-au pierdut definitiv[13]. Iar atunci când s-au retras de la Roma, din cauza izbucnirii ciumei, au lăsat în urmă ruine. În aceste condiții pesimismul, fatalismul și neputința în fața unor circumstanțe obiective au devenit tovarăși indispensabili ai gândirii vremii.

Ca consecință, în 1526 Guicciardini scrie "*Dialog privind gestionarea Florenței*", în care încearcă să dovedească oponenților săi, cât de iluzorie este ideea libertății republicane. El subliniază faptul, că regimul popular de guvernare deține multiple defecte mai grave decât într-unul monarhic. Nu există nici o îndoială că aici Guicciardini se afirmă ca un susținător al regulii minorității. În Florența a fost iarăși guvernarea de Medici, iar Guvernul Poporului a ales ca gonfalonier pe Niccolo Kapponi. Guicciardini însuși a fost suspectat de deturnarea banilor comunei, cu care a trebuit să meargă să plătească pentru soldații mercenari. Mai mult decât atât, ca un adept al familiei Medici în trecut, el a trebuit să plătească în mod repetat sume mari de bani. Guicciardini prea repede a fost transferat în tabăra dușmanilor Florenței pentru toate serviciile sale către stat. Machiavelli în "*Istoria Florenței*" a dat o explicație foarte bună a războiului din oraș pe Arno, folosit pentru a elimina adversarii politici. „Prin urmare, toate acuzațiile oficialilor și comisarilor, dacă acestea lipseau erau inventate, sau dacă acestea erau reale erau justificate” [13, p.61].

În 1528 Florența este cuprinsă de epidemia ciumei și Guicciardini părăsește orașul, trecând la vila nou achiziționată în Santa Margherita, unde în liniște finalizează unele lucrări ale sale, printre care "Note asupra discursului lui Machiavelli în primul deceniu al lui Titus Livius", precum și un număr de "Note privind afacerile politice și civile." Cu toate acestea, atmosfera din orașul Florența era încordată. Cerința lui Papa Ridolfi către institutele politice ale orașului de a prezenta abolirea guvernului popular și de a restabili familia Medici în fostele drepturi a fost respinsă. Florentinii au decis să-și apere libertatea nou-dobândită prin sânge și sacrificii mai degrabă decât să se predea trupelor papale. La 12 octombrie 1529 a început asediul Florenței, iar Francesco Guicciardini a fost nevoit să părăsească orașul, fiind de partea asediatorilor. În septembrie 1530, după căderea orașului, Guicciardini se întorce acasă. Fostului diplomat și general-locotenent al Ligii părea că îi zâmbește din nou norocul. În calitate de membru al Consiliului de opt, Guicciardine face tot posibilul să repună în forță regimul de Stat Medici. Pentru sprijinirea statului lui Alessandro Medici Guicciardini este numit vice legatul papal la Bologna, dar după moartea lui Clement al VII-lea, în 1534 este nevoit să se întoarcă la Florența. La scurt timp moare și Alessandro de Medici, iar impactul lui Guicciardini asupra vieții politice a Florenței este redus la minimum.

Ultimii ani ai vieții și-i petrece în vila lui din Arcetri, dedicându-i scrierii "Istoriei Italiei". Este singura lucrare scrisă de Guicciardini pentru publicare. Prin aceasta se explică precizia în selectarea surselor și atenția la stilul și forma literară aleasă a lucrării, numeroasele redactări ale proiectelor din "Istoria Italiei", prin care Guicciardini încearcă să scape de dialectele și latinismele, tipice de Florența. Diferența este că autorul admira adevărul istoric. În "Istorie" nu este o acoperire unilaterală a faptelor utilizate pentru a dovedi nevinovăția gândurilor sale. Autorul prezintă o mare perspectivă asupra motivelor care determină diferitele acțiuni umane. Interesul lui nu este un conținut etic sau moral, ci impactul asupra evenimentelor desfășurate. În 1530, gânditorul aduce acasă cea mai mare parte din arhiva florentină, rapoartele ambasadurilor florentine și alte documente oficiale. Dovada obiectivității "Istoriei Italiei" a fost definită într-un articol în 1939 de N.M.Pakul[13], profesor de la Universitatea Harkov. Acesta, comparând unele episoade din "Istoria Italiei" și rapoartele din misiunea diplomatică a lui Machiavelli, concluzionează că prezentarea faptelor de către aceștea doi (Guicciardini și Machiavelli) sunt identice. Pe baza acestor rezultate N.M.Pacul susține, că acuratețea declarațiilor făcute de Guicciardini nu este pusă la îndoială și este în concordanță cu materialul documentar [13, p.274; 12, p.12].

Francesco Guicciardini moare la 22 mai 1540 și este îngropat în cripta familiei, dar acest loc nu este marcat printr-un monument, și nici măcar printr-o

piatră de mormânt. Rudele au motivat această absență prin lipsa oricăror solici-tări din partea lui Francesco Guicciardini [12, p.43].

Studiul biografic a lui Francesco Guicciardini, pe care l-am realizat, este dovada, că a fost într-adevăr un om extraordinar, care a atins o poziție înaltă, nu numai datorită faptului nașterii sale într-o familie florentină de înalt respect, dar și într-o măsură mult mai mare, din cauza talentelor lui în domeniul activității politico-guvernamentale și pe tărâmul istorico-literar. Nu există nici o îndoială că opera politico-literară a lui Francesco Guicciardini ne permite o analiză mai profundă a vicisitudinilor vieții politice de-a lungul secolelor XV-XVI din Florența și Italia, deoarece autorul a avut acces la numeroase materiale documentare și personal a participat la mai multe evenimente importante din istoria Itali-ei acestei perioade.

Renașterea – epoca de afirmare a gândirii politice a lui Francesco Guicciardini

Creativitatea lui Francesco Guicciardini se află la intersecția a două perioa-de majore – de la feudalism la perioada modernă timpurie, intervalul de timp ca-re se identifică în cultura civilizației occidentale ca Renașterea. Noțiunea de "*Renaștere*" a fost folosită pentru prima dată la începutul secolului al XIX-lea, mai întâi de către istoricul francez Jules Michelet, de la care a fost preluată de istoricul elvețian Jacob Burckhardt, în lucrarea sa fundamentală "*Cultura Renaș-terii în Italia*". Prin urmare opera politico-istorică a lui Guicciardini reflectă tră-săturile caracteristice ale acestei perioade, ale Renașterii, denumită pe drept cu-vânt "aurora vremurilor moderne", una dintre cele mai bogate perioade nu nu-mai în domeniul artei, ci și pe tărâmul gândirii. Ca epocă distinctă, care a însem-nat "descoperirea lumii, descoperirea omului", Renașterea a marcat începutu-rile vremurilor noi, a însemnat, de fapt, trecerea de la lumea închisă a Evului Mediu la universul infinit. Societatea feudală a Evului Mediu, cu structura sa ierarhică rigidă, dominată de economia agrară și sub puternica influență a Bise-ricii Catolice, a început să se destrame. Andrei Oțetea, renumitul cercetător ro-mân observa, că "baza economică a Renașterii a constituit-o emanciparea țără-nimii, trecerea de la meșteșug la manufactură și de la supremația nobilimii feu-dale la dominația burgheziei. Capitalismul a rupt îngrădirile regimului feudal, a înlocuit ordinea statică a Evului Mediu cu una esențial dinamică și a transferat centrul vieții de la sat la oraș" [12, p.43]. Aici regimul economic întemeiat pe proprietatea funciară este din ce în ce mai mult secondat de unul întemeiat pe bani și pe credit. Această nouă formulă a fost foarte curând generalizată aproape în întreaga Europă. Statul modern este pus tocmai în serviciul acestor noi forțe economice și sociale, aliate ale monarhiei absolute și ale burgheziei în formare. Burghezia europeană, în special cea italiană, anterior împiedicată de îngrădirile și opreliștile feudale, a militat pentru crearea piețelor naționale, pentru crearea

statului național centralizat, luptând totodată pentru eliberarea țăranimii de sub jugul exploatării feudale. Odată cu avântul marii industrii manufacturiere, asistăm la pătrunderea relațiilor de producție burgheze și în agricultură. E demn de remarcat, de asemenea, faptul că și în domeniul financiar italienii au fost deschizători de drumuri.

Renașterea a marcat, totodată și importante progrese și schimbări în domeniul științelor naturii; astfel, în afara numeroaselor invenții și descoperiri, apar noi ipoteze, noi teorii care vor zdruncina puternic vechea icoană a lumii. Firește, teoria heliocentristă a marelui savant polonez Nicolaus Copernic a determinat o adevărată revoluție în concepția oamenilor asupra universului, demonstrând, că pământul nu este centrul universului și nici punctul fix în jurul căruia se mișcă toate astrele, cum se susținea în vechea cosmologie aristotelico-ptolemaică. Era cunoscut faptul că, încă în Antichitate, Aristarh din Samos enunțase ideea heliocentrismului, dar abia Copernic a fundamentat matematic această doctrină, fapt ce a determinat largul său ecou în lumea oamenilor de știință. Prin heliocentrism a fost puternic lezată concepția teologică, fapt atestat de violența cu care reprezentanții bisericii au lovit pe cei care au îmbrățișat această “erezie”, condamnând și chiar arzând de vii pe partizanii teoriei savantului polonez. Exemplele lui Bruno, Galilei și Campanella demonstrează suficient de limpede furia Bisericii Catolice împotriva celor de altă credință. În Italia Renașterii, alături de literatura cea nouă, se afirmă și o viață filosofică nouă, în universități și academii, independentă de teologia catolică sau reformistă. Afirmarea noii științe în epoca Renașterii a coincis cu o aprigă prigoană împotriva ei. Un val de teroare și persecuții avea să cuprindă în special apusul Europei, care sub dictatura lui Girolamo Savonarola, Torquemada și Ignățiu de Loyola a suferit vâlvătaia rugurilor din Campo dei Fiori din Roma, Piazza de la Signoria din Florența, ca apoi să se aprindă cele din Toulouse, Lyon și Paris din Franța, precum și cele din Spania, Portugalia și alte zone ale Europei.

Renașterea a determinat profunde transformări în viața și conștiința popoarelor europene, contribuind la minarea anacronicului regim feudal, a filosofiei scolastice și la înlocuirea treptată a ideologiei teologice cu una pe măsura noii clase burgheze. După cum este cunoscut, această mișcare s-a realizat pe două planuri:

a) ca mișcare științifico-filosofică și culturală, care se baza pe studiul naturii și concluziile obținute în urma generalizării rezultatelor dobândite de științe, opunându-le dogmatismului religios și scolasticii;

b) ca mișcare reformistă, cu reversul ei social și politic, care se ridică împotriva catolicismului și, în general, împotriva rânduielilor feudale.

Deși cele două mișcări mai sus amintite s-au derulat pe planuri diferite, ambele au avut aceeași determinare concret-istorică, fiind legate de opoziția și avântul clasei noi, burghezia. Totodată, cele două mișcări au avut și un punct de

coincidență, deși protestul s-a manifestat în chip diferit și pe planuri diferite. Pe tărâm științific și filosofic, această atitudine s-a manifestat mai cu seamă sub forma luptei împotriva subordonării științei în profitul teologiei, împotriva metodelor sterile utilizate de scolastică, dar și împotriva principiului autorității și, în general, a formalismului scolasticii. Referitor la mișcarea reformistă, trebuie făcută precizarea că, deși a îmbrăcat de cele mai multe ori un veșmânt religios, închidea în ea și un accentuat caracter social: dacă inițial a fost doar o atitudine protestatară cu caracter religios a celor care se ridicaseră împotriva unor dogme și practici ale Bisericii Catolice, mai apoi a căpătat caracterul unei lupte revoluționare de amploare împotriva feudalismului. Mișcarea științifică a Renașterii a fost inaugurată încă de Leonardo da Vinci care a inițiat lupta deschisă împotriva dogmatismului și principiului autorității. Corifeii principali ai Reformei au fost Hus, Luther, Calvin, Erasmus, Münzer ș.a.; dar, pentru a respecta adevărul, va trebui să spunem că doar Erasmus a fost cu adevărat reformist, ceilalți fiind mai degrabă revoluționari, deși, inițial, Luther și Calvin au urmărit doar reforma religiei și revenirea bisericii la preceptele sale inițiale pentru a se debarasa de formalismul exterior. De observat că mișcările antif feudale din secolele XV-XVI (războiul țărănesc german, mișcarea husită din Cehia), deși urmăreau înlăturarea jugului feudal, au îmbrăcat, toate, o haină religioasă, căci ele erau îndreptate în același timp atât împotriva Bisericii Catolice, cât și a religiei dominante, iar tânăra clasă burgheză a încurajat noile doctrine religioase care se opuneau religiei oficiale.

Noua concepție despre lume apărută în epoca Renașterii va stimula și va reflecta în același timp efortul grandios de emancipare a personalității umane, organic corelat cu dezvoltarea științelor și artelor, favorizând apariția unui tip uman specific acestei perioade – omul Renașterii – om plin de sevă biologică și care-și revarsă impetuos avânturile, ridicându-se cu temeritate împotriva tuturor piedicilor care violentează națiunea și libera cugetare. Noile orizonturi spirituale și liberalizarea moralei au creat un anumit tip de "Om al Renașterii", caracterizat prin înțelegere ascuțită, deschisă oricărei idei, simț deosebit al frumosului, dorință de afirmare și renume, individualism cu posibilități de dezvoltare multilaterală, adversar al dogmelor și ideilor preconceptuate. În aspirația sa spre universalitate, "Omul Renașterii" înlătură orice barieră care-i stă în cale, se arată curajos în proiectele sale și plin de forță în acțiune, este prieten și cunoscător al artelor, colindă fără dificultate filosofia și literatura, înlocuiește legile morale cu cele estetice. "Omul Renașterii" este, în primul rând, un umanist cu larg spirit de toleranță, devine individ spiritual și se recunoaște ca atare. Așa se ridicase cândva grecul în fața barbarului, arabul individual față de alți asiatici, individul în fața unor colectivități rasiale. Renasterea si umanismul au contribuit la adâncirea crizei religioase, prin eliberarea spiritului uman de sub tutela Bisericii. Umanistii au inoculat în spirite gustul criticii. Acest mod de a gândi venea

în contradicție cu doctrina oficială care se baza pe autoritatea Scripturii și pe tradiția apostolilor. Prin exegeza filosofică, ei au repus în circulație textele primare ale creștinismului, iar prin tipărirea acestora le-au făcut cunoscute unui număr mare de persoane. S-a constatat că Biserica interpretase în favoarea ei unele pasaje ale Bibliei, iar unele documente pe care se sprijineau pretențiile ei de dominație, între care și celebrul *Donatio Constantini*, erau false. Setea de învățătură trece din mănăstiri în universități, care se înființează aproape în același timp în toate țările Europei, devenind citadele ale cercetării libere. Se trezește un mod obiectiv de a considera și de a trata statul ca și toate lucrurile acestei lumi.

În aceste condiții, Francesco Guicciardini se afirmă ca adept al „oamenilor mari”, a celor bogați și instruiți. Familia Medici, întruchiparea acestei convingeri a gânditorului Guicciardini, mult timp una dintre cele mai importante familii din Florența, și prin extensie din Toscana, a reușit să transforme Republica Florența într-un stat ducal condus prin succesiune ereditară în secolul XVI. Toscana sub conducerea Medici a fost transformată în mai multe feluri, nu întotdeauna în mod pozitiv. Nu ne va fi greu să dovedim că și împrejurările politice din Italia au jucat un rol covârșitor în această privință. Într-adevăr, în secolul al XV-lea Italia era o țară fărâmițată din punct de vedere politic într-o puzderie de stătuțe mici, între care se ducea un război permanent, iar în interiorul lor desfășurându-se o luptă fără scrupule între partidele oponente.

Ideile politice ale lui Francesco Guicciardini

Opera politică a lui Guicciardini prezintă abordarea celor mai diverse probleme politice ale timpului său. Formarea opiniilor de bază ale autorului au avut loc în perioada de tinerețe, pe care mai târziu Guicciardini le-a confirmat sau le-a dezvoltat. Mulți cercetători î-l învinuiesc pe Guicciardini, că este preocupat doar de căutarea unui câștig personal, că manifestă egoism și atitudine pragmatică în tot ceea ce a făcut [4, p.114]. O.L.Weinstein î-l muștră pe Guicciardini în atitudine miticuloasă și limitată a lucrurilor [11, p.311]. Epoca Renașterii și modernității timpurii aduce acuzațiile omului născut să trăiască într-o eră în care moralitatea religioasă medievală se înlocuiește cu principiul reciproc avantajos, iar principala motivație devine interesul personal [9; 16]. Evident, că în aceste condiții este foarte dificil să rămâi fidel principiilor trecutului, trebuie să te schimbi corespunzător în spiritul timpului, fiind de acord să accepți idei noi, să încerci să înveți din circumstanțe obiective, dobândind beneficii maxime. Conștientizarea acestui lucru de Guicciardini nu înseamnă acceptarea lui. În perioada respectivă este încă prea puternic spiritul conservativ, iar Guicciardini are o atitudine aparte, ostilă față de popor, socotindul incapabil să participe la guvernare. Altfel, ar fi greu într-adevăr de înțeles cum un om adus în cadrul catolicismului și mărinimiei, amabilității [3, p.254, 268], ar putea argumenta că "în unele cazuri importante, este necesar să se recurgă la înșelătorie"; sau "prea multă

evlavie înfirmă lumea, așa cum se înmoaie sufletul". Nu fiecare om atunci ar fi îndrăznit să spună asta. Guicciardini a avut o șansă și a făcut-o, iar acest lucru trezește critici. Cu toate acestea, o astfel de direcție este paradoxală, luând în considerare stilul autorului: cititorii operelor sale au avut întotdeauna ocazia să vadă numeroase ambiguități și inclarități de expresie în textele gânditorului, deoarece lui Guicciardini nu-i plăcea să facă declarații definitive și căuta întotdeauna modalități de retragere. A.K.Dzhivelegov, care descrie stilul lui Guicciardini, subliniază faptul că acesta când scrie, "este chinuit de modificările și amendamentele la amendamente" [6,p.59]. Este recunoscut faptul că mulți oameni acționează ca Guicciardini, dar nu doresc să-și publice sau să-și exteriorizeze sentimentele și gândurile. Acum, cinci secole, când condițiile erau de altă natură și societatea însăși era în schimbare, în prim-plan se deplasează alte valori legate de modul de a reuși și de a face o avere, de a face prieteni și de a nu-și face dușmani.

Există diverse concepte psihologice, urmărind găsirea unei soluții la aceste probleme presante ale timpului. Cu toate acestea, principiile care stau la baza comportamentului acestor teorii sunt foarte asemănătoare cu cele care au fost exprimate în secolul al XVI-lea. Prin urmare, trebuie de recunoscut, că pentru a face ceva oamenii doresc să facă acest lucru în avantajul lor. În mod surprinzător, această prevedere o găsim ca ecouri în memoria lui Guicciardini despre regele Spaniei Ferdinand de Aragon. Gânditorul subliniază și admiră înțelepciunea acestui rege, necătând la faptul că poporul î-l credea un rege fraudulos și mincinos [3, p.273, 225, 226, 134, 135].

Guicciardini își concentrează atenția asupra problemei virtuților umane și a omului însuși: cum ar trebui să fie omul și ceea ce este de fapt este acceptabil sau nu, precum și problemele legate de structura politică a statului. Din acest punct de vedere se regăsesc numeroase declarații cu privire la caracteristicile aparatului politic al Florenței, cu privire la sarcinile cetățeanului ideal și a conducătorul ideal. Nu e de mirare, că V.I.Rutenburg apreciază acest efort așa de mult, remarcând faptul, că ideile respective luate în ansamblu ar constitui un tratat politic nu mai rău decât "Principile" lui Machiavelli [15, p.123].

Ridicând problema naturii umane, Guicciardini scrie despre tendința oamenilor de a face bine [3, p.134, 225, 336], de a face bine chiar și fără speranță de a fi remunerați. În opinia noastră, referindu-se la problema naturii umane și susținând înclinația sa inițială de bună, Guicciardini atrage discuțiile ideale despre ceea ce ar trebui să fie omul. În același timp, el scrie despre viața reală, departe de concluzii speculative. Realitatea constă în faptul, că natura umană este foarte slabă, este în imposibilitatea de a rezista tuturor ispitelor și este forțată să se adapteze, sprijinindu-se pe soartă [3, p.135]. Prin urmare, "pentru a păstra oamenii în fidelitate față de natura lor s-au căutat legislatorii înțelepți - recompensa si pedeapsa", menționează filosoful. Astfel de măsuri, în conformitate cu

opinia lui Guicciardini, trebuie întotdeauna să fie folosite pentru educarea cetățenilor buni. Autorul presupune că o persoană se poate retrage din calea binelui de dragul propriului beneficiu sau interes, considerând acest lucru destul de normal, pentru că toată lumea se învârtă în jurul interesului privat. Cu toate acestea, în cazul în care o persoană preferă să schimbe binele cu răul, fără nici un interes pentru el însăși, ar trebui să fie numit "fiara". Se pare că, dacă un astfel de gând a fost doar un tribut adus tradiției umaniste, așa cum este revendicat de către A.K.Dzhivelegov, Guicciardini nu ar mai fi revenit la el de atâtea ori. Dar antiteza "fiarei", care definește preferința binelui în locul răului, îl promoviază pe omul, în care, împreună cu întronarea amabilității lichidează și alte cusururi sau defecte ale omului. Guicciardini înțelege în mod clar că societatea contemporană nu se poate baza pe armonia generală a intereselor și principiilor de bunătate. El susține că natura umană este înclinată spre bine, dar în viața reală se manifestă foarte rar: în ascultare de circumstanțe obiective, spiritul timpului, încercând să își atingă obiectivele, oamenii sunt forțați să se adapteze, prezentând un grad mai mare de calități negative. Guicciardini este conștient de faptul că baza oricărei relații este principiul interesului propriu și a avantajului reciproc. Și gânditorul concluzionează că, fără să se obțină beneficii pentru fiecare nu poate fi atins beneficiul comun.

Foarte clar Guicciardini delimitează conceptul de "conducător" și "tiran". Doctrinarul "solicită tiranul unui conducător, care încetează să mai fie cu oamenii și nu-și îndeplinește datoria sa de bază – organizarea unei bune guvernări [3, p.314], educarea unui "bun cetățean". În plus, potrivit lui Guicciardini, un bun cetățean ar trebui să caute o apropiere de tiran, să-i "inspire dorința de bine și ura față de rău", ar trebui să fie suficient de înțelept pentru ca să nu se certe cu el, precum și în cazurile de nedreptate să manifeste un comportament rezonabil, adică pe fondul interesului personal să aibă grijă și de binele public. Autorul nu recomandă oamenilor de a fi sinceri cu regele-tiran, chiar dacă se pare că acesta are milă față de ei și este deschis spre conlucrare [3, p.303]. Și, desigur, trebuie amintit, subliniază Guicciardini, că prinții și conducătorii sunt oameni obișnuiți: nu fac întotdeauna ceea ce ar trebui să facă, ci pentru că lor le dictează mintea și natura lor [3, p.319]. Conform observațiilor lui Guicciardini, toți conducătorii sunt niște lași, se tem de accidente și pericole neașteptate. Prin urmare, cei care nu se tem de acest lucru, sunt oameni cu "suflet mare și natură nesupusă, liberă" [3, p.283].

Obiectul special de reflexie în opera lui Guicciardini este statul însuși ca o structură în curs de dezvoltare și schimbare. Guicciardini a văzut statul ca o structură bine organizată a instituțiilor politice, care poate fi un instrument pentru a menține puterea și dominația unei anumite clase sociale sau tiraniei individuale. Descrierea evenimentelor din această perioadă a permis autorului să se

concentreze pe mai multe detalii importante, pe abordarea critică a surselor și cauzele evenimentelor semnificative, care ne redă judecata matură și imparțială alui. Fără îndoială, "Istoria Florenței" lui Guicciardini este un material perfect pentru studiul evoluției sistemului politic din Florența la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului XVI. Dând o descriere a conducătorilor florentini din familia Medici, autorul ridică problema identității și a puterii, problema responsabilității individului pentru schimbările politice care au loc în țară în această perioadă. Refuzarea multor principii umaniste, introducerea intervențiilor politicienilor în mersul obiectiv al proceselor politice, de exemplu, î-l apropie pe Guicciardini de înțelesul filosofic al istoriei. Autorul rămâne fidel principiilor republicii oligarhice în care puterea ar aparține "celor mai buni oameni", adică aristocrației. Această poziție ne permite să-l considerăm ca exponent al opiniilor vărfurilor societății florentine aristocratice a secolului al XVI-lea. Baza prosperității Florenței, potrivit autorului, sunt cunoștințele și experiența de guvernare. Metoda de comparare și analiză a deficiențelor celor două regimuri politice: domnia familiei Medici și Republica Populară condusă de Soderini - ajută la înțelegerea modelului unui sistem ideal politic, prezentat de Guicciardini, cu un guvern bun la cârmă. Autorul nu acceptă elemente de tiranie, adică, concentrarea puterii în mâinile unei familii sau persoane, caracteristica regimului familiei Medici, și "anarhie", așa cum a considerat caracteristic unei republici democratice, atunci când puterea pare să fie deținută de majoritatea oamenilor, dar în același timp, lipsită de responsabilitate pentru soarta statului.

Mai în detaliu ideea unui guvern gânditor echilibrat, este prezentat în "*Discursul în Logroño*." Aici nucleul statului Guicciardini î-l vede nu în majoritatea națională, ci în cercul restrâns al acelor oameni, care timp de decenii a dominat viața economică și politică a orașului. De fapt, gânditorul își întemeiază convingerea, că activitatea politică nu poate fi realizată de către popor, ci trebuie să aparțină aleșilor, adică, aristocrației. Guvernarea ar trebui să se bazeze pe control, care ar contribui la menținerea echilibrului intereselor întregii societăți și elitei conducătoare și să nu permită unora dintre instituțiile Republicii (Senatul, Gonfalonierul și Piazza della Signoria, Consiliul Grand) amplificate suficient pentru a fi un pericol pentru toți cei guvernați. Trei componente ale schemei guvernamentale mixte - Marele Consiliu, Gonfalonierul și Senatul - reflectă coexistența echilibrată și constantă a elementelor democratice, oligarhice și monarhice în guvern. Desigur, vorbind despre elemente democratice în conducerea statului florentin, trebuie subliniat faptul, că acestea au fost semnificativ diferite de democrația modernă. În conformitate cu informațiile furnizate din cei 90.000 locuitori ai orașului Florența, doar 3.200 de persoane au dreptul de a fi reprezentate în cadrul Consiliului Mare. În plus, din acest grup mic, nu toate persoanele ar putea fi alese ca membru a Consiliului Mare. Este evident că Guicciardini nu a vrut să se extindă accesul existent la putere. Prin urmare, chiar și elementul

democratic, care este stocat în teoria lui Guicciardini, a avut o colorație aristocratică mai pronunțată. Autorul, cu toate acestea, a fost conștient de faptul că propunerile sale nu constituie proiectul perfect al instituțiilor republicane și că sistemul politic creat, necesită "o actualizare completă a minții umane", deși a lăsat în urma lui posibilitatea de a specifica calea dezvoltării și direcția reformei [5;2].

Cu toate acestea, proiectul de stat ideal pentru Guicciardini, a avut o bază socială îngustă în istoria Florenței și a rămas nerealizat. Dar, în cursul dezvoltării istorice presupunerea gânditorului s-a dovedit singura modalitate de a uni țara - o confederație, mai degrabă decât o monarhie avută în vedere de Machiavelli. După cum a arătat istoria, sa dovedit a fi uniune federală viabilă, pentru că diferențele de nivel politic și cultural al statelor italiene erau prea puternice. Mai mult decât atât, în policentrism, care a avut loc în Italia, timp de mai mulți ani, Guicciardini a văzut un angajament de prosperitate a culturii și științei: fiecare stat a căutat să devină un centru cultural și științific. Modalități de a realiza funcționarea armonioasă a sistemului socio-politic și scopul principal Guicciardini îl vede în a obține libertăți și prosperități pentru toți cetățenii.

Având în vedere problema sistemului de stat din Florența, Guicciardini critică guvernul poporului, găsind o mulțime de neajunsuri în astfel de guvernare. Cu toate acestea, mulți cetățeni sunt înțelepți, și deci guvernarea este pentru societate, potrivit lui Guicciardini, un rău mai mic. Se pare că, marele rău pentru el este tirania [3, p.227]. Gânditorul a prevăzut prăbușirea iminentă a guvernului popular din cauza tuturor lipsurilor "care anulează realizările sale. Situației dificile de politică externă, lipsa unei singure puteri puternice, lipsa oamenilor inteligenți și a cunoștințelor în administrație - toate aceste dovezi vorbesc de "căderea în apropiere" a Republicii florentine, menționează autorul. Guicciardini a scris că, în timpul guvernării populare oamenilor inteligenți și cu cunoștințe (cea mai mare parte aristocrați) nu li s-a permis de a participa la managementul de stat. "Nebunii florentini" în putere, după expresia lui Guicciardini, au încercat să echivaleze toate, provocând numai rău țării. Prin urmare, în această formă populară de guvernare Guicciardini nu vede nimic bun, avertizând în același timp și de inegalitățile extreme - posibila consolidare a puterii în mâinile unuia (tiranie) [3, p.233]. Gânditorul subliniază că în virtutea tradiției în Florența la guvernare vin de obicei din familia Medici, pentru că numai ei au "rădăcini și susținători". Și toți ceilalți conducători, cum ar fi Piero Soderini, sunt aleatorii, care sau ridicat pe un val de mișcare populară [3, p.377]. În ciuda restaurării puterii familiei Medici în 1512, Guicciardini a fost capabil să prezică soarta viitoare a statului Florența. Istoricul a spus, că memoria sistemului popular, care a existat de la 1494 la 1512, este prea puternică, pentru ca să permită păstrarea familiei Medici la putere în deceniul al treilea al secolului al XVI-lea, făcând guvernarea de Medici mult mai dificilă decât era această la începutul secolului al XV-lea [3,

p.376]. Și într-adevăr, în 1527, la scurt timp după efectuarea acestei înregistrări, puterea de Medici a căzut din nou.

Vorbind despre libertate, Guicciardini ajunge la concluzia, că este mai mult categorie abstractă, iar poporul florentin, care potrivit istoricului, este constituit din "săraci" nu este dispus să-și sacrifice interesele personale de dragul "libertății cetății" [3, p.241]. De aceea, prin ea însăși conduce la concluzia, că libertatea poate exista doar în cazul în care cetățenii nu simt nici o nevoie, sau cel puțin pot să canalizeze energiile lor nu pentru a face bani, ci pentru a îmbunătăți sistemul politic al statului.

Originile tuturor problemelor din jurul nostru Guicciardini le vede în neajunsurile naturii umane. Lăcomia este cauza tuturor pericolelor și agoniei inutile [3, p.361]. Dacă natura oamenilor este bună și rezonabilă, este posibil de a evita multe necazuri. Cu toate acestea, există și opusul: demnitatea umană devine sursă a problemelor. De exemplu, dorința de a vă ruga, sacrifica pentru binele altora este cauza multor nenorociri pentru un om, pentru că nerecunoscătorilor din jur nu le pasă de interesul nostru sau dau frâu liber naturii rele a lor [3, p.196]. Astfel că generozitatea excesivă și disponibilitatea de a ajuta nu sunt susținute de o atitudine corespunzătoare a societății, sunt defecte care interferează cu viața. Prin urmare, conchide Guicciardini, ar trebui să știm întotdeauna propria noastră valoare, să ne păstrăm demnitatea în orice situație, să nu permitem altora să ne folosească.

Concluzii

Cu toate acestea, gloria ulterioară a lucrărilor lui Guicciardini a fost mult mai mică decât cea de popularitate, de care el sa bucurat în timpul vieții, ocupând poziții guvernamentale importante. Popularitatea acestui gânditor și istoric a fost definită reușit de împăratul Carol V, care fiind o zi în Bologna, a spus: "Într-o oră mi se poate crea o sută de nobili, dar în cei douăzeci de ani n-am fost în stare să-mi asigur prietenia unui astfel de Om Mare ca Guicciardini" [7, p.292].

Bibliografie

1. Bondanella P.E. Francesco Guicciardini. - Indiana University: Twayne Publishers, 1976.
2. Гвиччардини Ф. История Флоренции. // Сочинения великих итальянцев XVI века. / Под ред. Л.М.Брагиной. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2002, с.72-141.
3. Гвиччардини Ф. Заметки о делах политических и гражданских. // Гвиччардини Ф. Сочинения. - Москва: Academia, 1934.
4. Дживелегов А.К. Франческо Гвиччардини. // Гвиччардини Ф. Сочинения. – Москва: Academia, 1934.

5. Guicciardini F. Dialogue on the government of Florence. / Translated and edited by A.Brown. - Cambridge, 2002.
6. Дживелегов А.К. Франческо Гвиччардини. // Гвиччардини Ф. Сочинения. – Москва: Academia, 1934.
7. Durant W. Storia della civiltà. Il Rinascimento: in 2 vol. Vol.I: Firenze e l'Italia. - Cuneo: Araba Fenice edizioni, 1996.
8. Хлодовский Р. О Никколо Макиавелли, секретаре флорентийской республики, гуманисте, историке, авторе комедий, а также поэте трагическом. // Макиавелли Н. Избранное. - Москва, 1999.
9. Косминский Е.А. Историография средних веков. V - середина XIX в. Лекции. – Москва: Издательство Московского университета, 1963.
10. Luciani V. Francesco Guicciardini and his european reputation. - New-York: K.Otto, 1936.
11. Макиавелли Н. История Флоренции // Макиавелли Н. Государь. – Антология мысли. – Москва - Харьков, 2003, с.197-623
12. Oțetea A. Renașterea și Reforma. - București, 1968.
13. Пакуль Н.М. К вопросу о достоверности «Истории Италии» Гвиччардини. // Учение записки Харьківського державного университету Ім. О.М.Горького. - Кн.15. Труды історичного факультету. - Т.1. - Харьків: Видання Харьківського державного университету, 1939, с.41-61.
14. Ridolfi R. Life of Francscso Guicciardini. - London, 1967.
15. Рутенбург В.И. Италия и Европана кануне Новог времени. Очерки. – Ленинград: Наука, 1974.
16. Вайнштейн О.Л. Западноевропейская средневековая историография. – Москва-Ленинград, 1964

Prezentat la redacție
la 3 februarie 2017

DIASPORA: CONCEPT ȘI TEORIA REȚELELOR DE CUNOȘTINȚE

Violina MARDARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Școala doctorală de științe sociale,
Doctorandă

Diaspora as a phenomenon has been studied in a number of disciplines, and therefore, it is not surprising that the definitions used vary and generate criticism. Diasporas are considered to be transnational populations living in a country other than their country of origin, but with ties to the country of origin. The phenomenon of diaspora poses challenges but also offers potential benefits to communities in both the homeland and the diaspora. Besides the conceptual analyze, this article claims the role of existing Diasporas on the size, educational structure and concentration of migration flows across different destinations. A large literature in sociology and economics has identified that migrants networks facilitate further migration of people, movement of goods, capital, and ideas across national borders. Also, the study claims increasing the understanding of diaspora networks by reviewing the current literature. The paper illustrates extant theories and research findings, and suggests issues for further research.

Keywords: diaspora, networks, transnational, migration flows, ethnic groups, skill selection.

Migrația, la moment, este influențată de un continuu proces de remodelare și reconfigurare în funcție de evenimentele politice, economice și sociale care au loc pe arena internațională. Acest proces a determinat necesitatea stabilirii unor noi strategii și programe internaționale, care denotă și tendința de modificare a poziției statelor în raport cu problema cercetată. Creșterea fără precedent a fluxurilor de migrație pun în fața statelor sarcina de a gestiona eficient diasporele ca potențial de extindere a statului în afara hotarelor sale. Managementul diasporei, în condițiile actuale, devine o prioritate pentru fiecare stat care are o diasporă semnificativă în străinătate. Prin urmare, activitățile de management, legate de implementarea politicii statului față de diasporă, necesită o cercetare complexă.

Recursul la cercetarea diasporei în contextul științei politice se datorează mai multor factori. În primul rând, globalizarea stimulează în mod invariabil creșterea interdependenței statelor la nivel mondial. Introducerea noilor tehnologii informaționale, rețelelor de telecomunicații și de transport, face ca lume să se "restrângă" în dimensiunea sa spațială, ceea ce condiționează găsirea unor mij-

loace universale de prevenire și de gestionare a conflictelor sociale și politice. Diasporele pot acționa ca un factor de cooperarea inter-statală și transnațională. În al doilea rând, diasporele etnice devin actorii importanți în comunicarea economică, politică și culturală actuală, ocupînd propria nișă în viața politică a țărilor și realizînd un impact major asupra stării și dezvoltării relațiilor bilaterale.

1. Etimologie și definiții ale conceptului diaspora

În Dicționarul explicativ al limbii române termenul diaspora (în greaca veche, compus din „dia”, ce înseamnă „împrejurul” și „spora”, ce înseamnă „a împrăștiia”, adică „o risipire sau însămânțarea semințelor”) reprezintă „comunitățile evreiești împrăștiate în afara Palestinei în urma captivității babiloniene (sec.6 î. Hr.) și, mai târziu, a căderii Ierusalimului (anul 70 d. Hr.)”. Într-o definiție generală, termenul se referă la dispersia în mod voluntar sau forțat a oricăror persoane sau populație de etnie din țările lor natale și evoluțiile culturale ulterioare ce decurg în țara de destinație, în mare parte, ca minoritate. În sens economic, diaspora se referă la migranții care se adună în număr relativ semnificant într-o anumită țară sau regiune de destinație.

Termenul pătrunde în limba română din franceză. Cuvinte cum ar fi: „cetățeni de origine națională”, „non-rezidenți”, „a doua generație”, „născuți în străinătate”, „lucrătorii migranți”, „migranți temporari sau sezonieri” sunt uneori folosite ca sinonime pentru diaspora. Mai mult, termenul „diaspora” a ajuns treptat să fie identificat cu „comunitatea transnațională”. Ambele concepte, diaspora și comunitățile transnaționale, se bazează pe un proces – și pe activitățile legate de acest proces – care depășește granițele. Acest proces este cunoscut sub denumirea de transnaționalism [1, p.73]. În cadrul diferitelor discipline științifice, termenul „diaspora” apare avînd cel puțin trei înțelesuri. Aceste înțelesuri se referă la ceea ce am putea denumi: diaspora ca formă socială, diaspora ca tip de conștiință și diaspora ca modalitate de exprimare culturală.

Unii autori menționează o altă valoare a studiilor despre diaspora și anume faptul că oferă o paradigmă alternativă pentru conceptul de „identificare națională”. Până la momentul studiilor despre diasporă, subiecții diasporici sunt considerați, în majoritatea cazurilor, părțile sau rămășițe ale adevăraților cetățeni din țara de origine. Iar începînd cu 1990, teoriile despre diaspora au oferit abordări alternative care țin să nu mai analizeze „diaspora” ca termen subordonat ierarhic celui de „națiune” [18, p.36].

Diaspora ca fenomen a fost studiat în contextul mai multor discipline și, prin urmare, nu este surprinzător faptul că definițiile utilizate variază și generează critici. Aceasta este în mod natural o provocare pentru cercetători, deoarece crearea unei baze comune pentru înțelegerea fenomenului este dificilă. Cercetătorul E.Usher consideră că diasporele reprezintă „populațiile transnaționale care

trăiesc într-o altă țară decât țara lor de origine, dar care au legături cu țara de origine" [25, p.47].

În același timp, G.Sheffer menționează că aceste legături pot fi atât sentimentale cât și materiale, manifestându-se în mai multe moduri, inclusiv o memorie colectivă, chiar și idealizarea patriei, angajament colectiv pentru dezvoltarea și prosperitatea sa, o puternică conștiință de grup etnic cu empatie și solidaritate față de alți membri [21, p.37]. Legăturile pot fi consolidate prin crearea, și implicarea în asociațiile diasporei sau organizații [6, p.81]. S.Hall remarcă, cu toate acestea, că identitatea diasporei nu este fără echivoc, deoarece este un complex de stat în evoluție și nu un concept static, având un caracter hibrid, "trăiesc cu și prin diferență" [11, p.235].

Trebuie remarcat faptul că, deși "diaspora" nu este un termen ontologic identic cu "imigrant", cei doi termeni sunt adesea utilizați ca sinonime. "Migrația" și "migrant" sunt termeni folosiți în statisticile globale și naționale ale fluxurilor umane transfrontaliere, în timp ce diaspora implică dimensiuni suplimentare ale vieții umane. Cu toate că, în principiu, termenii descriu același fenomen, diferența constă în legătura psihică pe care diaspora o întreține cu patria lor, după cum menționează R.Brubaker [7, p.4]. Imigranții integrați în țara lor gazdă nu sunt de obicei legați unul de altul.

W.Safran oferă o definiție complexă a diasporelor ca fiind „comunități minoritare de expatriați” ai căror membri împărtășesc următoarele caracteristici: 1. ei sau strămoșii lor au fost îndepărtați dintr-un centru original către două sau mai multe regiuni periferice sau străine; 2. ei păstrează o „memorie colectivă”, o viziune sau un mit despre țara lor natală – cu privire la așezarea geografică, istoria și realizările sale; 3. ei cred că nu sunt și, probabil, nu pot fi pe deplin acceptați în țara gazdă și prin urmare se simt înstrăinați și izolați; 4. ei consideră țara natală ca adevărata lor origine, locația ideală și locul în care ei sau urmașii lor ar trebui în cele din urmă să revină – atunci când condițiile vor fi corespunzătoare; 5. ei cred că ar trebui, în mod colectiv, să se implice în menținerea sau restabilirea securității și prosperității în țara natală; 6. ei continuă să păstreze legăturile cu țara de origine, în mod personal sau prin interpuși, într-un fel sau altul, conștiința etnică și solidaritatea reprezentând elementele definitorii ale existenței acestor legături [20, p.83-84].

În viziunea cercetătorului R.Cohen diaspora reprezintă migranții care se stabilesc împreună în anumite locuri, merg mai departe, și se regroupează; ei pot fi de asemenea dispersați dar ca și grup ei "sunt într-o stare continuă de formare și reformare" [8, p.141]. În lucrarea sa "*Global diasporas*", acesta sugerează mai multe trăsături definitorii pentru termenul *diasporă*: grupurile dispersate din cauze agresive, sau în mod voluntar se includ în categoria *diasporă*; migranții etnici pot fi considerați grup diasporic, doar dacă păstrează legături strânse cu trecutul și astfel pot condiționa apariția unei conștiințe disaporice; virtuțile pozi-

tive care mențin și fixează identitatea diasporică, prin urmare, de ele se va ține cont; migranții etnici din diferite state își mențin identitatea comună datorită obligațiilor generate de religie, limbă și trecutul comun [9, p.24-25]. Sociologul propune patru tipuri de diasporă: diasporă imperială (britanicii, francezii, spaniolii, portughezii), diasporă victime (evreii, armenii, africanii); diasporă de muncă (indienii); diasporă comerciale (chinezii, grecii) [9, p.219].

Un alt cercetător din domeniu, K.Tölölyan a conceptualizat termenul "diaspora" prin prisma unor elemente definitorii specifice, și anume: o identitate clară și o memorie colectivă; rezultat al distrugerii patriei sau expulzării colective din patrie; traumă colectivă cauzată de plecarea forțată; menținerea relațiilor cu statul de origine și cu coetnicii din statul-gazdă. În baza observațiilor asupra diasporei ebraice, el analizează originile și cauzalitatea apariției acestui fenomen. Diaspora parcurge mai multe etape până la recunoașterea sa în calitate de comunitate etnică, iar menținerea legăturilor cu țara de origine este o premisă importantă pentru a conserva valorile culturale și a rezista asimilării [23, p.4].

Este de menționat și studiile efectuate de cercetătorul rus A.Militarev în articolul "Осодержаниитерминадиаспора (Кразработкедефиниции)" care încearcă să propună o definiție bazată pe trăsăturile de grup a diasporei. El face referire la diasporele clasice, acestea aparținând unui grup minoritar de populație, care este izolat și își păstrează corporativitatea, cu prețul limitării sau lezării drepturilor pe anumite segmente: domeniile de activitate sau muncă; statutul social; proprietatea asupra terenurilor și realizarea unei cariere militare. [26, p.30].

2. Teoria rețelelor de cunoștințe ale diasporei

M.Georgiou menționează dubla dimensiune a conceptului de diasporă: una sociologică (diaspora, o categorie socială tipică pentru cultura mobilității, respectiv pentru „mobilitatea ideilor, artefactelor și a oamenilor în timp și spațiu”) și una teoretică (diaspora, o categorie analitică necesară pentru înțelegerea unor „condiții sociale precum coeziunea socială, conflictul, cultura globală și globalizarea culturală”). În același timp, savanții D.Ancien, M.Boyle, R.Kitchin analizează evoluția și manifestarea diasporelor prin prisma teoriei "rețelelor de cunoștințe" ale diasporei, definite ca fiind „rețelele din străinătate care mobilizează cunoștințele, expertiza, contactele, deprinderile, expertiza în afaceri și resursele financiare și politice ale celor din diaspora, văzute ca o resursă colectivă pentru beneficiul diasporei locale și globale, precum și pentru cel al țării de origine”. Acestea se clasifică în 4 tipuri: 1. rețele de studenți/„savanți”; 2. asociațiile locale ale expatriaților calificați; 3. transferul de cunoștințe prin intermediul expatriaților naționali (TOKTEN); 4. rețelele aflate în curs de dezvoltare, formate din diasporă intelectuale /științifice [22, p.390].

Un alt adept al teoriei, A.O’Neil, dezvoltă o tipologie a acestor rețele, identificând 4 tipuri: rețelele de cunoștințe globale sunt acele rețele transnaționa-

le care fac legătura între regiunile lumii și țara de origine, incluzînd schimburile comerciale, întîlnirile de afaceri, îndrumarea, sprijinul și accesul la factorii de decizie; rețelele de cunoștințe ale specialiștilor sunt acele rețele specifice, din diferite sectoare de activitate, precum comunicațiile și informatica, sectorul juridic și biotehnologia, care generează legături strînse și specifice cu țara de origine, pentru a ajuta la extinderea sectoarelor respective, de exemplu, prin oferirea de expertiză, îndrumare, cunoștințe și suport financiar; rețelele de cunoștințe ale profesioniștilor sunt acele rețele ale profesioniștilor și expatriaților cu calificare înaltă localizați în orașele cosmopolite, accentul se pune atît pe rețelele sociale, cît și pe rețelele de afaceri și pe schimbul de contacte, cunoștințe, îndrumare și idei; rețelele de cunoștințe transnaționale sunt acele rețele care au ca scop crearea de legături economice între țara de origine și țara de destinație. Aici diaspora joacă rolul unui broker al relațiilor pentru o anumită țară. Resursele dezvoltate în rețea includ cunoașterea piețelor, cunoștințe culturale și acces la oportunitățile transnaționale [17, p.23].

Este interesant faptul că analiza în esență a teoriei "rețelelor de cunoștințe" ale diasporei duce la identificarea căilor de orientare a politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora. Stabilirea unor legături durabile între diasporă și țara de origine, prin contacte de afaceri și științifice, reuniuni periodice în țară, proiecte internaționale comune, reprezintă un factor potențial favorabil generat de emigrație, în compensație la pierderile pe care aceasta le generează. Emigranții cu calificare înaltă se pot întoarce acasă după cîțiva ani, aducînd odată cu ei cunoștințe, deprinderi, contacte dobîndite, acces la cele mai bune practici la nivel internațional și un posibil capital financiar, toate contribuind la dezvoltarea națională. Această migrație de retur aduce avantaje clare țării de origine. În plus, pe perioada în care migrantul locuiește în străinătate, acesta poate să transfere o parte a cunoștințelor și experiențelor dobîndite către țara de origine, prin intermediul vizitelor periodice și prin participarea la rețelele de cunoștințe sau diasporele științifice stabilite în străinătate.

În viziunea cercetătorului J.Meyer, anume diasporele științifice au creat rețele de cunoștințe ale conaționalilor care aparțin unui anume domeniu de lucru sau studiu din străinătate. Scopul principal al acestor rețele este acela de a conecta profesioniștii și oamenii de știință împrăștiați pe tot globul și care își manifestă interesul de a păstra legătura unii cu alții. În plus, ei sunt interesați în sprijinirea promovării dezvoltării științifice și economice a țărilor de origine. Aceste rețele pot avea legătură și pot fi susținute de către guvernele țărilor de origine sau pot fi independente. Exemple de asemenea rețele sunt: Rețeaua cercetătorilor și inginerilor columbieni din străinătate („The Colombian Network of Researchers and Engineers Abroad” – Red Caldas), cercetătorii chinezi din străinătate („Chinese Scholars Abroad” – CHISA), („Chinese American Engineers and Scientists Association of Southern California” – CESASC) Rețeaua Globală

Koreană („The Global Korean Network”), Fundația FORS – Forumul pentru Știință și Reformă din România („The Forum for Science and Reform” – FORS) și altele [16].

Mai mult, diasporele științifice contribuie la ruperea legăturilor psihologice ale oamenilor de știință cu locul de reședință. Acest aspect poate ajuta la transferul cunoștințelor către țările în curs de dezvoltare. Guvernul ar trebui să implementeze politici prin intermediul cărora să se asigure că legăturile țării cu emigranții înalt calificați nu sunt pierdute, garantând astfel bunăstarea individului, precum și productivitatea țării de origine.

În literatura de specialitate din domeniul sociologiei și economiei se menționează despre faptul că ”rețelele de migranți” facilitează migrația continuă, precum și circulația bunurilor, capitalurilor și ideilor dincolo de hotarele naționale. Structura și dimensiunea migrației provin dintr-un amestec complex de factori de auto-selecție (diferențele salariale, probabilitatea de a găsi un loc de muncă, programe de asistență socială și facilități, costurile de migrare, etc.) și factori externi de selecție (politici de imigrare în țara gazdă, acorduri de mobilitate, etc.). Diaspora a devenit de asemenea un factor de modelarea diferitelor caracteristici ale acestor rețele.

Mai multe studii s-au concentrat asupra mecanismului de auto-selecție și cum acesta determină evoluția diasporei. Astfel, mai mulți cercetători propun modele proprii. Cercetătorul G. Borjas demonstrează că migranții din țările sărace cu randamente ridicate a abilităților sunt supuși unei selecții negative, prin urmare, modificările survenite în amestecul de origine a imigranților din SUA (din țările UE către țările din America Latină și Asia) de-a lungul timpului a afectat performanțele lor pe piața forței de muncă din SUA [4, p.198]. În literatura de specialitate, presupunând că costurile de migrare scad odată cu nivelul de educație, este dezvoltat un model compatibil cu selecții pozitive, negative și intermediare, în funcție de rata de școlarizare. De exemplu, emigranții mexicani, cu nivel de educație mai mic decât nativii din SUA, au, în medie, un nivel mai mare decât locuitorii din Mexic și tind să ocupe porțiunile de mijloc și superioare pe nișa de distribuție a salariilor în Mexic. În ceea ce privește abilitățile acestora, imigranții din Mexic sunt supuși, preponderent, unei selecții intermediare pozitive.

D. Massey constată că modelele diasporelor de migranți se bazează pe teoria externalităților (efecte externe de rețea) de rețea. Astfel, atunci când costurile de migrație scad odată cu dimensiunea rețelei stabilite deja în țara gazdă, migrația are loc treptat în timp. Migrația tinde să urmeze canalele geografice, culturale sau politice, dar, mai ales, primii migranți. Prezența acestora în țara de destinație micșorează costurile deplasării pentru următorul val și acest proces continuă atâta timp cât beneficiile depășesc costurile migrației.

În afară de aceste efecte externe de rețea bazate pe costuri, diasporele atrag noi migranți, prin programe de reunificare a familiei în cazul în care sunt prevăzute de guvernul țării de destinație. În majoritatea țărilor europene, reunificarea familiei este principala cale pentru mulți potențiali migranți. Chiar și într-una din cele mai selective țări, cum este Canada, aproximativ 40% dintre imigranți sosesc în cadrul programelor de reunificare a familiei și de refugiați, mai degrabă decât prin angajarea selectivă sau a unor programe bazate pe competențe. Diaspora influențează pozitiv viitoarele fluxuri de migranți anume prin intermediul programelor de reunificare a familiei și efectele externe de rețea [22, p.390].

Efectele externe de rețea operează prin intermediul a două canale. În primul rând, diaspora reduce costurile de asimilare și informare pentru noii veniți. Îi ajută cu locurile de muncă, cazarea, educația și diferite probleme de integrare culturală. În al doilea rând, diaspora atrage noi migranți prin intermediul programelor de reuniune a familiei și alte locuri care diminuează barierele legale de migrație.

Rapoarte și studii ale Băncii Mondiale utilizează tehnici econometrice pentru a determina influența diasporii asupra fluxurilor de migrație. La baza investigațiilor se află, de asemenea, teoria precum că scăderea costurilor de migrație are implicații directe asupra migranților puțin calificați față de cei înalt calificați. Astfel, diasporele mai mari stimulează creșterea fluxurilor migratorii în detrimentul calității educației, influențând concentrarea geografică a migranților cu calificare înaltă și scăzută. Studiile demonstrează că diasporele înregistrează tendința să-și mărească numărul de migranți slab calificați în raport cu cei de înaltă calificare. De aici se explică și structura medie a unei diasporii cu 71% - proveniți de la fluxurile de migrație și 29% - ajunși în diasporă prin programe de selecție [3, p.3].

Cercetătorul Beine propune un model pentru a descrie raportul diasporă-fluxuri de migrație, cu următoarele teze: dimensiunea fluxurilor migratorii bilaterale crește direct proporțional cu diferențele salariale sau facilitățile și scade invers proporțional cu nivelul costurilor globale ale migrației; ratele de migrare sunt mai mici pentru lucrătorii cu nivel scăzut de calificare decât pentru cei de înaltă calificare, atâta timp cât aceștia din urmă beneficiază mai mult în rezultatul diferențelor de salarii și au costuri mai reduse de migrare (selecție pozitivă); proporția migranților cu înaltă calificare este mai mare în țările cu prețuri mai mari de calificare (selecție pozitivă) [2, p.5].

În cazul în care efectul rețelelor existente variază în funcție de grupul de calificare, atunci mărimea diasporii va influența, de asemenea, efectele de selecție în ceea ce privește nivelurile de capital uman. Astfel, întrucât costurile de asimilare și informare reprezintă surse de selecție pozitivă (deoarece acestea scad odată cu capitalul uman), orice factor care reduce costurile de migrație va favoriza migrația cu calificare scăzută. În al doilea rând, atunci când dimensiunea

nea diasporei este mai mare, probabilitatea ca un migrant să acceadă la un program de migrație economică scade, iar probabilitatea ca acesta va beneficia de programe de reuniunea familiei crește. Pe scurt, avantajele de a fi calificat sunt susceptibil de a fi mai puțin importante atunci când o țară de destinație găzduiește deja o diasporă importantă dintr-o anumită țară de origine. Ca rezultat, *ceteris paribus*, țările cu diasporele mai mari vor avea tendința de a atrage un număr în creștere de migranți mai puțin calificați [2, p.10]

Diaspora nu trebuie confundată sau redusă la migrația forței de muncă, care poartă un caracter sporadic și temporar și unde nu există o organizare structurală (spre exemplu, migrația de muncă a moldovenilor în Federația Rusă și emigrarea moldovenilor în Canada). În opinia savantului rus V.Tișkov, este necesar de delimitat comunitățile de imigranți, expatriați, refugiați, gastarbaiteri de cele etnice și religioase, constituite istoric (lipovenii din România, aromânii din Serbia, chinezii din Malaezia). El consideră că rușii din Moldova, Ucraina sau Kazahstan nu constituie diasporă [28, p.55]. La fel, diaspora diferă de minoritatea națională, care populează compact anumite teritorii, fiind rezultatul unor schimbări de frontiere și care beneficiază de drepturi colective (culturale, administrative, politice), asigurate atât de statul de reședință, cât și de comunitatea internațională. V.Tișkov susține că armenii din Turcia ar fi mai curând minoritate națională [19, p.115]

Ținând seama de acest studiu, diaspora se poate defini, în sens larg, ca fiind termenul prin care sunt desemnate comunități de indivizi dislocate din tărâmul natal prin mișcări de migrare și/sau exil și care își formează și perpetuează o identitate culturală proprie, rezultată din amestecul moștenirii naționale și perspectivele noi dobândite în țara de adopție, prin hibridizare [18, p.33]

În viziunea savantului Y.Kuznetsov, rețelele din diasporă reprezintă formațiuni sociale, de asemenea, grupuri auto-organizate de expatriați. Acestea au devenit cele mai recente punți de legătură între diferiți factori de dezvoltare din interiorul unei economii cu cunoștințele de atenuare a riscurilor și conexiuni din exterior pentru a asigura circulația capitalului de investiții și know-how tehnic [13]. După cum S.G.Dutia observă, rețelele din diasporă, sunt șientități: "În contextul actual, dimensiunea rețelor diasporei și acoperirea globală pe care acestea se extind din cauza căilor ieftine și accesibile de comunicație sau călătorie aeriene și comunicații, își redefinesc potențialul lor. La un moment dat, diasporele erau rețele dispersate la nivel internațional, dar acum ele au evoluat devenind structurate și mai interdependente ca niciodată" [10, p.4].

Resursele din diasporă sunt conceptualizate în principal ca "exod de creieri". S.McLaughlin cu colegii sai oferă considerații pentru abordarea resurselor din diasporă ca parte a "scenariului triplu câștig" temporal cât și permanent [15, p.54]. Globalizarea și reducerea barierelor de imigrare și emigrare pentru circulația oamenilor au contribuit la fenomenul circulației de creieri, de asemenea,

numit "fluxul triunghiular de talente umane" [24, p.299]. Unii cercetători nu acceptă termenul de "exodul de creiere", deoarece este prea restrictiv; în schimb, se concentrează pe psihologia migrației, în mod specific, economic, forțele politice, culturale de familie și de carieră care motivează migrația. Studiile lui C.Wescott și lui J.Brinkerhoff ilustrează modul în care funcționează acest fenomen și cum poate fi folosit pentru dezvoltarea și activitatea țărilor de origine [5].

Ca un exemplu, este industria de software din India, unde 19 dintre primele 20 de companii de software au fost fondate sau sunt gestionate de profesioniști din diasporele indiene. Pentru noi idei, noi tehnologii și noi piețe, industria se bazează pe organizațiile profesionale conduse de diasporă în India și peste hotare, precum și filialele aflate pe piețele-cheie, cum ar fi SUA. Rețele profesionale, abilități, inițiative comunitare, lobby și advocacy reprezintă noi metode de implicare a diasporei. Există patru factori care influențează circulația creierelor și se referă la politicile respective: (1) angajamentul industrial în țările de origine și gazdă, (2) încredere, învățare și antreprenoriat, (3) starea infrastructurii financiare pentru start-upuri și (4) rolul statului.

Importanța talentului și aptitudinilor este legată de mai multe elemente, cum ar fi integrarea, ocuparea forței de muncă, performanța, de asemenea, transferul de capacități și generarea de venituri și remitențe. A.Lewin și X.Zhong explică modul în care migrația lucrătorilor cu înaltă calificare (cum ar fi oameni de știință și ingineri) a devenit o problemă politică a "exodului de creiere", care atinge fluxul de migranți din țările în curs de dezvoltare spre țările dezvoltate și implicațiile sale, precum și modul în care un sistem mondial de aprovizionare a reușit să obțină talente, complementat fiind de trecerea organizațiilor devenite locuri mobile de muncă [14]. Rolul diasporei este adesea interpretat în ceea ce privește educația, și este perceput ca un instrument pentru transferul de efecte pozitive, cum ar fi tehnologia, dezvoltarea și inovarea.

Diaspora acționează în calitate de consumatori și cetățeni; cumpără bunuri de zi cu zi, investesc și iau parte la viața economică. Astfel, constituie o resursă economică și posedă puterea de cumpărare. Piețele etnice apar în locuri unde are loc acumularea de migranți, dar comunitățile pot dezvolta, de asemenea, și dimensiuni virtuale [6, p.123]. Diasporele tind să se concentreze pe zonele metropolitane atractive sau enclave diasporice ca locuri de reședință din cauza unei varietăți de motive socio-culturale și economice. Cu toate că este important de remarcat faptul că diferite populații și valori ale diasporei sunt heterogene și acționează în mod diferit, diaspora adesea alege locațiile din țara de origine, în funcție de capitalul lor social și rețelele de afaceri disponibile în zona țintă. Ele sunt, de asemenea, puternic influențate de legăturile socio-culturale și familiale.

Diaspora ca angajați și manageri influențează internaționalizarea firmelor și alegerea locațiilor acestora în străinătate. Astfel, cercetătorul E.Hernandez sugerează că obligațiunile comune ale imigranților pot deveni canale unice de cu-

noaștere, oferind firmelor beneficii de constituire și activitate pe hotare. Locul de amplasare este, de asemenea, legat de timp și de istorie: legăturile istorice migraționale puternice între gazdă și țara de origine sporesc vânzările subsidiare străine, iar firmele cu capital de risc străin sunt mult mai susceptibile de a alege o locație în statele care posedă o concentrație semnificativă a imigranților [12, p.77].

3. Rolul diasporei în contextul teoriei rețelelor și în relațiile dintre state

Din această perspectivă istorică, diasporele de rețea sunt însă cele mai recente instituții de legătură pentru inovațiile și direcțiile de dezvoltare din interiorul unei economii cu alte cunoștințe și idei din exterior în vederea implementării tehniciilor de know-how și de investițiilor de capital. Cel puțin, pentru țările dezvoltate, atragerea rețelelor diasporei peste comunitățile de imigranți și firmele multinaționale este faptul că aceste rețele promit să depolitizeze relația dintre actorii interni și străini de la care învață, transformând lupta pentru putere volatilă și de multe ori irațională, într-un schimb economic reciproc benefic. Minoritățile entice puternice din punct de vedere economic de obicei se bucură de mai multă loialitate în fața comunității lor entice decât în țara gazdă, fiind tentate să exploreze aceasta din urmă pentru a beneficia de consecințe favorabile. Firmele multinaționale autonome și sunt privite ca agenții, chiar și stăpânii imperialismului economic, mai degrabă decât ca parteneri în dezvoltare.

Este necesar de remarcat faptul că în studiile actuale ale relațiilor dintre state și diasporele naționale este adoptată, din ce în ce mai mult, o abordare care poate fi caracterizată drept pragmatică. Relația dintre stat și diasporă se manifestă prin faptul că nu doar diasporele există într-un anumit domeniu politico-juridic, dar și guvernul trebuie să ia în considerare potențialul comunităților diasporale. Rolul diasporei în viața politică a statelor depinde de mai multe circumstanțe, printre care un rol important îl are potențialul creat de comunitățile diasporale și capacitatea lor de a influența politicile statului de reședință, atât în ceea ce privește relațiile cu diaspora, cât și în raport cu țara de origine.

În sfera relațiilor dintre diasporă și statul de reședință, istoria arată că cu cât este mai mare autoritatea și influența reprezentanților săi în guvern, cercurile economice și culturale ale societății, cu atât sunt mai multe șanse ca în procesul de implementare a politicii relațiilor cu diaspora de către stat, la luarea deciziilor să se țină cont de interesele acestui grup etnic. Viabilitatea diasporei ca comunitate etno-culturală depinde de voința subiecților săi de a trăi în conformitate cu normele legale de stat existente. Instituțiile politice create în cadrul comunităților din diasporă vor fi în măsură să opereze cu succes în cazul în care acestea vor fi în stare să identifice interesele comune ale tuturor membrilor acestui subsistem social și să fie purtătorii de cuvânt ai membrilor săi, de asemenea, să identifice niște forme optime de cooperare cu instituțiile statului.

Diaspora reprezintă un fenomen etnocultural și etnopolitic, care apare în baza grupurilor etnice aflate în afara statului de origine și care întrunesc mai multe caracteristici, printre care: autoidentificarea etnică prin menținerea relației etnoculturale cu patria; constituirea organizațiilor sau comunităților menite să asigure menținerea și dezvoltarea diasporei; posedarea unei strategii de interacțiune cu instituțiile statale ale țării de origine și de reședință. Diaspora reprezintă o parte componentă a statului de reședință, fiind integrată în spațiul economic și politic al acestuia, și acest lucru este necesar de luat în considerație la elaborarea politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora.

Orice țară care la etapa actuală duce o politică în domeniul relațiilor cu diaspora, poate și trebuie să utilizeze potențialul politic, cultural și economic al diasporei sale pentru protejarea intereselor sale naționale și dezvoltarea relațiilor interstatale. Intensificarea relațiilor interstatale la etapa actuală duce la globalizarea comunităților diasporale și intensifică influența acestora asupra politicii interne a statelor. Apariția și dezvoltarea "noii" diaspore este condiționată de creșterea fluxurilor de migrație și de îmbătrânirea în masă la nivel global, dar, mai ales, în țările economic dezvoltate.

Bibliografie:

1. Bauböck R., Faist Th. Diaspora and Transnationalism. Concepts, Theories and Methods. IMISCOE Research, Amsterdam University Press, 2010. http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/14318/Diaspora_and_Transnationalism.pdf?sequence=4(accesat: 08.02.2017)
2. Beine M., ș.a. Diaspora effects in international migration: key questions and methodological issues. The World Bank Development Research Group Trade and Integration Team, 2009, Policy Research Working Paper nr.5721
3. Beine M., ș.a. Diasporas. The World Bank Development Research Group Trade and Integration Team, 2009, Policy Research Working Paper nr. 4984.
4. Borjas G. Immigration Economics. - Cambridge: Harvard University Press, 2014. <https://books.google.md/books?id=YhtuAwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Immigration+Economics+George+J.+Borjas+Harvard+University+Press,+9+in.+2014&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiBofnOzYrSAhUsApoKHTTkBCIQ6AEIMjAA#v=onepage&q=Immigration%20Economics%20George%20J.%20Borjas%20Harvard%20University%20Press%2C%209%20in.%202014&f=false>(accesat: 08.02.2017)
5. Brinkerhoff J.M. Diasporas, skills transfer, and remittances: evolving perceptions and potential. // C.Wescott, J.M.Brinkerhoff (eds.), Converting Migration Drains into Gains: Harnessing the Resources of Overseas Pro-

- professionals. - Manila: Asian Development Bank, 2006. p.1-32.
<https://www.unitar.org/ny/sites/unitar.org/ny/files/Brinkerhoff%20DD%20EE%20IM%202006.pdf> (accesat: 08.02.2017)
6. Brinkerhoff J.M. Digital Diasporas: Identity and Transnational Engagement. - Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
 7. Brubaker R. The "diaspora" diaspora. // Ethnic and Racial Studies, January 2005, vol. 28, nr.1, p.1-19.
http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/29_Diaspora_diaspora_ERS.pdf
 8. Cohen R. Diasporas, the nation-state and globalization. // G.Wang (ed.), Global History and Migrations, Global History. - Boulder, CO: Westview Press, 1997, vol.2, p.117-143.
 9. Cohen R. Global diasporas: An introduction. Second edition. - New York: Routledge, 2008.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.8830&rep=rep1&type=pdf> (accesat: 08.02.2017)
 10. Dutia S.G. Diaspora networks: a new impetus to drive entrepreneurship. // Innovations, 2012, nr.7 (1), p.3-11.
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiWqdje54rSAhXGYZoKHYZC2wQFggZMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fprofile%2FMa-ria-Elo%2Fpublication%2F267863088-Diaspora-networks-in-international-business-and-transnational-entrepreneurship> (accesat: 09.02.2017)
 11. Hall S. Cultural identity and diaspora. // J.Rutherford (ed.), Identity: Community, Culture, Difference. - London: Lawrence and Wishart, 1990. p.222-237.
 12. Hernandez E. Finding a home away from home: effects of immigrants on firms foreign location choice and performance. // Administrative Science Quarterly, 2014, nr.59 (1), p.73-108.
http://www.perspektivy.info/srez/val/diaspory_v_sovremennom_mire_evolucija_javlenija_i_ponatija_2010-02-27.htm
 13. Kuznetsov Y. Diaspora networks and the international migration of skills: how countries can draw on their talent abroad. - Washington DC: WBI development studies, The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2006.
<http://siteresources.worldbank.org/KFDLP/Resources/461197-1122319506554/DiasporaIntro.pdf> (accesat: 09.02.2017)
 14. Lewin A.Y., Zhong X. The evolving diaspora of talent: a perspective on trends and implications for sourcing science and engineering work. // Jour-

- nal of International Management, 2013, nr.19 (1), p.6–13.
<http://isiarticles.com/bundles/Article/pre/pdf/1708.pdf>(accesat: 09.02.2017)
15. McLaughlin S., Muenzer R., ș.a. Temporary and circular migration: opportunities and challenges. Brussels: European Policy Centre, 2011, Working Paper no.35.
http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1237_temporary_and_circular_migration_wp35.pdf(accesat: 09.02.2017)
 16. MeyerJ.,Brown M. Scientific Diasporas: A New Approach to the Brain Drain. // World Conference on Science, UNESCO-ICSU. Budapest, Hungary, 26 June-1 July, 1999.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001163/116330eo.pdf>(accesat: 10.02.2017)
 17. O'Neill A. Diaspora Knowledge Networks. // Workshop-ului din 26-28 ianuarie 2009, National University of Ireland, Maynooth: Exploring Diaspora Strategies: An International Comparison.
<http://www.nuim.ie/nirsa/diaspora/PDFs/Exploring%20Diaspora%20Strategies%20International%20Comparison.pdf> (p.23)
 18. Putina N. Diaspora între fenomen istoric și categorii științifică (abordare teoretico-metodologică). //MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2015, nr.3 (LXX), p.27-42
 19. Roler M. Conceptualizarea termenului și fenomenului diasporei //MOLDOSCOPIE Probleme de analiză politică), 2012, nr.1 (LVI), p.110-121
 20. Safran W. Diasporas in modern societies: Myths of Homeland and Return. // Diaspora: A Journal of Transnational Studies, 1991, vol.1, nr.1, p.83–99.
<http://europeofdiasporas.eu/sites/default/files/posts/files/3.%20Safran%20Diasporas%20in%20Modern%20Society.pdf>(accesat: 10.02.2017)
 21. Sheffer G. Modern Diasporas in International Politics. - London: Croom Helm, 1986.
 22. Stănică S. Diaspora și fenomenul de brain drain. // Revista română de sociologie. - București, serie nouă XXIV, 2013, nr.5-6, p.387-401.
<http://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.5-6-2013/04-SStanica.pdf>(accesat: 10.02.2017)
 23. Tölölyan K. Rethinking diaspora(s): stateless power in the transnational moment. //Diaspora: a Journal of Transnational Studies, 1996, nr.5 (1), p.3-36.
<http://muse.jhu.edu/article/411228/pdf>(accesat: 10.02.2017)
 24. Tung R.L. Brain circulation, diaspora, and international competitiveness. // European Management Journal, 2008, nr.26 (5), p.298-304.
http://econpapers.repec.org/article/eeeeurman/v_3a26_3ay_3a2008_3ai_3a5_3ap_3a298-304.htm(accesat: 10.02.2017)
 25. Usher E. The evolving role of diasporas. //Refugee Survey Quarterly, 2005, nr.24 (4), p.47–9.
<https://academic.oup.com/rsq/article->

[abstract/24/4/47/1531929/The-Evolving-Role-of-Diasporas?redirectedFrom=PDF](https://www.researchgate.net/publication/315319297/The-Evolving-Role-of-Diasporas?redirectedFrom=PDF)(accesat: 10.02.2017)

26. Милитарев А. О содержании термина «диаспора» (К разработке дефиниции). // Диаспора, 1999, №1, с.24-33
27. Полоскова Т. Современные диаспоры: внутривполитические и международные аспекты. - Москва: Научная книга, 2002.
28. Тишков В.А. Исторический феномен диаспоры. // Этнографическое обозрение, 2000. №2, с.43-63

Prezentat la redacție
la 7 aprilie 2017

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ
INFLUENȚA MIGRAȚIEI ȘI INEGALITĂȚILOR SOCIALE
ASUPRA POLITICILOR PIEȚII MUNCII ÎN REPUBLICA
MOLDOVA

Mariana IAȚCO

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative
Doctor în științe politice, lector universitar

This study aims to provide an analysis of the achievement of equality and migration in the labor market in recent years in Moldova, and to identify factors affecting employment, higher unemployment and determination working population to emigrate abroad.

The objective of the study is the analysis of unemployment and inequalities in terms of its effects on employment and reintegration into the labor market in the country, especially vulnerable groups. To establish the theoretical and methodological national statistical data analysis and some general concepts they will operate in this research. Unemployment represents imbalance in the labor market.

Introducere

Acest articol își propune să ofere o analiză privind realizarea egalității pe piața muncii din ultimii ani în Republica Moldova, precum și să identifice factorii care afectează ocuparea forței de muncă, sporirea ratei șomajului și determinării populației active să emigreze peste hotarele țării.

Obiectivul principal al studiului îl constituie analiza fenomenului șomajului și efectele acestuia prin prisma inegalităților asupra ocupării și reintegrării pe piața muncii din țară, în special a grupurilor vulnerabile. Pentru stabilirea cadrului teoretico-metodologic al studiului s-a recurs la analiza datelor statistice naționale și la unele concepte generale cu care se vor opera în cadrul acestui studiu.

Șomajul reprezintă un dezechilibru al pieței muncii. Principalul sens al acestuia rezidă în existența unui anumit număr de persoane apte de muncă disponibile, care nu-și găsesc un loc de muncă, conform calificărilor și dorințelor acestora. Principalele elemente care descriu amploarea și complexitatea șomajului sunt:

- **nivelul șomajului**—presupune măsurarea numărului de șomeri dintr-o țară, regiune, zonă geografică sau ponderea șomerilor în totalul populației active disponibile, calculată în procente (rata șomajului);

- **durata șomajului**—indică timpul din momentul în care un individ intră în șomaj până în momentul inserării pe piața muncii;

- **structura șomajului**—semnifică clasificarea șomerilor pe diferite criterii: vârstă, profesie, nivelul de pregătire, sex, rasă etc.

În general, Biroul Internațional al Muncii (B.I.M.) consideră că șomerul poate fi definit ca acea persoană care: este lipsită de muncă, este aptă de muncă, caută loc de muncă remunerat și este disponibilă să înceapă lucrul imediat (în 15 zile) [6, p.57].

În majoritatea studiilor, nivelul șomajului se determină în funcție de doi indicatori, și anume: masa șomajului și rata șomajului. Masa șomajului reprezintă numărul persoanelor care, la un moment dat, întrunesc condițiile pentru a fi incluse în categoria șomerilor. Altfel spus, ea constă din populația activă disponibilă, respectiv din forța de muncă neocupată. Rata șomajului indică mărimea relativă a fenomenului; se calculează ca raportul procentual între masa șomajului (numărul mediu al șomerilor) și unul din parametri de referință ai acestuia.

De obicei, parametrii sunt: populația activă, populația activă disponibilă, forța de muncă (populația ocupată plus șomajul), populația ocupată, populația ocupată ca salariați. Cel mai concludent raport de exprimare a ratei șomajului este cel în care se folosește ca numitor fie forța de muncă, fie populația activă disponibilă, ca în cazul Republicii Moldova. Intensitatea șomajului este o altă caracteristică a fenomenului de șomaj. În funcție de aceasta se poate distinge: șomajul total, care presupune pierderea locului de muncă și încetarea totală a activității; șomajul parțial, care constă în diminuarea activității unei persoane, în special prin reducerea duratei săptămânii de lucru sub cea legală, concomitent cu scăderea remunerării; șomajul deghizat, specific mai ales țărilor slab dezvoltate unde numeroase persoane au o activitate aparentă cu productivitate mică.

Un alt element este durata șomajului sau perioada de șomaj din momentul pierderii locului de muncă până la reluarea activității. În multe țări există reglementări ale perioadei pentru care se plătește indemnizație de șomaj. Această perioadă are o tendință de creștere, atingând până la 18-24 de luni.

Structura șomajului sau componentele acestuia reprezintă o altă caracteristică. Acestea se formează prin clasificarea șomerilor după diferite criterii: nivelul calificării, domeniul în care au lucrat, categoria socio-profesională căreia îi aparțin, sex, categorii de vârstă, etc.[6, p.60-64].

Realizarea egalității pe piața muncii reprezintă unul din factorii în asigurarea dezvoltării durabile a țării și depășirii sărăciei (Declarația Milenară, 2000). De asemenea, principiile care trebuie să caracterizeze o societate democratică constituie egalitatea de șanse bazată pe respectarea drepturilor și libertăților

omului. Acest principiu este indispensabil dezvoltării durabile și realizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (1,4,5,8,10) susținute și de guvernarea națională.

Într-o accepțiune largă egalitatea de șanse reprezintă oferirea aceluiași tratament și garantarea acelorași condiții de acces pentru orice persoană și grup social, indiferent de caracteristicile sociale or economice ale acestora. Orice abatere de la acest principiu creează situații de discriminare.

Cercetarea fenomenului șomajului pe sexe și categorii de vârstă și grupuri sociale relevă frecvent că, românii, persoanele marginalizate sau cu dezabilitate, femeile, sunt mai afectate de șomaj decât bărbații, de asemenea, tinerii de până la 25 de ani și bătrânii de peste 50 de ani în raport cu restul populației active.

Vulnerabilitatea acestor grupuri adâncește cel mai des multe inegalități de acces pe piața muncii și nivelul de sărăcie, fiind impedimente în dezvoltarea social-economică a acestor grupe. Doar interacțiunea directă cu persoanele din grupurile defavorizate poate reduce considerabil distanța socială și crește nivelul de incluziune socială (ODD, 10). În continuare ne vom concentra nemijlocit la analiza situației șomajului cu referire la excluziunea anumitor grupuri vulnerabile prin prisma inegalităților existente și a migrației pe piața muncii în Republica Moldova.

Situația șomajului în Republica Moldova prin prisma evidențelor și provocărilor

Odată cu dezvoltarea economiei de piață șomajul a fost și rămâne o preocupare care afectează cetățenii Republicii Moldova. Mai mult, prin dinamica derivată a pieței muncii – aflată la intersecția dintre cererea și oferta forței de muncă, dintre economie și educație, aceasta determină în mare măsură nivelul de bunăstare și egalitate socială a populației pe termen mediu și lung.

Pentru a reduce sărăcia și inegalitățile pe piața muncii Guvernul Republicii Moldova și-a propus să promoveze egalitatea de șanse: prin creșterea calității educației și experienței pe piața muncii a persoanelor sărace și a celor din grupurile vulnerabile; creșterea ratei de ocupare pentru aceste categorii de populație; reducerea discriminării, etc.

În acest sens, pe parcursul anilor 2000 guvernele naționale au formulat o serie de politici destinate egalității de șanse și „gestiunii” șomajului în economia moldovenească, precum:

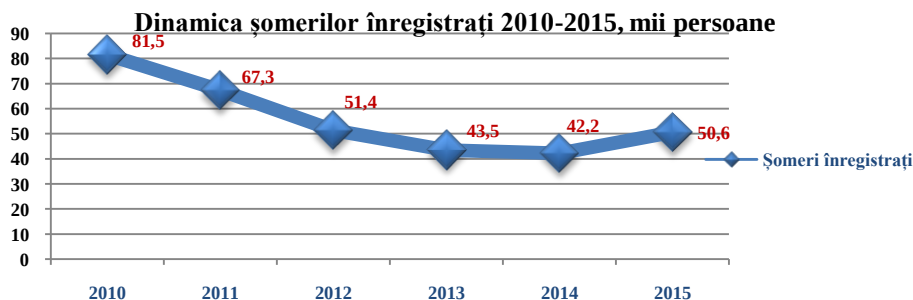
1. Strategia Națională de Dezvoltare (2008-2011),
2. Programul Național pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru 2010-2015,
3. Strategia Națională privind Politicile de Ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015,
4. Strategia „Moldova 2020”

5. Programul Femeile în politică în Moldova, 2014-2016, implementat de către UNWomen și PNUD Moldova sau programele de activitate ale guvernelor.

În pofida obiectivelor urmărite de aceste politici de a descuraja fenomenul inegalităților și șomajului de pe piața muncii, acesta rămâne a fi în continuare unul critic. Una din cele mai complexe și responsabile părți de analiză structurală a pieții muncii constituie analiza problemei șomajului. Chiar dacă în limbajul analizelor statistice se vorbește despre anumite fenomene economice, în realitate sunt vieți și destine afectate de acest flagel economic. Or, guvernele cât de minimalist nu ar fi în jocul forțelor economice de piață, trebuie să regândească design-ului politicilor de ocupare și de flexibilizare a forței de muncă, de a găsi soluții pentru combaterea șomajului.

În acest sens, mai multe argumente pledează în favoarea urmăririi atente a fenomenului, chiar dacă în ultimul timp șomajul a înregistrat tendințe de scădere. În perioada 2014-2015, rata șomajului în Republica Moldova a oscilat între în diapazonul de 4,9% în anul 2015 și de 3,9% în 2014[7; 8], un nivel comparabil cu al țărilor dezvoltate economic. În pofida acestor evidențe nu se poate afirma că problema șomajului în Republica Moldova este soluționată și nu reprezintă a fi o „problemă a pieții muncii”. De fapt, realitatea demonstrează cu totul altă situație.

Majorarea relativă din perioada 2014-2015 a ratei șomajului evidențiază impactul crizei economice asupra pieței muncii moldovenești. Analiza ratei șomajului pe medii de rezidență, indică o rată mai ridicată în rândul populației din mediul urban, valoarea înregistrată fiind de 4,3% în trimestrul III al anului 2016, în mediul rural rata șomajului a avut un nivel mai mic - de 1,8%[14]. Totodată, în 2015 rata șomajului în mediul urban a fost de 6,4% față de 3,5% în mediul rural. Prin urmare, datele pe mediu de reședință denotă existența unor disparități modeste, fapt datorat discrepanțelor dintre cererea și oferta pe piața muncii, precum și ponderii populației ocupate în agricultură. Într-adevăr, în anul 2015 numărul șomerilor calculat conform standardelor BIM a atins cifra de 50,6 mii persoane, mai mult cu 20% față de anul precedent.

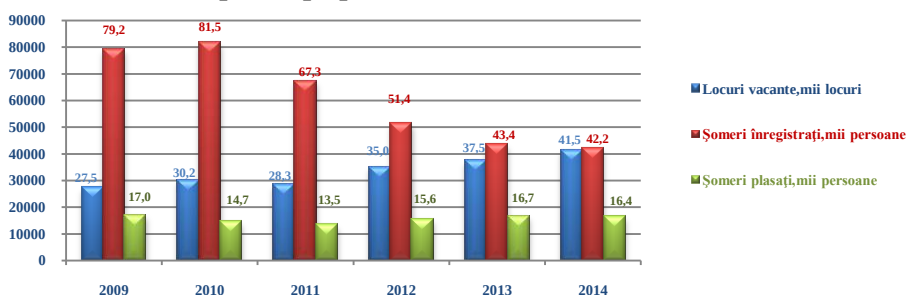
Din perspectiva distribuției pe gen, în 2014 șomajul constituia 60,8% în rândul bărbaților și 39,2% în rândul femeilor. În context, 61,9% din șomeri sunt concentrați în mediul urban, pe când în mediul rural - 28,9%[8]. Disparitățile dintre ratele șomajului la bărbați și femei sunt cauzate de excluderea mai mare de pe piața muncii a femeilor. În ultimii ani, rata șomajului la bărbați a fost de 4,6% în 2014 și 6,2% în 2015, pe când la femei de 3,1% în 2014 și 2,6% în 2015[8; 7]. Femeile înregistrează o rată mai mică a șomajului, deoarece salariul lor nu este sursa principală a venitului familiei și activitatea lor este oscilatorie, existând perioade în care stau acasă cu copiii, părinții etc. Per ansamblu, aceste date constată faptul că obiectivele Strategiei naționale de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015 n-au fost integral realizate (6,0% în 2015)[18].

În același timp, nivelul șomajului în Republica Moldova este condiționat, într-o anumită măsură, de experiența de muncă. De obicei, se consideră că persoanele care nu au lucrat niciodată se confruntă într-o măsură mai mare cu problema șomajului. Însă, datele statistice indică, că anume persoanele cu experiență de muncă sunt afectate de șomaj într-o măsură mai mare. De exemplu, în 2014 din cei 47,5 mii șomeri înregistrați, cei cu experiență de muncă constituiau 35,8 mii persoane sau 75,4%. Această tendință se observă pentru ambele sexe. Însă anumite disparități se atestă față de bărbații șomeri cu experiență, care sunt afectați de șomaj într-o măsură mai mare decât femeile șomere cu experiență de muncă – 22,8 mii persoane sau 78,9% din totalul bărbaților șomeri comparativ cu 13,0 mii persoane sau 69,9% din totalul femeilor șomere[21, p.12].

Situația respectivă se explică prin aceea că, persoanele cu experiență de muncă caută munci atractive și bine remunerate, pe care economia națională cu dificultate le poate oferi. În schimb, persoanele fără experiență de muncă, în special, cele tinere nu se prea grăbesc să intre pe piața muncii, completând astfel rândurile populației șomere și inactive.

În mediu durata șomajului în Republica Moldova se situează sub 3 luni. Datele statistice denotă faptul că în 2014 cea mai frecventă durată a șomajului a fost sub 3 luni la 34,3% din totalul șomerilor. Durata șomajului constituie unul din indicatorii fundamentali ai dezvoltării durabile și reflectă funcționalitatea pieței muncii [16]. Astfel în 2015, numărul șomerilor cu o durată mai mare de 24 de luni era de 8,2% fiind în descreștere față de 2014 cu 10,1% din totalul șomerilor aflați în șomaj timp de mai mult de 24 de luni. Relevant este faptul că majoritatea șomerilor de lungă durată posedă experiență de muncă. De regulă, șomajul de lungă durată atestă anumite discrepanțe pe segmentul urban-rural. Durata șomajului este mai persistentă în mediul urban 4,9% față de rural – 3,3% în 2015[19]. În schimb, în mediul rural șomajul are o durată scurtă ceea ce se explică prin caracterul sezonier al muncilor practicate de lucrători.

Dinamica locurilor de muncă vacante înregistrate, șomerilor înregistrați și plasați pe parcursul anilor 2009-2014

Sursa: ANOFM, 2015

Valori relativ modeste atestă șomajul înregistrat la oficiile forței de muncă din Moldova. Astfel, în anul 2015 numărul șomerilor aflați la evidență în cadrul Agențiilor Teritoriale pentru Ocuparea Forței de muncă a fost de 62,1 mii persoane, față de 42,2 mii în 2014, dintre care 16,4 mii persoane au fost plasate în câmpul muncii, respectiv rata de plasare a șomerilor înregistrați în câmpul muncii a fost de 38,8%[14]. Statisticile indică asupra faptului că, obiectivul propus de SNOFM de 60% nu a fost nici pe departe atins. În pofida creșterii numărului de locuri de muncă (42,3 mii locuri de muncă vacante în 2015 față de 41,5 în 2014), acestea indică o acoperire redusă a lor.

Din păcate, majoritatea locurilor de muncă vacante înregistrate reprezintă locuri de muncă oferite muncitorilor – 72%, în top fiind: industria ușoară, comerț, alimentația publică, etc. Meseria cea mai solicitată de către angajatori rămâne a fi cea de cusător/cusătoreasă, pentru care numărul de locuri vacante a constituit 11% din numărul total de locuri vacante înregistrate pe parcursul anului[15]. În ce privește solicitările angajatorilor pentru specialiști, acestea sunt orientate preponderent în domeniile: medicină, finanțe, tehnologii informaționale, etc. Cele mai multe locuri vacante sunt înregistrate în ultimii ani la agențiile Chișinău și Bălți.

Intrarea și rămânerea pe piața muncii reprezintă o provocare pentru un șir de grupuri social vulnerabile: romi, persoane cu dezabilități, tineri, femei și persoane vârstnice, etc. În ultimul deceniu Republica Moldova a demonstrat o dinamică de mobilitate ocupațională semnificativă pentru piața muncii. Odată cu diversificarea pieții muncii, trebuie continuată modernizarea serviciilor ANOFM și de instruire în conformitate cu cerințele angajatorilor și a perspectivelor de dezvoltare ocupațională.

Nivelul scăzut de instruire și studii lărgeste numărul șomerilor pe piața muncii în Republica Moldova. Astfel, conform datelor prezentate de ANOFM în

2015 din numărul total de șomeri înregistrați, 84% aveau studii primare/gimnaziale/liceale sau secundar-profesionale, pentru care și s-au oferit cele mai multe locuri vacante 81%. În schimb, numărul șomerilor cu studii superioare a fost de 16%, iar locurile vacante fiind de 19% [13, p.3]. Prin urmare, piața muncii și șomajul sunt definite de calitatea redusă a forței de muncă în țară.

De aici rezultă, că slaba calificare profesională reprezintă o problemă structurală a unui important segment de populație activă, precum și absența oportunităților de formare la locul de muncă. Subfinanțarea și lipsa de coordonare a politicilor active de ocupare joacă un rol esențial în toate aceste deficiențe. Or, calitatea educației în Republica Moldova este în declin, din păcate parteneriatul formărilor continuu cu angajatorii este în faza embrionară, iar economia națională furnizează un număr redus de locuri de muncă bine remunerate. În aceste condiții inegalitățile se accentuează pentru grupurile care și așa au șanse mici pe piața muncii. Șomajul, accesul redus la educație, medicină și discriminarea sunt principalele probleme cu care se confruntă populația romă din Republica Moldova.

Datele statistice atestă faptul că, în Republica Moldova, potențialul vârstnicilor nu este valorificat în câmpul muncii. Doar 11% dintre aceștia sunt angajați. Cel mai greu se angajează la un serviciu persoanele în vârstă din zonele rurale. Chiar dacă potențialul vârstei a trei pe piața muncii a fost în creștere în ultimii ani datorită cauzelor: ca disponibilitatea de a accepta salarii mai joase, joburi care nu necesită calificări tehnologizate înalte, antrenarea ridicată în agricultură (52,2% în 2014). Viața socială a majorității lor se limitează la familie, peste jumătate din oamenii în etate (circa 58%) nu au activități în afara casei.

Astfel, conform ODD1(Eradicarea sărăciei și foamei), în 2015 la limita sărăciei trăiesc peste jumătate din vârstnicii din țară, circa 60% dintre locuitorii satelor și peste 49% dintre locuitori ai orașelor nu au bani nici pentru minimul elementar, doar circa 30% din persoanele în etate ating acest minim, adică au bani pentru cele mai elementare lucruri. O viață demnă își pot permite doar 13% dintre ei. Printre pensionarii mai în vârstă de 80 de ani, dincolo de limita sărăciei se află 60%. Doar 1% din toți oamenii în vârstă au o viață îndestulată[10].

Situația demografică proiectează scenarii critice pe piața muncii, la o analiză atentă a numărului de populație pe grupe de vârstă se observă ca numărul grupului 55+ este în creștere față de grupul populației tinere 15+, cauzată de ritmul în descreștere a natalității. Conform prognozelor ONU, populația Republicii Moldova ar putea descrește cu circa 20% către 2050 [9, p.82]. Criza demografică va avea un impact negativ pe termen mediu și lung, în special asupra pieței muncii și sistemului de pensii.

Tab.1. Populația stabilă pe grupe de vârstă, 2012-2015

Pe grupe de vârstă, ani:				
	2012	2013	2014	2015
0-14	16,2	16,1	16,0	16,0
15-64	73,9	74,0	74,0	73,7
65+	9,9	9,9	10,0	10,3

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2015 BNS

Șomajul în rândul tinerilor reprezintă o altă provocare a pieței muncii din Republica Moldova. O analiză complexă privind ocuparea tinerilor arată că, inactivitatea și șomajul sunt caracteristice într-o măsură mai mare pentru persoanele mai tinere, în vârstă de 15-24 de ani. Astfel, rata șomajului și rata de ocupare pentru această categorie de vârstă au constituit, respectiv, 9,8% și 17,4% în 2014[16].

Se atestă în ultimii ani o descreștere a ponderii populației tinere pe piața muncii. În general, în Republica Moldova tinerii sunt cei mai afectați de șomaj, cauzele fiind: salariul de încadrare prea mic, ceea ce constituie o piedică în calea angajării, dar și lipsa de experiență și motivare, în condițiile în care multe întreprinderi preferă să angajeze lucrători mai vârstnici. Datele Anchetei Forței de Muncă arată că, în 2014 ponderea populației ocupate în vârstă de 15-29 de ani a constituit doar 20%, iar ratele de activitate și de ocupare au fost, respectiv de 29,4% și 27,3%[2].

Situația dată se explică și prin faptul că, tineretul este mai prezent în sistemul de învățământ. Totodată, ponderea mică a tinerilor în totalul populației ocupate este cauzată de diverse dificultățile cu care se confruntă tinerii în procesul de alegere a unei profesii. În același timp ei nu prea sunt tentați să fie prezenți pe piața muncii din republică, de aceea înregistrează și cel mai înalt nivel al șomajului. În 2014, numărul șomerilor în vârstă de 15-29 de ani a constituit 19,0 mii persoane sau circa 40% din totalul șomerilor, iar rata șomajului a fost de 7,2% comparativ cu 3,9% la nivel de țară[3].

Fenomenul NEETs este în creștere accelerată în rândul populației tinere. Un factor îngrijorător este reprezentat de creșterea numărului de tineri (15-24 ani), care nu sunt ocupați nici în educație, nici în formare profesională, așa-numiții NEETs. Această situație indică dificultăți în tranziția de la sistemul de educație la piața muncii și reprezintă una dintre categoriile cărora ar trebui să li se acorde o atenție deosebită în perioada următoare. Astfel, în anul 2014 cota acestor persoane era de 29%, Moldova având un indicator mult peste media europeană (17,9%), ceea ce denotă gradul ridicat de vulnerabilitate și excluziune socială a tinerilor[4].

Educația reprezintă un element cheie și totodată unul critic al bunăstării la nivel de gospodărie casnică. Astfel, ODM 4 (Realizarea calității și accesului egal la învățământ) are un impact semnificativ asupra ODM 1 (Eradicarea sărăciei și foamei). Faptul că în mediul rural accesul la educație reprezintă o constrângere structurală adânc înrădăcinată sugerează că și combaterea sărăciei rurale va fi mult mai complicată decât în mediul urban, unde accesul îmbunătățit este complementat de un spectru ceva mai larg de opțiuni. Totuși, rezultatele examenelor de bacalaureat din anul 2015 sugerează că problema calității studiilor este una majoră, atât în mediul rural, cât și în cel urban.

Sunt în creștere desfășurarea măsurilor active de susținere a tinerilor pe piața muncii. Componenta tineretului a fost inclusă în mai multe documente de politici strategice: SNPOFM 2007-2015, Strategia Națională de Dezvoltare a Sectorului de Tineret 2020. Cu toate că în cadrul ODD și a politicilor publice au fost implementate mai multe inițiative axate pe creșterea nivelului de ocupare a tinerilor, acestea încă nu și-au atins obiectivele propuse. Cel mai relevant a fost Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET). A fost implementată Componenta I „Informare și Instruire antreprenorială” a Programului PNAET, scopul căreia este mobilizarea implicării tinerilor din Republica Moldova cu vârsta cuprinsă între 18-30 ani în activitatea antreprenorială. Totuși, problema ocupării și șomajului tineretului rămâne a fi la fel de actuală până în prezent.

Structura forței de muncă din Republica Moldova este una vădit deficitară, deoarece o parte însemnată a populației active nu au acces la job-uri bine salariate sau ar dori să lucreze mai mult, decât o face în prezent. Această stare creează anumite frustrări și adâncește inegalitățile de venituri în rândul populației. De exemplu, 30,5% din populația activă sunt antrenați în agricultura de subzistență, unul din trei dintre aceștia aflându-se sub limita sărăciei [21, p.22-23].

Procesele migraționiste asupra pieții muncii

Pentru piața de muncă a Republicii Moldova migrații reîntorși acasă constituie un segment deosebit și totodată important, ale căror experiență profesională acumulată peste hotarele țării, cunoștințele noi căpătate, capitalurile agonisite, precum și unele valori culturale asimilate reprezintă un avantaj substanțial pentru economia națională.

Dacă să vorbim de fenomenul migrației de întoarcere, acest proces tinde să devină o preocupare tot mai intensă atât a oficialilor moldoveni, a instituțiilor de cercetare, cât și a unor organizații neguvernamentale de la noi, cum ar fi OIM Moldova, IDIS Viitorul, Fundația Friedrich Ebert.

Migrația de întoarcere nu este însă un fenomen recent, doar că interesul pentru el este nou în condițiile, în care majoritatea statelor se confruntă cu creșterea șomajului. De aceea, tendința migraților de a se întoarce acasă este direct

determinată de țara de destinație și de motivul emigrării. De exemplu, migranții moldoveni care au ca țară de destinație Rusia, sunt angajați în baza a.n. „patent de lucru” (condiție obligatorie introdusă de la 1 ianuarie 2015 de către Serviciul federal de migrație din Federația Rusă, principalul sector fiind cel al construcțiilor. Ei tind să fie migranți sezonieri care călătoresc peste hotare de până la 4 ori în intervalul de 12 luni.

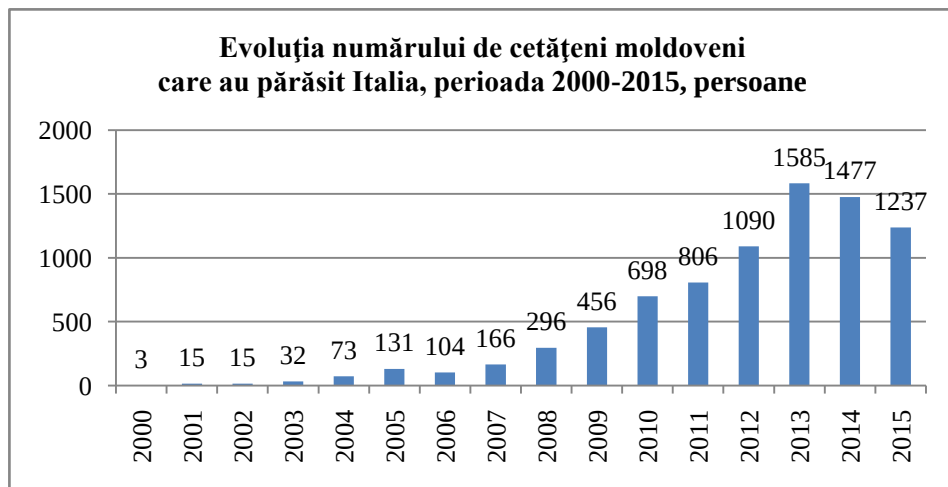
Reîntoarcerea atât de frecventă este determinată de lipsa regimului de vize, precum și de costurile de călătorie reduse, dar și de caracterul sezonier al construcțiilor din Rusia. Datele oficiale ale Serviciului federal de statistică indică că, pe parcursul anul 2015 în Federația Rusă au imigrat 34026 cetățeni moldoveni și, respectiv 16.646 (cca. 49%) au emigrat spre Republica Moldova[12]. Mai mult, migrația către țările CSI este în mare parte determinată de factorul de criză, care condiționează, de asemenea, o perioadă mai scurtă de ședere în țările de destinație.

Tabloul este total diferit în cazul migranților moldoveni către statele UE. Costurile de transport sunt mai ridicate, iar regimul de vize este strict (în cazul absenței unui pașaport european de către cetățeanul moldovean), ceea ce determină o emigrare care nu este sezonieră, iar emigrația către aceste state este condiționată de oportunitate, deci migranții sunt nevoiți să stea pentru o perioadă mai mare de timp peste hotare.

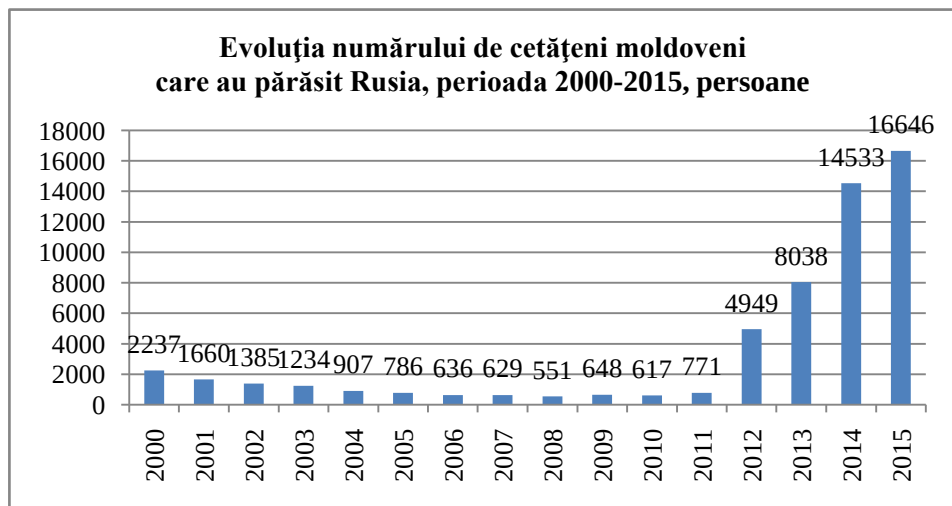
Cu toate acestea, sunt migranți care se întorc acasă pentru diverse motive. Cel mai frecvent argument pentru reîntoarcere sunt motive de familie (25,3%) [17, p.113]. Un alt motiv pentru reîntoarcere a fost dorul de casă și singurătatea în țara de destinație. Alți factori determinanți au fost: economiile de bani necesari pentru nevoi și afaceri în țara de origine, starea de sănătate precară, precum și expirarea permisului de ședere/de muncă. Spre regret, nu există date oficiale la nivel național privind migrația de revenire, care ar permite o abordare calitativă și empirico-cognitivă a problematicii date.

Vom încerca să proiectăm unele estimări ale numărului persoanelor întoarse în țară din surse ale țărilor gazdă. Este important de menționat că, migrația de întoarcere, în cazul acestor surse, nu precizează dacă migrantul moldovean care părăsește Italia sau Rusia, de exemplu, revine în Republica Moldova sau alege altă țară gazdă. În plus, nu toți cei care părăsesc țara gazdă anunță acest lucru, fie pentru a nu renunța la anumite drepturi sociale dobândite în țara respectivă, fie că n-au respectat condițiile de ședere, fie pentru că nu sunt siguri asupra deciziei de a se restabili definitiv în țară de origine.

Ținând cont de aceste limite inerente măsurării unui fenomen în continuă evoluție, urmează datele furnizate de registrele populației Italiei [20] și Rusiei [11] - cele doua destinații principale ale migranților moldoveni.

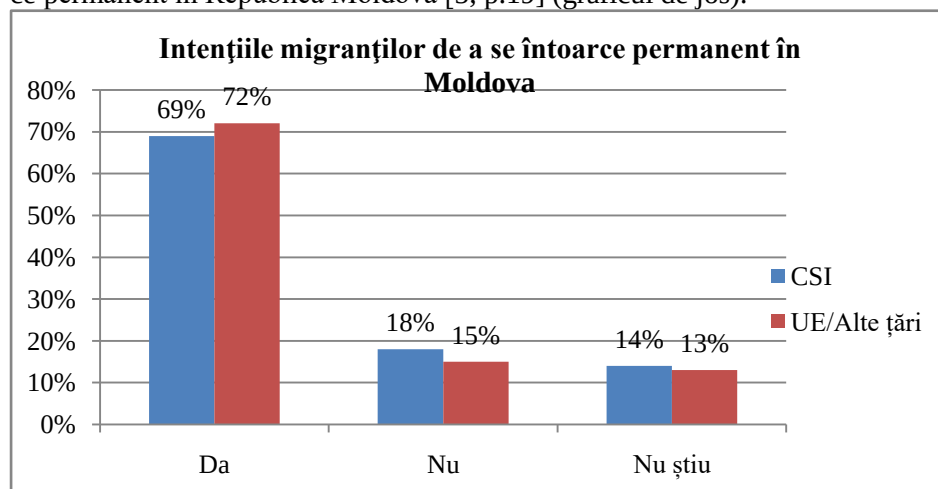
Sursa: Grafic elaborat de autor în baza datelor statistice ale ISTAT – Istituto nazionale di statistica, www.istat.it

Sursa: Grafic elaborat de autor în baza datelor statistice ale POCSTAT – Федеральная служба государственной статистики, www.gks.ru

Analiza comparativă a datelor prezentate denotă tendința migranților moldoveni de a reveni în țara de baștină, amplificarea căreia începe cu anul 2012.

Este de remarcat că, studiul realizat în anul 2010 de către IASCI/CIVIS pentru Banca Mondială evidențiază dorința tot mai mare a moldovenilor de a se întoarce permanent în Republica Moldova [5, p.19] (graficul de jos).

Sursa: IASCI/CIVIS 2010

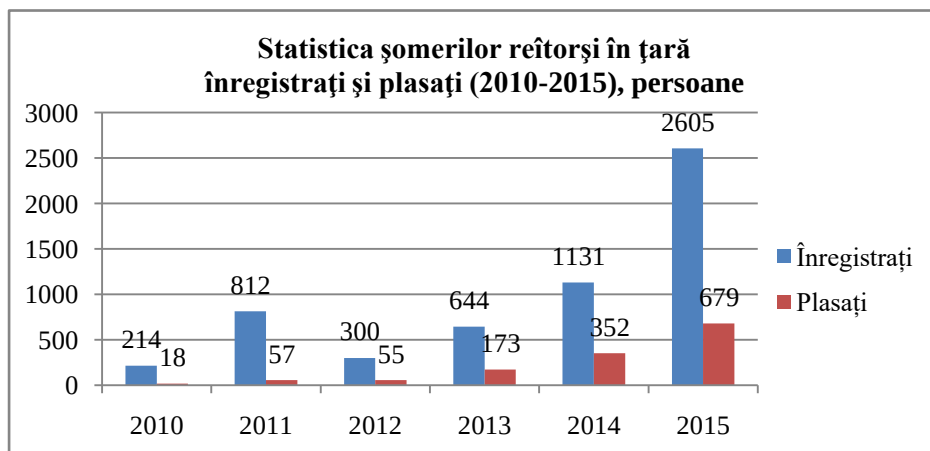
Migranții au obiective și scopuri foarte clare și înainte de plecare vor fi considerate anumite rezultate atinse în străinătate, adică volumul economiilor agnitate, oportunitățile bune de angajare și un mediu de afaceri favorabil în Moldova. Reîntoarcerea migranților nu constituie întotdeauna o istorie de succes. Aceasta depinde de eficiența reintegrării în societate a țării de origine. Eșecul de a-și găsi un loc de muncă sau dezvoltarea unei afaceri proprii și, drept consecință, lipsa perspectivei unui trai decent îi determină pe mulți dintre cei reveniți să plece, din nou, peste hotare.

Conform datelor din Raportul anual de activitate al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) pentru anul 2015 [15, p.22], la agențiile teritoriale au fost înregistrate 2605 persoane reîntoarse în țară (cu 43% mai multe persoane comparativ cu anul 2014), care au beneficiat integral de servicii de ocupare și protecție în caz de șomaj. Ponderele femeilor a constituit 23%. În rezultatul măsurilor întreprinse de către agențiile teritoriale au fost plasate în câmpul muncii doar 26%, adică 679 de persoane, iar 4% au absolvit cursuri de formare profesională (graficul de jos).

Conform aceluiași raport, s-a majorat semnificativ comparativ cu anul 2014 numărul persoanelor reîntoarse în țară din Federația Rusă – 2253 persoane, urmată de Italia – 109 persoane, Ucraina – 40 persoane, Israel – 23 persoane, etc.

Un număr mai mare de cetățeni reîntorși de peste hotare au înregistrat agențiile Chișinău – 313 persoane, Glodeni – 181, Sângerei – 165, UTAG – 141 persoane, Bălți – 125, Râșcani – 119, Căușeni – 118, Strășeni – 117 persoane, etc.

Urmare a analizei informațiilor ANOFM se atestă că, în majoritatea cazurilor întoarcerea acasă se termină cu probleme de reintegrare generate de lipsa locurilor de muncă și salariile mici. Conform unui raport al Fundației Europene pentru Instruire (ETF)[1, p.88], pentru mulți migranți abilitățile și experiența acumulată peste hotare nu i-a ajutat să-și găsească o muncă mai bună acasă, îndeosebi din cauza faptului că ei au lucrat în alte domenii decât cele pentru care s-au calificat în țara lor natală.

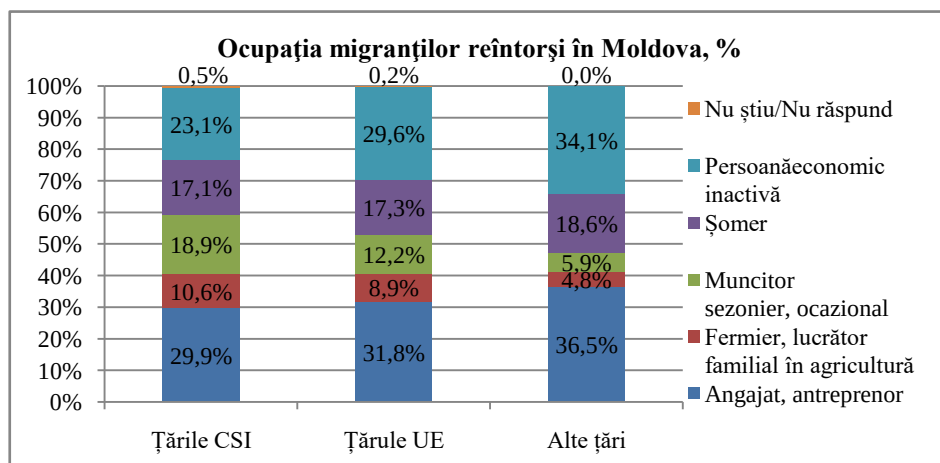

Sursa: ANOFM, 2015

Mai mult de 50% dintre migranți au declarat că abilitățile câpătate peste hotare nu au fost utile în găsirea unui loc mai bun de lucru la întoarcere acasă, în timp ce 46,9% au declarat că au găsit aceste competențe utile. Același studiu arată că, experiența câpătată peste hotare a fost mai utilă bărbaților (51,6%) decât femeilor (37,9%), mai folositoare locuitorilor urbani (54,3%) în comparație cu cei rurali (42,0%). În funcție de țările de destinație, cei care au migrat către țările UE au utilizat mai bine cunoștințele câpătate comparativ cu cei din statele CSI (49,2% vs. 45,4%).

Aceiași tendință se regăsește și în sondajele efectuate în 2013 de către echipa de experți a CBS-AXA de comun cu OIM Moldova[17, p.41], potrivit cărora puțin peste 40% dintre migranții reîntorși au o ocupație stabilă (sunt angajați, antreprenori sau prelucrează terenul agricol propriu sau al familiei), iar peste 1/3 sunt șomeri sau muncesc ocazional (graficul de mai jos).

Studiul relevă că profilul ocupațional după reîntoarcere, depinde de mediile de reședință, adică ponderi mai mari ale angajaților și antreprenorilor sunt înregistrate în zonele urbane (43,7% în zonele urbane vs. 24,6% în cele rurale) și ponderi relativ mari ale celor care muncesc în agricultură (13,6% în mediul rural, în comparație cu 1,7% în mediul urban). Cu referire la aspectul de gen, circa 70% dintre bărbații reveniți în țară muncesc pentru a obține venituri, inclusiv peste jumătate dintre ei au o ocupație stabilă, iar 20% sunt implicați în munci sezoniere sau ocazionale.

Sursa: CBS-AXA & OIM Moldova, 2013

Cu referire la aspectul de gen, circa 70% dintre bărbații reveniți în țară muncesc pentru a obține venituri, inclusiv peste jumătate dintre ei au o ocupație stabilă, iar 20% sunt implicați în munci sezoniere sau ocazionale. Majoritatea femeilor care au revenit în țară nu muncesc, adică aproape jumătate dintre acestea sunt economic inactive din diverse motive (de exemplu, nașterea copiilor), inclusiv circa ¼ s-au declarat ca fiind casnice, 8,7% – pensionare sau invalide. Cei mai vulnerabili pe piața muncii sunt tinerii migranți reîntorși, înregistrând cea mai mare pondere în rândul șomerilor (24,7%) și persoanelor economic inactive (aproape 30%)[17, p.42].

Analiza datelor prezentată permite să concluzionăm că, experiența câpătată peste hotare nu i-a ajutat pe o serie de emigranți să găsească job-uri mai bune după reîntoarcere. Una din cauze ar fi că, aflându-se peste hotare ei au lucrat într-un domeniu diferit decât cel pentru care erau calificați. Tocmai de aceea ei n-au putut aplica experiența câpătată peste hotare, la reîntoarcerea acasă, dar și că angajatorii din Republica Moldova nu au fost interesați de experiența și abilitățile noi câpătate de aceștia.

Prin urmare, pentru promovarea reintegrării durabile a migranților reîntorși pe piața muncii din Republica Moldova se impune imperativ identificarea și aplicarea unor mecanisme viabile de recunoaștere și validare propriu-zisă a calificărilor și învățării anterioare a migranților întorși acasă.

De fapt, este larg răspândită concepția conform căreia migranții moldoveni se vor întoarce acasă cu competențe și capital și vor fi astfel promotori ai schimbărilor în domeniul afacerilor, muncii și culturii, susținând astfel modernizarea economică a Republicii Moldova. Din păcate, acest lucru nu s-a întâmplat până acum.

Eșecul de a se integra în piața de muncă din Moldova la întoarcere acasă, precum și infrastructura proastă, îndeosebi în zonele rurale, au devenit astfel factori motivanți pentru continuarea migrației. Mulți migranți preferă să plece din nou din Moldova, pentru a-și căuta mijloace de trai peste hotare.

Acestea nu sunt singurele motive care determină emigrarea, dar sunt, de asemenea, principalele obstacole pentru întoarcere. Această problemă trebuie să fie abordată de autorități, care trebuie să creeze oportunități de a face Moldova atractivă pentru viață și activitate.

Concluzii și recomandări

Pe fundalul provocărilor social-economice și demografice în Republica Moldova, șomajul constituie indicatorul de bază al instabilității economice și al funcționalității pieței muncii. Existența problemelor și amploarea fenomenului neocupării grupurilor vulnerabile necesită un nou design a politicilor destinate creșterii gradului de ocupare a grupurilor expuse riscului de neintegrare pe piața muncii.

Deseori, varietatea problemelor pentru fiecare grup este destul de mare, iar la nivel individual depășește cadrul normativității. Pe de altă parte numeroase politici a pieței muncii nu își regăsesc aplicabilitatea din diferite motive.

Prin urmare, politica anti-șomaj din Republica Moldova ar trebui să se axeze nu atât pe excluderea definitivă a șomajului, cât, mai degrabă, pe „gestionarea” lui reală, și una deghizată în date statistice, pentru a asigura o egalitate socială durabilă, un echilibru economic și social, precum și pentru a evita forme distorsionate de șomaj, prin diverse măsuri active de protecție socială a șomerilor. Șomajul din spațiul rural este influențat și de particularitățile demografice, lipsa locurilor de muncă de durată, ceea ce adâncește inegalitățile economico-sociale și culturale, care determină evoluții negative asupra diferitor categorii sociale, în special asupra tinerilor, femeilor, persoanelor cu dezabilități, etc.

Pentru promovarea unor politici active de combatere a șomajului și de implicare și menținere a grupurilor vulnerabile pe piața muncii, autoritățile publice vor trebui să formuleze acțiuni și instrumente pentru:

- reducerea șomajului în rândul grupurilor vulnerabile prin susținerea măsurilor de stimulare a angajatorilor pentru încadrarea în muncă a absolvenților de învățământ, persoanelor cu dezabilități, romii, consiliere profesională, cursuri de formare profesională, consultanță pentru înființarea de afaceri;

- reducerea șomajului de lungă durată prin implicarea activă și stimularea mobilității a forței de muncă angajată în programe de ocupare temporară;

- reducerea șomajului în rândul persoanelor cu vârste de peste 45 ani prin măsuri de stimulare a angajatorilor;

- prelungirea vieții active prin măsuri de stimulare a angajatorilor, care încadrează șomeri care mai au 3 ani până la îndeplinirea condițiilor pentru solicitarea pensiei anticipate parțiale, pensiei anticipate sau pentru acordarea pensiei pentru limită de vârstă, conform legii;

- perfecționarea profesională continuă prin organizarea de cursuri și pentru persoanele care și-au întrerupt activitatea, astfel încât, la reluarea acesteia, să-și poată îndeplini atribuțiile de serviciu, iar pe de altă parte, diversificarea competențelor profesionale în scopul facilitării integrării acestora pe piața forței de muncă;

- susținerea flexibilității pieței muncii, sub aspect intern, extern și salarial;

- elaborarea unui mecanism de validare a învățării anterioare în Republica Moldova și totodată, dezvoltarea capacităților instituționale în vederea asigurării calității validării învățării formale și non-formale anterioare pentru migrații reîntorși;

În concluzie, aceste aspecte trebuie să constituie elemente de bază în elaborarea strategiilor și politicilor de ocupare, de combatere a marginalizării sociale, de inserție pe piața forței de muncă tuturor categoriilor de populație apte de muncă și reintegrare în activitate a persoanelor descurajate, fie că sunt intrate pentru prima dată pe piața forței de muncă, fie că au statutul social vulnerabil sau de șomer obținut în urma pierderii locului de muncă.

Bibliografia:

1. Analizele piețelor muncii în regiunea Mării Negre. Moldova: Raport de țară, Ianuarie 2009.
[http://www.etf.europa.eu/C20036F5A5/\\$File/NOTE7SEDRA.pdf](http://www.etf.europa.eu/C20036F5A5/$File/NOTE7SEDRA.pdf)
2. Ancheta Forței de Muncă, 2015. www.anofm.md
3. Ancheta Forței de Muncă, 2014. www.anofm.md
4. Buciuceanu-Vrabie M., Pahomi I., Barometrul Demografic. Situația tinerilor în Republica Moldova: de la deziderate la oportunități. 2015.
www.unpfa.md
5. Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova. IASCI/CIVIS 2010. <http://siteresources.worldbank.org/>

6. Dobrotă N. Economia politică. Editura Economica. - București, 2001
7. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocuparea și șomajul, 2015. – Chișinău, BNS. www.statistica.md
8. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocuparea și șomajul, 2014. – Chișinău, BNS. www.statistica.md
9. Găgăuz O. Îmbătrânirea populației tendințe și opțiuni. // Akademos nr.4(27), 2012
10. Leahova I. “Vocea Poporului”, 01.12.2015
11. Международная миграция, http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population
12. Международная миграция в Российскую Федерацию в 2015 году; http://www.gks.ru/bgd/regl/b16_107/Main.htm
13. Piața muncii. Cererea și oferta forței de muncă. Buletin informativ, 2015. www.anof.md
14. Prognoza pieții muncii 2015. <http://angajat.md/files/PROGNOZA%20%>
15. Raportul anual de activitate al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru anul 2015. <http://anofm.md/>
16. Raportul de evaluare privind gradul de implementare al SNPOFM pe anii 2007-2015. www.mmpsf.md
17. Reîntoarcerea lucrătorilor migranți și dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova. <http://brd.gov.md>
18. Strategia națională privind politicile de ocupare a forței de muncă pe anii 2007-2015. Anexa 2. Hotărîrea de Guvern nr.605 din 31.05.2007. www.lex.justice.md
19. Șomeri BIM după nivelul de instruire, durata șomajului, pe grupe de vîrstă, sexe și medii, 2000-2015. Baza de date BNS. www.statistica.md
20. Tavola 8. Cittadini stranieri cancellati per trasferimento di residenza per l'estero, per paese di cittadinanza - Anni 1995-2015. <http://demo.istat.it>
21. Vaculovschi D. Impactul politicilor de ocupare a forței de muncă asupra situației pieții muncii din Republica Moldova. IDIS Viitorul. Laboratorul Sociometric, 2015.

Prezentat la redacție
la 25 aprilie 2017

UNELE ASPECTE PRIVIND EVOLUȚIA CULTURII ORGANIZAȚIONALE A ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Victor JUC

Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM
doctor habilitat, profesor cercetător

juc.victor@gmail.com

Irina NISTIRIUC

Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM
doctorandă

irisca-@mail.ru

The local government in Moldova is going through a very long and difficult process of reformation. Because of political instability and lack of political will these reforms are of inconsistent, stagnant and inefficient, the attributes are not clear, the steps to modernization are occurring in a tempo diminished. Elements of organizational culture in a public institution based on democratic values collide with other aspects deeply rooted, such as bureaucracy, corruption, nepotism phenomenon very difficult to remove.

In the order of outlined ideas we note that public authorities do not appear to be a mix of people and resources; but form a set of values and assumptions which determine their own organizational culture. Maturity also affects directly the institutional organizational culture, the people involved, their past experience of organization: their system of values and beliefs contribute to the liveliness of the institution.

Administrația publică locală în Republica Moldova trece printr-un proces foarte îndelungat și anevoios de reforme. Din cauza instabilității politice și lipsei de voință politică aceste reforme au un caracter inconsecvent, stagnant și eficiență redusă, trecînd destul de lent prin perioade de schimbări neînsemnate, atribuțiile nu sunt clare și bine definite, pașii spre modernizare se produc într-un tempou diminuant. Este evident că din aceste cauze are de suferit cultura organizațională a administrației publice locale, care necesită ajustări la nivel de valori, atitudini și credințe, însă acestea nu se pot produce din cauza schimbărilor neesențiale care au loc în domeniu. Elementele culturii organizaționale într-o instituție publică bazată pe valori democratice se ciocnesc de alte aspecte puternic înrădăcinate, precum birocrăția, corupția, fenomenul cumatrismului, foarte greu de înlăturat.

La sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 ai secolului XX s-au produs unele transformări mai mult sau mai puțin profunde, complexe și radicale în domeniile politic, economic și social în majoritatea regiunilor, dar, totuși, cu predilecție în arealul ex-socialist european. În România și în Republica Moldova, potrivit accepției lui A.Roman, se implementează treptat modelul francez (continental) de administrare, adaptat la realitățile existente [1, p.179], conținândatît mesaje, cît și aspirații de reformare democratică, adăugăm noi. V.Mocanu susține că perceperea succeselor economiei de piață, eșecul sistemelor centralizate, administrativ de comandă, eficiența redusă sau ineficiența întreprinderilor cu proprietate de stat au răsturnat, în parte, conceptul despre rolul dominant al sectorului public în economie. În plus, abuzurile din partea regimurilor totalitare și autoritare s-au soldat cu căutarea unor forme noi, mai receptive de guvernare. Aceste transformări fundamentale au fost descrise drept „constituirea unei piețe deschise și mișcare spre o guvernare mai responsabilă și democratică” [2, p.3].

Majoritatea țărilor Europei Centrale și de Est au pășit în careul unor acțiunisusținute de reconstrucțieși reformă. Reconstituirea instituțiilor de stat și publice, eliberate de dogmatismul și sechelele statului-partid, s-a început o dată cu regîndirea temeliilor vechii societăți, continuînd cu impregnarea nevoii de funcționare a societății democratice și atribuirea unor funcții mai potrivite statului și instituțiilor sale. Urmînd să valorifice aceste opțiuni magistrale, de principiu, arhitecții noilor democrații au identificat, totodată, unele dificultăți practice, de rezolvarea cărora depindea felul în care vor arăta construcțiile sociale care se doreau noi. Prima dintre acestea, fiind cea mai iscoditoare în plan teoretic și acțional, ține de tipul de societate pe care dorim s-o întemeiem și principiile fundamentale pe care o vom justifica [3, p.3], au specificat V.Popa, I.Munteanu și V.Mocanu. Republica Moldova a încercat să urmeze cu mult zel exemplul celor mai multe dintre țările Europei Centrale și de Est pentru a-și reforma instituțiile publice, economia, cadrul juridic normativ, inclusiv prin reformarea hotărîită a domeniului administrației publice locale [4, p.5], a precizat V.Popa. Astfel, a fost indispensabil de a schimba radical cultura organizațională în acest sector, deoarece cultura organizațională este considerată a fi forța invizibilă din spatele lucrurilor ușor observabile și tangibile din cadrul unei instituții publice, este energia socială care determină oamenii să acționeze. Putem compara cultura organizațională a unei instituții cu personalitatea unui individ, care întrunește o serie de aspecte vizibile și mai puțin vizibile, dar care furnizează viziunea, sensul, direcția și energia necesară pentru evoluție [5].

După destrămarea URSS, Republica Moldova a fost prima dintre țările CSI care a obținut calitatea de membru al Consiliului Europei, fiind evidențiată pentru eforturile care au fost depuse pe plan intern în vederea consolidării unui sistem politic pluralist, în care reformele democratice erau urmate de instalarea mecanismelor economiei de piață, de rolul în creștere al societății civile și al

mediului de afaceri, autonomiei locale și libertății de expresie. Însă în pofida schimbărilor structurale inițiate după destrămarea URSS, procesul de edificarea statului de drept în Republica Moldova s-a confruntat cu numeroase probleme de funcționare, pseudo-reforme, care încercau să combine lucruri imposibil de îmbinat, instituții nou înființateșimentalități în totalitate perimate, puterea clanurilor cu democrația participativă, economia de piațăși metodele dirijiste, autonomia locală și descentralizarea cu temerile că statul ar putea în continuare să se implice în afacerile locale ca și înainte.

Reforma administrativă a devenit una prioritară, necesitatea reformării acestui domeniu s-a arătat a fi imperioasă din câteva considerente memorabile. În primul rând, autoritățile publice reprezentative locale constituite în baza principiilor de autonomie locală, de descentralizare, de eligibilitate, trebuiau integrate în procesul de exercitare a puterii de stat în unitățile administrativ-teritoriale. În al doilea rând, realizarea altor reforme (economice, patrimoniale, funciare, juridice) se dovedea imposibilă pe un vechi fundament de administrație publică, în baza unui centralism excesiv. Reforma sistemului de administrație este un proces complex, ce ține și de schimbările în domeniul politic, economic, social [6, p.9], dar totul începe cu schimbări în interiorul instituției și atunci când elementele culturii organizaționale rămân aceleași, reformele rămân a fi văzute doar pe foaie și nu în practică, consideră V.Mocanu.

Vom preciza că esența autonomiei locale este strâns legată de colectivitățile locale, care reprezintă unul dintre principiile fundamentale ale oricărui regim democratic, influențând direct componentele culturii organizaționale din orice instituție publică. Colectivitățile locale trebuie să fie dotate de organele decizionale constituite în mod democratic, care să beneficieze de o largă autonomie cu privire la competențele, modalitățile de a le exprima și mijloacele necesare pentru îndeplinirea misiunilor acestora. Realizarea autonomiei locale în Republica Moldova reprezintă unul dintre obiectivele esențiale ale reformei administrative, înfăptuirea ține de anumiți factori de natură politică, legislativă, economică și socială. Carta Europeană „Exercițiul autonom al puterii locale”, adoptată de Consiliul Europei în 1985, întrunește ca idee principală faptul că postulatul democratic care prevede dreptul cetățenilor de a participa la dirijarea directă a afacerilor publice poate fi realizat cel mai eficient la nivelul local, că structurile teritoriale locale reprezintă baza unei dintre cele mai perfecte forme democratice ale statului. Carta a definit autonomia locală prin articolul 3 ca fiind „dreptul și capacitatea efectivă ale colectivităților locale de a rezolva și a gira în cadrul legii, sub propria răspundere și în favoarea populației, o parte importantă din afacerile publice. Acest drept se exercită de consilii sau adunări compuse din membri aleși prin vot liber, secret, egal, direct și universal, poate dispune de organe executive responsabile în fața lor”.

În același timp, schimbarea polilor de decizie practic a impus noi accente în elaborarea strategiilor și programelor de dezvoltare socială și economică, noilor politici publice, avînd drept scop realizarea interesului cetățeanului în cadrul comunității locale, determinării locului și rolului lor în cadrul comunității naționale. Progresul general al societății depinde, într-o mare măsură, de organizarea judicioasă a teritoriului și a administrației publice locale, iar perfecționarea culturii organizaționale a structurii administrativ-teritoriale reprezintă o pîrghie importantă în realizarea funcțiilor administrației publice în statul de drept [7, p.13], dat fiind că, cultura organizațională reflectă prezumțiile despre cetățeni și funcționari, misiunea și produsele activității lor, prezumții care au funcționat bine în trecut și care au fost translate în atitudini, comportamente și așteptări despre ceea ce este legitim, despre modalitățile dorite de gîndire și de acțiune [5]. Subliniem în context că principiul autonomiei locale nu este un concept pur teoretic și are un conținut abstract, ci include un suport material, care se exprimă prin acțiuni practice și concrete. Autonomia locală dispune de un fundament economic, exprimat prin sfera patrimonială proprie, pe care autoritățile locale o gestionează ca un autentic proprietar, în condițiile legii. La baza formelor de administrare se află dreptul cetățenilor de a-și satisface interesele proprii desinestător, liber și autonom, dacă acest principiu ar avea aplicare completă, rezultatul ar fi dezvoltarea la cetățeni a spiritului de libertate, demnitate cetățenească și interes pentru binele public, s-ar dovedi a fi o adevărată școală politică. Principiul autonomiei locale este unul dintre principiile fundamentale ale oricărui regim democratic, presupunînd că autoritățile decizionale formate în mod democratic pot să beneficieze de o autonomie largă privind competențele, modalitățile de a le exprima și mijloacele necesare pentru îndeplinirea misiunii lor. Nu poate fi contestată importanța acestui principiu în organizarea și funcționarea autorităților administrației publice locale, drept dovadă servind crearea asociației mondiale a colectivităților locale (Uniunea Internațională a Organelor și Puterilor Locale), care la cel de-al 27-lea congres mondial de la Rio de Janeiro (26 septembrie 1986) adopta Declarația Universală cu privire la autonomia locală. Ca și în cazul textului Cartei Europene, de asemenea este definită autonomia locală ca un drept și o datorie pentru colectivitățile locale de a încheia și a gira afaceri publice sub propria responsabilitate și în interesul populației locale, drept exercitat de persoane și de organe reprezentative alese în mod liber și de funcționarii aleși sau desemnați de organele executive [8, p.18].

La nivelul statului, alături de interesele generale se regăsesc și interesele locale, existînd o interdependență și interconexiune. Interesele publice ale unei colectivități, notează P.Negulescu, nu întotdeauna întrunesc aceeași întindere, întrucît pot exista interese generale ale statului, ale unor comune sau ale unei singure localități. G.Alexianu subînțelege prin „administrație publică locală, toate organismele statului care sunt chemate să satisfacă interesele care nu sunt gene-

rale, ci privesc grupările de oameni din localitate și se caracterizează prin faptul că titularii cărora le sunt încredințate administrarea acestor interese nu dețin puterea de la autoritatea centrală, ci de la corpul electoral local pe calea alegerilor [9, p.41-42]. În urma adoptării Constituției Republicii Moldova și ratificării Cartei Europene a Autonomiei Locale, autoritățile publice locale capătă o garanție constituțională asupra autonomiei locale, care nu permite intervenția directă a statului în activitatea acestora. Concomitent, statul este obligat să asigure respectarea intereselor generale și a ordinii de drept pe întreg teritoriul țării [10, p.3].

Dacă vom arunca o scurtă privire în istoria administrației publice locale, vom determina că bazele pornesc de la Regulamentul Organic al Moldovei, care prevedea autonomie numai pentru orașe, realizată prin consilii orășanești alese de locuitori. Ideea autonomiei se regăsește în revendicările revoluției din 1848, care cereau dreptul pentru fiecare județ de a-și alege dregătorii. Convenția de la Paris din 1856, Statutul lui Cuza din 1864, apoi Legea comunală, au recunoscut personalitatea juridică a comunelor și județelor. Constituția din 1923 avînd întin-dere pe teritoriul Basarabiei, a prevăzut expres că administrarea intereselor colectivităților locale se realizează prin instituții județene și comunale, reglementate prin legi care au la bază descentralizarea completă a administrației și independen-ță comunală, declarîndu-se autonomia locală.

După cum putem observa, autonomia administrației publice locale nu se dovedește a fi o invenție a Consiliului Europei sau a partidelor politice din Re-publica Moldova, aceasta constituie un drept inerent al colectivităților locale, de care deja beneficiase cîndva. Prezența administrației publice locale în sistemul constituțional contribuie/pune în lumină trăsăturile definitorii, perene ale statu-lui de drept, democratic și pluralismului societății. Administrația publică locală apare, în contextul dispozițiilor constituționale, ca instituție complexă, autonomă și democratică, creată în scopul rezolvării problemelor locale de către autorități locale alese [11, p.4], subliniază V.Popa, avînd o cultură organizațională for-mată și deseori puternică, dar înregistrînd unele caracteristici care diferă de la tendințele instituțiilor democratice. Această situație, precizăm noi, nu este deloc înțiplătoare și se dovedește a fi explicabilă prin trecutul lipsit de tradiții și pra-ctici democratice.

În plan cronologic, pot fi identifica cîteva perioade de căutări și de determi-nare ale unui sistem de administrare publică locală în Republica Moldova, fiind important de afirmat că aceste perioade sunt strîns legate și de „culoarea politi-că” a parlamentului, care influențează nemijlocit cultura organizațională a admi-nistrației publice locale. Perioada de guvernare a regimului totalitar a lăsat amp-rente adînci în structura politică și administrativă a societății. În acele condiții cel mai mult a avut de suferit administrația publică locală, care fusese transfor-mată de organele centrale într-o unealtă sau manechin pentru a executa necondi-

ționat hotărârile lor. În majoritatea absolută a cazurilor autoritățile locale erau încorsetate în activitate și inițiative, relațiile cu circumscriptiile locale purtau un caracter formal. Evident era, subliniază M. Platon, S. Roșca, A. Roman ș.a., că în împrejurările noi se cerea ca procesul de transformări democratice să fie dirijat de o administrație publică competentă, cu inițiativă, rațiune în decizii. Administrația locală este primul și deseori unicul element de contact al cetățenilor cu statul, revenindu-i sarcina să mențină ordinea publică în perioada de tranziție și, în genere, este instituția responsabilă de interpretarea și promovarea pe teren a reformelor sociale [12, p.416-417].

Prima perioadă (toamna anului 1991-primăvara anului 1994) se asociază cu experiența primului Parlament ales în mod democratic, care s-a preocupat mai mult de crearea unui caracter ireversibil procesului de autodeterminare, ruperea din imperiul sovietic și creării statului suveran și independent Republica Moldova, integrarea noului stat în familia comunității internaționale și de consecințele secesionismului teritorial. Sub aspectul legislativ, reforma administrației publice locale a debutat cu Legea cu privire la bazele autoadministrării locale, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 10 iulie 1991. Această lege a fixat coordonatele esențiale ale sistemului de administrare publică locală, constituit în baza principiilor autonomiei locale, descentralizării puterii de stat, eligibilității autorităților publice reprezentative locale și consultării cetățenilor în problemele de interes local. Conform prevederilor, în prima etapă urma să fie efectuată reforma administrativ-teritorială fiind create 7/9 județe ca unități administrative regionale și implementat sistemului democratic de administrare publică locală. Dar această lege nu a fost pusă în aplicare, deoarece Parlamentul, reprezentat în mare majoritate prin nomenclatură de partid, conducători de gospodării agricole, n-a acordat susținere politică reformei administrative, începând cu 22 iulie 1991 autoritățile administrației publice locale au activat doar în baza unui regulament provizoriu, adoptat de Guvern, care în virtutea acestei calități, nu putea satisface plenar cerințele autorităților administrației publice locale în condițiile democratizării societății, dacă nu în realitate, cel puțin în mod declarativ. Regulamentul provizoriu permitea comitetelor executive raionale să numească primarii, viceprimarii, în caz de vacanță a funcției, aflându-se absolut în contradicție cu Legea cu privire la bazele autoadministrării locale. În această perioadă s-au efectuat doar unele schimbări de ordin general: fostul soviet sâtesc era denumit primărie, iar președintele devine primar; au fost lichidate comitetele executive sățesti ca structuri executive, permițând primarilor să decidă prin dispoziții pe marginea unor probleme de ordin local. În rest, funcționarea consiliilor ca autorități deliberative și atribuțiile funcționarilor au rămas practic cele din timpul instituțiilor sovietice. În această perioadă de tranziție s-au introdus doar unele elemente democratice în autoadministrarea veche și s-a trecut la o administrare de stat, care, în fapt, nu atinge efectele și scopurile scontate, elementele

culturii organizaționale rămânând practic neschimbate, fiind distruse și metodele vechi de activitate, dar fără a le înlocui cu altele.

A doua perioadă (vara anului 1994 - toamna anului 1998) se începe, incontestabil, prin adoptarea Constituției Republicii Moldova, în care se regăsesc reflectare principiile de bază ale administrației publice locale: autonomia locală, descentralizarea serviciilor publice, eligibilitatea autorităților publice locale, consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit. Notăm că administrarea publică din Republica Moldova în reglementarea constituțională nouă încetează să fie în exclusivitate o administrație de stat, divizându-se în administrație de stat și administrație locală. În același context, legile cu privire la organizarea administrativ-teritorială, administrația publică locală, organizarea alegerilor locale, taxele și impozitele locale, au pus bazele unui nou sistem de administrare locală, marcat însă de sensibile contradicții și plăgi de funcționare. Astfel, prin lege a fost conservat sistemul vechi de organizare administrativă din 40 de raioane. În Legea cu privire la administrația publică locală nu erau strict delimitate competențele Guvernului, ca administrație publică centrală, și administrația publică locală, care era reprezentată prin consiliile locale, primarii satelor și orașelor, și comitetele executive raionale. Guvernul putea să schimbe, numească sau să destituie primarii în colectivitățile locale, putea să anuleze actele administrative emise de către autoritățile publice locale. În colectivitățile unde în rezultatul alegerilor candidații în consiliul local sau primarii nu au acumulat numărul necesar de voturi, Președintele Republicii, la propunerea din partea Guvernului, desemna un executiv, investit cu funcții de a soluționa toate problemele de interes local. Astfel, în cadrul a 92 de colectivități locale, reprezentând 10 % din puterile locale, în maniera dată au fost numite autoritățile publice locale, inclusiv în municipiul Chișinău. Mari confuzii s-au creat în sfera finanțelor publice și în organizarea serviciilor publice pe motiv că legea a acordat administrațiilor locale autonomie financiară în domeniul formării și executării bugetului local, însă fără a schimba sistemul centralizat de colectare a impozitelor și alocare a surseilor financiare colectivităților locale de către Ministerul de Finanțe prin intermediul comitetelor executive raionale. În aceeași ordine, legea nu delimita clar competențele consiliului raional și ale consiliului local în organizarea și prestarea serviciilor publice, care practic, erau similare. În această perioadă menționăm mai mult intențiile legiuitorului în cuvinte și nu în fapte de a crea cadrul juridic adecvat pentru descentralizarea adevărată și autonomia locală veritabilă. Această perioadă, consideră V.Popa, poate fi caracterizată printr-o descentralizare și autonomie locală mai mult declarativă [6, p.10-12].

În ansamblu, pentru perioada examinată era caracteristic, pe de o parte, inițierea ajustării administrației publice la unii parametri europeni, precum fundamentarea constituțională și legală a autonomiei locale, semnarea Cartei Europene a autonomiei locale, iar pe de altă parte, existența unui grad sporit de centra-

lizare în activitatea administrativă din cauza tergiversării implementării practice a raporturilor noi între administrația publică centrală și administrația publică locală, fapt care împiedica, potrivit opiniei lui A.Sîmboteanu, crearea unor factori moderni de dezvoltare și fortificare a unei culturi organizaționale cu aspecte democratice [13, p.12].

A treia perioadă (toamna anului 1998 - mai 2003) se exprimă prin eforturile autorităților puterii centrale, dar și ale societății civile, de îmbunătățire a sistemului de administrație publică locală, coincidență care a produs schimbări în comportamentul guvernanților și al colectivităților locale, creîndu-se premise de formare a unei culturi organizaționale diferite de cea existentă pînă la momentul dat, și anume caracterizată prin sectoare funcționale puternice, deseori specializate. Conducătorii autorităților publice locale devin promotorii stabilității și predictibilității proceselor și fenomenelor care se desfășoară în sectorul public. Pe parcursul anilor 1998-1999 Parlamentul a adoptat un set de legi menite să transforme sistemul existent de administrație publică locală, această schimbare a sistemului de administrare publică venind în concordanță cu angajamentele Republicii Moldova față de Consiliul Europei prin ajustarea legislației naționale la standardele europene privind administrarea publică locală [6, p.12]. Particularitățile acestei etape constau în depășirea abordării fragmentare a transformărilor din cadrul administrației publice, exprimată prin tentativele făcute în trecut de a reforma doar unele aspecte ale administrației publice, deseori limitate fie la componente organizaționale, fie la mecanisme funcționale, posibilitatea datorîndu-se faptului că accentul s-a pus pe componentele prioritare ale reformei, și anume, pe optimizarea organizării administrativ-teritoriale și, implicit, pe reorganizări instituționale și funcționale de la toate nivelurile administrației publice.

A patra perioadă (mai 2003 - 2009) are ca suport de inițiere implementarea Legii nr.764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, prin care mai mult din considerente politice au fost lichidate județele și s-au format 34 de unități administrativ-teritoriale de nivelul al doilea, inclusiv: 32 de raioane, municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia (Gagauz-Yeri). Cadrul normativ a fost completat parțial prin adoptarea în decembrie 2006 a unui pachet de legi, și anume: privind administrația publică locală; privind descentralizarea administrativă, privind dezvoltarea regională a Republicii Moldova, unele modificări s-au făcut în Legea privind finanțele publice locale nr.397-XV din 16 octombrie 2003. Fiind abordate în totalitate, aceste legi vizează sistemul de relații dintre administrația publică centrală și cea locală, crearea condițiilor mai favorabile de exercitare a autonomiei locale în condițiile descentralizării și consolidării capacității administrative a unităților administrativ-teritoriale. Din februarie 2005 pînă în februarie 2008 a fost realizat Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova, care în compartimentul „Dialogul politic și reformele”, a prevăzut activități vizînd continuarea reformei ad-

ministrative și consolidarea autoadministrării locale în conformitate cu standardele europene, în special ce se conțin în Carta Europeană a autogovernării locale.

În aspect instituțional este important că în 2006 a fost instituit Ministerul Administrației Publice Locale, abilitat cu atribuții concrete în domeniu. Astfel, ministerul monitoriza aplicarea prevederilor cuprinse în programele de consolidare a administrației publice locale, elaborate în conformitate cu Programul de activitate al Guvernului, contribuia la exercitarea controlului cu privire la legalitatea actelor emise de autoritățile administrației publice locale, monitoriza modul în care se respectau principiile autonomiei locale și ale descentralizării în activitatea autorităților administrației publice locale, elabora și promova politicile statului în sfera dezvoltării durabile a unităților administrativ-teritoriale [13, p.12-14]. În același context de idei V.Ciobanu susține că Ministerului Administrației Publice Locale i-a revenit rolul decisiv în elaborarea și monitorizarea procesului de descentralizare, Guvernul atribuindu-i rolul de avizator al tuturor inițiativelor, atât privind descentralizarea sectorială a ministerelor de resort, cât și revizuirea pentru modificarea, abrogarea, elaborarea actelor legislative și normative în scopul consolidării autonomiei locale [14, p.13]. Totuși, subliniem noi, nu s-a reușit formarea unei culturi organizaționale puternice, deoarece în scurt timp Ministerul Administrației Publice Locale a fost desființat, iar includerea unei perspective clar orientate spre satisfacerea interesului public nu a putut fi prevăzută.

A cincea perioadă (din 2009 - pînă în prezent) se caracterizează prin guvernarea coalițiilor proeuropene, fapt care își găsește expresie și la nivel local, similar intervalului de timp din trecut, cu guvernare comunistă, avînd impact asupra vieții politice din Republica Moldova. Coalițiile s-au angajat în fața societății să realizeze mai multe obiective majore, printre care descentralizarea puterii și asigurarea autonomiei locale în conformitate cu standardele europene prin demontarea „verticalei puteri” și eliminarea discriminării pe criterii politice în procesul bugetar și de alocare a investițiilor către autoritățile publice locale. Aceste, dar și alte obiective, au rămas consemnate doar pe hîrtie, deși este evidentă tendința formării unei culturi organizaționale de tip „proces”, în varianta prezentată de T.Deal și A.Kennedy, presupunîndu-se existența unor reguli și proceduri stricte: importanță deosebită se acordă pozițiilor ocupate, dar lipsite în diferită măsură de viziuni și soluții creative. Explicația aprofundării și extinderii acestei tendințe se dovedește a fi destul de simplă: în teritoriu aleșii sunt nevoiți să formeze coaliții, care uneori nu coincid cu aranjamentele din centru, pentru a putea administra afacerile la nivel local. În plus, s-a încetățenit opinia, care nu este lipsită de sens, că în teritoriu situația se dovedește a fi alta decît în centru.

Totuși, se resimt destul de pronunțat restanțele tranziției administrative, care se manifestă în implementarea incompletă și fragmentară, iar uneori și eronată a

cadrului normativ cu privire la organizarea și funcționarea administrației publice; în absența condițiilor reale de manifestare a autonomiei locale; în necesitatea optimizării organizării teritoriului; în imperfecțiunile existente privind relațiile interbugetare dintre autoritățile administrației publice centrale și administrației publice locale. O verigă foarte slabă a sistemului administrativ din Republica Moldova continuă să rămână politica defectuasă de personal, care nicicum nu poate să se debaraseze de politizare excesivă, aducând prejudicii serioase evoluției administrației publice spre valorile și standardele europene [13, p.14]. Cu certitudine, o politică de personal defectuasă nu va putea crea niciodată o cultură organizațională puternică, deoarece nu poate avea loc programarea mentală colectivă care să diferențieze membrii unei instituții publice birocratice de membrii unei instituții publice democratice.

În domeniul descentralizării și autonomiei locale pe prim plan Guvernul a plasat Strategia Națională de Descentralizare, aprobată prin Legea nr.68 din 5 aprilie 2012, document complex care prevede mai multe acțiuni îndreptate spre asigurarea descentralizării reale a puterii de stat. Strategia a fost urmată de un Plan de acțiuni privind implementarea prevederilor pentru anii 2012-2015, care includea elaborarea, modificarea, perfecționarea și ajustarea la legislația comunitară a unui șir de acte normative pe domeniile pasibile descentralizării și desfășurarea unor activități organizatorice cu referire la implementarea prevederilor acestor acte și la mersul procesului de descentralizare, în ansamblu [15, p.184].

Realitatea demonstrează că politizarea administrației este un fenomen actual, deoarece numirile și carierele înalților funcționari sunt indispensabil legate de aderarea la un partid politic. Cu cât partidul este mai puternic, în sensul că deține mai multe mandate în parlament, cu atât mai multe funcții publice sunt ocupate de membrii acestei formațiuni. V.Bejan și O.Bejan exprimă părerea, în linii mari acceptabilă, dar nefiind totuși de caracter general, că fiecare funcționar este cointerestat să implementeze politicile dictate de către partidul care l-a înaintat la conducere și să impună valorile partidului politic, creînd o cultură organizațională problematică, slabă, iar paleta elementelor ei devenind tot mai definită de culoarea partidului de la guvernare [16, p.73]. Cu toate acestea, notăm că într-o democrație consolidată cultura organizațională din cadrul administrației publice va fi mereu în vizorul unor membri de partid, mai ales în contextul modernizării sectorului administrativ. Persistența fenomenului partidist în ceea ce privește comportamentul organizațional în cadrul administrației publice locale depinde în mare parte de faptul că partidele îndeplinesc sarcini sociale și politice pe care nici un alt tip de organizație nu are capacitatea de a le rezolva: menține consensul, coordonează personalul politic, sondează opiniile cetățenilor și le prezintă în mod responsabil, mediază, filtrează, prelucrează și simplifică problematica formulată de cetățeni, ușurează munca administrației [17]. Totuși, adesea impactul factorului politic asupra administrației este prea pronunțat. Re-

ferindu-ne la cadrul normativ, practica socială demonstrează că sunt legi care se implementează imediat sau pe parcursul unei perioade de timp; sunt legi, implementarea cărora este târăgănată din cauza lipsei de voință politică și a mecanismului de implementare și legi care nu convin unor forțe politice; acestea, în fond, rămân numai pe hîrtie, nerealizate. Într-un stat democratic, legile sunt adoptate în interesul societății, indiferent de conjunctura politică [18, p.80], precizează absolut corect și justificat, mai ales referindu-se la realitățile din Republica Moldova, M.Platon, A.Sîmboteanu și T.Popescu, deși lucrarea în care se regăsesc aceste aserțiuni a fost publicată în 2001.

Succesul oricărei guvernări depinde de calitatea și cantitatea serviciilor publice prestate către populație, calitatea lor, abordînd în particular, depinde nemijlocit de personalul și valorile care creează cultura organizațională din instituție. În acest sens, ar trebui să ne aducem aminte de opiniile profesorului francez L.Duguit, că serviciul public desemnează relația dintre guvernanți și guvernați, în care primii au obligația de a presta servicii celor din urmă, puterea guvernanților nu se poate menține de o manieră durabilă decît prin credința guvernaților că deținătorii puterii nu ar putea să le impună în mod legitim supunere decît numai prin prestare de servicii și numai în măsura în care sunt prestate. Cît adevăr conțin aceste afirmații, consideră V.Ciobanu, dat fiind că nu odată a fost demonstrat, chiar și în Republica Moldova, că puterea a fost pierdută de unele formațiuni politice exact din motivul că populația (alegătorii) a fost nemulțumită de calitatea și cantitatea serviciilor oferite. Mai devreme sau mai tîrziu, cetățenii încep gradual să înțeleagă că li s-au făcut promisiuni goale, că interesele de partid prevalează, iar interesele lor rămîn în programe electorale [14, p.13-14]. Astfel, există riscul ca funcționarii să fie aleși pe un termen limitat, iar la următoarele alegeri să fie înlocuiți, creîndu-se necesitatea schimbării culturii organizaționale a autorității publice.

Actualmente, din cauza existenței unei culturi organizaționale slabe, relațiile dintre cetățeni și autoritățile locale decurg destul de anevoios. Cauzele acestei stări de lucruri sunt de notorietate publică: lipsa de cunoștințe a cetățenilor cu privire la rolul și atribuțiile autorităților locale, lipsa experienței, a competenței și interesului ambelor părți pentru un dialog între autorități și cetățeni în problemele de interes comunitar, lipsa de transparență în adoptarea deciziei și a funcționării în general a autorităților publice locale, lipsa de participare a cetățenilor în procesul de decizie și se poate crea situația cînd autoritățile publice locale și populația există de sine stătător [6, p.173].

Astfel, în vederea schimbării eficiente a culturii organizaționale, este important de a se ține cont și de implementarea unor tehnici noi de informare și comunicare, capabile să facă procesul decizional mai transparent, iar criteriul politic să fie eliminat, prin publicarea tuturor deciziilor, fără nici o excepție, deoarece activitatea administrației publice locale trebuie să fie exercitată în scopul sa-

tisfacerii interesului cetățenilor, nu a celui personal sau de partid. Punerea în funcțiune a unor noi tehnici de informare și comunicare se înscrie în caracterul reformator al schimbărilor care se produc în prezent în cadrul administrației publice, manifestându-se, mai ales, în relațiile dintre cei aleșiși alegători. Autoritățile publice locale percep rolul informării și comunicării, transparenței administrative și implicarea, pe această bază, a publicului în procesul decizional. Necesitatea și dorința de a scoate în public problemele locale se înscriu tot mai mult în strategia de publicitate a activității organelor administrației publice locale. M. Manea spune că oamenii încep să manifeste interes față de problemele locale mai ales când apar situații de conflict care lezează interesele lor personale. Fără relații publice adecvate nu poate să funcționeze eficient nici democrația. Alegătorul trebuie să știe cum funcționează, să dispună de informație despre hotărârile adoptate în numele lui, să fie pregătit pentru a beneficia pe deplin de posibilitățile și drepturile pe care democrația i le acordă [19, p.52-53]. Este necesar de notat că în cadrul autorităților administrației publice locale, mediul organizațional politic se reflectă în continuu asupra comunicării organizaționale, dat fiind că mediul politic deține o importanță majoră în determinarea priorităților și stabilirea direcțiilor de urmat, iar comunicarea organizațională oferă suportul necesar unei astfel de abordări și contribuie la facilitarea întregului proces. Totuși, în contextul dezvoltării tehnologiilor informaționale studiul comunicării în cadrul instituțiilor administrației publice a depășit cadrul de abordare a principiilor clasice de management elaborate de F. Taylor referitor la formalism în comunicare și accentuează rolul schimbului de informații și al managementului acestora în creșterea eficienței. Astfel, regulile formale dure, reglementările excesive care împiedică acțiunea și procesul de adoptare a deciziilor și controlul rigid [20] se înlocuiesc cu creșterea semnificativă a vitezei de comunicare, prezentarea de informații generale despre instituție, devenind mai ușor cunoscută din interior și din exterior, asigurarea unei viziuni comune pentru toate locațiile instituției, indiferent de localizarea geografică și ecartul temporal, descentralizarea, reducerea nivelurilor ierarhice, accesul unor grupuri de lucru care aparțin organizației, dar sunt localizate spațial în exterior, așa numitele grupuri virtuale, care își desfășoară activitatea prin actualizarea informațiilor zilnic în funcție de cultura organizațională, accesul cetățenilor la bazele de date ale instituției, repartizarea eficientă a resurselor organizației, prelucrarea informațiilor din mediul exterior în momentul apariției, nemijlocit de la sursă, întărirea relațiilor cu cetățenii și cu agenții economici [21].

O cultură organizațională consolidată în cadrul autorităților administrației publice locale se poate forma în cadrul simbiozei elementelor sale cu elementele culturii politice și ale culturii civice, deoarece procesul de reformare a administrației publice se desfășoară ca parte integrală a reformei politice. Gradul de manifestare a inițiativei de jos, de angajare civică a populației este, însă, destul de

reduc, în pofida faptului că au început a se desfășura și campanii mediatizate de fortificare a culturii civice. Reliefind relația dintre administrația locală și democrație, menționăm că între aceste fenomene există o strânsă legătură istorică de reciprocitate, condiționată de faptul că democrația ca atare a apărut în cadrul autorităților administrației publice de nivelul I, acestea contribuind la cristalizarea și consolidarea libertăților economice și social-politice ale membrilor colectivității. La nivel local cetățenii dispun de mai multe posibilități de a opta și de a se implica în viața publică în afara participării la alegeri sau aderării la careva partide politice, evoluind ca parteneri egali în tot ceea ce ține de activitatea lor socială, orientată spre soluționarea problemelor de interes comun. Prin acțiuni bazate pe sentimente și convingeri similare, participanții la conducerea locală transpun în fapte doleanțele comunității respective, devenind făuritori ai propriilor condiții de viață [22, p.47-48].

Aceeași idee o notează și M.Platon, precum că participarea cetățeanului nu trebuie redusă la simpla exprimare a opțiunilor electorale, la desemnarea democratică a aleșilor și organismelor puterii locale, ci trebuie creat un parteneriat continuu între aleși și public, între ofertanții de servicii publice și utilizatorii lor, îmbunătățirea managementului în administrația publică locală, presupune expres stabilirea și perfecționarea mecanismelor de consultare și de participare a publicului. O participare reușită nu apare însă spontan, mai ales când partenerii implicați nu au experiența acestui gen de acțiune civică. Este importantă prezența unor forme de încurajare, de formare și de susținere pentru ca tentativele de participare să aibă succes. Trebuie, practic, organizată o infrastructură formativă în materie de însușire a participării, mergînd de la chestiuni dintre cele mai simple pînă la chestiuni legate de luarea deciziilor [23, p.60-61].

În acest sens, susține S.Cobăneanu, consiliile locale trebuie să găsească soluțiile optime pentru o comunicare eficientă cu cetățenii, rezolvarea problemelor locale, să găsească modelul cel mai reușit de dezvoltare pentru zona respectivă [24, p.9]. Rolul autorităților publice locale ține de rezolvarea problemelor publice locale conform necesităților și sicerințelor exprimate de comunități, aflîndu-se într-o relație strînsă cu specificul unității administrativ-teritoriale. Exercitînd atribuțiile, autoritățile administrației publice locale dispun de autonomie garantată prin Constituție, tratatele internaționale, prin Carta Europeană a autonomiei locale, la care Republica Moldova este parte, precum și prin alte acte normative. În această bază rezultă expres că menirea administrației publice locale constă în rezolvarea și în gestionarea prin autoritățile sale autonome în numele propriu și sub responsabilitatea sa o parte foarte importantă a afacerilor publice în interesul colectivităților locale. În calitatea de titulari ai puterii publice încredințate de colectivitatea care i-a ales, consilierii și primarii sunt obligați să respecte Constituția și legile, să protejeze interesele alegătorilor, dar, în același timp, să respecte interesul național, să contribuie la soluționarea problemelor populației din

unitatea administrativ-teritorială respectivă și să se preocupe de prosperitatea colectivității din care face parte [25, p.140-141]. Consilierii și primarii trebuie să conceapă importanța pozițiilor-cheie ocupate, ordinea și dezordinea care influențează nemijlocit cultura organizațională începe de la ei, rolul lor determinant rezultând din faptul că sunt persoane investite cu împuterniciri de a adopta decizii. Dispunând de o putere reală, fiind înzestrați cu măiestrie, pot să influențeze substanțial nu numai colectivul său, caracterul și rezultatele funcționării autorității administrației publice locale, ci și pregătirea atitudinii față de activitatea de muncă a funcționarului, adică reproducând cadrele sistemului după asemănarea sa, facilitând crearea anumitor valori ale instituției. Deseori expresia uzuală privind stilul de lucru al instituției nu înseamnă altceva decât recunoașterea semnificației sistemice a stilului de lucru al primarului sau al consilierilor, dovadă în acest sens fiind cunoscutul fenomen că o dată cu venirea unui nou conducător se produce transformarea respectivă „a stilului de lucru al instituției”, care se manifestă în particularitățile acțiunilor aparatului administrativ [23, p.96-97].

Ei trebuie să înțeleagă cultura organizațională a instituțiilor în care activează, adică ceea ce cred subordonații lor că formează sarcinile fundamentale ale instituției: atît punctele forte, cît și limitele acestei culturi. Dacă angajații împărtășesc în mare parte și aprobă cultura instituției, a remarcat F.Lane, aceasta are un simț al misiunii și le permite conducătorilor să economisească stimulienți limitați (lucrătorii doresc să îndeplinească anumite sarcini, chiar și cînd nu se prevede o remunerare specială pentru aceasta); să enunțe obiectivele generale, fiind siguri că subordonații vor înțelege metodele corecte de a le atinge; să delege responsabilitate, știind bine că deciziile la nivelul de mai jos, probabil, vor corespunde așteptărilor nivelurilor superioare. Un conducător bun înțelege că lucrătorii pot lua decizii subtile, exacte și realiste, dar numai dacă aceste decizii se referă la un set similar și coerent de comportări, dat fiind că oamenii nu pot ține minte multe lucruri diferite sau să găsească soluții rezonabile pentru sarcini contradictorii: oamenii vor să știe ce se așteaptă de la ei, nu vor să li se răspundă la întrebările lor ambiguu, ci clar și concis [26, p.502-503]. Este foarte important a se ține cont de faptul că valorile culturii organizaționale sunt direct influențate de stilul conducătorilor. Conform accepției lui M.Platon, stilul conducerii reprezintă o formă specifică de înrîurire asupra colectivului, iar înlocuirea conducătorului creează deseori mari neconcordanțe între elementele culturii organizaționale în cadrul unei instituții, deoarece poate să se producă o schimbare radicală în colectiv, pe motivul că are loc îmbinarea cunoașterii legilor și a condițiilor concrete ale dezvoltării cu capacitățile individuale ale conducătorilor. Stilul de lucru își găsește expresie în metodele de lucru aplicate, care deseori practic nu corespund deprinderilor obținute pe parcursul activității de funcționari, ciocnindu-se cu diferite obstacole cînd intervine ceva nou [23, p.56-57].

Cultura organizațională este direct influențată de identificarea caracteristicilor și nevoilor de forță de muncă ale instituției, selecția și încadrarea persoanelor, care corespund cel mai bine, cel mai adecvat nevoilor specifice diferitor funcții, aprecierea, retribuirea, promovarea, formarea și perfecționarea salariaților instituției. Asigurarea corespondenței dintre cerințele funcțiilor din organigramă și caracteristicile persoanelor care pretind ca să se angajeze în aceste funcții, revine conducătorilor de organizație și compartimentelor specializate de personal, avînd menire și rolul de a asigura asistența conducătorilor aleși, selectați și angajați. Trebuie utilizat principiul „omul potrivit la locul potrivit”, presupunînd cunoașterea exigențelor fiecărei funcții și a cerințelor care urmează să fie satisfăcute de persoana pretendentă și cunoașterea, adaptarea caracteristicilor, în mod obiectiv, ale persoanei respective. Atingerea scopurilor propuse solicită efectuarea analizei, evaluării complexe a organigramei funcțiilor pentru subdiviziunile preconizate [27, p.134-135].

În ordinea reliefată de idei notăm că autoritățile administrației publice nu se dovedesc a fi un conglomerat de oameni și de resurse; ci formează un set de valori și ipoteze care le determină propria cultură organizațională. În plus, maturitatea instituției afectează în mod nemijlocit cultura organizațională, oamenii implicați, experiența lor în trecutul instituției: sistemul propriu de valori și convingeri contribuie la însuflețirea instituției. Cercetările efectuate pe plan internațional denotă că instituția devine matură pe măsura ce acumulează cunoștințe și reușește să rezolve probleme complexe cu care se confruntă. În mod similar, purtătorii de cultură pot fi motorul schimbării sau element al stabilității, în funcție de valorile pe care le fac explicit prin comportamentul manifestat. Dacă valorile fundamentale ale procesului unei politici publice se dovedesc a fi mai mult sau mai puțin compatibile cu valorile instituției, atunci există o mare probabilitate ca procesul să fie adoptat și politica să reușească. Totuși, instituția nu-și va schimba sistemul de valori sau cultura decît dacă se produce un eveniment semnificativ care să justifice schimbarea, iar tema schimbării aduce în discuție altă problemă importantă: Pot purtători precedenți de cultură să rămînă la comandă și, în același timp, să introducă o nouă cultură organizațională? Vom preciza că opțiunile sunt împărțite, unele opinii consideră practic imposibil, alele vin cu un răspuns afirmativ. Susținem ultima opțiune din considerentul că atunci cînd angajatul nu dorește să-și schimbe echipa, locația, domeniul de activitate, condițiile de muncă cu care s-a familiarizat și adaptat poate accepta modificări radicale în avantajul menținerii postului de muncă. Însă depinde foarte mult de caracterul, temperamentul, valorile și aspirațiile persoanei. Uneori și vîrsta angajaților poate să aibă un cuvînt greu de spus: un colectiv mai tînăr va fi mult mai dinamic și va accepta mai ușor schimbările în comparație cu un colectiv mai puțin tînăr, care a consolidat cultura organizațională și care se lasă convingși mai greu, deoarece ei împărtășesc în timp valori, credințe și atitudini concrete.

Bibliografie

1. Roman A. Evoluția universală a sistemelor de administrare publică. – Chișinău, AAP, 1998.
2. Mocanu V. Standarde de performanță în administrația publică locală. – Chișinău: IDIS „Vitorul”, 2004.
3. Popa V., Munteanu I., Mocanu V. De la centralism spre descentralizare. – Chișinău: Ed. Cartier, 1998.
4. Popa V. Cadrul legal al administrației publice locale în Republica Moldova. // Cartea Albă. Situația autonomiei locale în Republica Moldova. – Chișinău, Cartier, 2000. p.5-22.
5. Conținutul, caracteristicile și rolurile culturii organizaționale. <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap1>. (vizitat 11.04.2013).
6. Mocanu V. Descentralizarea serviciilor publice. Concepte și practici. – Chișinău, TISH, 2001.
7. Manea M. Metode administrative moderne. - Chișinău, AAP, 2002.
8. Deliu T., Savca T., Manole T. ș.a. Ghidul alesului local. - Chișinău: AAP, 2011.
9. Manda C, Manda C.C. Administrația publică locală din România. –București: Lumina Lex, 1999.
10. Creangă I. Controlul actelor administrației publice locale. - Chișinău: TISH, 2004.
11. Popa V. Descentralizarea: elementele unui model. - Chișinău: TISH, 2006.
12. Platon M., Roșca S., Roman A. ș.a. Istoria administrației publice din Moldova. - Chișinău: AAP, 1999.
13. Sîmboteanu A. Dilemele tranziției administrative în contextul edificării statului de drept. // Administrația publică în statul de drept. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 septembrie 2008. - Chișinău: Tipograf. „Elena – V.I.” SRL, 2009. p.8-16.
14. Ciobanu V. Necesitatea unei reforme în administrația publică locală. // Descentralizarea: elementele unui model. - Chișinău: TISH, 2006. p.6-14.
15. Sîmboteanu A. Administrația publică locală. // Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. - Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, 2015. p.173-199.
16. Bejan V. Bejan O. De ce tranziția s-a transformat în criză socială? –Chișinău: Tipogr. „Ericon” SRL, 2008.
17. Nazare V. Opinii privind comportamentul organizațional și legile evoluției partidelor politice. <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/118/art6-nazare.html>. (vizitat 03.03.2017).

18. Platon M., Sîmboteanu A. Popescu T. ș.a. Reforma administrației publice în Moldova: realizări și perspective. - Chișinău, AAP, 2001.
19. Manea M. Metode administrative moderne. - Chișinău: AAP, 2002.
20. Raporturile dintre mediul organizațional politic cu managementul organizațiilor publice.
<https://www.thefreelibrary.com/Raporturile+mediului+organizational+politic+cu+managementul...-a0251535170>. (vizitat 03.03.2017).
21. Impactul tehnologiei informației asupra organizațiilor.
<http://psihologie.tripod.com/it.htm>. (vizitat 03.03.2017).
22. Roșca A. Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filozofice. - Chișinău: Tipogr. AȘM, 2007.
23. Platon M. Serviciul public în Republica Moldova. - Chișinău: AAP, 1997.
24. Cobăneanu S. Administrația publică: aspecte practico-științifice, probleme și perspective. // Administrația publică: aspecte practico-științifice, probleme și perspective. Conferință științifico-practică. - Chișinău: CEP USM, 2004. p.5-13.
25. Bobeico E. Caracterul reprezentativ al autorităților administrației publice locale în Republica Moldova.// Administrația publică: aspecte practico-științifice, probleme și perspective. Conferință științifico-practică. - Chișinău: CEP USM, 2004. p.138-141.
26. Lane F.S. Probleme actuale de administrație publică. - Chișinău: Epigraf, 2006.
27. Buzatu L., Rusu G., Bacical M. Particularitățile și direcțiile de performare în managementul administrației locale. - Chișinău: Tipografia „Balacron” SRL, 2007.

Prezentat la redacție
la 06.04.2017

PROCESUL DE REGIONALIZARE A REPUBLICII MOLDOVA: ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

Carolina MACOVEȚCHI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative

Doctor în drept, lector universitar

Nowadays the processes of regionalization are commonly used, in order in which public administration authorities understand that they need to consolidate efforts for solving different types of problems. These processes have a very important role for existence and development of a state of law, and Republic of Moldova is not an exception.

Dacă urmărim evoluția procesului de regionalizare din ultima jumătate de secol, importanța crescândă a regiunii, apariția și răspândirea vertiginoasă a euroregiunilor, nu putem să nu remarcăm că această dinamică este aproape simultană cu construcția europeană. În acest sens se menționează just, că „cea care a forțat dezvoltarea regională a fost Uniunea Europeană, cu precădere Comisia, ca instituție supranațională” [3]. Mai mult decât atât, în ultimele decenii instituțiile europene au sprijinit dezvoltarea regională prin diverse programe și proiecte și au elaborat acte fundamentale, oferind regionalizării conținutul ei actual, centrat pe dezvoltare economică.

Ca consecință, politica comunitară de dezvoltare regională a condus la definirea unui nivel regional mai mult sau mai puțin instituționalizat în toate țările UE, experiența acestora fiind relevantă pentru a înțelege că nivelul regional reprezintă mediul favorabil pentru stimularea unei dezvoltări economice și sociale intense, prin utilizarea eficientă a resurselor locale și regionale, în scopul realizării obiectivului european al coeziunii economice și sociale [1].

Această evoluție, a creat un cadru propice ideii de regionalizare în Republica Moldova, stat în care regionalizarea este atractivă și grație șansei de accelerare a dezvoltării, oferită de Fondurile Structurale și de coeziune, precum și din perspectiva oportunităților de dezvoltare pe care le aduce intensificarea cooperării la nivel regional.

În Republica Moldova, atât condițiile dezavantajoase, în calitate de factori ce determină exigența soluționării multiplelor probleme de subdezvoltare, precum și cele propice, în calitate de oportunități, au impus urgentarea elaborării și promovării unei politici de dezvoltare regională, realizată în cadrul unor unități

teritoriale cu arii mai extinse, capabile să mobilizeze resurse suplimentare și să stimuleze dezvoltarea echilibrată a teritoriului.

Dezvoltarea regional constă în primul rînd în reducerea disparităților economice dintre regiuni. Acest process se realizează în mare parte prin susținerea dezvoltării economice. Astfel, la baza dezvoltării regionale se află regiunea, care, potrivit Declarației Adunării Regiunilor Europene este determinată în calitate de "entitate public teritorială corespunzătoare nivelului imediat inferior celui de stat și dotată cu un guvern care dispune de puteri politice proprii" [3]. Actualele raioane a Republicii Moldova corespund criteriului politic al acestei definiții, însă nu se încadrează în clasificarea nomenclatorului european NUTS după numărul populației. Totodată, fracționarea teritorială în raioane mici, așa cum este în cazul Republicii Moldova, complică calitatea procesului de planificare și mai ales de implementarea proiectelor de dezvoltare regională.

Astfel, pentru a putea depăși acestea și alte provocări, s-a decis împărțirea Republicii Moldova în 6 regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud, municipiul Chișinău, UTAG și Transnistria. Regiunile de dezvoltare sunt entități teritoriale fără personalitate juridică, neavînd un consiliu legislativ sau corp executiv (așa cum este în cazul raioanelor), însă reprezentînd cadrul de planificare și desfășurare a politicii de dezvoltare regională. La moment, 3 din cele 6 regiuni de dezvoltare sunt funcționale, ultimele 3 menționate urmează a deveni operaționale gradual [2].

Analiza principalelor acte normative și legislative, a relevat următoarele prevederi cu referire la realizarea politicii de dezvoltare regională:

Legea nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regional în Republica Moldova este documentul de bază care trasează și definește regiunile de dezvoltare pe teritoriul Republicii Moldova, modul de cooperare inter-regională, cadrul instituțional, instrumentele specific politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare [9].

Legea delimitează 6 regiuni de dezvoltare, acestea fiind Nord, Centru, Sud, UTAG, municipiul Chișinău și Transnistria.

Hotărîrea Guvernului nr.127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438 din 28 decembrie 2006 privind dezvoltare regională, trasează liniile directoare a dezvoltării regionale în Republica Moldova, prin aprobarea Regulamentului Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare, Regulamentul-cadru al Agenției de Dezvoltare Regională, Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională [4].

Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru perioada 2013-2015 (aprobată de CNCDR) constituie documentul de planificare strategic a politicii de dezvoltare regională. Acest document schițează perspectivele dezvoltării regionale în Republica Moldova, precum și definește instrumentele și mecanismele de realizare a obiectivelor strategice [7].

Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016-2020. Documentul vine să asigure dezvoltarea durabilă și echilibrată a regiunilor din Republica Moldova. Noua politică de dezvoltare regională își propune asigurarea accesului cetățenilor la serviciile publice profesionale, stimularea creșterii economice sustenabile în regiuni, și îmbunătățirea cadrului normativ și legislativ ce reglementează dezvoltarea competitivă a localităților. Totodată, documentul urmărește încurajarea dezvoltării agenților economici locali și susținerea activităților de întreprinzător, în vederea reducerii diferențelor de dezvoltare între și în cadrul regiunilor, precum și îmbunătățirea nivelului de trai al populației.

Documentul Unic de Program pentru anii 2013-2015, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.933 din 18.12.2012, reprezintă o sinteză a planurilor operaționale și include lista proiectelor prioritare de dezvoltare regională pentru finanțare din mijloacele FNDR [6].

Cadrul normativ cu privire la dezvoltarea regională în Republica Moldova delimitează principalele instituții responsabile de elaborarea și implementarea politicilor de dezvoltare regională, acestea fiind:

Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (atribuții executive și de coordonare) este autoritate publică centrală, care în contextul dezvoltării regionale are scopul principal de a implementa și coordona politica statului în acest domeniu. Pe lângă aceste atribuțiuni, MDRC gestionează FNDR.

Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (cu funcții deliberative) este o instituție care nu are personalitate juridică, fiind creată în scopul aprobării, promovării și coordonării la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. Componenta Consiliului este decisă prin HG. Funcțiile centrale ale acestui organ vizează susținerea politicii de dezvoltare regională, avizarea SNDR și aprobarea finanțării din FNDR [10].

Consiliul Regional pentru Dezvoltare (autoritate deliberativă) este o structură creată la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare (la moment, asemenea instituții există doar în zonele de dezvoltare Nord, Centru și Sud), având ca scop central coordonarea și promovarea politicii de dezvoltare regională la nivel regional [11].

Agenția de Dezvoltare Regională (autoritatea executivă) este o organizație cu statut juridic, care se constituie în regiunea de dezvoltare în vederea facilitării procesului de dezvoltare regională. ADR-ul este una din instituțiile-cheie care are sarcina de a atrage fonduri în regiune, implementarea proiectelor de dezvoltare regională, elaborarea politicilor de dezvoltare regională la nivel de regiune. Așa cum s-a menționat anterior, la momentul actual sunt funcționale 3 agenții (care se află în subordinea MDRC): Nord, Centru și Sud [12].

În vederea asigurării unei acoperiri financiare pentru proiectele de dezvoltare regională, dar și pentru acoperirea cheltuielilor ce țin de activitatea ADR-urilor, a fost constituit un fond național, care reprezintă la moment 1% din veni-

turile aprobate ale bugetului de stat pe anul respectiv. Fondul este gestionat de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

Totodată, un rol important în procesul de susținere financiară a dezvoltării regionale o au contribuțiile venite din partea donatorilor / partenerilor de dezvoltare.

În urma analizei cadrului legislativ al regionalizării în Republica Moldova s-a constatat că:

- În Republica Moldova la etapa actuală pot fi detectate probleme serioase în dezvoltarea localităților, inclusiv concentrarea dezvoltării în municipiul Chișinău, declinul orașelor, subdezvoltarea comunităților rurale și dezechilibrele în dezvoltarea dintre localități. Aceste probleme au fost agravate de ineficiența politicilor promovate, inclusiv de legislația inadecvată, de centralizarea și concentrarea excesivă a resurselor, de lipsa instrumentelor funcționale ale autonomiei locale etc. Totodată, dezechilibrele de dezvoltare reflectă subdezvoltarea economică și socială de ansamblu și constituie o problemă serioasă la scară națională.

- Atât condițiile dezavantajoase, în calitate de factori ce determină *exigența* soluționării multiplelor probleme de subdezvoltare, precum și cele propice, în calitate de *oportunități*, au impus urgentarea elaborării și promovării unei politici de dezvoltare regională în Republica Moldova, realizată în cadrul unor unități teritoriale cu arii mai extinse, capabile să mobilizeze resurse suplimentare și să stimuleze dezvoltarea echilibrată a teritoriului.

- Regiunile, în sensul Legii nr.438-XVI cu privire la dezvoltarea regională, nu reprezintă unități administrativ-teritoriale, ci unități teritorial-funcționale, create cu un scop socio-economic concret și flexibil în timp, care reprezintă cadrul de planificare, implementare și evaluare a strategiilor de dezvoltare regională.

- Întrucât dezvoltarea regională este o politică nouă pentru Republica Moldova, care necesită o abordare multi-sectorială, considerăm că delegarea responsabilității privind implementarea acesteia unui minister (Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor), reprezintă o decizie justă, căci o autoritate la nivel central de implementare a politicii de dezvoltare teritorială este capabilă să asigure o abordare unică în acest domeniu și să atragă fonduri suplimentare pentru proiectele și programele de dezvoltare regională.

- Art.5 alin.4 al Legii privind dezvoltarea regională prevede că Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale se instituie pe principiul parității, prin hotărâre de Guvern. Dar nici Legea, nici legislația secundară nu concretizează ce înseamnă „principiul parității”, dacă se subînțelege o paritate public-privată, având în vedere faptul că reprezentanții sectorului privat sînt, de asemenea, parte din Consiliu, sau legislatorul a avut în vedere echilibrul dintre administrația centrală și regiuni. Art.5 alin.4 al Legii privind dezvoltarea regională ar

trebui să stipuleze clar că principiul parității înseamnă un echilibru între reprezentarea regiunilor și a administrației centrale în Consiliu.

- Componenta Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale reflectă atât dezideratul de consens în procesul decizional de dezvoltare regională, cât și asigură mecanismul delegării coordonării politicii de dezvoltare regională unei structuri funcționale relativ independente, supuse unei minime influențe politice.

- Din analiza efectuată se constată instituirea în Republica Moldova a unui cadru instituțional adecvat procesului de regionalizare, abilitat cu competențe și dotat cu împuternicirile corespunzătoare, capabil să asigure realizarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională. Totodată responsabilitatea pentru realizarea politicii de dezvoltare regională rămîne o prerogativă a Guvernului, realizată cu sprijinul autorităților locale și a societății civile, prin structurile de resort la nivel regional - Consiliile regionale pentru dezvoltare și Agențiile de dezvoltare regională.

- Crearea CRD-urilor pentru a înlesni implementarea politicii de dezvoltare regională în regiuni poate fi apreciată ca o evoluție pozitivă. Aceste structuri au fost fondate în baza principiului parității între reprezentanții autorităților administrației publice, pe de o parte, și reprezentanții sectorului privat și ai societății civile, pe de altă parte. Printre calitățile acestor organe colegiale regionale pot fi menționate caracterul public-privat și de consens, care reiese din compoziția și normele lor de activitate. Printre cele mai evidente deficiențe este structura lor sinuoasă, care periodic ridică probleme de adunare a cvorumului.

- ADR-urile din Republica Moldova, fiind emanații ale autorităților centrale, sînt axate cu precădere pe activități pe termen scurt, care aduc rezultate vizibile și rapide, și nu pe proiecte de dezvoltare regională durabilă. Pe de altă parte, anume circumstanța creării de către autoritățile centrale deschide accesul la resursele financiare necesare pentru realizarea obiectivelor lor, fapt important pentru agențiile nou create, care încă urmează să atragă resurse suplimentare.

- Analiza sistemului instituțional al regionalizării atestă că în Republica Moldova avem o regionalizare administrativă - rezultat al creării de către stat a unor autorități dotate cu atribuții pe linia promovării dezvoltării economice regionale, care reprezintă instrumente de acțiune ale administrației centrale și care sînt plasate sub controlul acesteia.

- Strategiile de dezvoltare regională identifică și analizează, în mod explicit, principalele probleme economice și sociale, care împiedică dezvoltarea în regiuni, trasînd măsurile necesare pentru soluționarea acestora. De asemenea, ele promovează coeziunea în interiorul regiunii de dezvoltare, precum și parteneriatul cu alte regiuni de dezvoltare, iar unde este cazul, și cu țările vecine.

- Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2013-2015, fiind bazată pe tendințele dezvoltării regionale ale UE, spre deosebire de Strategia

adoptată la 04.03.2010, care s-a axat pe aspectul instituțional, conturează și promovează aspectul social-economic, al coeziunii teritoriale și este orientată spre diminuarea disparităților inter și intra regionale și spre diminuarea sărăciei și asigurarea unui trai decent al cetățenilor pe întreg teritoriul țării.

- Analiza instrumentelor concepționale de realizare a politicii de dezvoltare regională denotă că dezvoltarea regională este o prioritate strategică a Republicii Moldova, care contribuie la impulsivitatea și diversificarea activităților economice, precum și la stimularea investițiilor în sectorul privat.

La momentul actual dezvoltarea regională întâmpină mai multe greutăți și critici. În opinia noastră unica soluție pentru îmbunătățirea sistemului de dezvoltare regională este descentralizarea dezvoltării regionale, conectarea ei strânsă la APL și ajustarea la structura actuala administrativ-teritorială. ADR-urile trebuie să obțină autonomie de la APC și să fie controlate în mare parte de către APL din regiunea respectivă. Astfel nu numai va fi atins scopul conectării dezvoltării regionale la sursă, dar de asemenea vor fi create premise pentru optimizarea structurii administrativ-teritoriale.

În acest context, pentru o dezvoltare regională veritabilă este nevoie de voința și implicarea tuturor factorilor interesați, mai ales, a autorităților administrației publice locale. De capacitatea lor de a corela și planifica activitățile de dezvoltare regională cu prioritățile trasate și de a organiza și coordona implementarea acestora din perspectivă integrată va depinde ritmul de dezvoltare a regiunilor noastre.

Bibliografia

- 1 Cușmir M., Macovețchi C. Cu privire la obiectivele regionalizării în Uniunea Europeană. // Administrarea publică. nr.3 (79), iulie-septembrie 2013, p.23-33.
- 2 Dezvoltarea regională: suport de curs pentru participant. Programul Pilot al UE pentru Dezvoltare Regională pentru Republica Moldova. - Chișinău, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, ianuarie 2014.
- 3 Gruber K. Globalisation, regions, nations and integration: Central and Western European perspectives. // Perspectives on European Politics and Society, Vol.3, Issue 2, 2002, pp.199-228.
- 4 Hotărârea Guvernului nr.127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizarea Legii nr.438 din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională. // Monitorul Oficial nr.34-36 din 19.02.2008
- 5 Hotărârea Guvernului nr.158 din 04.03.2010 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34 din 09.03.2010.

- 6 Hotărîrea Guvernului nr.772 din 26.08.2010 cu privire la aprobarea Documentului unic de program pentru anii 2010-2012. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.159 din 04.09.2010.
- 7 Hotărîrea Guvernului nr.685 din 04.09.2013 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională 2013-2015. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.198-204 din 13.09.2013.
- 8 Lege pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare pe anii 2008-2011 nr. 295 din 21.12.2007. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.18-20/57 din 29.01.2008
- 9 Legea nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.21-24 din 16.02.2007
- 10 Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Hotărîrea Guvernului nr.127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438 din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. // Monitorul Oficial nr.34-36 din 19.02.2008
- 11 Regulamentul-cadru al Consiliului regional pentru dezvoltare, Hotărîrea Guvernului nr.127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438 din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. //Monitorul Oficial nr.34-36 din 19.02.2008.
- 12 Regulamentul-cadru al Agenției de dezvoltare regională, Hotărîrea Guvernului nr.127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438 din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. //Monitorul Oficial nr.34-36 din 19.02.2008.

Prezentat la redactie
la 28 februarie 2017

**COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ**

**«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» КАК ИНСТРУМЕНТ
ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ**

Оксана АЛИСТРАТОВА

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, Докторская школа социальных наук

Докторант

In this article human trafficking is presented as transnational threats. The Hotline is presented as one of the most effective tool for the prevention of this phenomenon and the identification of victims. The article presents statistical data on several local and regional hotlines in countries around the world and in the Republic of Moldova. The author makes a suggestion on perfecting of the pursued policy.

Key words: *State security, cross-border threats, human trafficking, European Union policy, slavery, transnational organized crime, hot-line*

В современном мире торговля людьми приобрела огромные масштабы и поистине глобальный характер. Это явление, которое показывает вредное воздействие как на отдельных лиц, так и на общество в целом. Торговцы людьми пользуются уязвимостью людей, которая усугубляется такими факторами, как бедность, дискриминация, гендерное неравенство, насилие в отношении женщин, отсутствие доступа к образованию, этнические конфликты и стихийные бедствия. Торговля людьми является грубым нарушением прав человека, и запрещена в соответствии с международными актами о правах человека.

В 2002 году состоялась Европейская конференция «Предупреждение и борьба с торговлей людьми – глобальная задача на XXI век», в которой приняли участие государства-члены Европейского Союза, страны-кандидаты в члены ЕС, страны постсоветского пространства, а также США, Канада, Китай, различные международные организации, межправительственные и неправительственные организации, учреждения ЕС. По результатам работы была принята Брюссельская Декларация о предупреждении и борьбе с торговлей людьми [1], в рамках которой были выработаны рекомендации и стандарты по предотвращению траффинга. Одной из рекомендаций является проведение информационных кампаний для повышения информированности и осведомлённости граждан по проблеме торговли

людьми. В документе указывается, что эти кампании должны проводиться постоянно, а не ограничиваться одноразовой деятельностью. В Декларации впервые было обращено внимание на такой инструмент предупреждения торговли людьми, как «Горячие линии». Хотелось бы отметить, что до сегодняшнего дня Брюссельская Декларация остается единственным документом такого уровня, где отмечается роль «горячих линий» как средства информированности и помощи жертвам торговли людьми.

Кампании по повышению информированности должны быть нацелены на соответствующие целевые группы, включая потенциальных жертв, политиков, сотрудников правоохранительных органов, дипломатических и консульских сотрудников, служащих медицинских, социальных служб, министерств труда. Они должны включать общие цели в отношении целевых групп, для того чтобы усилить ведомственный потенциал для борьбы с торговлей людьми и поддержать долговременные эффекты кампаний.

В кампании должны быть задействованы консульские и визовые отделы государственной дипломатической миссии, где следует разместить брошюры, листовки или видео, подготовленные на языке рассматриваемого государства, с информацией о миграции и возможностях по трудоустройству в пределах его территории, а также потенциальных рисках, связанных с незаконными способами миграции. Средства массовой информации должны понимать и четко объяснять проблему торговли людьми, опираясь на реальные факты.

Хорошо разрекламированные «горячие телефонные линии» должны быть установлены в странах происхождения, транзита и назначения. Они должны служить двум целям:

- выполнять роль независимого источника совета и направления для потенциальных жертв, которые, возможно, рассматривают достоинства предложений, сделанных торговцами;

- «горячая линия» может быть использована как «первая точка контакта» для жертв торговли, которые затем смогут обратиться к полному объёму мер поддержки. Для безопасности жертвы, информация не должна подлежать разглашению [1].

Деятельность «Горячих линий» связана с информационной работой, активным сотрудничеством с органами государственной власти, налаживанием сети негосударственных, религиозных организаций и центров социальных служб для оказания конкретной помощи пострадавшим. Кроме того, «горячие линии» выполняют важную аналитическую и мониторинговую функции. Благодаря звонкам, поступающим на «горячую линию», можно провести анализ реальной ситуации, обозначить основные группы риска, проанализировать существующие потребности населения. Мониторинговая функция «горячей линии» заключается в контроле над поступаю-

щими жалобами и предложениями относительно работы государственных структур и выполнения их непосредственных обязательств перед населением [2].

Одним из лидеров в глобальной борьбе за искоренение современного рабства является американская организация Polaris, управляющая горячими линиями в США - Горячей Линией Торговли Людьми (National Human Trafficking Hotline (1-888-373-7888)) и Текстовой линией (Befree TextLine (233733)), которые финансируются департаментом здравоохранения и социальных служб США и другими частными донорами. National Human Trafficking Hotline обладает одной из крупнейших баз данных в США по пострадавшим от торговли людьми. Также Polaris управляет «горячими линиями» в ряде других стран мира.

National Human Trafficking Hotline является конфиденциальной, круглосуточной многоязычной службой, которая предоставляет жертвам торговли людьми жизненно важную поддержку и различные варианты оказания помощи и достижения безопасности. Хорошо подготовленные кадры способны в ситуации кризисных вызовов давать действенные советы правоохранительным органам. BeFree TextLine предлагает те же услуги, но с помощью текста и работает с 15:00 до 23:00 часов.

Как свидетельствует статистика, в 2016 году больше чем когда-либо выживших, воспользовались Горячими линиями, управляемыми Polaris. Этот показатель увеличился на 24% по сравнению с 2015 г. [3]. Количество сообщений о торговле людьми поступивших в Горячую Линию Торговли Людьми (1-888-373-7888) и Текстовую Линию BeFree (233733), в 2016 году возросло на 35% по сравнению с предыдущим годом [3].

Общее число зарегистрированных с 2007 года случаев торговли людьми составило 33680. Количество зафиксированных случаев растет ежегодно и значительно увеличилось в прошлом году. В 2016 году на горячих линиях было зарегистрировано рекордных 8042 случая, из которых 7572 дел о торговле людьми были приняты National Human Trafficking Hotline [4] и 172 случая были зарегистрированы в Befree TextLine [5]. В 2015 году было зафиксировано 5961 случаев. Polaris объясняет это увеличение возросшей осведомленностью граждан как о торговле людьми, так и о существовании National Human Trafficking Hotline.

В 2016 году за помощью на Горячие линии, управляемые Polaris, обратились 2042 пострадавших. Данный факт свидетельствует о том, что жертвы торговли людьми осознают доступность помощи и наличие некоторых вариантов, чтобы оставаться в безопасности. Статистика 2016 года свидетельствует, что пострадавших чаще всего вербовали для секс-торговли (через интимных партнеров, членов их семей, а также тех, кто выдавал се-

бя за благотворителей) и незаконный оборот рабочей силы (в результате мошеннических предложений работы и ложных обещаний) [3].

Сообщения о трудовом траффинге на National Human Trafficking Hotline увеличились на 47%. В 2016 году было зарегистрировано 1057 случаев трудового траффинга по сравнению с 717 в 2015 году, чаще всего для выполнения домашней работы и в сельском хозяйстве. Даже, несмотря на такое значительное увеличение, Polaris твердо верит, что количество случаев трудового траффинга в США хронически занижено из-за недостаточной информированности о проблеме и непризнания разнообразной уязвимости работников в трудовых секторах [3].

Кроме «Горячих линий», деятельность Polaris направлена на системное разрушение сетей торговцев людьми. Работая с государственными лидерами, ведущими мировыми корпорациями и местными партнерами, организация оснащает сообщества средствами для выявления, сообщения и предотвращения торговли людьми. Она помогает жертвам торговли людьми восстановить свою свободу, стремится предотвратить появление новых жертв, а также используя данные и технологии, преследует торговцев людьми в местах их действий.

В Европе национальные Горячие линии действуют практически во всех странах Европейского Союза [6], а также странах-соседях ЕС. В связи с этим можно выделить региональную Горячую линию «Ла Страда», которая действует в Украине, Молдове, Беларуси, которые предоставляют консультации в телефонном и электронном режимах [7].

На национальной Горячей линии «Ла Страда-Украина» предоставляются консультации и советы тем, кто собирается за рубеж на работу, учебу, отдых, для того, чтобы вступить в брак или развестись с иностранными гражданами. Сюда также поступают звонки от абонентов с просьбами найти близких, пропавших за границей, осуществляется контакт с пострадавшими от торговли людьми, которые нуждаются в социальной помощи. Работа «Горячей линии» способствует распространению информации о возможностях, условиях, правилах и последствиях нелегального трудоустройства граждан за рубежом, угрозе насилия, а также дает реальную возможность помочь тем, кто пострадал от торговли людьми. В последние годы значительно увеличилось количество звонков, касающихся проблем детей трудовых мигрантов, безопасного поведения в Интернет-пространстве.

С развитием современных технологий среди населения Украины все большей популярностью пользуется Интернет. Существуют ситуации, когда у человека нет возможности позвонить, но есть доступ к компьютеру и сети Интернет. Поэтому важной категорией обращения граждан в Центр являются консультации в электронном режиме. На сайте Центра «Ла Стра-

да-Украина» www.la-strada.org.ua размещена форма обратной связи, воспользовавшись которой можно получить бесплатную и оперативную консультацию специалистов по интересующим вопросам [7].

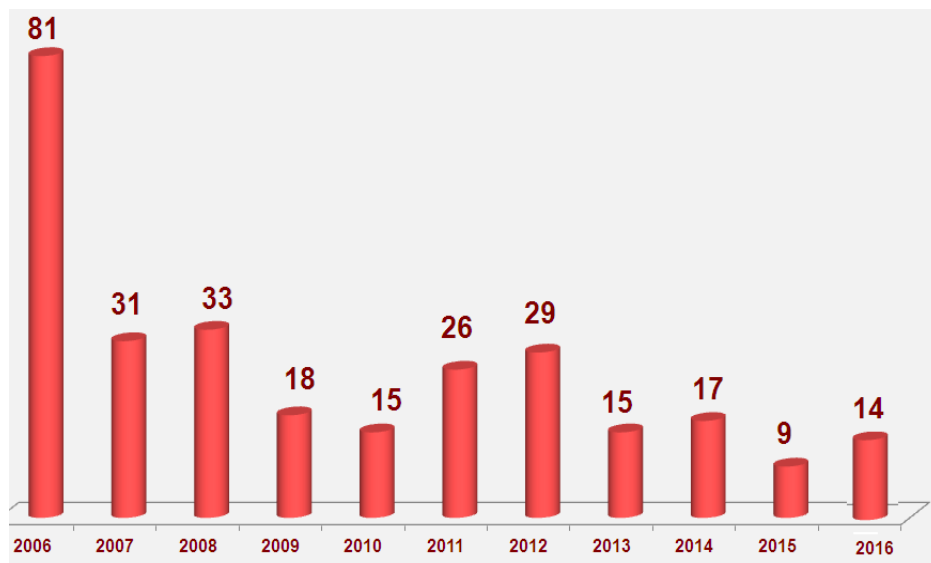
В Республике Молдова национальная Горячая линия Международного центра «Ла Страда» 0800 77777 была создана при поддержке Международной Организации по миграции. За 11 месяцев 2016 года она зарегистрировала рекордное количество звонков – более 33000, в два раза больше, чем за аналогичный период 2015 года. Более 27600 звонков были от желающих временно трудоустроиться за границей в рамках двустороннего соглашения с правительством Израиля [8]. Закон предполагает, что квалифицированные работники с опытом работы в Молдове имеют возможность устроиться на работу в строительстве в Израиле.

Консультанты Горячей линии предоставили заинтересованным лицам всю необходимую информацию и материально-техническую поддержку каждой стадии проекта. Начиная с 2012 года, когда было подписано двустороннее соглашение с Израилем, в рамках этого государственного проекта было проведено восемь раундов и отобрано для временного трудоустройства в Израиле более 4700 человек. В настоящее время проходит новый этап, в результате которого будут отобраны 2000 квалифицированных рабочих, желающих легально трудиться в Израиле.

К локальным горячим линиям можно отнести Горячую линию 0800-88888 в Приднестровье: 2006-2016 г.г. поступило 12193 звонка, из которых 2419 – SOS-звонки. В зависимости от пола абонента звонки распределялись следующим образом: 68% обратившихся составляют женщины, 32% – мужчины.

Около 20% всех звонков связаны с SOS-случаями, когда мигрант оказывается в ситуации торговли людьми, или сталкивается с ее последствиями. Анализ обращений на Горячую линию позволил выявить следующие группы риска: жертвы торговли людьми; потенциальные жертвы торговли людьми; семьи жертв торговли людьми; мигранты; потенциальные мигранты; семьи мигрантов; безработные; уязвимые группы населения: жертвы насилия в семье, неблагополучные семьи. Всего за 10 лет действия Горячей линии в Приднестровье было открыто 285 SOS-дел, из них 281 дело закрыто. Закрытое SOS-дело означает, что пострадавшие получили полный объем помощи и реинтегрировались в общество.

Таблица 1. Динамика распределения SOS-дел за период 2006-2016 гг. (общее количество – 285)

Как видно из таблицы, больше всего SOS-дел было открыто в первые годы работы. Сегодня тенденции изменились. На первый план вышла трудовая эксплуатация, в том числе мужчин, ее последствия. За последние 5 лет самой популярной страной стала Россия, на которую приходится примерно четверть всех открытых SOS-дел. Кроме России, в пятерку стран с наибольшим количеством SOS-дел входят ОАЭ, Турция, Украина, Ливан. Страновая направленность свидетельствует о том, что большинство жертв торговли людьми - молодые девушки и женщины. Значительное количество SOS-дел открывается по звонкам из Приднестровья. Половина лиц, в отношении которых открыты SOS-дела, относятся к возрастной группе 21-39 лет [9].

Выводы и рекомендации:

«Горячая линия» служит тем важным элементом комплексной деятельности, которая позволяет затронуть большой спектр вопросов. Работа «горячей линии» помогает в выборе направлений ведения профилактической работы и определения целевых групп для превентивно-образовательной деятельности. Также информация о работе Национальной «горячей линии» важна для педагогических работников.

Трудоустройство за рубежом и консультации по вопросам легализации документов для выезда за границу являются актуальными для всех абонентов; слабое знание людей о правах человека и возможностях для трудовых мигрантов, правах жертв торговли людьми; осуществление любых

действий по профилактике затруднены из-за отсутствия правовых предписаний и механизмов внедрения закона «О противодействии торговле людьми» в Приднестровье.

Необходимо активнее проводить совместные мероприятия по информированию населения для представителей групп риска;обмениваться информацией о предполагаемых «ненадежных» агентствах о трудоустройстве/турагентствах;презентация совместных отчетов о работе НКО и МВД (статистика, методы работы, результаты);разработка юридических процедур признания пострадавших жертвами и внедрение практики социальной реинтеграции пострадавших в соответствии с действующим законодательством.

Литература

1. Брюссельская Декларация о предупреждении и борьбе с торговлей людьми, <http://www.iomtkm.org/laws/declaration/>
2. «Горячая линия» как эффективный механизм профилактики торговли людьми. // Альманах передовых технологий профилактики торговли людьми: практика и перспективы. - Киев, 2011.
3. HumanTraffickingHotlineCasesJumpby 35% in 2016, <https://polarisproject.org/news/press-releases/human-trafficking-hotline-cases-jump-35-2016>
4. Hotline Statistics, <https://humantraffickinghotline.org/states>
5. Befree TextLine Statistics, <https://polarisproject.org/befree-textline/stats>
6. National Hotlines, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/citizens-corner-national-hotlines/national-hotlines_en
7. Альманах передовых технологий профилактики торговли людьми: практика и перспективы. Киев, 2011.
8. Linia Fierbinte pentru o migrație sigură a înregistrat un număr record de apeluri, <http://migratiesigura.lastrada.md/blog/2016/12/08/linia-fierbinte-pentru-o-migrație-sigura-a-inregistrat-un-numar-record-de-apeluri/>
9. Текущий Архив Общественной организации по защите социально-экономических и культурных прав человека, семьи и ребенка «Взаимодействие». - Тирасполь, 2017.

Представлена в редакцию
16 января 2017 года

THE IMPACT OF THE US PRESIDENTIAL ELECTION ON THE POLITICAL DISCOURSE OF THE EUROPEAN LEADERS

Grigore PÎRȚAC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative

Doctor în științe politice, conferențiar

Diana BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative

Doctor în științe politice, conferențiar

Ana PLEȘCA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Catedra Limbi Moderne

Magistru în filologie

In this article the author analyzes the phenomenon of political discourse, which is the mechanism to ensure the exchange of operative and objective information of the involved subjects involved in the communication process.

The authors point out that political discourse draft and promote public agenda collaborating authorities, sensitizing public opinion.

The article highlights the impact of the US presidential election on the political discourse of political leaders and the fact that these elections have been regularly examined by European leaders.

In conclusion the authors mention that some elements of the electoral campaign must not be exaggerated, and US policy will have success.

Democratization of society, political pluralism, and diversification electoral politics thanks to the launch of various political actors management requires a more special relationship between candidates and potential voters. Political discourse in this sense sums up mechanisms to ensure the exchange of operative information, exhaustive and objective of those involved in the communication process. Thanks to the multidimensionality of his political discourse has the task to manage reputation plausible political actor, identify and organize events that would place it in a favorable light to the electorate, to make use of the mechanisms of persuasion to get acceptance and vote on Election Day.

Thanks to its potential, political discourse plays a decisive role in the creation and simulation context favorable informational contestant in the communication process influencing public attitudes, decisions and, ultimately, to political behavior.

Political discourse, responding to the needs of different audiences election, develops and accordingly promote public agenda and how new themes and subjects, representing new goods symbolic election sensitize various segments. Therefore, it requires extensive studies across the political discourse in election process, to ensure a better understanding of political issues, non-political topics in the agenda of political leaders.

On January 20th, 2017 Donald Trump, a businessman with dubious businesses and propagates racial hatred speech, the US president sworn in after presidential victory disputed election of 8 November 2016 .To be mentioned that the majority of its business sites activities were ineffective (they speak two bankruptcies), and co-money laundering mechanisms. Trump is a sex offender demonstrated charged nearly 20 women in showbiz for indecent behavior and sexual harassment. He said that women are “pigs” that Mexicans are “rapists” that all Muslims should be deported on grounds of terrorism. Do not believe in the viability of diplomatic alliances, economic or political. He is not interested in US’ agreements with Japan and South Korea, saying that these countries allied with the US over half a century, should defend their own. Says it will take an approach extremely aggressive toward China, the reason evoked the “rape economic”, which China applies to US and prefer to abandon diplomatic agreements, such as with Iran, although the country has reached a diplomatic agreement with the US nuclear demilitarization. Referring to NATO, considers that a structure is outdated, that this alliance does not work, because Member States do not pay their share of contribution.

Meanwhile, Trump claims that the US must improve relations with Russia, he is willing to remove the sanctions imposed on that country after interference her in Ukraine, more than US President has much to learn from the Russian president, a man so “strong“. Besides Putin and Russia, Trump has a dear friend in Europe: Nigel Farage, the former leader of the xenophobic British party UKIP, which, is the main Brexit’s promoter „says the election results in the US is stronger than Britain’s decision to exit the bloc.”It looks like 2016 is the year of two major political revolutions”. With reference to the European Union, the new Trump presidency raises many questions. He criticized the financial NATO, praised Russia and about the EU said it is a body “meant to hit the US made money”.Broadly, we can assume that the European Union currently Trump sees at least as an economic rival, not a partner. Trump has an unstable personality, very choleric tends to take any criticism personally, speaks before he thinks. Is a man obsessed with the concept of shock, prefer more or less purpo-

sefully say things that shock, here we mention his famous statement that Ivanka Trump shows as well that if it had not been his daughter as invited her out. It is also vengeful, saying in the latest presidential debate that if the president comes, will ensure that Hillary Clinton will be in detention.

Donald Trump has promised that within 90 days of its mandate will take “aggressive” against cyber attacks, but even after meeting with the heads of US intelligence did not talk about the central role that Russia played in the campaign of piracy cyber during the US election campaign. Trump said the safety measures that will be taken will not be made public not to “provide information to those who want to harm us”. “While Russia, China and other countries, groups and individuals outside constantly trying to penetrate infrastructure cyber our institutions of government, companies and organizations, including the Democratic National Committee, there was absolutely no impact on the election results,” he wanted to clarify President - elect after the meeting with heads of US intelligence.

In a message on Twitter, he criticized the Democratic Party that would not be defended by cyber attacks, unlike his Republican party who “had a powerful system” of security. US intelligence concluded that Russian President Vladimir Putin ordered cyber attacks during the US election campaign last year, undermining chances for Democrats Hillary Clinton and support him on Republican Donald Trump. This is the conclusion of a new report released by the office of the Director of National Intelligence. “We are very confident that during the campaign, Putin and the Russian government have decided to support the candidacy of Donald Trump,” the report said.

For many, the victory of Trump is perceived as a failure for democracy, free trade and diplomacy. However, the outcome of the US elections are not necessarily indicative that Donald Trump was a candidate formidable, but rather that Hillary Clinton was a candidate particularly poor, lacking charisma, that this is the worst electoral score of the Democratic Party in the 1988 onwards, while Republican victory is favored by other factors such as:

- US federal government’s inefficiency by promoting various reforms challenged the part of the population, for example. the Insurance of health;
- job crisis and poverty of the population;
- trade agreements, namely NAFTA, TPP, TTIP created a feeling that the jobs of Americans are “exported” to countries with cheap labor force;
- mistakes in foreign policy promoted by the Democratic administration for ex. failures in Syria or problems in Libya;
- younger generations, liberal US are a growing cultural conflict with older generations, conservative;
- his rhetoric Trump is simplistic, challenging, repetitive, arrogant and often full of false information, but nevertheless the message of Trump took outlet

to the public, while Hillary Clinton, for ex., failed to convince Americans that can improve their lives;

- opinion polls showed that almost three quarters of Americans believe that the country is going in a bad direction, so there is interest for a candidate who will bring “change”;

Certainly, the US presidential elections have been regularly targeted by European leaders and public opinion in European states, namely a report of the European Council, which examines the impact that have the US election on Europe shows that the vast majority of European Countries want that Hillary Clinton will be US president. Europeans, especially the political class want continuity of transatlantic relations. They expect the US to continue and even strengthen the role it plays in the security of Europe. Consequently, most Europeans prefer largely Hillary Clinton. Democratic candidate is most associated with continuity process. Thus, according to the European Council of the 28 member states, 27 prefers Hillary Clinton president. The only exception is Hungary. Even Greece, which traditionally is the European country most anti-American and led the party SYRIZA, ranked closer to the far left, with the United States now sees as vital to its security. Hungary bleak vision of the US is fueled by leader Viktor Orban, because the relationship between Hungary and the US deteriorated in politically visible under his leadership. Hungarian Prime Minister believes that the policy of Barack Obama and Hillary Clinton is influenced by financier George Soros, to the detriment of Hungarian interests.

Donald Trump's victory in the US presidential election has caused a divided reaction among European leaders. Their political discourse is varied, because while some states that his election “opens a period of uncertainty”, others say the election results show that “democracy is still alive.” European Commission President Jean-Claude Juncker, and European Council President Donald Tusk, invited him on Wednesday Donald Trump, elected president of the US, the EU-US summit in Europe as soon as possible, transmit AFP. In a congratulatory letter to Trump victory in Tuesday's election, Tusk Junckers' invites him to travel in Europe for an EU-US summit will be as soon as convenient. “In their message, the two European leaders point out that ‘it is more important than ever to strengthen transatlantic relations’, citing, according to Reuters, security in eastern and southern Europe, and negotiations for the treaty of free trade TTIP as crucial in cooperation with the US.

German Chancellor Angela Merkel congratulated him on Donald Trump for victory in presidential elections in the US, but warned that the option will give the American people the future leader of the White House a big responsibility globally. “The vote of the American people is irrelevant outside the United States,” said Angela Merkel congratulating on Donald Trump. “Anyone who govern this great country with great economic potential, with military capabilities,

with cultural influences, is responsible worldwide”, added Angela Merkel, according to Die Zeit newspaper website. German Vice Chancellor Sigmar Gabriel has described Wednesday’s victory Donald Trump in the US presidential election as a warning for Germany and for Europe, Social Democrat leader urging policymakers to listen more to people’s concerns.

- German Defense Minister Ursula von der Leyen, he was declared shocked and said that the vote was anti-Washington, not pro-Trump.

- “I think Trump knows it was not a vote for him, but rather against Washington, against the establishment’s” Ursula Von der Leyen told German ARD television.

“Trump is the pioneer of a new international authoritarian and chauvinist movements. He is also a warning to us. Our country and Europe must change if we are to counteract the international movement authoritarian”, said Vice-Chancellor, in an interview with German media group Mediengruppe Funke, according to Agerpres. French President Francois Hollande, have congratulated Donald Trump for his victory in the presidential election the US, saying that it “is normal between two heads of democratic states”, but that this event “opens a period of uncertainty”, reports Le Figaro. What is at stake is peace, the fight against terrorism, the situation in the Middle East are economic relations and preserving the planet”, said the French president, promising to discuss all these issues with the new American administration “with vigilance and honesty”. Context calls for a “united Europe capable of expressing and support a policy everywhere where her interests or values are called into question”, said Hollande. Romanian President Klaus Johannis, addressed a congratulatory letter to President-elect of the United States, Donald Trump, expressing its willingness to cooperate with him in promoting common objectives and a strong transatlantic relationship and dynamic. The head of state expressed full readiness to cooperate with the new US president in promoting common objectives and a strong transatlantic relationship and dynamic, showing that the US can count on Romania’s firm support in promoting democracy, human rights and rule of law.

Former President of Romania, Traian Basescu, commented outcome of the US presidential election, pointing out that the European Union should change strategy by acting political leaders, otherwise they will change people. “After Brexit, SUA exit! Too much stiff European Union need to understand one fundamental thing: times are changing rapidly through immediate action topoliticians, or people change as did the British and Americans, “The former head of state wrote on Facebook. European Parliament President Martin Schulz said that although he expects to work harder with the new US administration, respect citizen’s decision. “It will be hard, harder than previous administrations, but he’s freely elected president. We must respect the next president of the United Sta-

tes... I hope that we will find an opening to cooperate“, said Schulz radio Europe 1.

A side that wants to be optimistic comes from Federica Mogherini, EU foreign policy chief: “The links between the EU and the US, stronger than change.”

Former Portuguese Minister Bruno Macaes will now wonder what all leaders who have rejected Trump and must treat crucial issues with him. “What will they do now European leaders and diplomats who have spent recent months on Trump abusing him? Will resign?” asks Macaes.

Former Swedish prime minister Carl Bildt described the result as a disaster: “It looks like 2016 will be the year of a double disaster in the West,” considering and the Brexit.

Marine Le Pen, National Front leader and candidate for the French presidential elections, congratulated him warmly on Trump: “Congratulations to the new US president and the American people free.”

Former UKIP leader Nigel Farage, the main promoter of Brexit says the election results in the US is stronger than Britain’s decision to exit the bloc. “It looks like 2016 is the year of two major political revolutions”.

Irish Prime Minister Enda Kenny, a known critic of Donald Trump, congratulated him on winning the Republican elections. “I am confident that, under his leadership, our bilateral relations will continue to prosper,” said Kenny, after, during the presidential campaign in the US has branded Trump’s remarks as “racist and dangerous”.

NATO chief Jens Stoltenberg transmitted as “looking forward” to working with Donald Trump, but the message highlights the importance of American leadership, in the context of the security threats facing the world today.

Clarifications’s Stoltenberg come in the context in which billionaire has criticized NATO and announced repeatedly that if he wins he plans to quit commitments the US and they have assumed within NATO, including that of defending members of the Alliance in case of attack. “We are facing a new security environment challenging, including war Hybrid cyber attacks, the threat of terrorism. The leadership of the US is more important than ever. A strong alliance is good for the United States and is good for Europe”, has sent the chief NATO Trump’s.

As already mentioned, Trump’s sympathizer, Hungarian Prime Minister Viktor Orban congratulated him for winning Donald Trump presidential election in the United States, writing on Facebook that “democracy is still alive,” reports MTI. “Congratulations. What wonderful news! Democracy is still alive,” Orban wrote on Facebook.

The head of the Nobel Committee was that declares deeply disappointed with the outcome of the US elections: “I am depressed. I see a movement to-

ward populism of law and isolationism and anti-intellectualism. The world is moving away from logical thinking and rational,” said Carl-Henrik Heldin.

In conclusion, we can say certitudide, Donald Trump’s election as US president sent a shock wave around the world. Sure, there are some signals of certain isolation of America, but these elements should not be exaggerated campaign. Ultimately, whoever is US president, is the role, the US position in the world, relations with Europe. So, in this context, will shade many of the sayings of the campaign and possibly even American policy will be successful. However, everyone wonders what will make the American billionaire in the White House, what his plans are for America and less for others, who will be the winners and losers in the new administration, if you raise your voice to China (the largest manufacturer products to America and also the largest creditor of the most powerful countries in the world), what will happen with Europe (who will defend), but also with allied countries in eastern Europe, including Moldova, which is European path to integration.

Bibliography

1. Breton Ph. Manipularea cuvântului. - Iași, Institutul European, 2006.
2. McNair B. Introducere în comunicarea politică. - Iași: Polirom, 2007.
3. Stoica D. Comunicare publică. Relații publice. - Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2004.
4. <http://www.romaniacurata.ro/analiza-la-cald-alegerile-din-sua-si-impactul-asupra-romaniei>.
5. <http://sputnik.md/world/20161108/9780265/tara-europeana-care-nu-o-vrea-presedinte-pe-clinton.html>

Prezentat la redacție
la 13 februarie 2017

AFIRMAREA STATULUI DE DREPT ÎN REPUBLICA MOLDOVA: REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

Grigore PÎRȚAC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene de Moldova
Doctor în științe politice, conferențiar universitar

Anatol DOGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene de Moldova
Doctor în drept

In this article the authors examine the assertion of the rule of law in Moldova in terms of achievements and difficulties faced. It analyzed the concept of rule of law and its features. So is the phenomenon discussed the welfare state. The authors analyze in detail some issues on implementation of the rule of law in Moldova, such as independence of the judiciary and separation of powers. In conclusion the authors remark that the assertion of the rule of law in Moldova is a phenomenon inherent in the European integration of our state.

Conceptul de stat de drept a apărut în sec.XVII-XVIII, în cadrul revoluțiilor din țările occidentale, îndreptate împotriva regimului feudal. Cu referire la acest concept, în literatura de specialitate au fost elaborate zeci de definiții, ceea ce este firesc, deoarece acesta este tratat în interdependență cu categoriile de liberalism și democrație. Fiind elaborat de către doctrina juridică germană, însăși expresia „stat de drept” – „Rechtsstaat” – apare pentru prima dată în terminologia juridică germană în secolul al XIX-lea, apoi în doctrina franceză – „Etat et droit”, pentru ca treptat să se generalizeze. Specialiștii apreciază, că izvorul de la care a plecat teoria în elaborarea categoriei „Rechtsstaat” este filosofia kantiană referitoare la societatea civilă, în care individului îi sunt garantate drepturile naturale.

În acest context este necesar de remarcat, că conceptul de stat de drept, în forma sa clasică, îl întâlnim chiar începând cu epoca modernă, când s-au impus o serie de principii în viața socială, care asigurau funcționalitatea acestuia ca atare. Însăși denumirea de stat de drept a fost sugerată de către Montesquieu în lucrarea "Despre spiritul legilor", care formulează ideea rămasă celebră "Nimeni să nu fie constrâns să facă lucrurile pe care legea nu-l obligă și să nu le facă pe cele pe care legea i le îngaduie". Tot din perioada respectiva statul începe să se legitimeze prin societatea civilă și nu prin emanația divină. În concepția nouă, statul a apărut, după cum se exprima J.J.Rousseau, ca un contract între cetățeni și autoritatea politică.

Generalizînd aceste abordări, Gh.Avornic subliniază [1, p.7], că printr-o convenție tacită s-a convenit asupra faptului că pentru un stat de drept, indiferent de perspectiva de abordare, pot fi menționate anumite elemente comune, care ar constitui nucleul acestuia. Astfel, un stat de drept se caracterizează prin responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățenilor față de stat, ascensiunea continuă a autorității legii și respectarea ei de către toate organele de stat, organizațiile obștești, colectivele de muncă și cetățeni, activitatea cât mai eficientă a organelor de drept, asigurarea la cel mai înalt nivel a drepturilor și a libertăților omului.

Statul de drept constituie în epoca contemporană o problemă de cea mai mare importanță teoretică și practică, care face obiectul nu numai al unor studii ample, ci și al unor legiferări în convenții internaționale. "Declarația universală a drepturilor omului", adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948; "Convenția Europeană asupra drepturilor omului", adoptată la 4 noiembrie 1950 de către Consiliul Europei și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953; cele două pacte internaționale adoptate de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966, respectiv "Pactul internațional cu privire la drepturile politice și civile" și cel "cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, cât și documentele Organizației pentru securitate și cooperare în Europa, respectiv Actul final de la Helsinki (1975) și documentele finale ale reuniunilor generale europene de la Madrid (1983), Viena (1989), Copenhaga (1990), Paris (1991) etc., se constituie nu numai într-o amplă carte internațională a drepturilor omului, ci și într-una de drept ca principal cadru politic instituțional de exercitare a acestor drepturi și libertăți.

Trăsăturile definitorii ale statului de drept sunt:

- *autonomia dreptului*, care este considerată una dintre principalele repere ale viabilității statului de drept;

- *previzibilitatea*, care constă în posibilitatea ca oamenii să se sprijine pe lege, ceea ce înseamnă nu numai ca legea să existe, ci și să aibă caracter prospectiv, să li se asigure publicitatea, iar implicațiile lor să fie relativ determinabile și să stabilească limitele în care guvernările vor exercita puterea;

- *separația puterilor* (dar și colaborarea acestora), care constituie o trăsătură definitorie decisivă a statului de drept, reprezentând principalul mecanism de evitare a totalitarismului, precum și principala garanție a drepturilor și libertăților individuale;

- *regimul constituțional*, care are scopul de a garanta dominația legii și de a apăra dreptul de uzurpări tiranice. Un stat de drept înseamnă că, în societate și în stat legea reprezintă cea mai înaltă valoare juridică, toate relațiile economice, politice, sociale, culturale sînt construite în baza legii și corespund acesteia. Supremația legii este de neconceput fără penetrarea profundă a bazelor juridice în toate structurile societății și ale puterii de stat. Toate instituțiile administrației

publice trebuie să respecte legislația și normele morale. Recunoașterea acestui principiu trebuie să vină din partea tuturor verigilor organelor de stat, dar și de la toate nivelurile ei – sub forma declarațiilor oficiale, legilor și altor acte normative.

Supremația legii trebuie să fie acceptată necondiționat de către partidele politice, mișcările sociale și organizațiile obștești sub formă de avize, declarații, inițiative, etc. Acest concept trebuie să prindă rădăcini în sensul justiției publice și în conștiința fiecărui om, ceea ce necesită îmbunătățirea culturii juridice a tuturor segmentelor populației, precum și promovarea valorilor sociale.

- *promovarea drepturilor și libertăților omului*, care reprezintă trasatura definitorie, a statului de drept. Statul, fiind parte a societății democratice civile, soluționează conflictele care apar în momentul exercitării drepturilor și libertăților, precum și găsirea unui consens, armonizarea relațiilor dintre cetățeni și între aceștia și organizațiile publice, responsabilitatea reciprocă a statului și cetățeanului. Un stat de drept, conform definiției, este un stat democratic, care respinge metodele rigide de guvernare, care respectă și garantează drepturile și libertățile omului, în care funcționează principiul responsabilității reciproce a cetățeanului și statului, conform căruia nu numai cetățenii sînt responsabili în fața statului, ci și statul poartă responsabilitate față de cetățenii săi.

- *responsabilitatea reciprocă a cetățenilor și statului*, ceea ce înseamnă că instituțiile de stat definesc și permit măsura libertății cetățenilor și gradul de responsabilitate față de aceștia, dar și măsura și limitele intervenției sale în viața cetățenilor, stabilește limitele autonomiei cetățenilor în relațiile lor cu alți subiecți ai reglementării legale. Anume prin stabilirea drepturilor cetățenilor și a responsabilităților asumate între stat și cetățeni se stabilesc raporturile în limitele în care una dintre părți are tot atîtea drepturi cîte obligații are cealaltă, cetățenii apărînd în fața puterii ca titulari de drepturi.

Fenomenul statului de drept este de o importanță majoră în societatea contemporană, punînd în discuție și rolul statului social. Sunt mai multe abordări a statului social, dar generalizându-le, se poate concluziona, că acesta este statul, ce are menirea să asigure fiecărui cetățean condiții demne de viață, protecție socială, coparticipare în sfera producerii, iar în sens ideal aproximativ șanse egale de viață, posibilități pentru autorealizarea personalității în societate. În acest context, E.Vieriu și D.Vieriu remarcă, că rolul interesul statului constă în asigurarea, apărarea și promovarea prin mijloacele prevăzute în legislație a binelui comun, inclusiv a interesului social [2, p.27].

Analiza experienței istorice a formării statului social de drept (mai este denumit și statul bunăstării sociale) în țările occidentale dezvoltate (SUA, Germania, Anglia, țările scandinave), permite de a face unele concluzii despre condițiile, necesare pentru formarea statului social:

- În primul rând, statul social apare și se formează nu spontan, dar în baza unei politici judicioase.

- În al doilea rând, premisele necesare devenirii statului social în orice țară se prezintă a fi consolidarea juridică, preponderent constituțională a proprietății private, a principiilor economiei de piață, a libertății sociale și politice, a democrației sub forma statului de drept.

- În al treilea rând, așa cum și esența statului de drept se exprimă în asigurarea binelui comun și a bunăstării fiecărui om în parte, aceasta condiționează principii generale de organizare și activitate a acestui stat, și anume: transparența puterii de stat, democratismul și liberalismul ei, activitatea forțelor politice spre realizarea unui consens social, a dreptății sociale și solidarității, acordarea tuturor membrilor societății a posibilităților și șanselor egale, o protecție socială adecvată pentru păturile social vulnerabile.

În politologia occidentală se disting trei tipuri de bază ale statului social: conservator, liberal, social-democrat. Delimitarea acestor tipuri se realizează în baza următorilor indicatori:

- măsuri privind protecția de forțele de piață stihionice și a populației cu nivel insuficient de venit;

- asigurarea drepturilor sociale și subsidiarității / susținerea celor mai vulnerabile grupuri sociale;

- ponderea contribuțiilor (cheltuielilor) private alocate, direcționate spre asigurări sociale, plata pensiilor, asigurarea medicală și alte necesități sociale a populației și corelația acestei părți cu alocații din bugetul de stat; dimensiunile individuale și colective de finanțare a programelor sociale și necesităților; capacitatea privind diferența și organizarea sistemului asigurărilor sociale conform grupurilor profesionale și grupurile sociale de risc, incluzând riscurile sociale ce țin de șomaj, vîrstă etc.; capacitatea fondurilor de redistribuire a politicii sociale, ce se formează din plata impozitelor și fondurilor asigurărilor sociale, ce vin de la întreprinzători.

Astfel, constituirea statului social este un proces de lungă durată, complex și contradictoriu. Cu referire la formarea statului social în Republica Moldova, la aceasta ar contribui experiența afirmării statului de drept din țările occidentale, iar în ceea ce privește afirmarea statului de drept în Republica Moldova, acest deziderat reprezintă unul dintre elementele centrale ale reformelor structurale, care sunt menite să confere reformei democratice un caracter ireversibil. Astfel, în art.1, al.(3), Constituția stabilește că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme garantate”.

În opinia cercetătorului O.Pantea [3, p.38], în problema vizată au fost înregistrate succese în acest sens, mai ales în perioada ultimilor ani:

- avind la bază dispozițiile constituționale, au fost adoptate un șir de legi, acte normative-juridice, fiind înființate instituții importante, precum cea a avocatului parlamentar, la fel fondarea instanțelor de contencios administrativ;

- creerea unui program cu scopul organizării și autoadministrării sistemului judecătoresc ca garant a independenței puterii judecătorești - Consiliul Superior al Magistraturii;

- o realizare de importanță majoră reprezintă ratificarea mai multor tratate, acorduri internaționale, în rezultatul cărora țara noastră și-a asumat obligația de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului, la fel acceptând normele dreptului internațional ca prioritate în acest domeniu;

- creșterea rolului Curții Constituționale – în ultimii ani s-a manifestat valoarea deosebită a acestui organ în evoluția evenimentelor din țară, când puterea supremă în mod repetat a apelat la Curtea Constituțională, cu interpelări referitoare la principiile de formare ale organelor puterii de stat la cel mai înalt nivel. Supremația legii, caracteristică esențială a statului de drept, impune respectarea legii și a supremației Constituției, dar, în acel și timp, prin instituirea controlului constituționalității legilor, presupune investirea cu o anumită autoritate, cu o forță juridică deosebită a actelor de a se pronunța asupra conformității legii cu Constituția;

- asigurarea unui mecanism internațional de protecție a drepturilor omului în situația în care sistemul național nu răspunde în mod corespunzător la încălcările drepturilor omului-intervenția Curții Europene a Drepturilor Omului.

Orientarea Republicii Moldova spre Uniunea Europeană, racordarea la standardele europene presupune utilizarea experienței statelor din spațiul comunitar în elaborarea noilor legi și desăvârșirea celor existente, ținându-se cont de tradițiile și specificul țării noastre. Un pas important în procesul de integrare europeană îl reprezintă semnarea la 27 iunie 2014 a Acordului de Asociere politică cu Uniunea Europeană. Acest Acord se bazează pe importanța respectării valorilor și principiilor comune, în special democrația și statul de drept, respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și asigurarea unei economii de piață funcționale și dezvoltarea durabilă. Pentru realizarea obiectivelor de integrare europeană a țării noastre, Acordul de asociere prevede susținerea și sporirea cooperării în domeniul justiției, libertății și securității. În acest context, Uniunea Europeană și Republica Moldova vor acorda o importanță deosebită promovării supremației legii, inclusiv independenței sistemului judiciar, accesului la justiție și dreptului la un proces echitabil. De asemenea, cooperarea se referă la protecția datelor cu caracter personal, cea cu privire la migrație, azil și gestionarea frontierelor, circulația persoanelor, prevenirea crimei organizate, răspîndirii drogurilor, spalarea banilor etc. Reforma internă prevede cooperarea pentru dezvoltarea, consolidarea și sporirea stabilității și eficacității instituțiilor

democratice și statului de drept, reforma justiției și a administrației publice, asigurarea prevenirii și combaterii corupției.

În acest sens, deja la 25 noiembrie 2011 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.231 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, avînd ca deziderat edificarea unui sector al justiției, accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene. Strategia urma să expire la finele anului 2016, însă din cauza restanțelor în împlințare, Parlamentul i-a extins termenul pînă la 31 decembrie 2017. Astfel Ministerul Justiției are mai puțin de un an pentru a lichida restanțele. În acest context este binevenită și studiarea experienței statelor europene, respectiv la 10-11 noiembrie 2016 la Chișinău a fost organizat forumul cu genericul “Reforma justiției și lupta împotriva corupției în perspectiva europeană”, de către ministerele de resort din Republica Moldova și România, obiectivul fundamental constituindu-l continuarea reformelor din justiție și lupta împotriva corupției. De exemplu, cu referire la implementarea noilor instrumente de prevenire a imixtiunii în activitatea de infaptuire a justiției și de prevenire a comportamentului corupt, ofiterii de urmărire penală ai organelor de urmărire penală a IGP, în conformitatea cu legea nr.333 privind statului ofițerului de urmărire penală din 10 noiembrie 2006, sunt independenți în deciziile pe care le adoptă și orice imixtiune în activitatea lor este interzisă. În conformitate cu prevederile art.10 al.1 a legii menționate ofițerul de urmărire penală nu este obligat să dea explicații referitor la cauzele penale, în care efectuează urmărirea penală și nici să le prezinte spre a se lua cunoștință de ele, decît în cazul și modul prevăzut de legislație.

Cu referire la separarea puterilor în stat, Republica Moldova are în acest sens realizări reușite, însă pentru a înfăptui de facto acest principiu, este necesar să fie dezvoltat sistemul de control și de echilibrare în administrarea publică și politică. În context, este oportun să fie îmbunătățite metodele de interacțiune continuă a structurilor puterii de stat, în scopul elaborării soluțiilor coordonate bazate pe satisfacerea intereselor reciproce și compromisurilor rezonabile. Recentele contradicții dintre Președintele nou ales al Republicii Moldova și puterea executivă cu referire la îndeplinirea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, precum și promovarea politicii externe a Republicii Moldova, impun necesitatea revizuirii competențelor instituției prezidențiale, delimitarea acestora în vederea respectării principiilor regimului politic al republicii parlamentare.

Este deosebit de importantă aplicarea principiului „separării puterilor” cu referire la independența sistemului judiciar, în baza unei delimitări clare a competențelor, a modului de formare a lor și a colaborării cu alte ramuri ale puterii. Respectiv, Gh.Costachi [4, p.69] menționează, că în statul Republica Moldova încă nu s-a realizat pe deplin principiul separației puterilor. Mai avem cazuri,

susține dumnealui, când Parlamentul se amestecă în treburile Executivului și invers, când puterea executivă intervine în activitatea Parlamentului sau a autorității judecătorești, despre aceasta vorbind numeroasele cauze pierdute de Guvernul Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Faptul că în Republica Moldova justiția nu este încă independentă a fost semnalat și de organisme internaționale, care monitorizează situația din Republica Moldova, în special, instituțiile Consiliului Europei. De asemenea, organismele internaționale au atras atenția asupra faptului că în țara noastră mai rămîne de lucrat mult asupra independenței și libertății presei, asupra exercitării nestingherite a drepturilor omului și cetățeanului la întrunire etc.

Același autor susține, că în evoluția modernă a principiului separației puterilor în stat nu ar trebui să excludem și alți factori, precum:

- instituționalizarea unor cvasiforme de „control cetățenesc” asupra unor departamente ale Executivului prin sesizarea instanțelor de contencios administrativ, în legătură cu actele administrative ilegale și abuzuri ale administrației;

- dublarea principiului separației puterilor cu raporturile politice între majoritatea parlamentară (Guvernul majoritar) și opoziție, din care pot să rezulte transpunerea regulilor jocului politic specifice separației puterilor în confruntări între partide politice;

- control societății civile, îndeosebi prin mijloace de presă, asupra mecanismelor de decizie guvernamentală și transpunerea procesului de guvernare, ceea ce duce la desacralizarea puterii și sporirea responsabilității autorităților legislative, executive și judecătorești față de cetățeni.

În ceea ce privește afirmarea principiului separației puterilor în Republica Moldova, experiența celor 26 ani de independență a demonstrat în repetate rînduri tendința de imixtiune a unor verigi ale puterii legislative sau executive în efectuarea unei justiții independente, respectiv reforma justiției din țara noastră conform rigorilor europene și sub monitorizarea experților europeni, în opinia noastră, va constitui un factor decisiv în realizarea acestui deziderat.

Cu certitudine, independența justiției constituie un jalon important al statului de drept, respectiv, în procesul curent al înlăptuirii actului de justiție independența justiției se concretizează, sau ar trebui să se concretizeze, în independența judecătorului și a procurorului în activitatea lor de instrumentare a fiecărei spețe în parte. Este necesară în acest context o precizare prealabilă în legătură cu trinomialul justiție – judecător – procuror. Este notoriu că justiția, înțeleasă ca serviciu public, este înlăptuirea exclusiv de judecător, astfel încît toate considerațiile în acest domeniu referitoare la independența justiției și apărarea acesteia, nu ar fi trebui să vizeze decît binomialul justiție-judecător, fapt reflectat de altfel constant și neechivoc, atît în documente adoptate de instituțiile Uniunii Europene, cît și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Republica Moldova a fost criticată în Raportul anual al Departamentului de Stat al SUA pentru a.2016 privind drepturile omului. Coruptia larg raspindita, mai cu seamă în sectorul judiciar, monopolizarea mass-media de catre anumite figuri politice si violența familiei sunt principalele probleme ce au afectat in a.2016 drepturile omului in Republica Moldova, se menționează în acest raport.

Un impediment în afirmarea statului de drept în țara noastră îl constituie proliferarea fenomenului corupției. Astfel, conform indicelui percepției corupției, în 2016 Republica Moldova a înregistrat un scor de 30 puncte și s-a clasat pe locul 123 din 176 incluse în clasament. Potrivit unui studiu realizat de „CBS AXA” la comanda Centrului „Contact” din Republica Moldova, cele mai corupte instituții sunt, în percepția cetățenilor, judecătoriile, Guvernul și Parlamentul. Studiul relevă, că lipsa de încredere aproape totală în instituțiile centrale ale statului se datorează faptului, că acestea sunt foarte corupte. 21% din respondenți cred, că fenomenul corupției nu poate fi combătut, 30% spun că acest fenomen va exista mereu și doar unul din 10 respondenți s-a arătat încrezător că fenomenul corupției poate fi combătut [5].

Conjugarea eforturilor tuturor instituțiilor de stat și a societății civile constituie o condiție majoră în combaterea acestui flagel. Transparency International - Moldova precizează că, deși în anul 2016 în Republica Moldova au fost adoptate o serie de proiecte de acte legislative în domeniul anticorupție, a continuat reforma organelor anticorupție, a fost încheiat acordul cu FMI și a fost deblocată finanțarea din partea partenerilor de dezvoltare, totuși, un șir de evenimente vorbesc despre faptul, că legile adoptate nu lucrează, valorile democratice sunt subminate. Astfel, pînă în prezent nu au fost trași la răspundere pentru admiterea fraudei bancare decidenții responsabili de securitatea sistemului bancar și de prevenirea spălării banilor. Activitatea Autorității Naționale de Integritate recent create este împiedicată de lacunele din cadrul legal, fiind periclilită aplicarea politicilor declarării și controlului averii și intereselor. Resetarea sistemului anticorupție nu și-a atins scopul, rămînînd actuală problema dublării competențelor organelor de urmărire penală și starea de independență a acestora. Concursurile orchestrate și numirea persoanelor cu probleme de integritate în funcții publice; abuzarea de clauza „date cu caracter personal” pentru a îngîrădi accesul la informațiile publice; încercările de a controla viața privată a persoanelor neloiale sistemului sub pretextul prevenirii crimelor cibernetice (Big brother); justiția selectivă și procese judiciare de rezonanță secretizate etc. – toate acestea au avut drept consecință înrăutățirea situației în domeniul anticorupție. În acest context, Transparency International – Moldova îndeamnă guvernanții din Republica Moldova să promoveze sincer valorile europene, democrația și supremația legii [6].

Un moment important în construirea unui stat de drept este institutul reprezentanței ca o manifestare a principiului independenței poporului în condițiile democrației reprezentative, deoarece trăsătura distinctivă a unui stat de drept este poporul ca unica sursă a puterii și purtătorul suveranității sale. Pe cât de eficient va fi institutul reprezentanței, tot în aceeași măsură putem vorbi despre construirea unui stat de drept în Republica Moldova. Natura reprezentativă a democrației și eficiența statului de drept depind de sistemul de control permanent din partea alegătorilor a reprezentanților săi, a gestionării organelor reprezentative în activitatea sa. În acest context devine actuală necesitatea ajustării sistemului electoral la schimbările ce s-au produs în societate în ultimul deceniu. Cercetătorul francez Claude Dubar [7, p.147] menționează, că atunci când partidele își pierd legitimitatea, când identitatea lor devine confuză sau cauzele pe care ele le apără nu mai intră în rezonanță cu rațiunile de a vota ale alegătorilor, aceasta marchează întoarcerea la o formă de personalizarea a puterii de tip charismatic.

Ideea perfecționării sistemului electoral în Republica Moldova se bazează pe argumente, ce nu mai pot fi ignorate, de ex.,listele închise de candidați favorizează corupția în rîndul partidelor, iar modul de scrutiny proporțional crează o ruptură între alegători și deputați, concomitent rămîne discutabilă utilizarea pragului electoral înalt sau alt exemplu elocvent îl reprezintă dificultățile privind exercitarea dreptului electoral de către concetățenii noștri aflați peste hotarele țării.

Afirmarea statului de drept în Republica Moldova implică imperios edificarea societății civile, aceasta fiind focalizată pe punerea în valoare a cetățeanului în calitate de actor activ și participativ. Analizînd particularitățile acestui proces, B.Țirdea [8, p.23] subliniază, că procesul de instituționalizare a societății civile este încetenit de legislația contradictorie, precum și de lipsa unui mecanism de implementare a acesteia, iar strategiile dezvoltării societății civile nu sunt racordate la strategiile naționale de dezvoltare a țării, concomitent lipsesc unele instituții care ar facilita colaborarea statului cu societatea civilă, iar mecanismele existente ale colaborării sunt imperfecte. Restectiv, aceasta confirmă ipoteza, că statul de drept în Republica Moldova este unul slab, iar instituțiile de drept asigură prea puțin spațiu pentru autonomia reală a societății civile, fiind puternic dependente de factorul politic.

În opinia noastră este necesară reevaluarea tuturor elementelor funcționale existente ale societății civile, în vederea elaborării unei strategii a reformării sale, în conformitate cu principiile de bază ale statului de drept. În cadrul strategiei trebuie să fie formulate atît obiectivele principale, cît și direcțiile prioritare pentru îmbunătățirea reglementării juridice a raporturilor sociale și realizarea reformei în justiție, modernizarea organelor de drept, cooperarea cu instituțiile societății civile cu utilizarea unui set de mijloace interdependente, determinate

de metodele și garanțiile, folosite în scopul protecției drepturilor și libertăților cetățenilor, demnității umane, sociale și a intereselor statului.

În concluzie se poate afirma, că în anii de independență țara noastră a înregistrat realizări incontestabile în construirea statului de drept, precum democratizarea vieții sociale, pluralismul politic, libertatea mass-media etc., însă, cu regret, există și unele dificultăți în realizarea unor principii ale statului de drept, precum separația puterilor, independența justiției, combaterea corupției. Totuși, afirmarea statului de drept în Republica Moldova este un fenomen inerent procesului de integrare europeană a țării noastre, acesta fiind un deziderat definitoriu în aspirațiile noastre privind realizarea obiectivelor evoluției țării.

Bibliografie:

1. Avornic Gh. Activismul juridic al cetățenilor și statul de drept: realități și perspective. - Chișinău, Ed. Cartdidact, 2005
2. Vieriu E., Vieriu D. Drept constituțional și instituții politice. - București, Ed. Pro Universitaria, 2010
3. Pantea O. Teoria generală a statului și dreptului. - Chișinău, Ed. USEM, 2015
4. Costachi Gh. Separația puterilor în stat – cerință de integrare europeană. Materialele Conferinței internaționale științifico-practice “Probleme actuale ale legislației naționale în contextual procesului integraționist European”. - Chișinău, CEP USM, 2008
5. www.amp.dw.com
6. www.stirilocale.md
7. Dubar Cl. Criza identităților. Interpretarea unei mutații. - Chișinău, Ed. Știința, 2003
8. Țîrdea B. Geneza societății civile în Republica Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în științe politice. - Chișinău, 2014

Prezentat la redacție
la 20 martie 2017

TRANSFORMĂRILE SOCIOPOLITICE DIN SPAȚIUL POSTCOMUNIST ÎNTRE FACTORII GLOBALI, REGIONALI ȘI LOCALI

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

Gheorghe RUSNAC

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Biblioteca Științifică „Andrei Lupan” (Institut), Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Facultatea Relații Internaționale și Științe Socio-Umane

Doctor habilitat în istorie, profesor, academician

In the present article are examined the key aspects of the present sociopolitical transformations in the context of the global, regional and local factors. There are analyzed the paradigms of globalization and transition and the democratic transformation, the value correlation including the typological one too between these two paradigms. In this context, the authors emphasize the systemic capacities of influence of the globalization upon the democratic transformations, as well as the reverse influences, meaning the respective transformations upon the globalization.

Much of the article is dedicated to the relation among the global, regional and local factors in the conditions of the sociopolitical transformation both in the former communistic and soviet countries. Each of the mentioned factors has its own peculiarities regarding their place and role in the relations and present sociopolitical transitions system. The role of these factors is determined not only by the character and the possibilities to initiate the relations of transformation, but also by the mutual connections in order to maintain and develop these relations continuously.

In this way, the article identifies the interferences and interdependences among the three groups of factors- global, regional and local, and evaluates their limits of influence upon the present democratic transformations. In this respect, there are mentioned the positive and negative consequences that take place in democratic transforming process under the influence of relation among the global, regional and local factors.

A special attention is paid to the sociopolitical transformation from Republic of Moldova, to the correlation among those three groups of factors specific to our country. At the same time, the influences of these factors upon the democratic transformations from Republic of Moldova are examined in the light of that is general, particular and unique in the sociopolitical evolution of the country.

Key-words: *sociopolitical transformation, democratic transition, globalization, regionalization, localization, the globalization - regionalization - localization relation.*

Teoria și practica sociopolitică actuală sunt determinate și alimentate de diverse paradigme, modele de gândire și cercetare, pe cât de importante și necesare pe atât de complexe și multivalente ca semnificație, conexiune și interdependență valorică, cum ar fi: globalizarea, regionalizarea, localizarea, transformarea etc. Conținutul și esența acestora, semnificațiile lor epistemologice, axiologice și praxiologice, la fel și raporturile dintre ele, provoacă multe discuții științifice ce vizează diverse variații ale politicului, economicului, socialului, informaționalului, culturalului, dar și civilizaționalului în ansamblu.

Între paradigmele enunțate un grad înalt de polivalență în câmpul evolutiv al transformărilor sociopolitice actualerevine globalizării. În literatura de specialitate sunt diferite opinii, interpretări ale globalizării. Unii cercetători consideră globalizarea drept o necesitate inevitabilă determinată de o logică firească a dezvoltării mondiale, alții - drept o provocare în evoluția socială, care poate fi ocolită. Adică, sunt adepți, dar și adversari ai globalizării, optimiști, dar și pesimiști ai proceselor globale actuale și de perspectivă.

Cercetătorul A. Giddens ne oferă o analiză temeinică, bine argumentată a paradigmei globalizării. În lucrarea sa „A treia cale. Renașterea social-democrației” evidențiază două poziții contrare vis-a-vis de paradigma respectivă [1, p.46]:

a) globalizarea este un mit sau în cel mai bun caz o continuare a unor tendințe existente de multă vreme. După A. Giddens această abordare este atractivă pentru cei ce apără valorile social-democrației de tip vechi, dar și pentru cei ce consideră globalizarea o invenție a neoliberalilor;

b) A doua poziție o împărtășesc autorii ce consideră globalizarea nu doar reală ci deja avansată. În sens că astăzi trăim într-o lume fără granițe, în care statul-națiune a devenit o ficțiune, iar politicienii și-au pierdut puterea politică reală.

Singur A. Giddens susține a doua poziție. El interpretează globalizarea mai întâi drept factor economic, care implică conexiuni largi interstatale, interregionale ce cuprind întregul glob. Cea mai mare schimbare în opinia savantului o reprezintă rolul extins la nivel mondial al piețelor financiare. În tranzacțiile mone-

tare se rulează peste o mie de mlrd. de dolari pe zi. După cum remarca D.Held încă la sfârșitul anilor '90 în articolul științific „Democrația și globalizarea” [2], proporția tranzacțiilor financiare în raport cu comerțul crescuse în ultimii cincisprezece anici o cincime. Capitalul indirect, adică banii investiți instituțional, crescuse cu 1100% la scara mondială din 1970, comparativ cu alte forme de capital. Drept urmare, globalizarea economică deja devenise o realitate și nu doar o continuare sau o revenire a tendințelor din anii precedenți. Iar de la sfârșitul anilor 90 până în prezent volumul tranzacțiilor financiare au crescut și mai mult.

Însă paradigma globalizare trebuie raportată și la transformările din alte sfere, astfel încât ea poate fi percepută în conexiuni de natură sistemică. Globalizarea după A.Giddens se referă și la transformarea timpului și spațiului în care trăim, acestea având în viziunea noastră conotații atât sociale, inclusiv politice, cât și non-sociale. Astăzi, în comparație cu două-trei decenii în urmă, evenimentele economice, sociale sau neeconomice, non-sociale afectează mult mai direct și mai profund și invers, deciziile pe care le luăm ca actori ai procesului sociopolitic sunt adesea globale prin caracterul și implicațiile lor valorice. De exemplu, modul de trai (american sau european) sau aceleași obiceiuri culinare individuale pot avea consecințe dintr-o parte în altă parte a mapamondului.

Procese intense ale globalizării vizează, de asemenea, transformările din domeniul comunicațiilor, tehnologiei, informației. Dacă luăm în particular lumea comunicării electronice actuale atunci constatăm o implicare permanentă în cadrul acesteia a locuitorilor tuturor regiunilor de pe mapamond. Prin intermediul comunicării, informației devine tot mai complex conținutul și impactul paradigmei globalizare în sistemul paradigmatic al lumii sociale, dar și non-sociale.

Paradigma globalizare includenoi și noi spații economice, culturale și informaționale, care de obicei depășesc granițele statului național. De exemplu, regiuni întregi ale țărilor membre ale UE sunt integrate și în zone economice și tehnologice ale altor state (vecine) a comunității. Mai mult, în cadrul comunității respective, prin intermediul unor parteneriate (de exemplu, Parteneriatul Estic), se deschide calea integrării economice și pentru unele state ne-membre ale UE, dar care au încheiate Acorduri de Asociere și de Liber Schimb cu Uniunea Europeană.

Astăzi, granițelenationale din cadrul Uniunii Europene devin tot mai vagi. Statul-națiune în sensul de până acum deja dispăre, nu mai deține toate atribuțiile statului clasic, iar competențele guvernului se extind pe măsură ce globalizarea avansează. E pe deplin fondată opinia lui A.Giddens despre anumite națiuni, care au în unele situații mai multe puteri decât înainte, nu mai puține ca în cazul țărilor europene după căderea comunismului. Națiunile actuale păstrează puterea guvernamentală, economică, culturală față de cetățenii lor. Or, astfel de puteri sunt exercitate în mod democratic numai prin colaborarea activă a guverna-

nților cu propriile regiuni și localități, dar și cu asociațiile și grupurile transnaționale, care devin tot mai active și mai influente.

Deci, noțiunea „a guverna” astăzi se identifică nu doar cu guvernul național, ea devine o noțiune mult mai extinsă ca sens și conținut. La guvernare participă și actorii, agenții care nu fac parte din guvern, adică instituțiile și organizațiile neguvernamentale sau cele cu caracter transnațional.

Din cele menționate deduce următoarele întrebări, legate direct de paradigma globalizării: ce e cu statul-națiune, nu a devenit el o ficțiune în condițiile globalizării? Ce e cu guvernul național, nu a devenit el demodat sub influența provocărilor globale? Credem că nu a devenit nici unul și nici altul, însă formele lor se modifică. Globalizarea într-un fel transformă substanțial configurațiile statului-națiune, îl face pe acesta, în opinia lui D.Held, să devină stat-cosmopolit. Fapt care are loc în special odată cu slăbirea anumitor atribuții ale națiunilor, cum ar fi managementul economic de tip keynesian sau înlocuirea la timpul său a valutelor naționale printr-o valută comună (euro) în țările Uniunii Europene.

O semnificație aparte aglobalizării o regăsim în procesul de apariție a noi necesități și de creare a noi posibilități privind regenerarea identităților locale. De aici vine și fenomenul naționalismelor locale: cel scoțian din Marea Britanie, catalan din Spania, Quebec-ul din Canada etc. În acest context naționalismele locale nu întotdeauna pot fi catalogate drept secesioniste. Ca alternativă mult timp a servit exemplul Cataloniei în Spania, care rămâne parte autonomă a unei entități naționale mai mare. Însă și aici naționalismul local a tensionat în ultimii ani situația, punând la grea încercare guvernul spaniol, dar și întreaga societate spaniolă.

Astfel, *paradigma globalizare trebuie înțeleasă drept un ansamblu complex de fenomene și procese ghidate de influențe la fel de complexe politice, economice, culturale și de natură mixtă*. Caracterul paradigmei respective este determinat în special de capacitățile sale *lato sensu* de manifestare în câmpul transformărilor sociopolitice, drept paradigmă de natură sistemică.

Paradigma globalizare este legată nemijlocit de paradigma transformare sociopolitică, întrucât modifică viața cotidiană, domeniile sociale și non-sociale în toate țările lumii, mai ales în cele dezvoltate. Globalizarea creează noi sisteme și forțe transnaționale, transformă instituțiile, relațiile și normele societăților în care trăim. Transformările ce au loc în condițiile globalizării corespund într-o măsură mai mare sau mai mică unor modele elaborate în cadrul cercetărilor științifice, și anume:

1) *modelul globalizării lineare, adică a lumii extensive, a extinderii parametrilor economici, sociali, politici, culturali, informaționali, comunicaționali de la o regiune a lumii la alta*. Factorul fundamental de impunere în acest sens sunt corporațiile transnaționale;

2) *modelul lumii sistemice*, lansat de sociologul american I.Wallerstein. Conform acestuia în sistemul mondial se evidențiază 3 elemente: nucleul economic al sistemului, semi-periferia sistemului și periferia sistemului;

3) *modelul culturii globale*. Acesta pune accent pe consum ca fenomen al culturii globale, pe turismul mondial, pe cultură și religie la nivel mondial, pe cultura postmodernă;

4) *modelul societății globale*, axat în special pe relațiile internaționale, înlocuirea unității național-statale cu comunitatea internațională;

5) *modelul sistemului global*, care pune accent pe practicile transnaționale.

Aceste și alte modele ale globalizării vizează într-un anumit mod tranzițiile (transformările) actuale, atât cele complete, radicale, cât și cele incomplete, parțiale. Ele vizează direct și tranzițiile (transformările) democratice din spațiul postcomunist, post-sovietic. Or, influențele provocărilor globale se deosebesc de la regiune la regiune, de la țară la țară, fapt determinat de potențialul și caracterul transformărilor de aici, de capacitățile spre schimbare a actorilor și agenților care inițiază și alimentează relațiile sociopolitice a tranziției democratice.

Din punct de vedere teoretic, dar și practic, elementele globalizării și cele ale transformării sociopolitice se află în raporturi inter- și intra-sistemice, se întrepătrund prin dimensiunile lor de conținut, chiar devin valabile, utile pentru ambele paradigme. Interconexiunea între ele pornește mai întâi de la obiectul de studiu al acestor paradigme. Acesta este axat pe dimensiuni temporale și spațiale ale unor procese, fenomene actuale, dar și social-istorice sau istorico-naționale realizate de umanitate.

Formula paradigmatică a corelațiilor dintre globalizare și tranziția (transformarea) democratică poate fi prezentată astfel:

Globalizare -----> Tranziție (transformare) democratică
Tranziție (transformare) democratică ----> Globalizare

Această formulă funcționează și poate fi aplicată în dependență de circumstanțele și condițiile istorice și actuale. Atât globalizarea, cât și tranziția (transformarea) democratică reprezintă etape cu obiective speciale, care se desfășoară concomitent, atingerea cărora garantează manifestarea elementului global și a celui democratic în tranziție (transformare).

Conexiunile între globalizare și tranziția (transformarea) democratică pot fi urmărite îndeosebi din punctul de vedere al *factorului tipologic*.

Globalizarea: tipuri	Tranziția (transformarea) democratică: tipuri
1. Americanizare 2. Globalizarea prin intermediul corporațiilor multinaționale.	1. De “jos”- prin intermediul energiei sociale a maselor. 2. De “sus”- prin impunerea și colaborarea forțelor politice întru desfășurarea

3. Globalizare prin intermediul organizațiilor neguvernamentale și valorilor universal acceptate. 4. Globalizare prin intermediul Internet-ului.	transformărilor democratice. 3. Revoluționară – prin utilizarea metodelor radicale, acțiunilor bruște, spontane. 4. “Pact” – prin atingerea unui compromis între elitele politice, ceea ce va asigura stabilirea unei agende de lucru stricte și a unor reguli comune pentru toți “jucătorii politici”.
--	--

Astfel, globalizarea realizată prin „americanizare” poate prin efectul influenței din exterior să definească în unele țări ale lumii traseul tranziției și transformării democratice de „sus” și de „jos”. Diplomația americană este renumită prin gradul său de influență asupra procesului transformator al altor state. Conform acestui argument putem spune că nu numai tranziția (transformarea) democratică de „sus” și de „jos”, dar și alte tipuri tranzitorii pot cădea sub incidența „americanizării”. Într-un fel americanizarea a generat destrămarea URSS, colapsul comunismului, dar și transformările ulterioare în societățile ex-socialiste.

Corporațiile internaționale, la rândul lor, sunt de multe ori mai puternice și mai funcționale decât anumite state. Această situație conferă corporațiilor posibilități să influențeze cursul politicii interne, a transformărilor sociopolitice din unele state sau regiuni ale lumii. Globalizarea prin intermediul corporațiilor transnaționale asigură obținerea unor dividende atât pentru corporații, cât și pentru „patria” lor, uneori în dezavantajul statelor care realizează tranziția democratică de „sus” sau prin „pact”.

Globalizarea prin intermediul *organizațiilor neguvernamentale* dirijate de instituțiile internaționale poate fi cauza unor mișcări sociale sau unor procese complexe în acumulare, caracteristice tranziției (tranziția democratică de „jos”, de „sus”, revoluționară, de exemplu revoluțiile „colorate” se consideră că au fost organizate și finanțate de așa organizații ca Freedom House, Fundația Soros etc.)

Internetul ca tip al globalizării reprezintă o modalitate, dar și o sursă sigură de desfășurare a tranziției (transformării) democratice, atunci când aceasta atinge segmentele sociale necesare ale unei societăți, care parcurge o perioadă de tranziție. Rețeaua electronică leagă comunitatea națională și internațională și reprezintă un suport și un ghid pentru societățile care i-au decizii să înfăptuiască tranziția (transformarea) democratică.

Așadar, paradigma transformării sociopolitice, inclusiv democratice, și paradigma globalizării se manifestă ca un întreg, prin întrepătrundere de valori și chiar interese, ceea ce necesită un demers științific complex, inovațional, care să

ajute la realizarea unor cercetări politologice originale, dar și unor cercetări sociale interdisciplinare. Anume prin confruntarea de valori și interese identificăm în cele din urmă căile de confluență și îmbinare a acestor paradigme.

Desigur, ponderea paradigmelor respective într-un proces unic de cercetare nu este la fel. În condițiile unor țări cu regimuri democratice relativ stabile, consolidate sau în proces de consolidare (Cehia, Polonia, Ungaria, Slovacia, Slovenia ș.a.), globalizarea nu a provocat mari discordanțe între obiectivele sale proprii și obiectivele democratizării, iar în prezent și cele ale consolidării democrației.

O altă situație în evoluția acestor paradigme este proprie statelor din spațiul ex-sovietic. Cu excepția Țărilor Baltice, în spațiul respectiv există discrepanțe evidente între paradigmele în cauză, fapt ce reflectă un impact controversat al globalizării asupra transformărilor democratice, fie de accelerare în unele țări (de exemplu, Georgia) sau de târăgănare *de facto* în altele (Federația Rusă, Ucraina, Republica Moldova).

Totodată, în unele țări din spațiul ex-sovietic (cele asiatice) elementele transformării democratice n-au căpătat contururi reale, fapt ce ne dovedește desprelimitarea întrucâtva a influențelor factorului extern, inclusiv globalizării asupra proceselor sociopolitice de aici. Aceste și alte realități necesită a ține cont de specificul corelației între cele două paradigme - dela regiune la regiune, de la țară la țară, fapt ce va permite realizarea unei cercetări științifice veridice despre raporturile de natură generală, particulară și unică între globalizare și democratizare.

În câmpul valoric al tranzițiilor și respectivelor transformări politice actuale au loc procese complexe, multidimensionale de apariție, constituire, dezvoltare și funcționare a diferitor procese, fenomene, entități sociale, politice, naționale, teritoriale etc. Luate în ansamblu, dar și drept componente distincte, acestea sunt pătrunse de influențele și nuanțele expresive a mai multor factori de ordin global (internațional), regional și local, care firește se deosebesc substanțial unul de altul ca formă și ca conținut.

Fiecare din factorii enunțați are specificul său ontologic și evolutiv, gradul său de importanță la capitolul loc și rol în sistemul relațiilor sociopolitice. Totuși, potențialul de impunere a factorilor respectivi este determinat nu doar și nu atât de caracterul și energetica proprie de care ei dispun, cât de conexiunile lor reciproce, de capacitățile reale ale fiecăruia în parte de a iniția, alimenta, întreține și dezvolta relații cu alt factor. A cunoaște și aprecia la justa valoare astfel de relații este posibil doar prin raportarea reciprocă a condițiilor obiective și subiective de manifestare a actorilor (agenților) la diferite niveluri. Anume, actorii (agenții) la nivel global, regional și local sunt creatorii, promotorii și în caz de necesitate transformatorii acestor relații, fie și într-un mod diferit, cu capacități diferite.

Adică, în perimetrul tranzițiilor și transformărilor actuale este important a cunoaște și evalua însăși caracterul raportului între actorii globali, regionali și locali. Prin definiție acest raport trebuie să fie unul de natură determinist-interacționistă, dar și *viceversa*. El trebuie să corespundă unor interese, reguli și valori reciproc acceptate de către actori pe piața sociopolitică națională, regională și internațională. Realitățile, însă, denotă nu doar corespunderi, ci și necorespunderi, chiar conflicte de interese și valori în raportul dintre actori, între ceea ce numim cererea și oferta pieței politice, dar și consumul mărfurilor politice la nivelurile respective.

Interferențele și interdependențele între cele trei grupe de factori – global, regional și local - din cadrul tranzițiilor (transformărilor) politice actuale sunt determinate de căi și modalități diferite. Acest fapt este demonstrat de potențialul sociopolitic de influență a fiecărui factor în parte, dar și de practica complexă și contradictorie a conexiunii lor.

Globalul, după cum s-a menționat deja, alimentează prin evoluțiile și influențele sale atotcuprinzătoare tranzițiile postcomuniste cu substanță și orientări valorice ce le oferă transformărilor democratice caracter sistemic. Adică, globalul, evoluând în anumite limite geo-cronometrice, afectează întreaga structură a societății contemporane, toate sferele ei de activitate, inclusiv cele conexe, cu un grad de complexitate și interacțiune mai înalt și desigur mai controversat: socio-economică, sociopolitică, socioculturală, socio-informațională, socio-științifică, socio-psihologică, dar și de natură triplă - socio-economico-politică, socio-economico-culturală, socio-economico-informațională, socio-economico-științifică, etc. Atare caracter sistemic al transformărilor este axat mai întâi pe ordinea politică a societății, pe instituțiile și relațiile politice, iar de aici și pe transformările din cadrul altor sfere, pe raporturile sociale intra-sfere și inter-sfere.

Astfel, fenomenul globalizării, prin influențele sale asupra procesului transformator al statelor din spațiul postcomunist, cauzează acestora o serie de consecințe. În funcție de realități, tendințe și perspective, de gradul conștientizării lor de către actorii naționali, regionali și internaționali, dar și de mase ca obiect politic, aceste consecințe sunt de natură dublă, benefică și malefică.

Din *consecințele benefice* ale globalizării urmărite în ultimii ani în aria transformărilor postcomuniste, inclusiv în Republica Moldova, remarcăm:

a) impulsivitatea, facilitarea și, totodată, diversificarea și aprofundarea relațiilor politice, diplomatice, economice, culturale etc. practic cu majoritatea țărilor lumii. În sens că globalizarea aduce cu sine un proces intens de extindere și răspândire a valorilor general civilizaționale, valorilor democratice din statele dezvoltate, cu democrații consolidate, în statele care se vreau a fi democratice, aflate în tranziție spre democrație;

b) determinarea într-o mare măsură de către globalizare a schimbării de mentalitate și comportament (îndeosebi de sorginte politică) a indivizilor și co-

munităților sociale din statele respective. Răspândirea valorilor democratice de la un spațiu la altul permite globalului să vină cu regulile și modalitățile sale specifice de îmbinare a inovației democratice cu tradițiile locale. De exemplu, posibilele schimbări calitative în sistemul politic al Republicii Moldova, care să corespundă *de facto* rigorilor unui sistem politic parlamentar existent în majoritatea țărilor vest și central-europene. Sau schimbări în sistemul electoral prin introducerea votului uninominal. Dar și introducerea pentru cetățenii moldoveni (iar acum și cei din Georgia și Ucraina) a regimului liberalizat de vize în țările UE, la fel ca și migrația de muncă în statele occidentale, a familiarizat în mod direct o mare parte a potențialului uman din țările respective cu valorile, modul și nivelul de viață, standardele de muncă și spiritual-politice din Vest;

c) creșterea investițiilor de capital și acumulării de experiență transformatoare în diverse domenii. Astfel, practic majoritatea statelor postcomuniste a beneficiat de investiții străine (însă diferite ca volum și semnificație în stateaparte), de cunoștințele și experiența managerilor din țările care deja au realizat obiectivele democratizării. În acest sens globalul a devenit un factor activ, generator, nu doar de răspândire a experienței sociopolitice din regiunile avansate din punct de vedere democratic în cele care realizează în prezent obiectivele democratizării, ci și de confruntare a experienței respective cu specificul local. Or, acest proces este cu cât mai intens și influent, cu atât mai anevoios și complicat.

Printre *efectele malefic* ale globalizării menționăm îndeosebi:

a) slăbirea sau chiar pierderea în unele țări în tranziție spre democrație a unor tradiții, unor ocupații, unor îndeletniciri de valoare, care cândva au fost componente importante ale culturii materiale și spirituale universale. Astfel de pierderi sunt caracteristice într-o măsură mai mare sau mai mică pentru toate țările postcomuniste, în tranziție spre democrație. Ne referim la fiecare țară din Estul și Centrul Europei, care sub influența globalizării au fost nevoite în calea lor spre democratizare și consolidare a democrației să-și revizuiască, mai mult sau mai puțin rațional, unele valori naționale, non-conforme valorilor globale, sau chiar să se dezică de ele. De exemplu, unele ocupații ale populației din regiunile muntoase ale României, care timp de secole constituiau sensul vieții și culturii materiale de aici, erau supuse sub influența globalizării unor presiuni și modificări ce provocau nemulțumiri ale localului. Asemenea situație a fost caracteristică și pentru unele regiuni ale Bulgariei, Poloniei. Adică, drept trăsătură malefică a globalizării poate fi considerată tendința ei generală de manifestare în țările din spațiul postcomunist, fără a se ține cont de specificul local al fiecărei țări în parte, de caracterul raportului dintre general, particular și unic în țara respectivă;

b) teama pierderii identității naționale în fața presiunilor globale în diverse domenii ale vieții sociale. Acest adevăr este confirmat în special de practica țărilor de tipul Republicii Moldova, care au cunoscut o perioadă anevoioasă de renaștere națională: a tradițiilor, valorilor spirituale, renașterii lingvistice etc. Unul

din paradoxurile acestor țări constă în faptul că ele nu și-au consolidat *de facto* identitatea, aceasta fiind una proiectată, dar nu și supusă suficient criteriului legitimității. Mai mult ca atât, pentru o parte a populației identitatea de aici a devenit una împotrivită, adică când această populație nu recunoaște cadrul normativ al identității elaborat și adoptat de guvernare. În astfel de circumstanțe globalul vine cu normele și regulile sale asupra unei identități proiectate, mai degrabă asupra unei cvazi-identități;

c) erodarea câmpului suveranității și independenței unor țări în tranziție în fața provocărilor globale. Astfel de provocări nu aleg țările respective după capacitățile lor de a rezista în calea de extindere a globalului, de a se confrunta și îmbina cu el. Provocările globale, de obicei, bat în local fără al delimita ca entitate aparte cu necesitățile sale materiale, spirituale și organizaționale specifice, punând deseori în pericol acumularea și consolidarea necesarului său de suveranitate și independență. Sub influența factorului global atributele independenței și suveranității țărilor slabe, în devenire, adesea sunt dominate de turbulențe, instabilități și crize sistemice, ceea ce fac aceste atribute să fie deficitare la capitolul valori majore ale noilor regimuri. Atare influență este prezentă prin intermediul proiectelor și normelor speciale de care dispun instituțiile economice și financiare internaționale, organismele transnaționale, acestea dominând preponderent sub unghiul lor de vedere politicile internă și externă a țărilor în tranziție.

d) impactul negativ al globalului asupra proceselor politice, economice și sociale este evident în țările cu tranziții și transformări târăgănate în timp. În acest sens globalizarea are ca finalitate acutizarea diferențelor economice și sociale dintre statele dezvoltate și statele în curs de dezvoltare sau chiar cele subdezvoltate. Globalul doar accelerează contrastele în diverse sfere, el nu le soluționează. Implicațiile negative ale globalizării sunt prezente îndeosebi în corelațiile sale cu tranziția din spațiul ex-sovietic. În spațiul respectiv (excepție Țările Baltice) urmărim o creștere a decalajului și o ciocnire acută și îndelungată la nivel de mentalitate și comportament între *nou și vechi, modern și tradițional, dezvoltat și subdezvoltat*. Globalul de aici nu are pârgurile necesare de conlucrare eficientă între *noi și ei, prezent și trecut, prezent și viitor*.

Aceste și alte riscuri și pericole, generate de fenomenul globalizării, au orientat unele regimuri ale spațiului ex-sovietic (îndeosebi cele autoritare, asiatice - din Turkmenistan, Tadjikistan, dar și europene - din Belarus) spre promovarea unei politici de auto-izolare în raport cu statele democratice producătoare de globalizare. Însă, indiferent de opunerea politicii respective față de valorile globale, general civilizatoare, acestea mai devreme ori mai târziu totuna pătrund, fie și într-o măsură mai limitată, în regimurile autoritare de aici. În cazul respectiv globalul pătrunde în localul autoritar (societățile relativ închise) nu atât direct, cât indirect, prin intermediul unor pârguri și mecanisme ale regimurilor democratice care întrețin careva relații cu regimurile autoritare. Astfel, globaliza-

rea se extinde și pătrunde atât în aria tranzițiilor democratice cu capacități reale de democratizare și liberalizare a societății, cât și în cea a tranzițiilor târăgănate spre democrație, în care dominantă devine *democrația autoritară*.

Regionalul, ca factor de influență asupra tranzițiilor și transformărilor sociopolitice actuale are la rândul său semnificațiile sale aparte. În viziunea noastră *regionalul de astăzi reprezintă un continuum spațial și temporal concret, determinat de anumite limite statale sau interstatale unde se localizează și interacționează ca un întreg anumite interese, activități și relații ale actorilor și agenților sociopolitici*. Geometria regionalului din spațiul postcomunist de obicei coincide cu granițele geografice ale diferitor zone, formațiuni: districte, republici, județe, ținuturi etc. Totodată, acesta are și dimensiunea sa funcțională, care cuprinde limitele răspândirii și influenței intereselor și relațiilor de putere, ale autorității și legitimității liderilor, instituțiilor și organizațiilor, într-un cuvânt limitele încrederii față de anumiți actori și agenți [3, p.248].

Semnificațiile regionalului postcomunist sunt de natură atât pozitivă, cât și negativă. Drept *aspecte pozitive* de manifestare a sa în câmpul său propriu, dar și în cel al globalului sau localului remarcăm:

a) Viabilitatea și eficiența relativ înaltă a factorului regional față de manifestările globalului, dar și de necesitățile localului. Corelația regionalului cu localul oferă posibilități reale de dezvoltare a ambilor vectori, fiindcă doar un regional dezvoltat, cu capacități avansate de impunere în diverse domenii ale vieții sociale, poate fi o sursă stabilă și benefică în înfăptuirea reformelor la nivel local. În acest context merită atenție opiniile unor cercetători care consideră impactul regionalizării drept unul determinant în depășirea deficiențelor și crizelor de orice tip din cadrul localului. Regionalul vine în câmpul localului cu investiții și contribuții valorice de dezvoltare economică și socială, cu pârghii de democratizare și modernizare a sistemului politic, a relației dintre Centru și Periferie, cu implicații practice în procesul defuncționare și dezvoltarea autonomiei locale.

b) Un rol deosebit în evoluția regionalului, atât față de global, cât și de local revine creării și dezvoltării euroregiunilor. Acestea au deja acumulată o bogată experiență de activitate socioeconomică, sociopolitică și socioculturală pe continentul european și asiatic, inclusiv în spațiul postcomunist și ex-sovietic. Ele sunt create cu eforturile comune a 2 sau 3 state, la hotarul între ele (de exemplu, euroregiuni între România și Moldova, România, Ucraina și Moldova sau între România, Ucraina și Polonia), activitatea cărora se desfășoară în baza unor norme și reguli speciale de colaborare și dezvoltare, elaborate în comun de către statele respective pentru a diversifica și moderniza relațiile inter-statale de ordin socioeconomic, sociocultural, sociouman. În acest context merită atenție crearea și funcționarea Euroregiunilor „Dunărea de Jos” (1998), „Prutul de Sus” (2000) și „Siret-Prut-Nistru” (2002). Proiectele implementate în cadrul acestor trei Euroregiuni, prin activitățile de cooperare transfrontalieră, au contribuit până acum

la realizarea obiectivelor Programului de Vecinătate România-Republica Moldova pentru perioada 2004-2006 și pentru cele ce au urmat, la bunăstare și progres în toate domeniile localului, la relații economice durabile între unitățile euroregiunii, dar și la o mobilitate crescândă de ordin sociouman, la prosperarea relațiilor interetnice.

c) În literatura de specialitate se menționează, că euroregiunile sunt o formă instituționalizată a cooperării transfrontaliere, care deja a avansat substanțial în ultimii ani [4]. Iar cooperarea prin euroregiuni înseamnă „integrare la nivel regional și, prin urmare, completează procesul de integrare europeană” [5, p.103]. Acest adevăr este confirmat de practica integraționistă a majorității țărilor comunității europene.

Despre raportul între cooperarea transfrontalieră din cadrul euroregiunilor și procesul de integrare europeană se menționa încă acum 10 ani în Avizul Comitetului Economic și Social European din 11 iulie 2007. Încă atunci se constata că „euroregiunile contribuie la stimularea construirii și integrării Uniunii Europene de jos în sus și pornind de la viața de zi cu zi... Scopul noului obiectiv de cooperare este promovarea unui grad mai înalt de integrare a teritoriului Uniunii și reducerea efectului de barieră prin cooperarea transfrontalieră și schimbul de bune practici...iar obiectivul cooperării transfrontaliere este integrarea economică și socială prin aplicarea de strategii comune de dezvoltare și schimburi structurale între ambele părți ale unei frontiere” [6]. În acest Aviz se evidențiază clar complexitatea relației între cooperarea transfrontalieră și procesul de integrare europeană, relație care reflectă implicarea activă nu doar a statelor și autorităților lor centrale, ci și a factorilor decizionali locali, a comunităților locale.

d) O semnificație analitică și practică aparte a regionalului noilor democrații postcomuniste revine Parteneriatului Estic. Fiind inițiat în anul 2009 de către Polonia și Suedia Parteneriatul Estic a apărut și evoluează în cadrul procesului de extindere a Uniunii Europene spre Est, devenind astfel o platformă specifică de cooperare a UE cu un șir de state ex-sovietice – Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. Formatul acestui organism era determinat inițial de interesele ambelor părți. Interesul UE pentru extindere se manifesta în funcție de aprofundarea relațiilor sale cu vecinii din Est, de asigurarea stabilității și securității în acest areal în transformare. Iar pentru statele partenere erau importante relațiile cu UE pentru a se apropia de valorile comunității europene, a valorifica sprijinul UE în reformarea democratică a societății, în liberalizarea relațiilor de piață.

Desigur, scopurile și mijloacele țărilor partenere de a întreține relații cu UE nu sunt identice, or ele tind să mențină aceste relații prin prisma interesului lor specific național [7, p.143-149], dar nu în ultimul rând și a interesului UE. În acest context relațiile de parteneriat cu UE a țărilor și regiunilor postcomuniste antrenate nemijlocit în proiectele și programele Politicii de Vecinătate Euro-

peană au devenit mult mai avansate decât a țărilor care au pus pe prim plan interesul lor specific în cadrul Uniunii Vamale.

Punctele cheie ale cooperării regionale din cadrul Parteneriatului Estic și-au găsit expresie în 4 platforme (programe) tematice: democrația și guvernarea eficientă, integrarea economică, securitatea energetică și facilitarea contactelor interumane. Aceste programe se află într-o legătură organică și se completează una pe alta. Or, rolul principal în corelațiile respective revine primului program, fiindcă factorul politic întruchipat în procesele complexe ale democrației și ale unei guvernări eficiente determină în ultima instanță succesul și stabilitatea altor programe. Totuși, practicacooperării respective cu UE a căpătat contururi reale doar din partea Georgiei, Republicii Moldova și Ucrainei. Însă și aici, de rând cu unele reușite, practica de valorificare a vectorului european se confruntă cu mari dificultăți în realizarea programelor de cooperare, cauzate de mai mulți factori interni, dar și externi.

Regionalul din spațiul postcomunist, îndeosebi ex-sovietic (excepție Țările Baltice), are și aspecte negative în raport cu globalul și localul, aspecte întruchipate într-o serie de trăsături:

a) Decalajul în creștere dintre necesitățile și posibilitățile reformării democratice la nivel de regiuni, fapt ce se răsfrânge negativ atât asupra localului, cât și naționalului. Însăși mecanismul de funcționare și dezvoltare a regionalului ex-sovietic este unul instabil, deficitar la capitolul cunoștințe, deprinderi, experiență, voință transformatoare în calea democratizării și consolidării democratice. Atare mecanism este mai mult producător a unor factori aritmici, ritmuri frânte în desfășurarea reformelor sociale. De aici și are loc târăgănarea, mai bine de două decenii, a tranziției spre democrație, a transformărilor sistemice. În unele puncte ale spațiului postcomunist, îndeosebi în Comunitatea Statelor Independente (CSI), transformările respective sunt pătrunse de discrepanțe valorice între economic, social, politic, cultural, chiar de influențe a unor elemente anti-sistem producătoare de instabilitate și criză socială.

b) Politizarea excesivă a regionalului, supunerea lui unor interese înguste de grup, de partid, de clan, oligarhice, care destabilizează relațiile sociale în țară în general și în cadrul comunităților locale în particular. Anume factorul politizării și respectiv a monopolizării și oligarhizării unor domenii întregi ale economiei (construcției, finanțelor, capitalului bancar, ș.a.), socialului, culturalului, informaționalului la nivel de regiuni a dat naștere unui grad înalt de corupție, de extindere și consolidare a capitalismului sălbatic, a economiei subterane, fapt ce a condus la devalorizarea scopurilor nobile ale politicii economice, sociale, informaționale a statului în tranziție spre democrație.

c) apariția și conservarea tendințelor secesioniste, care au generat puternice conflicte regionale, producătoare, de enclave, de structuri anticonstituționale, nerecunoscute de comunitatea internațională în spațiul postcomunist – Abhazia,

Osetia de Sud în Georgia, Carabahul de Munte în Azerbaidjan, Transnistria (republica moldovenească nistreană) în Republica Moldova, Kosovo în Serbia, Republica Autonomă Crimeea în Federația Rusă, Republica Populară Donețk și Republica Populară Lugansk în Ucraina.

Anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014 a provocat atitudini de îngrijorare din partea opiniei publice internaționale. Absoluta majoritate a țărilor lumii a condamnat actul de revizuire a granițelor de către una din părți între Rusia și Ucraina și respectiv de ocupare și anexare a Crimeii. Totodată, înarmarea și susținerea *de facto cu cadre militare, provizii și muniții* de către Rusia a separatismului din Donețk și Lugansk a transformat aceste regiuni ale Ucrainei în enclave rusești (creaturi ale Rusiei), care promovează în permanență interesele expansioniste ale țării vecine. Aceste regiuni au devenit o zonă de război civil în această parte a Europei, aducând cu sine instabilitate și criză nu doar pentru Ucraina, ci și pentru întregul spațiu al Europei Centrale și de Est. Tărăgănarea soluționării crizei este condiționată în cea mai mare parte de scenariile de federalizare a Ucrainei inițiate și susținute de același factor rusesc.

Deci, regionalul postcomunist este unul complex și controversat, dominat de diverse dihotomii valorice – stabilității/instabilității, ritmicității/aritmiei, evoluției/involuției, ordinii/haosului ș.a. Manifestarea acestora într-o parte a postcomunismului - țările Europei Centrale și de Est - este una firească, cu bifurcații dihotomice preponderent firești, adică cu variabile, deși opuse ca substanță, se completează în ultima instanță una pe alta, asigurând treptat procesul de reformare sociopolitică, economică etc. a societății. O situație contrară urmărim în țările spațiului ex-sovietic. Aici, chiar de la începuturile tranziției, dar și pe parcurs, odată cu crizele generate de tendințele secesionismului, extremismului etc., s-a produs o deformarea dihotomiilor respective în direcția dominării laturii lor negative, fapt ce denotă frecvent transformări ale conflictelor regionale în conflicte înghețate.

Cât privește *factorul local* din țările spațiului postcomunist, acesta întrunește o serie de trăsături ce țin atât de formă, cât și de conținut. Dacă luăm configurațiile valorice și cuprinsul valoric al localului din țările Europei Centrale și de Est observăm de la țară la țară mult comun, fiindcă devenind membri ai Uniunii Europene acestea au însușit deja valorile globalului, adaptându-și indicii normativi, funcționali și relaționali la standardele comunitare. Deși țările respective au parcurs o perioadă relativ anevoioasă la capitolul reformării structurale, teritorial-administrative, economice, sociale etc., localul lor, sub influența pozitivă a globalizării și regionalizării, a reușit, totuși, să acumuleze necesarul de conținut și să se înscrie în unda noilor democrații ca componentă indispensabilă, relativ stabilă, a macro-socialului în general și macro-politicului în particular.

Mai complicat și controversat este localul țărilor ex-sovietice. Acesta a venit în post-totalitarism din totalitarismul de stânga sovietic, fiind cuprins de mu-

ltime vestigii ale regimului respectiv, care *de facto* frânează transformările democratice la nivel de comună, raion, țară în ansamblu. Atare vestigii, îndeosebi manifeste în câmpul mentalității politice și comportamentului politic și respectiv relațiilor politice, au fost supuse unor combinații ciudate cu elementul nou democratic, deocamdată slab ca substanță și structură, aflat sub presiunile provocărilor globale într-o acumulare controversată de valori, fapt ce a dat naștere unor construcții neobișnuite, chiar diforme în desfășurarea transformărilor sociale. Acestea sunt adesea cuprinse de oscilații pregnant negative de la normal, adică de la punctul ce poate asigura autodezvoltare și progres.

Dintre cele mai relevante caracteristici ale postcomunismului la nivel local, care întrunesc combinații diferite ale acestuia cu regionalul, naționalul și globalul menționăm:

- eterogenitatea relațională și de interes din cadrul arealurilor politice locale și dintre acestea, condiționată în special de deosebiri morfologice, funcționale, ideologice, teleologice etc. între diferiți actori, agenți ai procesului politic. Pentru unii din actori și agenți manifestarea interesului sau scopului politic, întreținerea relațiilor sociopolitice și respectiv luarea și implementarea deciziilor la nivel local poate avea importanță și saturație sociopolitică, în timp ce pentru alții, indicii în cauză pot fi imaturi și, deci, nesemnificativi. Sau unele arealuri locale pot avea structuri și interese legitime, iar altele - nelegitime, anticonstituționale. La fel unele arealuri pot avea relații deosebite cu Centrul, chiar un statut juridic special (cazul Găgăuz-Yeri în Republica Moldova), iar altele pot fi unități teritoriale obișnuite. La capitolul eterogenitate raportăm, de asemenea, diferențele locale privind gradul stabilității sau instabilității sociopolitice, a relațiilor de conflict și de consens, a apropierii și colaborării sau, dimpotrivă, distanțării și tensionării sociale.

- inegalitatea direcțiilor de dezvoltare socială în general și economică, politică, culturală, demografică etc. în particular a diferitor arealuri locale, adică avantajarea socială a unora și degradarea socială a altora. Aceasta ne vorbește, pe de o parte, de teritorii relativ bogate, avansate din punct de vedere economic, cultural, care se disting prin suprastructuri moderne și, pe de altă parte, de teritorii relativ sărace, părăsite (cazul Republicii Moldova unde zeci de localități devin pustii ca rezultat al crizei demografice, al emigrației în alte țări sau al transferului în masă a populației apte de muncă de la sat la oraș), cu un nivel relativ scăzut de civilizație. În raportul dintre aceste teritorii primele, adică cele avansate, au o pondere mai mică decât cele sărace. Astfel de diferențe între comunități teritoriale locale sunt în toate țările ex-sovietice – europene, asiatice, desigur, cu un anumit specific național, inclusiv legat de influența tradițiilor, obiceiurilor.

În cei mai bine de douăzeci și cinci de ani de independență statală localul acestor țări, sub influența globalizării și regionalizării, a evoluat preponderent

prin dezechilibre sociale. El se caracterizează pe de o parte prin valorificarea de noi pământuri, crearea de noi ramuri economice, noi centre de activitate socială, noi locuri de muncă în comunitățile teritoriale avansate, iar pe de altă parte prin intensificarea proceselor migraționiste negative, apariția de vacuumuri valorice sociale, culturale, destabilizarea demografică în teritoriile degradante. Totodată, procesele enunțate au fost însoțite de ignorarea de către unii factori decizionali a tradițiilor locale, ocupațiilor și modului de viață local, necesare totuși ca valori a unei continuități firești între timpuri și etapesociale sau istorice diferite, fie și opute.

- criza identității valorice la nivel local, fapt deja remarcat mai sus în legătură cu influențele globalului asupra localului. Formată de obicei din impactul factorilor interni și externi, în raporturile dintre persoane sau comunități locale aparte – grupuri, instituții, organizații – identitatea la acest nivel al ex-sovieticului are suficientă energie și substanță valorică pentru a asigura un grad elevat de stabilitate și progres în comunitate, dar și în societate în ansamblu. Există două cauze principale care au stopat evoluția firească a identității la nivelul respectiv.

Prima cauză ține de presiunile din partea globalului, regionalului și naționalului, care adesea depășesc considerabil necesitățile localului, supunându-le unor interese de dominație. Dacă luăm în particular influențele naționalului asupra procesului identitar local, atunci observăm că guvernanțele, dar și opoziția ex-sovietică au destabilizat prin relațiile lor tensionate și prin deciziile deseori arbitrare luate de Centru acest proces, accelerând în unele cazuri sau trăgându-l în alte cazuri reformele sociale și acumularea elementului identitar național-etnic, social, profesional etc. Drept rezultat apare fenomenul discordanțelor sociale, desocializării și resocializării forțate, crește în permanență decalajul între cerere și ofertă în structura socială locală, între minoritatea bogată și foarte bogată și majoritatea săracă și foarte săracă a societății tranzitorii. În astfel de condiții populațiile locale pierzându-și identitatea de altădată (de homo sovieticus, de muncitor, țăran, intelectual din regimul totalitar sovietic) nu a acumulat-o îndeajuns pe cea nouă, întruchipată în trăsăturile unorentități stabile noi - grupuri și pături medii ale societății în schimbare spre democrație, ca sursă principală a progresului social în ansamblu. Sau a acumulat în persoana minorității bogate și foarte bogate trăsăturile capitalismului sălbatic, iar a majorității sărace și foarte sărace –reorientarea spre paternalism, re-învierea acestuia în forme democraticenoi, dominate de paradoxuri de conținut.

A doua cauză a impedimentelor în evoluția firească a procesului identitar local constă în imaturitatea cantitativă și calitativă a etosului local, adică în nivelul relativ scăzut de moralitate, cultură civică, politică, economică, comunicațională etc. a indivizilor și comunităților locale. Atare situație împiedică substanțial conștientizarea adecvată de către subiecții sociali a procesului identitar în

diverse domenii ale socialului, interiorizarea acestui proces în jurul căruia să fie construite cu adevărat *sensul existenței sociale, rolurilor sociale* în limitele funcționale ale anumitor instituții, comunități teritoriale locale sau naționale. Anume deficitul de conștientizare și interiorizare adecvată a sensului și rolului în societate în general și în instituția și comunitatea teritorială locală în particular ne vorbește despre criza identității valorice în sens larg, despre apartenențe orientative preponderent imagine decât reale ale actorilor sociopolitici locali, obiectelor politice locale.

Cauzele interne și externe de denaturare a procesului identitar la nivel local sunt strâns legate între ele, completându-se unele pe altele prin diferite măsuri ale companiilor transnaționale sau a elitelor naționale de subapreciere a intereselor locale. În asemenea condiții pe piața politică locală se formează o ofertă instabilă, tensionată atât de către cei de sus, cât și de către cei de jos, care în ultima instanță reflectă tendințele localului de supraapreciere a sa față de național, regional și global, de opunere față de influențele acestora. Sunt de asemenea încercări de consolidare a legăturilor între elitele locale (de exemplu, din Gagauz-Yeri și Transnistria) opuse Centrului, de monopolizare a câmpului informațional local și de supunere a lui unor interese strict locale.

- creșterea discordanței între ritmicitate și aritmie la capitolul transformărilor democratice din cadrul perimetrului local ex-sovietic. În cazul acestuia vectorul ritmicității procesului transformator reflectă orientări contradictorii, adesea complet diferite ca interese, scopuri și valori: democratice și antidemocratice, reformatoare și antireformatoare, de integrare și dezintegrare.

În unele spații ex-sovietice, inclusiv în Republica Moldova, sunt vectori ai ritmicității relațional-politice aflate pe aceeași linie, adică similari producători de stabilitate și progres (orientări similare ale forțelor politice în păstrarea integrității teritoriale a statului, în consolidarea legăturilor de parteneriat dintre societatea politică și societatea civilă), dar și aritmici, complet opuși necesităților statului și societății – de dezintegrare, separare (Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Carabahul de Munte, Crimeea). Aceștia din urmă vectori conduc la suprapolitizarea identității regional-locale și concomitent la supra-regionalizarea identității politice. Ambele procese se suprapun, se completează prin artificialismul lor evident, dând naștere unor enclave deja menționate mai sus în care regimurile locale au caracter anticonstituțional.

Sunt și vectori relativ liberi cu tentă preponderent negativă, care reflectă în mod arbitrar direcționarea intereselor și intențiilor unor forțe politice și administrative locale. De exemplu, orientările factorilor de decizie din Găgăuz-Yeri nu o dată au venit în contradicție directă cu cele ale statului Republica Moldova, fapt atestat frecvent atât în politica internă (inclusiv în implementarea legislației despre limba de stat și funcționarea limbilor pe teritoriul țării, sau despre procesul educațional în școli), cât și în cea externă a factorului local.

Totodată, transformările democratice la nivel local din majoritatea țărilor spațiului ex-sovietic sunt spuse unor vectori dependenți, deseori cuprinși de instabilitate la capitolul ritmicității. Ne referim la transformări bazate pe relații legate teleologic de anumite acorduri, înțelegeri sau de orientări politice antagoniste. Cele dintâi sunt relații partenariale între diferite forțe politice locale cu privire la exercitarea puterii (de exemplu, înțelegeri între reprezentanții partidelor de dreapta și chiar între cei de dreapta și de stânga în unele Consilii ale comunităților locale, municipale din Republica Moldova). Ele, de cele mai multe ori sunt înțelegeri conjuncturale și nu au parte de suporturi solide care să permanentizeze consolidarea procesului reformativ. Iar orientările politice antagoniste reflectă relațiile dintre putere și opoziție, care în condițiile Republicii Moldova foarte rar conduc la înțelegeri, și respectiv la transformări, ele rămânând mai mult în albia aritmiei sau a ritmurilor lente și chiar frânte.

Desigur, discordanțele evidente între ritmicitate și aritmie la nivelul transformărilor locale sunt determinate în mare măsură de starea actului de guvernare la nivel central. În cazul Republicii Moldova inițiativele și reușitele relative ale guvernărilor de coaliție din anii 2014-2016 de promovare a reformelor democratice, de semnare, ratificare, apoi și de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, de luptă împotriva corupției etc. au fost în mare parte umbrite de deficitul de capacități a coalițiilor respective de a asigura ritmicitatea necesară în realizarea transformărilor locale de ordin economic, politic, administrativ, social, cultural.

Aritmia transformărilor sociale la nivel locale este condiționată, de asemenea, de activitățile destructive ale opoziției, îndeosebi ale Partidului Socialiștilor. Atare activități au devenit multivalente ca factor de extindere și pătrundere în câmpurile sociopolitice ale țării (îndeosebi în unele localități ale raioanelor de nord și sud), axându-se pe o negare totală a strategiilor și tacticilor de guvernare, a inițiativelor guvernamentale și parlamentare (inclusiv a modificării sistemului electoral actual prin sistemul de vot uninominal), a planului de acțiuni privind implementarea Acordului de Asociere. Odată cu victoria lui I.Dodon la alegerile prezidențiale din noiembrie 2016 opoziția socialistă s-a activizat și mai mult, promovând în permanență ideea anulării Acordului de Asociere și apropierii de Federația Rusă, de Uniunea Vamală. Vizitele Președintelui I.Dodon în Rusia, întâlnirile și negocierile sale cu Președintele V.Putin, dar mai ales acceptarea Republicii Moldova în calitate de membru observator al Uniunii Vamale la consfătuirea șefilor de state ale acesteia de la Bișkek, sunt o continuare a politicii opoziției socialiste de modificare a priorităților vectorului extern al țării noastre din Vest spre Est.

Dezvoltarea locală, ca și cea națională în ansamblu, privită prin prisma limitelor raționale ale ritmicității, necesită un consens real între guvernare și opoziție pe cele mai importante probleme ale țării, inclusiv acelea ce țin de sistemul

și procesul electoral, de activismul electoratului. În acest context consensul larg din cadrul Parlamentului Republicii Moldova (susținut de 78 voturi ale fracțiunilor Partidului Democrat, Partidului Socialiștilor și grupului Partidului Popular, dar și a deputaților neafiliați) privind acceptarea în prima lectură a proiectului comasat despre votul mixt și uninominal (50 voturi pe liste de partid și 51 voturi direct de la cetățeni bazate pe uninominal) și, desigur, evaluarea pozitivă de către Comisia de la Veneția a documentului respectiv, va deschide calea noului pentru noi sistem de vot. Acesta va contribui în opinia noastră la o implicare mai activă a nivelului local în procesul de modernizare sociopolitică, economică și culturală nu doar a dimensiunilor valorice locale ci și naționale în ansamblu.

Anume modernizarea structurilor și valorilor locale și naționale va permite în continuare o mai bună și eficientă corelare și colaborare a acestora cu regionalul și globalul. Îmbinarea în limite raționale ale factorilor locali, regionali și globali este astăzi condiția majoră a transformărilor democratice din statele aflate în tranziție spre democrație, dar și a celor care au realizat deja obiectivele tranziției, care fructifică calea de consolidare a structurilor și valorilor democratice.

Bibliografie

1. Giddens A. A treia cale. Renașterea social-democrației. - Iași: Polirom, 2001.
2. Held D. „Democracy and Globalization”. // Archibgi D., Held D., Kohler M. Re-Imagining Political Community. - Cambridge: Polity Press, 1998.
3. Saca V. Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii. – Chișinău: CE USM, 2001.
4. Dandiș N. Extinderea și politica de vecinătate a Uniunii Europene. – Chișinău: Bons Offices SRL, 2008
5. Yoder A.J. Bridging the European Union and Eastern Europe: Cross-border Cooperation and the Euroregions. // Regional and Federal Studies, Vol.13, No.3, London, 2003.
6. Avizul Comitetului Economic și Social European privind „Euroregiunile”. Bruxelles, 11 iulie 2007. // Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 256, 27.10.2007.
7. Сака В. Национальный интерес Республики Молдова в контексте политических процессов Восточного Партнёрства. // Восточное партнёрство. Цели – опыт – вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой (под научной редакцией П.Байора). - Краков: Ksiegarnia Akademica, 2013.

Prezentat la redacție
la 16 mai 2017

**COMPARTIMENTUL
RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**TERORISMUL CONTEMPORAN - SURSĂ DE PERICOL
ASUPRA SISTEMULUI DE SECURITATE INTERNAȚIONALĂ**

Marcel BENCHECI

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Centrul de Cercetări Strategice

Doctor in politologie, cercetător

Constantin SOLOMON

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și Filosofie

Doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Contemporary terrorism is one of the most serious dangers posed to the system of international security, the degree of damage becoming truly to destabilize that system, guided by irrational, emotional, chaotic interests and goals, which transforms the phenomenon in one unpredictable and difficult to maintain under control. The special nature of security threats justify exceptional measures in order to combat them.

The end of Cold War led to the creation of a new international security system with a new international order based on human values and reconsideration strengthens connections between states and nations. The most important effect of the end of the Cold War was the removal of barriers that have stalled globalization.

After the terrorist attacks from September 11, 2001, and the emergence of the Islamic State, the refugee crisis in Europe and insurgencies of Ukrainian separatism show that there is no element of the system of international security - state, international organization, alliance or coalition - which would not be addressed in one form or another, the issue of combating terrorism and security in the world. The international community has repeatedly stressed that terrorism can not be attributed to any religion, nationality or civilization or justified in their name.

To the control and suppression of terrorism must be the dialogue between civilizations, the fight against poverty and antiterrorist cooperation of all states, regardless of the political regime which it develops, especially given that terrorist organizations have no ideological basis distinct.

Amploarea terorismului contemporan depinde de dimensiunea sa culturală și sociologică, dar și de dezvoltarea economică a țării. Considerăm că unul din principalii factori ce determină terorismul îl constituie nedorința autorităților de stat și lipsa de inițiativă din partea acestora de a soluționa problemele stringente ale societății. Iar actul individual de violență este răspunsul la o situație politică, socială și economică precară.

Forța terorismului internațional, îndeosebi a celui islamic, rezidă în dimensiunea culturală. Dimensiunea sociologică a terorismului constă în necesitatea alternanței. În perioada războiului rece, Occidentul se definea prin opoziție cu lumea comunistă. Practicile operate de SUA și URSS în perioada războiului rece întru susținerea acțiunilor de revoltă ale statelor și comunităților aflate în zona de influență a statului oponent au avut efecte și după dezmembrarea Uniunii Sovietice. Spre exemplu, rebelii ceceni, susținuți de Occident și de statele musulmane, au declanșat un proces ireversibil de dobândire a suveranității în raport cu Federația Rusă. Episodul cecen a scos în evidență capacitatea teroriștilor de a se adapta rapid la situații diferite și de a exploata în favoarea lor relațiile dintre două mari puteri, foste antagoniste în războiul rece, care tindeau să ajungă la o situație mai bună [1, p.287].

Sistemul terorismului internațional se formează între anii 1960 și 1970 [2, p.62]. Asumează în această perioadă începe procesul de conștientizare a terorismului ca pericol extrem ce amenință stabilitatea internațională. De asemenea, se modifică substanțial atitudinea societății față de acest flagel.

Implicarea unor state în susținerea terorismului afectează și mai grav stabilitatea și securitatea lumii [3, p.47-60]. La nivel conceptual, statele care sponsorizează terorismul acționează spre a influența comunitatea internațională ca aceasta să definească terorismul într-o așa manieră încât grupările teroriste pe care ele le sponsorizează să fie excluse din această definiție. Instituțiile guvernamentale ale Siriei, Libiei și Iranului au o poziție ce diferă de cea a civilizației occidentale privind definirea terorismului. Acestea susțin în mod evident o definiție a terorismului, conform căreia militanților pentru libertate trebuie să li se permită săvârșirea unor atentate ce ar putea fi asimilate terorismului, subliniind că asemenea obiective pot fi atinse prin orice mijloace. În ultimii ani Iranul s-a remarcat drept unul dintre cele mai active state sponsore ale terorismului, oferind sprijin multiplu organizațiilor teroriste HAMAS, „Hezbollah”, „Jihadul Islamic Palestinian” și „Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei – Cartierul General”, dar și altor entități teroriste din Asia Centrală, Africa și Turcia. Pe de altă parte, terorismul este deseori utilizat de diferite state pentru a scoate în afara legii anumiți oponenți politici sau externi și pentru a-și legitima propriile acțiuni prin care induc asupra acestora teroare. Astfel „interesele de securitate” ale acestor state pot fi atinse prin efectuarea unor operațiuni strategice speciale și schimbarea discretă a unor regimuri din zone îndepărtate ale planetei [4, p.404]. As-

tfel unele state sunt angajate într-o luptă simbolică și uneori reală pentru a impune o definiție a terorismului conformă cu interesele lor.

În același context, asocierea terorismului cu mișcările antiglobaliste din întreaga lume (SUA) sau clasificarea mișcărilor de eliberare națională (în Federația Rusă) drept structuri teroriste reprezintă doar două exemple elocvente de aplicare a dublelor standarde în aprecierea efectelor și amenințărilor pe care le reprezintă terorismul pe plan internațional. Identificarea grupului de state ce constituie „axa răului” (Cuba, Iran, Irak, Libia, Coreea de Nord, Sudan și Siria) realizată în anul 1998 de Guvernul SUA concomitent cu aplicarea măsurilor punitive sub forma războaielor preventive de pedepsire a acestora sau prin impunerea blocadelor economice și a altor restricții în baza rezoluțiilor ONU nu au fost în stare să împiedice escaladarea actelor de terorism în noul mileniu [5, p.138].

Atentatele asupra obiectivelor administrative, culturale și a civililor sunt considerate de majoritatea statelor lumii amenințări extrem de grave cu consecințe imprevizibile la adresa păcii și securității internaționale, iar autorii acestora sunt teroriști; totodată o parte din statele sponsori apreciază că atentatorii sunt luptători pentru libertate [6, p.40].

Precizăm că politica dublelor standarde vizavi de aprecierea terorismului ține și de identificarea intențiilor reale ale unor state parte a coaliției antiteroriste. În spatele acțiunilor multor din grupările teroriste nu este dificil să depistăm contribuția serviciilor secrete. Terorismul deseori a fost utilizat de diverse state sau centre de putere, ca pârghie în calea obținerii unor beneficii politice sau economice [7, p.56]. Spre exemplu, riposta SUA declanșată sub auspiciul „războiului antiterorist” împotriva Afganistanului taliban, stat care îl adăpostea pe Osama bin Laden. Suprimarea regimului taliban constituia pentru americani oportunitate și din alte considerente: gigantul gazoduct petrolier care urma să lege imensele rezerve de petrol și gaze naturale existente în spațiul caspic, prin Turkmenistan și Afganistan spre Pakistan și India (gaze), China și Japonia (petrol). Există și alte state, unde persistă o legătură definită între terorism, petrol și rezervele de gaz de importanță vitală pentru Statele Unite ale Americii și Occident, printre care Arabia Saudită, Libia, Bahrain, Emiratele din Golf, Iran, Irak, Egipt, Sudan și Algeria, Turkmenistan, Kazahstan, Azerbaidjan, Cecenia, Georgia și Turcia de Est. Aceste regiuni dețin mai mult de 65% din petrolul mondial și din producția de gaz natural. Din aceste considerente, potrivit unor opinii, războiul împotriva terorismului trebuie interpretat ca un război în numele companiilor americane Chevron, Exxon Mobil și Arco; al companiei franceze Totalfina Elf, al British Petroleum; al Royal Dutch Shell și al altor giganți multinaționali, care au investit în aceste regiuni sute de miliarde de dolari [8, p.79].

Pornind de la premisa că statul caută mereu să-și sporească și să-și consolideze puterea și securitatea în raport cu alte state, în abordarea subiectului privind consolidarea sistemului de securitate internațională ne-am axat pe teoria re-

alismului clasic. Astfel, prin prisma realismului clasic, considerăm că securitatea este principala prioritate a statelor și toți actorii de pe scena internațională caută să-și maximizeze propria putere. Utilizând principiile neorealismului, argumentăm că interesul național determină acțiunile statului, iar necesitatea unor politici externe provine din concurența nereglementată între state. De asemenea, în prezenta teză de doctorat acțiunile de consolidare ale sistemului securității internaționale sunt relevate prin argumentul realismului ofensiv – marile puteri sunt actorii principali în politica internațională, statele dețin dotări militare, ceea ce le dă posibilitatea să atace alte state. Totodată, niciun stat nu poate fi sigur că un alt stat nu-și va folosi mijloacele militare împotriva lui.

Sfârșitul războiului rece a dus la crearea unui nou sistem de securitate internațională cu o nouă ordine internațională, bazată pe reconsiderarea valorilor general umane ce consolidează legăturile dintre state și națiuni. Cel mai important efect al sfârșitului războiului rece l-a constituit înlăturarea barierelor care au stagnat globalizarea [9, p.23]. Argumentul privind simpla influență nu mai este unul prioritar, accentul fiind plasat în zona acțiunilor de forță exprimate prin mijloace și metode economice, tehnico-științifice și politice. Astfel, embargoul economic al statelor Uniunii Europene impus Federației Ruse, în rezultatul acțiunilor separatiste întreprinse de către aceasta din urmă în Ucraina, reprezintă un exemplu elocvent al actualității realismului post-clasic în relațiile internaționale actuale. Totodată, aspectul militar în relațiile dintre state se păstrează ca element al forței în cadrul sistemului de asigurare a securității naționale [10, p.25].

Principala particularitate a sistemului de securitate internațională post-război rece era rolul dominant al SUA, ca fiind „jandarmul mondial” – etichetare din care derivă nu doar calitatea de hegemon mondial, ci și cea de putere permanent contestată, într-un fel sau altul, de ceilalți actori ai sistemului internațional [11, p.123]. Încă la începutul anilor '90 ai secolului XX s-a pus problema dacă unipolarismul poate constitui o formulă durabilă în politica internațională [12, p.23]. Drept rezultat, în mediile academice occidentale s-au remarcat două școli de gândire: așa-numiții decliniști, care susțin că statutul SUA de unică superputere este un moment istoric trecător în sistemul internațional, iar contrabalansarea din partea altor actori majori nu va întârzia să apară [13, p.367]. Pe de altă parte, adepții teoriei „preeminenței SUA” afirmă că un sistem unipolar, cum este SUA, poate fi durabil, deoarece dispune de resursele și instrumentele de putere economică, politică, militară și tehnologică necesare pentru a proiecta ca balansarea împotriva sa să devină improbabilă. În același timp, un sistem unipolar dominat de SUA, în opinia lor, ar fi unul pașnic și stabil [14, p.10-11].

Profesorul Universității din Kornwell W. La Feber, specialist în problemele conducerii, face conexiunea dintre escaladarea terorismului internațional și triumfalismul SUA ca unul dintre actorii-cheie ai politicii mondiale contemporane. Concentrarea atenției asupra intereselor internaționale, strategiile eronate ale

politicii culturale și externe, ce nu țin cont de realitățile pluralismului democratic și de latura lor tenebră, conexă cu creșterea influenței organizațiilor nonguvernamentale, se remarcă ca trăsături caracteristice triumfalismului SUA ce provoacă activizarea terorismului internațional [8, p.8-9].

Interesele SUA din prima decadă a secolului XXI au fost incluse în așa-numita „Doctrina Bush”, lansată în septembrie 2002, numită și „Războiul împotriva terorismului”, care reprezenta un adevărat suport ideologic pentru războaiele din Afganistan și din Irak. Deși inițial „Doctrina Bush” prevedea metode de pedepsire a statelor care au sponsorizat acțiunile teroriste împotriva SUA, ulterior doctrina a evoluat, incluzând războiul preemtiv și preventiv realizat în mod unilateral împotriva teroriștilor și a regimurilor care planificau atacuri teroriste în adresa SUA, chiar dacă aceste atacuri nu erau iminente. Politologul american H.Kissinger susține că această doctrină revoluționară pentru politica externă va spulbera atât Carta Națiunilor Unite și dreptul internațional, cât și întregul sistem occidental de ordine internațională datând încă din secolul XVII [15, p.49]. Savantul american consideră că abandonarea abruptă a conceptului de suveranitate națională a marcat nașterea unui nou stil de a promova politica externă sub influența politicii interne și pe baza invocării unor sloganuri moraliste universale.

Președintele american G.Bush reintroduce termenul noua ordine mondială în scopul caracterizării sistemului de relații internaționale, care a urmat colapsului URSS. H.Kissinger realizează o apreciere justă a acestei noi ordini mondiale, susținând că ceea ce este nou în legătură cu noua ordine internațională este faptul că Statele Unite nu pot nici să se retragă din lume, dar nici s-o domine [16, p.707]. Este evident că viitorul apropiat aparține unei lumi multipolare, iar lumea este deja multipolară din punct de vedere economic și va exista o difuziune a puterii pe măsură ce revoluția informațională va înregistra progrese. Triumfalismul SUA se regăsește și în politica promovată de președintele B.Obama, care denotă rolul ambițios al țării în cadrul sistemului de securitate internațională, caracterizat prin Noua Strategie de Apărare a SUA prezentată în ianuarie 2012 (Menținerea SUA ca lider global: Priorități în domeniul apărării pentru sec. XXI), care prevede: reducerea stocului de arme nucleare; trecerea de la capacitatea SUA de a purta concomitent două războaie majore la o capacitate de a susține simultan un război major și unul local; păstrarea superiorității militare a SUA cu forțe mai reduse, dar agile și flexibile, capabile să răspundă prompt la toate tipurile de amenințări; proiectarea și construirea avioanelor de bombardament, a rachetelor balistice și submarine care să le înlocuiască pe cele care urmează să fie scoase din uz; reducerea semnificativă a forțelor militare terestre ale SUA; orientarea spre regiunea Asia-Pacific prin sporirea prezenței militare americane în această regiune și reducerea efectivelor militare din Europa [17, p.24].

SUA este statul a cărui putere soft (sancțiuni, recompense, plăți, compromisuri rezultate în urma unor medieri, aranjamente avantajoase etc.) a fost cea mai eficientă în secolul XX. Valorile politice, economice, financiare, culturale promovate au avut o mare atractivitate, mai ales în perioada războiului rece. Dar, în momentul în care pentru a le promova și în alte spații SUA au recurs exagerat la sprijinul instrumentelor hard (recursul la violență armată), lucrurile au început să se complice. În acest sens s-a intensificat curentul antiamerican nu doar în mediul musulman, ci și în America de Sud, considerată de peste două secole grădina din spate a SUA, cu toate că Statele Unite, în comparație cu alte state, sunt cel mai puternic implicate militar și financiar în gestionarea problemelor de securitate ale lumii [18, p.71].

Începutul secolului XXI este caracterizat, însă, de manifestarea tot mai consolidată a mai multor centre de putere internațională. Z.Brzezinski susține că în cadrul polurilor de putere Europa și Japonia mizează clar pe ideea de stabilitate și securitate internațională, în timp ce China și Federația Rusă rămân deschise și interesate în eventuale mutații geopolitice. În același context, S.Huntington susține că în lume s-a format așa-numita „axă a instabilității” sau „axă a crizei” care include Balcanii, Caucazul, Africa de Nord, Orientul Apropiat, Asia Centrală și de Sud, ce separă lumea bogată de cea săracă [15, p.33-48]. Atât China, cât și Federația Rusă critică eforturile de a promova drepturile omului, considerându-le ingerință în politicile interne. La China s-ar putea alătura și alte state, de dimensiuni mai mici, dar cu o economie remarcabilă sau chiar mai puțin dezvoltată (Taiwan, Singapore, Coreea de Sud, Vietnam etc.), care vor dori să beneficieze de protecție și acces la resurse.

Unii analiști în domeniu, spre exemplu A.Bozeman, consideră că noul sistem de securitate internațională este mult mai instabil decât cel din perioada războiului rece, caracterizat de o stabilitate și siguranță aparent previzibilă și de balanța teroriei nucleare dintre superputeri. Astfel, neorealiștii afirmă că sistemele bipolare sunt mult mai stabile decât cele multipolare [19, p.881-909]. În opinia lor, sistemul de securitate este caracterizat de prezența riscului unei abundențe tot mai diversificate de centre de putere – statale și nonstatale, care iau naștere fără ca cineva să fie responsabil de a face ordine în afacerile mondiale. În această situație, teroriștii pot să atace o superputere și să provoace un război global împotriva terorismului, fără un final clar și previzibil. Partenerii de altădată apropiați în cadrul NATO se contrazic astăzi în privința politicilor de securitate globală, reacțiile venite din Europa și din America referitor la războiul din Irak din 2003 (Franța și Germania s-au opus acestui război), atestând un decalaj evident. Dezacordurile dintre democrațiile occidentale sunt considerate chiar mai profunde și mai explozive decât cele dintre componentele europeană și americană ale coaliției occidentale. Acest sistem este amenințat de ciocniri între culturile lumii, care par să stea la baza unor conflicte interstatale, etnice, rasiale, naționale [20, p.78]. În favoarea bipolarismului este și argumen-

tul, potrivit căruia principalele cauze ale războaielor sunt în legătură directă cu numărul marilor puteri, iar numărul principalilor actori ai războiului este mai probabil în cazul multipolar, decât în cazul bipolar.

Actele terorismului internațional constituie o particularitate specifică noii ordini mondiale, despre care J.Dugard susține că sunt orientate spre subminarea sistemului politic internațional [21, p.16]. Prin amploarea și dimensiunile formelor sale, terorismul a dobândit în ultimele decenii o reconfigurare, un caracter global, constituind un factor de risc major pentru pacea și securitatea mondială.

Constituirea coaliției antiteroriste i-a determinat pe unii politologi să opineze despre „cel de-al patrulea război mondial”, care opune două tabere: hiperterrorismul și țările din coaliția antiteroristă. Dacă la începutul constituirii coaliției antiteroriste împotriva Afganistanului, doar Franța, Federația Rusă și China au manifestat rezerve în raport cu aceasta, atunci mai târziu această coaliție a fost contestată de o bună parte din țările participante. În cazul Irakului, cu excepția Marii Britanii și a statelor din Estul Europei, celelalte state nu au făcut parte din coaliție. În același context, operațiunea Enduring Freedom, lansată pe 7 octombrie 2001, formată din peste 90 de țări, va rămâne în istorie drept cea mai de amploare coaliție constituită până în prezent. Până la acest moment, agresiunile terorismului nu au fost tratate pe măsura pericolozității lor și nu au fost analizate ca fragmente dintr-un război sistematic și de amploare. Războiul antiterorist nu presupune acțiuni militare clasice, ci este o nouă și foarte importantă remarcă a legitimității atacurilor asupra terorismului în general [22, p.167].

Această opinie este confirmată de G.Clemenceau, care afirma că războiul este un element prea grav pentru a fi lăsat doar pe seama militarilor [23, p.18]. Cu regret, războiul împotriva terorismului a evoluat spre un război prin intermediul terorismului, în rezultat suferind popoare întregi. Există analiști militari care apreciază serviciile de informații ca fiind a patra categorie de forțe armate, alături de cele terestre, aeriene și navale [24, p.261]. Considerăm, că războiul antiterorist s-ar soluționa mult mai ușor prin intermediul serviciilor speciale și prin cooperarea dintre organele de drept din diferite state, decât pe cale armată.

Războiul antiterorist este un război de generația a patra, un război hibrid, care corespunde epocii informației, inclusiv noii revoluții în domeniul militar. Acestea sunt războaie extinse, care cuprind, practic, toate domeniile: politic, economic, social, cultural și militar. Războaiele din generația a patra sunt războaie disimetrice și asimetrice. De o parte, se află puterile high tech, de cealaltă parte, entitățile antinomice care vizează accesul la tehnologiile înalte și păstrarea atitudinii conservatoare. Atacurile din 11 septembrie 2001, ca și răspunsul prompt, înalt tehnologizat și extrem de precis, al americanilor constituie un exemplu de ceea ce înseamnă un război hibrid [25, p.132].

Multiplele relații în plan internațional se supun greu controlului și se bazează în principiu pe propriile posibilități și interese ale statului, ceea ce a creat un

vacuum al puterii care tinde a fi acoperit cu tot felul de forțe extremiste și distructive. Acestea s-au manifestat printr-un masiv val de acte teroriste, care au periclitat securitatea multor state, mijloacele și metodele teroriste afectând și destabilizând structura socială existentă construită de actorii sistemului de securitate, care sunt de acord să respecte anumite reguli sau convenții [26, p.6-7].

Puterea crescândă a corporațiilor multinaționale, care coordonează tot mai multe resurse umane și materiale și care exercită o influență politică mult mai sporită decât majoritatea statelor lumii, adâncește contradicțiile dintre culturi și amenință drepturile oamenilor de pretutindeni de a dispune de o parte rezonabilă din bogăția materială a pământului. Corporațiile multinaționale aliate cu țări occidentale complice, mai ales cu SUA, sunt identificate drept principali opresori ai celor săraci. Ele conduc prin intermediul unor organizații internaționale precum Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Organizația Mondială a Comerțului [27, p.29]. Caracterul și nivelul amenințărilor determină principalele direcții de activitate privind prevenirea și localizarea lor, formele, procedeele, mijloacele și metodele de soluționare a problemelor, catalizatorul tuturor constituindu-l circumstanțele istorice și modul sau gradul în care acestea sunt exploatate [28, p.142].

Principalele caracteristici ale sistemului de securitate internațională sunt: sfârșitul bipolarității și reorganizarea centrelor de putere; creșterea numărului de țări; creșterea numărului de organizații internaționale, inclusiv al celor neguvernamentale. Terorismul, prin modul său de manifestare, în ultima perioadă s-a transformat într-un actor global. O altă particularitate este răspândirea conflictelor de tip etnico-religios. Ultimele decenii au demonstrat că tendințele spre conflicte ce au la origine pretenții teritoriale s-au diminuat, în schimb s-au amplificat și diversificat modalitățile de soluționare prin forță a divergențelor de natură etnică sau religioasă. Performanțele tehnicii militare în continuă dezvoltare și proliferarea accentuată a acesteia reprezintă o trăsătură distinctă a mediului internațional de securitate. Progresele științei și tehnicii, precum și diversificarea mijloacelor IT&C sofisticate au oferit multor actori statali sau nonstatali posibilitatea de a achiziționa și deține unele tipuri de arme, uneori disproportionale în raport cu necesitățile de apărare, puterea și resursele proprii [29, p.8].

Orientul Mijlociu continuă să constituie o regiune instabilă din punctul de vedere al securității, care înglobează state ce susțin financiar sau acordă asistență în pregătirea teroriștilor, prin crearea centrelor teroriste, înconjurate de state ce constituie puteri nucleare (Federația Rusă, India, China, Israel, Pakistan). În plus, rachetele balistice aflate în gestiunea Iranului ar putea fi aplicate spre realizarea unor atacuri asupra statelor europene [30, p.209-211]. În ultima perioadă ținta predilectă a terorismului în Orientul Mijlociu au constituit-o cetățenii, bunurile și interesele SUA, dar și cele ale Statului Israel, în acest din urmă caz chiar pe teritoriul național [31, p.154]. Crizele de identitate în această regiune dispun de potențialul de a se transforma în crize de securitate. În prezent, lumea is-

lamică cunoaște o creștere relativă a puterii sale, adițional confrutându-se cu dificultățile identificării unei linii politice unitare în mediul islamului datorită celor două orientări politico – juridice ale acestuia: cea sunnită (tradiționalistă) și cea šiită (revoluționară). Prima tendință moderată și conciliantă își are centrul în Arabia Saudită, cea de a doua, predispusă la violență - în zona iraniană.

La nivel global, o altă formă de manifestare a crizei identitare o constituie fundamentalismul religios. Globalizarea pune sub semnul întrebării valorile și identitățile locale, confruntând societățile cu provocări la care acestea sunt impuse să riposteze prompt [32, p.339]. Comportamentul alienat al musulmanilor, în special al radicalilor islamici, este alimentat de ura acestora față de Occident, față de întreaga civilizație occidentală, cu libertatea ei de gândire și egalitatea sexelor [11, p.2]. Este de prevăzut o schimbare de esență a concepțiilor politicii de securitate a statelor, în sensul că noua ordine mondială care presupune globalizarea economică impune și globalizarea securității.

Extinderea terorismului este întemeiată în mare parte pe numărul în creștere al organizațiilor teroriste la începutul secolului XXI. Anume datorită metodelor utilizate de acestea, particularităților pe care le reprezintă, terorismul capătă dimensiuni transfrontaliere. Iar nivelul de combatere a acestuia reprezintă veriga slabă a sistemului securității internaționale. Din acest considerent analiza organizațiilor teroriste este importantă nu doar întru asigurarea eficientă a localizării, monitorizării și anihilării lor de către instituțiile abilitate naționale și internaționale, ci și pentru cercetarea impactului acestora asupra sistemului de securitate internațională. Cercetarea complexă, multilaterală a organizațiilor teroriste actuale, a relațiilor dintre acestea permite aprecierea obiectivă a situației în lupta antiteroristă, a rolului pe care îl au actorii sistemului securității internaționale în combaterea acestui flagel.

Manifestarea terorismului prin intermediul organizațiilor teroriste are un impact negativ și distructiv asupra sistemului securității internaționale, deoarece acestea sunt consolidate prin capacitatea de a destabiliza sistemele organizate de pe scena internațională, cum sunt entitățile statale, și de a crea în lume haos. Promovându-se la nivelul de actor internațional, influența organizațiilor teroriste pe arena internațională se bazează pe teroare realizată inclusiv prin acte teroriste. Este necesară diferențierea actelor teroriste de actele organizațiilor teroriste, deoarece nu toate acțiunile unei organizații teroriste pot fi catalogate ca teroriste, după cum nici toate actele teroriste nu sunt obligatoriu săvârșite de organizațiile teroriste [33, p.66].

La începutul secolului XXI în lume sunt prezente aproximativ 1000 de grupări și organizații din circa 70 de state, care apelează în activitatea lor la metode teroriste [34, p.58]. Potrivit altor surse, numărul organizațiilor și grupărilor teroriste de diferite orientări în prezent este de peste 500 [35, p.2]. Unii experți evaluează numărul actelor teroriste produse anual, estimându-le de la 320 până la

660 [36, p.28]. Aceste cifre denotă că organizațiile teroriste reprezintă o verigă importantă de dezechilibrare a sistemului securității internaționale. Totuși, este foarte dificil de a întocmi un registru al organizațiilor teroriste, deoarece una și aceeași organizație deseori figurează sub diferite denumiri [37].

Organizația teroristă oferă membrilor săi o contra cultură cu norme și valori opuse celor acceptate social, rezultatul fiind o izolare de societate, uniformitate, coeziune, supunere. Una dintre cele mai influente organizații teroriste, constituită în ultima perioadă de timp, este Statul Islamic, care pune în aplicare teroarea în rândul populației, pe al cărei teritoriu se manifestă. Un exemplu elocvent de terorizare a populației de către această organizație teroristă constituie cazul mediatizat intens al unei fete de 4 ani din Siria: în momentul în care copilul a fost fotografiat, el a crezut că se află față în față cu o armă de foc și a ridicat mâinile în sus pentru a se suplica [38]. Astfel, creând o alter-realitate pentru individ, organizația teroristă ajunge la o sacralizare a violenței [40, p.21].

Pe parcursul anului 2015 rețeaua teroristă Statul Islamic a recrutat cel puțin 400 de copii în Siria, așa-numiții „pui ai califatului” antrenați în poligoane militare, supuși unor campanii dure de îndoctrinare fără precedent. Pe larg, în scop de recrutare a potențialilor teroristi, liderii organizațiilor teroriste internaționale utilizează rețelele de socializare, acordând și surse financiare substanțiale persoanelor din familiile socialmente vulnerabile [41].

Important este să determinăm dacă termenul „teroriști” se referă și la membrii pasivi ai organizațiilor teroriste sau doar la cei activi, ale căror obiective sunt planificarea și realizarea atacurilor teroriste. Spre exemplu, membrii pasivi ai organizațiilor teroriste, cum ar fi Statul Islamic, Armata Republicii Irlandeze (IRA) sau Partidul Muncitoresc din Kurdistan (PKK), sunt în mare parte după specialitate bucătari, casieri, specialiști în logistică, medici sau militari, care pot trece cu vederea terorismul ca fenomen. Spre deosebire de liderii principali, executorii care săvârșesc actele teroriste sunt recrutați în organizație din diferite motive. Noii recruți sunt adesea tineri izolați și alienați, care aderă la organizații nu doar pentru că simpatizează cauza și idolatrizează liderul, dar și pentru că vor să aparțină unei organizații, care să aibă încredere în ei [42, p.23].

Abordând subiectul structura organizațiilor teroriste, enunțăm că sunt câteva tipuri, cel mai des utilizate fiind structurarea piramidală și după modelul ierarhiei militare, numită în literatura de specialitate și structurarea de tip umbrelă sau pe celule cu efectiv restrâns. Organizația de tip piramidă recunoaște importanța membrilor pasivi în calitate de elemente ale organizațiilor teroriste, reprezentând avantajul transmiterii rapide a deciziilor și un control de nivel maxim asupra elementelor componente. Organul de conducere suprem revine liderului sau conducătorului organizației, care determină politica entității, elaborează strategiile de activitate curentă și de perspectivă. Cel de al doilea nivel se reduce la cadrele active și la executanți, care participă la antrenarea noilor membri, dar și la săvârșirea atacurilor teroriste. Al

treilea nivel îl reprezintă susținătorii activi, care, deși nu sunt membri ai organizației teroriste, acordă susținere financiară, asigură asistența tehnică și logistică. Din acest ultim nivel fac parte și susținătorii pasivi [43, p.71].

În noua logică structurală a rețelei de tip umbrelă teroristii atribuie funcții specifice unor diferite cercuri ale rețelei [44, p.73]. Astfel, cercul I, cel mai restrâns și cel mai activ, are drept sarcină acțiunea; cercul II este preocupat de acordarea susținerii active prin obținerea de fonduri financiare, captarea informațiilor în regim real, procurarea de armament, asigurarea contactelor operative între celele; cercul III este direct axat pe acordarea sprijinului pasiv manifestat prin identificarea locuințelor gazdă, închirierea spațiilor locative și a mijloacelor de transport, colectarea fondurilor financiare. Cu cât mai mult se apropie de cercul operațional cu atât structura este mai descentralizată pe celele, iar ca regulă de bază a activității teroriste, oricare funcție poate fi asumată în cadrul celelei de fiecare membru în parte, respectiv în cadrul rețelei de fiecare celulă, ceea ce permite derularea operațiunilor teroriste chiar în perioada acțiunilor contrateroriste realizate de structurile statale abilitate în combaterea terorismului [40, p.31-34]. Fluctuațiile sistemului securității internaționale sunt determinate și de tendința organizațiilor teroriste spre autoorganizare, spre a constitui celele proprii sub conducerea unui lider local autoritar, care operează atât independent, cât și, în multe cazuri cu susținerea din partea unor grupări teroriste internaționale. Spre exemplu, ramura egipteană a grupării jihadiste Statul Islamic Ansa Beit al-Maqdess, recent redenumită Provincia Sinai, care a revendicat majoritatea atentatelor sângeroase care au zguduit nordul Sinaiului după ce armata l-a destituit pe președintele islamist Mohamed Morsi în iulie 2013 [45]. O altă grupare a Statului Islamic care activează independent este Tigris River.

Organizațiile teroriste sunt în fond actori nonstatali cu implicații majore asupra sistemului securității internaționale, care influențează elementele constitutive ale acestuia datorită următoarelor particularități:

- localizarea sediilor sau centrelor de instruire pe teritoriul unui stat, cu săvârșirea actelor teroriste pe teritoriul statelor terțe, prin crearea stării de teroare și panică în mediul civililor;

- prin renunțarea de către autorități la teritoriile ocupate, liderii organizațiilor teroriste își fortifică pozițiile strategice, plasând accentele pe dotarea membrilor cu armament sofisticat, pe recrutarea noilor simpatizanți, pe crearea condițiilor favorabile de obținere a susținerii din partea populației băștinașe, care în mare parte țin de componența materială (donații în bani, echipament și medicamente);

- constituirea unor acoperiri clandestine de activitate a organizațiilor teroriste, cum ar fi entități caritabile, organizații sau asociații neguvernamentale în domeniul educației, culturii, umanitar etc., de pe pozițiile cărora sunt consolidate contactele operaționale cu liderii grupărilor terorist-extremiste din statele ter-

te, realizarea transferurilor financiare, recrutarea potențialilor teroriști, selectarea potențialelor ținte asupra cărora vor fi săvârșite acte teroriste;

- acțiuni direcționate spre penetrarea rețelelor informaționale aflate în gestiunea structurilor guvernamentale, crearea condițiilor favorabile de spargere a cutiilor poștale, serverelor etc. în eventualitatea realizării unor atacuri cibernetice ce vizează obiectele de importanță strategică și cu pericol tehnogen sporit spre scoaterea din funcțiune a unor componente vitale pentru infrastructurile statelor vizate.

Concluzionăm că terorismul contemporan reprezintă un pericol major pentru stabilitatea sistemului securității internaționale în plan multidimensional. Din elementele sistemului securității internaționale cel mai afectate pot fi statele. În special acele state unde lipsește o statalitate bine consolidată, iar populația este indignată de lipsa mijloacelor necesare pentru existență, unde persistă analfabetismul și bolile, unde sunt prezente divergențe multicultural etnice, iar scopurile politice ale teroriștilor pot fi realizate prin îndeplinirea de către aceste state a unor revendicări de natură religioasă sau etnică înaintate de ei. Spre exemplu Siria, Libia și Afganistan. Pentru anihilarea organizațiilor teroriste trebuie să se evalueze în mod detaliat cauzele care au dus la constituirea acestora, să se înlăture motivele social-psihologice și culturale ale liderilor și membrilor acestora.

Relevăm că și statele dezvoltate sunt preocupate de potențialul pericol pe care îl poate prezenta dezvoltarea în următorii ani a fundamentalismului islamic în interiorul frontierelor acestora datorită politicii multiculturalismului promovate de acestea în ultimele decenii, ceea ce a dus la sporirea în mediul civilizației occidentale a atacurilor teroriste săvârșite de cetățenii acelor state, foști refugiați și imigranți naturalizați pe parcursul a două - trei generații, pe deplin integrați în societățile adoptive și aparent fără nicio legătură cu careva organizații teroriste. Aceștia sunt recrutați la o vârstă fragedă, pentru a putea fi îndoctrinați, posedați de un fanatism extrem, devotați până la sacrificiul suprem cauzei pentru care luptă, foarte bine pregătiți în ce privește mânuirea armelor, culegerea, analiza și utilizarea informațiilor, criptarea, decriptarea și interceptarea convorbirilor telefonice, realizarea acțiunilor specifice de spionaj și contraspionaj, utilizarea noilor tehnologii de capture a datelor din sistemele informaționale.

Deși teroriștii își justifică acțiunile prin lupta pentru eliberarea de sub influența statelor dezvoltate, care au anumite interese în regiune sau împotriva regimurilor totalitare, mijloacele utilizate, prvoarea victimelor din rândul populației civile în scopul de a influența autoritățile guvernamentale să adopte măsurilor vizate nu justifică atingerea acestor scopuri și nu exclude, indiferent de circumstanțe, caracterul terorist al faptelor.

Organizațiile teroriste actuale își modifică permanent structura, reprezentând un nou gen de fundamentalism islamic care este deteritorializat și deculturat, având necesitate de susținere logistică și financiară din exterior. Acesta este

identificat în statele care susțin activitatea teroristă sau în mediul persoanelor fizice care fie simpatizează conducerea organizației teroriste, fie se opun aceleiași autorități guvernamentale.

Considerăm că la baza controlului și suprimării terorismului trebuie să fie dialogul între civilizații, lupta împotriva sărăciei și cooperarea antiteroristă dintre toate statele, indiferent de regimul politic pe care îl dezvoltă, în mod special în condițiile în care organizațiile teroriste nu au bază ideologică distinctă, indiferent care le sunt orientările și tendințele.

Bibliografie

1. Băhnăreanu C. Resurse energetice crize conflicte. - București: Editura Militară, 2008.
2. Божко В. Об условиях распространения международного терроризма, экстремизма, преступности и наркобизнеса. // Материалы международной конференции „Вызовы региональной безопасности в Центральной Азии”. - Алматы, 2003, с.114-122.
3. Duculescu V. Diplomația secretă. - București: Casa Europeană, 1992.
4. Han L. Noi actori și tendințe pe piața securității. // Moștoflei C. (Coord.) Perspective ale securității și apărării în Europa. Vol.1. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009, p.398-414.
5. Gorincioi R. Probleme ale securității internaționale în condițiile globalizării. // Teosa V. (coord.) Procesul de globalizare: provocări și soluții. - Chișinău: CEP USM, 2004.
6. Volkoff VI. Dezinformarea văzută din Est. - București: Pro Editură și Tipografie, 2007.
7. Andreescu A., Radu N. Organizații teroriste: conceptualizarea terorii vs securitatea europeană. - București: Editura M.I.R.A., 2008.
8. La Feber W. The Post September 11 Debate Over Empire, Globalization, and Fragmentation. // Political Science Quarterly, 2002, Vol.117, p.78-86.
9. Frunzeti T. Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI. // Materialele sesiunii anuale de comunicări științifice cu participare internațională, 14-15 aprilie 2005. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, p.23-36.
10. Rusnac A. Aspecte ale teoriei securității. - Chișinău: Fundația Draghiștea, 2005.
11. Serebrean O. Dicționar de geopolitică. - București: Polirom, 2006.
12. Krauthammer Ch. The Unipolar Moment. // Foreign Affairs, 1990/91, Vol.70, nr.1, p.23-33.
13. Kennedy P. The Rise and Fall of Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000. - Vintage Books, 1989.

14. Duțu P. Echilibrul de putere și mediul de securitate, Vol.1. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011.
15. Trenin D. The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization. - Carnegie Moscow Center, 2002.
16. Kissinger H. Diplomația. - București: BIC ALL, 2003.
17. Sîli V. Terorismul aerian. - Chișinău: Garomont Studio, 2011.
18. Dolghin N. Mediul de securitate între tentația „hard-ului” și complexitatea „soft-ului”. // *Dinamica mediului european de securitate*. Vol.2. – București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007, p.66-74.
19. Waltz K. The stability of the bipolar world. The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences, 1993.
20. Huntington S. The Clash of Civilizations? Remaking of World Order. - New York, 1996.
21. Ляхов Е. Терроризм и межгосударственные отношения. - Москва: Международные отношения, 1991.
22. Pintilei N. Cooperarea internațională în combaterea terorismului internațional. // *Administrație publică* (Chișinău), 2003, nr.3, p.167-171.
23. Controlul parlamentar al sectorului de securitate: principii, mecanisme și practici. Ghid practic pentru parlamentari. - București: Ziua, 2003.
24. Tănase T., Porumbiță A. Considerații privind transformările și adaptarea serviciilor de informații și securitate la noul mediu de securitate al secolului XX. // Moștoflei C. (Coord.) *Stabilitate și securitate regională*, Vol.1. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009, p.257-277.
25. Cobuz C. Noul război între clasic, disimetric, asimetric și nonconvențional. // Moștoflei C. (Coord.) *Politici și tactici în gestionarea conflictualității*. Vol.3. - București, 2008, p.146-170.
26. Dinu M. Influența factorilor etnic și religios asupra dinamicii mediului de securitate. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008.
27. Kolodziej A.E. Securitatea și relațiile internaționale. - București: Polirom, 2007.
28. Buzan B. Popoarele, statele și frica – o agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece. - Chișinău: Cartier, 2014.
29. Moștoflei C., Dolghin N. (coord.). *Studii de securitate și apărare*. Vol.3. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005.
30. Frunzeti T. Geostrategie. - București: Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2009.
31. Pericle F. Globalizarea și influența sa asupra securității internaționale. // Moștoflei C. (coord.). *Securitate și Apărare în Uniunea Europeană*. – Bucu-

- rești: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008, p.150-159.
32. Boacă M. Suportul cultural al securității națiunilor. // Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului 21. Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională, 14-15 aprilie 2005. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, p.178-196.
 33. Arădăvoaice Gh. ș.a. Terorism, antiterorism, contraterorism. Istoric, actualitate, perspective. - București: Antet, 1997.
 34. Ejova C. Terorismul internațional în contextul globalizării (analiză politologică). Teză de dr. în științe politice. - Chișinău, 2007.
 35. Centrul de studii strategice de securitate. Terorismul - dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului. - București, 2002.
 36. Armașu V. Organizațiile și rețelele terorismului internațional în spațiul Europei de Est. - Chișinău: Conferința internațională „Perfecționarea cooperării în domeniul securității naționale și regionale”, 2003, p.25-33.
 37. Патрушев Н. Борьба с международным терроризмом: необходимо объединить усилия. <http://www.fsb.ru/smi/liders/patrush2.html> (accesat la 10.06.2016)
 38. Este unul dintre cei mai temuți criminali din lume, dar „Jihadi John” i-a transmis acest mesaj familiei lui. <http://www.gandul.info/international/este-unul-dintre-cei-mai-temuti-criminali-din-lume-dar-jihadi-john-i-a-transmis-acest-mesaj-familiei-lui-13952011>. (accesat la 12.07.2016)
 39. Este unul dintre cei mai temuți criminali din lume, dar „Jihadi John” i-a transmis acest mesaj familiei lui. <http://www.gandul.info/international/este-unul-dintre-cei-mai-temuti-criminali-din-lume-dar-jihadi-john-i-a-transmis-acest-mesaj-familiei-lui-13952011>. (accesat la 16.07.2016)
 40. Toma M. Terorismul și mass-media – manipulare sau simbioză. – București, 2006. <https://ru.scribd.com/doc/263479486/Violenta-din-Mass-Media-pdf> (accesat la 23.05.2016)
 41. Fotografii tulburătoare publicate de statul islamic. 400 de copii pregătiți pentru a fi pui ai califatului. <http://www.antena3.ro/externe/fotografii-tulburatoare-publicate-de-statul-islamic-400-de-copii-pregatiti-pentru-a-fi-pui-ai-288110.html> (accesat la 16.07.2016)
 42. Scalețchi F. Securitatea comunitară și terorismul. - București: Bren, 2006.
 43. Moștoflei C., Dolghin N. (coord.), Studii de securitate și apărare. Vol.1. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005.
 44. Naghi G., Toma Gh. Ora care a schimbat lumea. Asimetria începutului de secol. - București: Presa Națională, 2004.
 45. Înregistrarea Statului Islamic cu alte doua execuții: au decapitat un ostatic și au împușcat un soldat egiptean.

<http://stirileprotv.ro/stiri/international/inregistrare-a-statului-islamic-cu-alte-doua-executii-au-decapitat-un-ostatic-si-au-impuscat-un-soldat-egiptean.html>. (accesat la 16.08.2016).

Prezentat la redacție
la 15 martie 2017

COLABORAREA REPUBLICII MOLDOVA CU UNIUNEA EUROPEANĂ: PROBLEME ȘI PRIORITĂȚI

Gheorghe CĂLDARE

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Doctor, conferențiar universitar

Cristina MORARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Catedra Relații Internaționale

Lector universitar, doctorandă

This article is focused on the analysis of implementation's aspects of the Moldova-European Union Association Agreement and the operation of the Deep and Comprehensive free Trade Area (DCETA). Highlighting difficulties and priorities in Moldova-EU cooperation, the authors, also, forward some proposals for facilitate cooperation between our country and European structures.

Keywords: Association Agreement, Deep and Comprehensive free Trade Area, Highlighting difficulties and priorities in Moldova-EU cooperation.

La 27 iunie 2014 a fost semnat Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, fiind ratificat de Legislativul național la 2 iulie 2014. Astfel, a fost stabilit un nou cadru juridic pentru avansarea relațiilor dintre țara noastră și structurile europene spre o treaptă calitativ superioară, cea a asocierii politice și integrării economice cu UE. În mod sigur aceste trei bonusuri: liberalizarea regimului de vize, semnarea Acordului de Asociere și al DCFTA reprezintă condiționalitatea pozitivă a UE față de Republica Moldova.

Pentru Republica Moldova, Acordul de Asociere poate fi considerat drept cimentarea cursului european al țării, acesta presupunând inițierea unor schimbări esențiale în țară, și odată ce ușa Uniunii Europene continuă a fi deschisă Moldovei, principalul său plan de acțiune este europenizarea, democratizarea și implementarea eficientă a reformelor în vederea adoptării standardelor Europene. Semnarea acordului cu siguranță a întărit dorința de a opta pentru perspectiva de aderare la UE în urma implementării cu bună credință a angajamentelor asumate în cadrul acestuia. Printre prioritățile înaintate în fața Guvernului Republicii Moldova s-a plasat crearea instituțiilor funcționale în serviciul cetățenilor, combaterea eficientă a corupției, asigurarea unei justiții viabile și a unei economii cu adevărat de piață.

În acest context, a fost adoptată Agenda de Asociere dintre Republica Moldova și UE, care înlocuiește Planul de Acțiuni Republica Moldova-UE și prevede o listă de priorități pentru lucrul comun planificat în perioada 2014-2016 și prezintă un exemplu bun al interdependenței dimensiunilor externe și interne în procesul de integrare europeană al Republicii Moldova. Potrivit documentului, Uniunea Europeană susține Republica Moldova în realizarea obiectivelor și priorităților stabilite în Agenda de Asociere. UE realizează acest lucru prin utilizarea tuturor surselor disponibile de susținere, precum și prin experiență, consultanță, cele mai bune practici și know-how, prin schimbul de informații, prin susținerea dezvoltării capacităților și consolidării instituționale. De asemenea, UE încurajează și va încerca să coordoneze suportul din partea altor parteneri ai Republicii Moldova [1, p.185]. Astfel, agenda întrunește elemente politice, cum este dialogul politic, statul de drept, reforma pentru consolidarea instituțiilor democratice, independența justiției, respectul pentru drepturile omului, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate, precum și soluționarea pașnică a conflictelor, cooperarea în domeniul justiției, libertății și securității. Agenda prevede și aspecte economice și comerciale, inclusiv o cooperare sectorială în domeniul energetic, transport, ocuparea forței de muncă și protecție socială. Având în vedere importanța și rolul acestui instrument, la etapa actuală se negociază o nouă Agendă de Asociere Republica Moldova – UE, care va include acțiunile prioritare pentru anii 2017-2019.

Un alt instrument de implementare al Acordului de Asociere de natură națională, după cum se arată în studiile efectuate de autor, este Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – UE(PNAIAA). Acesta inițial a fost prevăzut pentru perioada anilor 2014-2016. În prezent, a fost elaborat și aprobat un plan nou pentru anii 2017-2019. Semnificația PNAIAA constă în realizarea sa în conformitate cu obiectivele Acordului și include acțiunile necesare de a fi realizate de către instituțiile responsabile conform fiecărui compartiment, precum și Anexe ale Acordului de Asociere, inclusiv a părții privind ZLSAC în termenii indicați și cu specificarea resurselor financiare necesare în acest sens, reprezentând instrumentul de bază pentru monitorizarea procesului de integrare europeană în perioada indicată [1, p.185]. Pentru raportarea privind gradul de implementare al Planului a fost creată baza de date www.monitorizare.gov.md destinată doar autorităților publice centrale, accesul pentru public, fiind astfel, limitat. Deasemenea, datorită noii platforme PlanPro care poate fi accesată pe pagina web a MAEIE și posibilității de a remite comentarii pe marginea rapoartelor prezentate privind implementarea planului dat, gradul de transparență a sporit.

Totodată, corelarea între dimensiunile externe și interne la acest capitol urmărim prin prisma controlului extern în realizarea la nivel intern al Acordului de Asociere, care se manifestă prin intermediul unui mecanism instituțional de

monitorizare a implementării, dar și luare a deciziilor asupra aspectelor ce cad sub incidența prevederilor Acordului. În așa fel, a fost creat Consiliul de Asocieri, Comitetul de Asocieri și Comitetul de Asocieri Parlamentar. Toate trei entități sunt formate din reprezentanții structurilor UE și ai Guvernului și Parlamentului Republicii Moldova respective [2, p.469]. În ceea ce privește mecanismul național de coordonare, după cum a arătat și metoda de cercetare prin intermediul interviului, acesta include: comisia guvernamentală pentru integrare Europeană a Guvernului Republicii Moldova; MAEIE pe dimensiune economică activează Ministerul de Economie; comisia pentru politică externă și integrare europeană a Parlamentului Republicii Moldova și centrul de armonizare a legislației. Subliniem aici, că integrarea europeană a Republicii Moldova continuă să fie interpretată ca fiind mai mult o atribuție al guvernului. Din anul 2005, fiecare subdiviziune de integrare europeană al ministerelor îndeplinește hotărârile guvernului. Toate acțiunile în vederea promovării și realizării procesului de integrare europeană sunt dirijate de către guvern, societatea civilă nefiind practic implicată.

Revenind la interdependența dimensiunilor externe și interne, notăm că prima reuniune al Consiliului de Asocieri a avut loc în martie 2015. Lucrările sale erau orientate spre aprecierea implementării Acordului de Asocieri și pregătirea Republicii Moldova pentru summit-ul de la Riga. Drept prioritar în parcursul european al Republicii Moldova au fost identificate aceleași probleme care asemenea unui fir roșu marchează procesul de integrare europeană a țării - reforma justiției, combaterea corupției și stabilitatea sectorului bancar. S-a subliniat disponibilitatea UE de a acorda asistență țării noastre în realizarea reformelor propuse, mai ales al celor prevăzute de memorandumul de înțelegere semnat în anul 2014 [3]. Memorandumul dat prevede acordarea suportului Republicii Moldova pentru perioada 2014-2017. Pe lângă acesta a fost semnat și un document de finanțare pentru realizarea prevederilor Acordului de Liber Schimb. Astfel, Republica Moldova urma să primească prin intermediul Memorandumului de înțelegere, în următorii trei ani, un sprijin de până la 410 milioane de euro din partea UE. Această asistență prioritar se adresa pentru reforma administrației publice, dezvoltarea agricolă și rurală, reforma poliției și managementul frontierei. Acordul privind finanțarea Programului de susținere pentru crearea Zonei de Liber Schimb, la rândul său, prevede o asistență de 30 de milioane de euro [4, p.470].

Un alt pachet anual de sprijin pentru Republica Moldova, îndreptat spre a ajuta instituțiile publice, cetățeni și comunitatea de afaceri să profite de beneficiile și oportunitățile oferite de Acordul de asociere și Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu UE, este cel de asistență bilaterală acordată pentru Republica Moldova în conformitate cu Cadrul unic de asistență, care stabilește obiectivele și prioritățile strategice pentru viitoarea cooperare a UE - Republica Moldova în

2014-2017. Prin urmare, pachetul Uniunii Europene de sprijin anual (Programul anual de acțiune 2014) oferea suma de 101 milioane euro drept alocare bilaterală pentru Republica Moldova. Finanțarea se acorda prin intermediul Instrumentului european de vecinătate (IEV) pentru două acțiuni: a) sprijin pentru reformele politice ale Finanțelor Publice din Republica Moldova și b) programul european de vecinătate pentru agricultură și dezvoltare rurală (ENPARD) a Republicii Moldova [5, p.418].

Respectiv, pe dimensiune externă Republica Moldova a beneficiat permanent de un suport semnificativ financiar și tehnic din partea UE. Totodată, Bruxelles-ul a demonstrat și capacitatea sa de a aplica condiționalitatea negativă la adresa Republicii Moldova, realizând pe deplin tactica morcovului și bățului. În urma instabilității politice și economice cu care s-a confruntat țara noastră începând cu anul 2015 și având în vedere dificultățile din sectorul bancar și în general sfera financiară, dar și incompetența și coruperea guvernului moldovenesc, UE a mers la măsuri dure, înghețând finanțarea Republicii Moldova

După cum menționează Gh.Căldare, în acea perioadă, situația din Republica Moldova a fost examinată în cadrul unui set de rapoarte anuale, adoptate în martie 2015, când Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate, au evaluat punerea în aplicare a Politicii Europene de Vecinătate. Printre recomandările înaintate de structurile europene se evidențiază: intensificarea luptei împotriva corupției, continuarea reformelor în sistemul de justiție și aplicare a legii, întreprinderea măsurilor necesare pentru îmbunătățirea guvernării corporative și supravegherii în sectorul financiar, inclusiv consolidarea competențelor de supraveghere ale Băncii Naționale în sectorul bancar, prevenirea blocajelor instituționale prin revizuirea constituției, și continuarea dialogului cu partea transnistreană, mai ales în vederea includerii malului stâng în implementarea Acordului de liber schimb aprofundat și cuprinzător [6, p.381].

În contextul prezentării raportului dat, Șeful Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, Pirkka Tapiola, a menționat că UE așteaptă un angajament puternic din partea clasei politice de la Chișinău în ceea ce privește implementarea Acordului de Asociere. De asemenea, ambasadorul a subliniat că recomandările Uniunii Europene rămân aceleași: revizuirea Constituției pentru a preveni eventuale blocaje politice, continuarea creșterii transparenței proprietății mass-media și adoptarea unui nou Cod al audiovizualului; consolidarea domeniului drepturilor umane; intensificarea luptei anticorupție; desfășurarea de alegeri libere și corecte; finanțarea transparentă a campaniilor electorale; eliminarea și evitarea atacurilor raider și problemelor din domeniul bancar. Astfel, progresele înregistrate de Republica Moldova au fost apreciate drept nesemnificative, deci realizate la un nivel nesatisfăcător. Acest lucru demonstrează clar că Republica Moldova nu poate depune o cerere de aderare la UE (obiectiv preco-

nizat pentru anul 2015 în cadrul summit-ului de la Riga și nerealizat), decât dacă își va îndeplini angajamentele asumate. În condițiile de instabilitate create și pierderea în mare măsură a încrederii partenerilor europeni, depunerea unei astfel de cereri devine un obiectiv greu de atins pe o perioadă nedeterminată.

Bineînțeles că instabilitatea politică cauzată datorită eșecurilor de a forma Guvernul Republicii Moldova și protestele populației nemulțumite de situația creată în țară, a produs un impact direct asupra dinamicii de implementare al Acordului de Asociere. Situația s-a îmbunătățit moderat odată cu stabilirea Guvernului Filip în ianuarie 2016. Astfel, după cum este arătat în cel de-al treilea raport privind monitorizarea implementării Acordului de Asociere Republica Moldova- UE realizat de către IPRE, gradul total de realizare a PNAIAA până la sfârșitul lunii martie 2016 fiind de 23,9%, iar indicele de realizare a măsurilor îndeplinite, în perioada de evaluare până la 31 martie 2016, de 46%.

În general, activizarea în procesul de implementare a Acordului de Asociere este dictată datorită presiunilor făcute de către UE, care neîncetat optează pentru un guvern legitim, stabilizarea situației politice, pentru urgentarea reformelor și pentru realizarea angajamentelor asumate. În această privință s-a expus și Consiliul UE, adoptând *Concluziile privind Republica Moldova* în februarie 2016 [7], care în esență prezentau un șir de așteptări de la autoritățile moldovenești în vederea stabilizării politice și economice din țară și, în ansamblu, reflectă o nouă condiționalitate a UE. Astfel, Consiliul încuraja Republica Moldova, reafirmând angajamentul de a consolida asocierea politică și integrarea economică dintre Uniunea Europeană și țara noastră, dar în același timp într-un mod ferm cerea: o punere în aplicare accelerată a programului de asociere, realizarea reformelor ce țin de combaterea corupției, asigurarea independenței justiției, reforma procuraturii, administrației publice și al sectorului financiar-bancar, subliniând în special necesitatea numirii guvernatorului băncii naționale, anchetarea cazurilor de fraudă și recuperarea fondurilor deturnate și a aducerii celor responsabili în fața justiției, asigurarea unui climat de afaceri și de investiții atractiv, cooperarea cu societatea civilă și mass-media independentă, privind reformele realizate și cele care urmează să fie desfășurate în cadrul acordului de asociere, incluzând ZLSAC, asigurarea libertății mass-mediei și promovarea procesului de soluționare a conflictului transnistrean, ca prioritate-cheie etc. [7].

În urma condițiilor înaintate de Consiliul UE, dar și a recomandărilor oficialilor europeni, Guvernul Republicii Moldova a elaborat și a adoptat *Foaia de parcurs privind agenda de reforme prioritare până la 31 iulie 2016*. Aceasta a reprezentat o listă consolidată de măsuri, angajamente și termene de implementare a unui șir de acțiuni prioritare cum sunt: combaterea corupției, reforma administrației publice, consolidarea transparenței finanțării partidelor și responsabilitatea candidaților aleși, libertatea mass-mediei, reforma în sectorul justiției, reforma serviciului procuraturii, reluarea negocierilor întru semnarea Acordului

de cooperare cu Fondul Monetar Internațional, asigurarea independenței și competențelor de supraveghere ale Băncii Naționale și ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare, asigurarea unei investigații minuțioase și imparțiale privind cazurile de fraudă depistate în sistemul bancar în 2014, restabilirea unui mediu de afaceri și investițional atractiv și stabil, sporirea transparenței și condițiilor investiționale în sectorul energetic, consolidarea dialogului cu societatea civilă, accelerarea implementării Acordului de Asociere UE-Republica Moldova, inclusiv capitolul cu DCFTA [1, p.186]. După cum se poate observa, foaia de parcurs urmărea în principiu îndeplinirea condițiilor înaintate de către UE. Însă, realizarea deplină a acestora nu a fost posibilă, fapt explicabil în condițiile unor termeni de timp restrâns și sarcini complexe stabilite ca obiectiv.

Între timp, UE continuă să acorde sprijin Republicii Moldova. Aceasta se manifestă atât prin intermediul vizitelor mutuale, cât și a comentariilor, evaluărilor și recomandărilor efectuate de către experții și oficialii europeni, chiar dacă unele dintre acestea sunt destul de dure. În acest context menționăm cea de-a doua reuniune al Consiliului de Asociere din 14 martie 2016. În cadrul acesteia s-a reconfirmat angajamentul UE și al Republicii Moldova de a întări asocierea economică și politică a Moldovei cu UE. Totodată, UE a subliniat clar, că pentru recăștigarea încrederii, Republica Moldova trebuie să realizeze tot spectrul de reforme evidențiate și în *Concluziile privind Republica Moldova* reiterate de UE în februarie 2016. În această privință a fost salutăta foaia de parcurs adoptată de guvernul Republicii Moldova în vederea implementării Acordului de Asociere, dar și specificată importanța realizării acesteia în termenii stabiliți, fapt care și mai mult sporește gradul de responsabilitate pentru autoritățile moldovenești [8].

Acest lucru demonstrează că Republica Moldova trebuie să depună eforturi reale în implementarea reformelor cerute de către Uniunea Europeană, evitând realizarea obiectivelor propuse doar pe hârtie. Pentru a avansa în procesul de integrare europeană este nevoie de a obține aprobarea structurilor europene, care indică un progres modest în realizarea angajamentelor asumate. Totodată, trebuie de subliniat că recompensele primite din partea UE sunt direct proporționale realizării de către Republica Moldova al reformelor solicitate. Ca urmare a instaurării stabilității în țară, reconfirmarea angajamentului noului guvern privind procesul de integrare europeană și realizarea satisfăcătoare a foii de parcurs privind reformele prioritare de către guvernul republicii, dialogul moldo-comunitar a fost redresat, deși precauția din partea UE continuă să persiste.

Astfel, datorită eforturilor întreprinse pe dimensiune internă și obținerii susținerii macro-financiare a Republicii Moldova din partea Fondului Monetar Internațional pentru o perioadă de trei ani, pe dimensiunea externă în procesul de integrare europeană menționăm, drept o evoluție pozitivă, reluarea asistenței directe bugetare pentru Republica Moldova de către UE. În acest sens, guvernelor

moldovenesc i-au fost transferate 45.3 mln. EUR, destinate stimulării economice în zonele rurale (ESRA), susținerea programului european de vecinătate pentru agricultură și dezvoltare rurală (ENPARD), reforma politicilor finanțelor publice și formare în învățământul profesional. Mai mult ca atât, UE este disponibilă să ofere Republicii Moldova o asistență macro-financiară în valoare de 100 mln. EUR pentru anii 2017-2018. Un alt aspect, constituie rata generală de îndeplinire a PNAIAA până la 31 decembrie 2016 de 63,1%, performanța de implementare fiind una bună față de cea înregistrată în iunie 2016 de 29,1%. Totodată, rezultatele prezentate de experții IPRE sunt mai modeste decât cele prezentate de Guvernul Republicii Moldova, care constată o realizare a acțiunilor planificate în proporție de 73,73%, fapt care denotă o abordare mai critică din partea societății civile privind eforturile depuse. Un alt rezultat pe dimensiune internă reprezintă transpunerea în legislația Republicii Moldova a 34% din acquis-ul comunitar asumat în cadrul Acordului de Asociere [9, p.4, 5, 22].

La reuniunea ordinară a Consiliului de asociere UE - Republica Moldova, care a avut loc la 31 martie 2017, au fost examinate rezultatele implementării Acordului de Asociere pentru anii 2014-2016. Potrivit raportului reprezentat de către Guvern în ianuarie 2017, din toate acțiunile planificate, au fost realizate circa 74%, adică din 1782 de acțiuni planificate, 478 nu au fost realizate, iar Republica Moldova se angaja să îndeplinească restanțele cât de curând posibile. Însă, potrivit unui raport alternativ realizat de Institutul de Politici și Reforme Europene (IPRE), rata generală de îndeplinire a PNAIAA până la 31 decembrie 2016 este mult mai mică – de doar 63,1%. Printre cele restante fiind multe acte legislative în domeniile justiției și anticorupției. UE sugerează politicianilor moldoveni necesitatea unei investigații suplimentare pentru a-i aduce în fața justiției pe cei vinovați de fraudă bancară. Totodată, se constată că mediul de afaceri este în continuare afectat de corupție.

O situație mai bună se atestă în domeniul comerțului. Așa, potrivit unui raport elaborat de Bruxelles – UE și-a consolidat poziția ca principal partener comercial al Republicii Moldova – 63% din exportul țării se realizează în UE, iar 50% din importuri provin din spațiul european. Însă investițiile în economie sunt modeste, nu se creează suficiente locuri de muncă și mulți cetățeni const-rânși de sărăcie pleacă peste hotare [10].

În raportul său prezentat conducerii UE, Prim-ministrul P.Filip a dat asigurări că în anul 2017 drept direcții prioritare în implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – UE se vor regăsi măsuri privind lupta cu corupția, investigația fraudei bancare, reforma justiției și crearea condițiilor necesare pentru accelerarea dezvoltării economice. Oficialii europeni au încurajat autoritățile moldovene să continue reformele în anumite sectoare – cheie, promițând acordarea asistenței necesare Moldovei pentru asigurarea stabilității politice, implementarea reformelor democratice și dezvoltare economic [11].

Astfel, putem conchide că colaborarea Republicii Moldova cu UE rămâne în continuare o prioritate a politicii interne și externe a țării noastre. Se cere însă ca clasa politică să acționeze în mod hotărât și consecvent, pentru a asigura implementarea integrală a noilor acorduri moldo-comunitare, atât de necesare, pentru progresul țării și ridicarea nivelului de viață a populației.

Bibliografie:

1. Morari C. Realizarea dimensiunilor externe și interne în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova: evoluție și actualitate. // Studia Universitatis Moldaviae, 2016, nr.3 (93).
2. Morari C. Factorul UE în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova. // Știința politică și societatea în schimbare: Materialele conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, 13 noiemb. 2015. – Chișinău: CEP USM, 2015
3. Prima reuniune a Consiliului de Asociere Republica Moldova - UE a avut loc astăzi, la Bruxelles. <http://www.gov.md/ro/content/prima-reuniune-consiliului-de-asociere-rm-ue-avut-loc-astazi-la-bruxelles> (vizitat 04.09.2015)
4. Morari C. Factorul UE în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova. // Știința politică și societatea în schimbare: Materialele conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, 13 noiemb. 2015. – Chișinău: CEP USM, 2015.
5. Morari C. EUrole in the Republic of Moldova European integration within Eastern Partnership. // CES Working Papers. - Iasi, 2016, VOLUME VIII, ISSUE 3
6. Căldare Gh. Probleme și priorități în colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană la etapa actuală. // Știința politică și societatea în schimbare: Materialele conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, 13 noiemb. 2015. - Chișinău: CEP USM, 2015
7. Concluziile Consiliului privind Republica Moldova. Comunicat de presă 15.02.2016. <http://infoeuropa.md/files/concluziile-consiliului-ue-privind-republica-moldova.pdf> (vizitat 02.03. 2016).
8. Joint Press Release following the second Association Council meeting between the European Union and the Republic of Moldova, Press release 132/16 14.03.2016. <http://www.infoeuropa.md/files/a-doua-reuniune-a-consiliului-de-asociere-ue-moldova.pdf> (vizitat 25.03.2016)

9. Groza I., Rusu I., Platon M., Ermurachi A. Raport alternativ de progres 2014-2016. Implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană. - Chișinău: IPRE, 2017.
10. Examen la Bruxelles pe Acordul de Asociere Republica Moldova-UE. [www. dw.md](http://www.dw.md) din 30.03.2017. (Vizitat: 10.04.2017).
11. Premierul P.Filip la Bruxelles: Asocierea politică și integrarea economică a Moldovei în UE prinde contur și sporește în intensitate, [http://www. gov.md](http://www.gov.md) din 31.03.2017. (Vizitat: 10.04.2017).

Prezentat la redacție
la 13 aprilie 2017

SPECIFICS OF THE RUSSIAN FEDERATION INTERESTS IN MOLDOVA IN THE CONTEXT OF NEW GEOPOLITICAL CHANGES

Svetlana CEBOTARI

Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations

Ph.D. in political science, Associate Professor

Carolina BUDURINA-GOREACII

Republic of Moldova, Chisinau, Moldova State University, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of International Relations

MA in political science, University Lecturer

The USSR disintegration has generated for Russia a new geopolitical and geostrategic situation. Russia was „pushed deep inside Eurasia”, which was perceived as something inadmissible for a country that has been playing a major role in international politics and in Europe for centuries. Claiming to be qualified as a great power, Russia aspires to regain the former status - the superpower. Successive enlargements of NATO and the EU to the east have pointed out the inconsistency of Russian policy. As Georgia and Ukraine have embraced the Euro-Atlantic vector and Moldova - the European one, then it was revealed that Russian interests derive from the main (unofficial) objectives of its foreign policy, but also of geostrategic interests - to maintain control over the former Soviet republics. In order to preserve its great power status, Russia needs to maintain its influence, including military presence in Moldova as an instrument of exerting political pressure.

Keywords: *geopolitical interest, politics, international relations, space, power, geostrategy*

The USSR disintegration has generated for Russia a new geopolitical and geostrategic situation. Russia was „pushed deep inside Eurasia”, which was perceived as something inadmissible for a country that has been playing a major role in international politics and in Europe for centuries. Russian borders are restricted to those in the early of the XIXth century in Caucasus, at half of the same century in Central Asia and the borders it had in the west in 1600, immediately after the reign of Ivan the Terrible. At the same time, claiming to be qualified as a great power, Russia aspires to regain the former status - the superpower. Successive enlargements of NATO and the EU to the east have pointed out the inconsistency of Russian policy. As Georgia and Ukraine have embraced

the Euro-Atlantic vector and Moldova - the European one, then it was revealed that Russian interests derive from the main (unofficial) objectives of its foreign policy, but also of geostrategic interests - to maintain control over the former Soviet republics. In order to preserve its great power status, Russia needs to maintain its influence, including military presence in Moldova as an instrument of exerting political pressure.

The USSR disintegration and Ukrainian independence have diminished the strategic importance of the new Moldovan state. Getting out from the Soviet form of organization, the Republic of Moldova was proclaimed as a country (05.VI.1990 No.70 - XII) and the passed laws were a step toward strengthening national identity. It was adopted the normative act on "the state language" (31.VIII.1989), the national flag – "Tricolor" (27.IV.1990, No.5-XII) and the Declaration of independence in 1991 means not only the separation from Moscow, but also recognition of the Republic of Moldova as a subject of external achievement in the international arena. The recognition and affirmation of Moldova as a state, its integration into the international system as an actor with full rights are the result of genuine efforts of our country abroad. Moldova has been recognized by over 180 countries, and maintains diplomatic relations with more than 150 of them [5].

For the first time in the history of Russian-Moldovan reports from the last 200 years, Moldova doesn't have a common border with its previous great neighbour, which creates a new geopolitical situation. For Moldova, according to the Concept of foreign policy in 1995 (a document, which is although exceeded, so far there has not been approved a new conception), bilateral relations with the Russian Federation are regarded as priority, the nature of relations having an impact on political stability and the success of economic reforms [6]. However, for a better comprehension of Moldovan-Russian relations, we have to consider the role of Russian factor in foreign policy, security and defence field and the ability of parties to adjust their positions in their own interests. Also, the swing evolution of Moldovan-Russian relations gives us a revealing picture on the course both of foreign and domestic policy promoted by Moldova.

Official relations between Moldova and the Russian Federation have started long before the USSR disintegration, by signing the Treaty on the principles of interstate relations between the Russian Federative Soviet Socialist Republic (RSFSR) and Moldovan Soviet Socialist Republic (MSSR) on 22 September 1990 in Moscow by the Moldovan President Mircea Snegur and Boris Yeltsin, the President of the Supreme Soviet of Russia. This document contained a preamble and 23 articles of an "epochal matter" that through its value and significance represents the second treaty between Moldova and Russia that occurred 279 years later after 1711, signed by Cantemir and Peter I in Lutsk [3]. The signing of this treaty was an act of courage for both sides, if we take into ac-

count that the union centre had sufficient levers of intimidation, by name, by including aspects of bilateral relations, such as political, military, coordinating externally, by providing an exchange of permanent officials, having a character of an interstate treaty.

For Russia, the Treaty with Moldovan Soviet Socialist Republic was the second interstate agreement concluded with a union republic that decreed its sovereignty, the first being concluded with Georgia. Unlike the Georgian-Russian Treaty, which only referred to economic and cultural cooperation, the treaty signed with the MSSR was “more valuable” because it contained several aspects of bilateral relations, including political and military ones abroad [2]. The value of this Treaty was important as it was in the interest of Kremlin administration to diminish the role of union centre by promoting direct bilateral relations, neglecting the existence of the Moscow leadership headed by M.Gorbachev. Russian President B.Eltsin declared openly these purposes, stating that “in order to destroy that vertical, based on super monopolization and super centralization in political, economic and social sphere, it was decided to initiate horizontal relationships” - the country with country, region with region and enterprise with enterprise. The Russian President was convinced that the sovereignty of republics was a “serious and irreversible thing”, which could not be ignored but rather respected. According to Russian leader, the solution lied in initiating some bilateral relations that could gradually lead to the emergence of a competitive economic system. Signing one more Treaty with a declared sovereign republic, the Russian Federation strengthened its position in relation to union centre.

Signing the Treaty on the principles of interstate relations between MSSR and the Russian Federation, ratified on October 1, 1990, Moldova has won the declarative recognition of its sovereignty from the Russian Federation on 18 December 1991 and an indirect conviction of local secessionism which was escalating, being encouraged by the Centre [15]. However the Russian Federation has not honoured its commitment to validate this Treaty. According to observers, Russia didn't rush up to ratify the interstate Treaty, for at least three reasons: First, the Treaty stipulated to respect the territorial integrity and inviolability of the parties' borders; Second, Moscow also hoped to restore a new empire; Third, Russia has used the Treaty over several years as a sphere of influence and blackmail on Moldova for it to make concessions in favour of authorities of so-called „Transnistrian Moldovan Republic” in the settlement process of the conflict in this area and to impose its military presence in Moldova.

For several years the Russian Federation has been stating that it will not ratify the interstate Treaty until it is resolved the issue of special legal status of the so called state „Transnistrean Moldovan Republic” and it is clearly determined the rights of Russian speaking population, the problems of their language and culture. Moscow authorities believed that ratifying the Treaty, it will be auto-

matically recognized the territorial integrity of Moldova, which was a very important step and waited in the West. Moreover, in the case of ratification, the Transnistrian problem will be turned into an internal issue of Moldova and Russia will lose the opportunity to influence on solving it, to defend the interests of Russian speaking population [8].

Signing on 19 November 2001, in Moscow, the problem of the Treaty on friendship and cooperation between Moldova and the Russian Federation is resolved. Thus, according to the Treaty's text, Moldova and the Russian Federation, starting from the traditions of friendship, cooperation and good communication, are convinced that the development and further strengthening friendly relations and strategic partnership meets the interests of peoples of both countries and contribute to their welfare and prosperity. Moldovan-Russian Treaty contributes to strengthening international peace and security, confirming the attachment of states to general human values: peace, freedom, democracy and social justice, respect for human rights and fundamental freedoms. Considering the important political and economic transformations that occurred lately in both countries and in Europe as a whole, it becomes possible to develop better relations as well as to establish some mechanisms to ensure security of all states at the European level and to expand the interstate cooperation in various fields.

Reaffirming the commitment of both countries to the UN Charter's purposes and principles, in regard with the principles and general norms recognized by international law and respecting the commitments made under the provisions of the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, the Charter of Paris for a New Europe, the Charter for European Security and other fundamental documents of the Organization for Security and Cooperation in Europe and recognizing the principle of the primacy of international law in relations between states, the process of political settlement of the Transnistrian conflict where Russian Federation participates as a mediator and guarantor, based on respecting the sovereignty and territorial integrity of Moldova, it is firmly committed to promoting bilateral relations in various fields [27].

Also according to art.1 of the Treaty, states will develop their relations based on mutual respect, trust and collaboration. Moldova and the Russian Federation will respect the principles and norms generally recognized by international law: the sovereign equality, non-use of force or threat of force, inviolability of borders, territorial integrity, political independence, peaceful settlement of disputes, non-interference in internal affairs, respect of human rights and fundamental freedoms, equal rights and the right of peoples to self-determination, cooperation between states and the fulfilment in good faith of their commitments under international law.

Thus, in accordance with art.2 of the document, the parties will contribute to the development of international cooperation for maintaining peace and sta-

bility in Europe, considering it as an important contribution to the cause of defending peace and general security. To this end, as soon as possible Moldova and the Russian Federation will contribute by all means to the regulation of local and regional conflicts based on respect of the UN Charter, the purposes and principles of the documents of the Organization for Security and Cooperation in Europe, as well as international acts in protection of human rights and fundamental freedoms.

It also deserves attention the Treaty's stipulation, where the contracting parties will further support the international efforts regarding disarmament, arms control, confidence building and security in the military field. In this context, it can be also included art.3, where the parties, being deeply interested in ensuring peace and security, will carry out regular consultations in major international issues as well as issues related to bilateral relations. These consultations and exchange of views will include:

- International issues, including the situations generating tension in various parts of the world, particularly in the Eastern Europe in order to help promote international cooperation and strengthen international and regional security;
- Issues on cooperation within the Organization for Security and Cooperation in Europe, Council of Europe and other European structures;
- Issues which are the subject of multilateral negotiations, including those examined in international organizations and at international conferences;
- Problems related to extending and deepening bilateral cooperation in political, economic, legal, technical, scientific, ecological, cultural and humanitarian fields.

These consultations will take place at various levels, including meetings of senior state officials of the Contracting States, as well as visits of official delegations and special representatives. According to art.5 each state shall abstain from any actions that would cause injury to the other country, related to sovereignty, independence and territorial integrity. In this context, according to the Treaty, the parties condemn separatism in all its forms and are committed to not support separatist movements.

Both the Russian Federation and the Republic of Moldova will promote equal and mutually beneficial cooperation in politics, economy, trade, defence, energy, environment, science, technology, culture, health and other fields. The Parties will conclude separate agreements in these and other fields of mutual interest (art.6) and will promote and expand bilateral economic relations on the basis of equality, mutual benefit and partnership based on trust. The main directions of interstate collaboration in the economic sphere will be the development and operation of the market of goods, services, capital and labour, promoting a coordinated policy in the field of taxation, finance and credit, currency and fina-

ncial, trade, customs and tariff development of transport networks, energy and information (art.7).

An important aspect stipulated in art.8 of the Treaty refers to the fact that states, guided by national legislation and international commitments, will provide to economic agents favourable economic, financial and legal conditions for entrepreneurship activity and other measures, including the mutual stimulation and protection of investments, avoiding double taxation, the creation and operation of companies and mixed financial-industrial groups, development of mutually beneficial economic programs. The parties will not apply discriminatory measures against one another in mutual economic relations and will develop their relations on the basis of separate agreements in the sphere of military and technical-military cooperation, achievements of exchanges on military line, securing state cooperation issues border (art.13) [27]. Although the Treaty was signed, Russian-Moldovan relations still remain problematic; many of the provisions and commitments assumed by the Russian Federation remain only declarative so far.

Currently, there are reasons that could explain the assiduous efforts of the Russian Federation to keep the Republic of Moldova, as the rest of the Eastern European area, in sphere of influence. During the USSR, the Moldavian Soviet Socialist Republic (MSSR) held a military-strategic importance. Moldova's importance to the interests of the Russian Federation can be seen in the content of the discussions on 17 December 1993 in Moscow, within the seminar „Transnistrian conflict settlement prospects”, a seminar which was organized by the Russian Association of theory and modelling of international relations and which had a limited character. Thus, it was found that Russian interests in Transnistria are determined by the following needs:

- a) to keep Russia's strategic positions in South-eastern Europe;
- b) to defend the Russian population interests in Moldova and the representatives of other nationalities who consider Russia as their historic homeland;
- c) to keep business contacts with companies from Transnistria, some of them being unique in the industrial-military complex;
- d) to regulate the conflict in the interest of internal own stability and consolidation of Russia's relations with neighbour countries where Russian minority is;
- e) to establish predictable and stable relations with Romania and to not allow increase its nationalist influence on Moldova [13].

The strategic value of Moldova is noticed by the presence of a military infrastructure in the eastern area of Moldova that could be used in a possible conflict between Russia and NATO. In addition, Russia's access to Transnistrian region is blocked by Ukraine, which often adopts a different policy in comparison to Russia. In this case, Moldova could be used by Russia to control Romania

and Ukraine. But Romania's policy in the last decade, which refers to accession into the Euro-Atlantic security structures (joining NATO in 2004) and economic ones (joining the EU in 2007), does not leave a room for different speculations regarding the modification of the foreign policy vector [30].

Currently, there is manifested a particularly intense attention to Transnistria. This is explained primarily by advancing the European Union border to Moldova. Thus Europe discovers that at its border from the east there is a country with a frozen conflict, where on its territory there was created a state called Transnistria („Transnistrian Moldovan Republic” - TMR), unrecognized by the international community, but that, in fact, for 23 years it has been existing as an autonomous state within the Republic of Moldova, with its own constitution and legislation.

In Soviet times, on the territory of the left bank of the MSSR was produced more than a third of all industrial production of the country. The industrial complex included the following branches: electro energy; steel; machine building and metalworking industry; electrical industry; chemical, woodworking and furniture industry; printing industry, glass, light industry and building materials. In Transnistria there are located power plants in Cuciurgan and Dubasari. The power plant from Cuciurgan didn't only supply electricity for the entire MSSR (in case of functional industry), but also exported electricity in Ukraine and several states which are members of the Council for Mutual Economic Assistance (CMEA). All steel and laminate, 90% of the electricity of MSSR was produced in the eastern part of the country. The USSR disintegration caused also destruction of economic relations system, which has considerably destabilized the region's economy. Some industrial branches have fallen overall. These processes were common for the entire post-Soviet space. In the Transnistrian region, the socio-economic situation was also complicated because of its indeterminate status and permanent conflict between officials from Chisinau and Tiraspol. Transnistrian enterprises have passed a pretty long way - from state ownership of 100% (the early 1990s) to the general privatization (2002-2003). Until the privatization process, the industry included 144 enterprises with diverse forms of ownership: 113 from them were state enterprises, 11 - joint stock companies and 6 - collective enterprises [35].

The former MSSR had a special importance in geopolitical and geostrategic plans of the Soviet Union during the Cold War. On MSSR territory there would be deployed military units in the structure of land forces of Odessa Military District and an important part of land and air forces directly subordinated to the General Staff of the Soviet Army in Moscow. The 14th Soviet Army was created in November 1956 as a result of unifying the 10 and 24 Soviet army who were part of Odessa Military District. Its general mission was to ensure the URSS's military supremacy on Southeast Europe (Romania, Yugoslavia, Gree-

ce and Italy) in case of a military conflict with NATO and to perform a strategic offensive in the military operations in the Balkans called the Southwest Front of Soviet operations plans. The Suez Channel and the northern coast of Africa were at the same time a second strategic objective of the offensive Red Army in a war against NATO and Europe. In the present building of the Ministry of Defence in Chisinau there were settled Headquarters and Weapon Control Point of the General Soviet Staff for Southwest operative direction. The building was equipped with the most modern and sophisticated technical systems and radio espionage and counterespionage. In the Republic of Moldova on the right bank, until 1998, there were placed two motorized divisions of tanks and an airborne division, served by two military airfields for helicopters and fighter jets MIG-29. On the territory of the MSSR was still placed subunits of missiles, missile bases with a medium range of action (surface-to-air and air-to-land missile) and in Balti and Ungheni area there were placed military units of heavy artillery, sapper units and pioneers. In all big cities (Chisinau, Balti, Tiraspol, Bender, Rybnitsa, Dubasari, Cahul, Floresti etc.) and in smaller towns, along with the rivers Prut and Dniester, there were located units and military subunits of motorized infantry equipped with the most modern fighting machines, type BTR and BMP-80. These land forces were supported by units from the 5th Army of Soviet Aviation, directly subordinated by Odessa Military District, as well as the units with infrastructure nature of the Black Sea Fleet which were deployed on the territory of the MSSR. Soviet military forces were backed by "ALFA", "Dolphin" and "Dniester" detachments of KGB and GRU [12].

Americans and Europeans expressed interest which was generated not by the conflict itself, but the stocks of arms and paths that the respectively ammunition surprisingly reached through the most unwanted areas of the globe. Analysing the Moldovan-Russian relations through the correlation between EU - Russia and the US - Russia, we can say that the concluded complexity of interactions are due to the impact of each of these actors and their interests in the region. As a result of the US-Russian competition in various regions of the world, Moscow has welcomed the launch of the European Security and Defence Policy (ESDP), seeing in it a new mean of diminishing the influence of the US and NATO in Europe.

However, due to Euro-Atlantic disparities regarding the security policy of the North - Atlantic Alliance, as a result of the US influence in various regional conflicts, the EU has been tainted to intensify cooperation with Russia by 2014, particularly within neighbourhood policy. The events in Moldova, Georgia and Ukraine brought a new turn in strategic EU-Russian relations.

The lack of a firm position and clearly defined interests within the EU from Republic of Moldova could place the Russian Federation on a managerial position at the border, Transnistria becoming in that case a strategic area between

the US, EU and Russia, although once with acceptance of the US and the EU in the mechanism of negotiations on Transnistrian conflict, the role of these two actors in the region increases. However, given the difficulties of cooperation between these actors, both within the consultation mechanism provided by the OSCE and the new format of negotiations „5 + 2”, the effectiveness of international mission of stabilization in Transnistria is doubtful. Due to the imperfect mechanism of over-representation, implied the „5 + 2”, it is expected that Russia will use all the benefits of its military, economic and political region to undermine the negotiation process.

In terms of such political locations of the US and EU interests in the Transnistrian region, it becomes obvious the role Russia will have. While the primary interest of the US is to withdraw the military arsenal of the 14th Army and to strengthen security in the region, the European Union is interested in determining the separatist leaders to accept democratic norms and international law, in a process of stabilization, democratization, counter illicit transit of goods, trafficking in persons, arms and drugs. Since these objectives are reached, it is possible that the US and EU role in the Transnistrian region is diminished, which fully suits the interests of Russia and the leaders from Tiraspol [17].

If we make an abstraction of NATO and the EU's advance to east, it is natural to ask whether there are other reasons that could explain the assiduous efforts of the Russian Federation to keep Moldova within sphere of influence. During the USSR, MSSR had a military-strategic importance. Representing the southwest border of the USSR, within Odessa military district, MSSR has been attributed the main bastion role in case of aggression from the southwest. In addition, Moldova also served as a bridgehead for future offensive operations towards the Balkans, Greece, Turkey, the Suez Canal and the North African coast as secondary strategic objective. The USSR disintegration and Ukrainian independence have diminished the strategic importance of the new Moldovan state. Moldova has ceased to be a „bridge to the Balkans”. This became clear especially after the establishment of a democratic regime in Serbia, the last supposed ally of Russia in the region and the Serbia's EU orientation. The small territory of Moldova does not allow it to declare itself as „an intersection of trade routes between East and West”. Moldova does not have natural resources of a strategic nature. The food products which Moldova exports to Russia are not of major importance for the Russian food market. However some companies of processing wine and tobacco are of a particular economic interest. We can also assume that the existence of Transnistrian "black hole" and corrupt civil servants could be the interest of Russian capital, which for several times has a dubious origin, Moldova performing many of the features of an "off-shore" area [17].

An important aspect of the interest shown by the Russian Federation refers to the activity of some enterprises in the eastern part of the country. The most

famous enterprises are: „Pribor”, „Metalorucav”, „Kirov Electrical Appliances”, the industrial complex „Electromas” located in Tiraspol and the metallurgical and hydraulic industrial complex in Rybnitsa, where under the official cover of electrical appliances production and household appliances, have produced illegal weapons (till the establishment of the European Union Mission for Border Assistance to Moldova and Ukraine - EUBAM). The range of illegal weapons produced in these industrial complexes is varied. Thus, among the weapon models produced illegally in Transnistrian region can be mentioned: multi launchers - 20 tube, placed on vehicles „Zil 131” and „Ural 365” (were exported in conflict areas, such as Abkhazia). Also there were produced other models of weapon: launchers of anti-tank grenade (model „Spig-7” and „Spig-9”, mines-82 and 120 mm, launchers of portable mines-50 mm, model Katran. Also, there were produced illegal revolvers (model Pm-9 mm, Tt -7.62 mm, Psm-5.45 mm, assault weapons-AK-47, Kalashnikov-7,62 and 5.45 mm, compact machine guns-9 mm, grenade launchers Pcela and Gnome, launchers of mines (model Vasiliok, some of these were sold to Chechen rebels), launchers of mobile guns (model Duga), launchers of grenades (model Npgm-40) for the machine guns (model Ask 74), launchers of mines (model 82 mm), anti-personnel mines Pnd in the coating of wood, launchers of grenade - 40 mm (model Gp-15) [20].

In this context, a great interest refers to the military deposit in Colbasna, which is located near the town Rybnitsa, in northern Transnistria. Set on an area of about 132 ha, at the military deposit in Colbasna there were stored about 42 thousand tons of conventional arms, munitions and war material in the former Soviet period. Currently, Moscow maintains in the Transnistrian region about 20 thousand tons of ammunition. These munitions and military troops had to be withdrawn unconditionally and completely in Moldova until 2002, in accordance with the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CAFE) and the OSCE Declaration at Istanbul Summit in 1999. In 2007, Russian Federation suspended its participation in the CAFE Treaty, and now conditions the complete withdrawal of its troops and ammunition from Moldova, delaying the settlement of Transnistrian conflict, which does not coincide with the position of Chisinau, focused on complete and unconditional withdrawal of ammunition and troops. A part of conventional weapons has been withdrawn by Russia or has been trafficked and sold illegally in various parts of the world. Under the component of the military and paramilitary forces in Transnistria there are 16 thousand effectives, subdivided into 4 motorized infantry brigades who are stationed in Tiraspol, Rybnitsa and Dubasari, equipped with advanced equipment and technology. The complex has 18 tanks, 107 armoured vehicles, 73 guns, 46 anti-aircraft installations and 173 anti-tank units. The air fleet consists of 9 helicopters Mi-8T, 6 helicopters Mi-24, helicopters Mi-2 and planes An-2, An-26 and Yak-18 [20]. Officially, in the area there would be about 1,200 Russian troops. In the

context of the conflict in Ukraine, the press in Kiev wrote that in Transnistria there would be present at least 5000 soldiers [19].

Once with the establishment of EUBAM Mission on 1 December 2005, in accordance with the Memorandum of Understanding between the Government of Moldova, the European Commission and the Government of Ukraine, on the border between Moldova and Transnistria, as well as the border between Ukraine and Transnistria there were not detected violation of border crossing and in particular illegal trade of weapons of Transnistrian origin. However, at the moment there are still potential and danger for restarting the production and sale of illegal weapons. Thus, the main objective of EUBAM Mission is to develop capacity in border control field and to strengthen security in the region. Since December 2005, 120 experts in customs and border police from 22 EU Member States have been assisting the Moldovan and Ukrainian colleagues to manage the border [16]. Cooperation with EUBAM is a priority for Moldova's border authority, the activities being carried out under the provisions of EUBAM Action Plan for 2013 (Phase Action Plan) in the following relevant areas: developing legal framework for border management; strengthening institutional capacities of the Border Police by organizing trainings and exchange of experience; granting expertise and profile consultancy in the reform process of the institution; developing joint patrolling and joint control at the Moldovan-Ukrainian border; combating cross-border crime [34]. The initiative to establish this mission was launched at Brussels by the Presidents of the Republic of Moldova and Ukraine, which have asked the EU for assistance in such a sensitive issue – to control the so-called green border sector, uncontrolled by Chisinau, because this, on the one hand, is administered by Ukraine, and on the other hand – by Transnistrian authorities [11].

Another important step to secure the Moldovan-Ukrainian border was the adoption by the Ukrainian Parliament on 19 December 2014 the document on enhancing the security border with the Republic of Moldova, in particular with Moldova's separatist region [18]. To this end, Kiev authorities have started digging the trench with a width of 3.5 meters and a depth of 2-3 meters, at a distance of 450 km in length. The border between Ukraine and the Republic of Moldova has a total length of 1018 km, of which 450 km of area is controlled by the separatist regime in Tiraspol [25]. In this context, Ukraine will close the border crossing points on the Transnistrian segment, which is uncontrolled by the authorities in Chisinau and the Russian forces are located. Supreme Rada in Kiev recommends the Moldovan government to increase the security of the border zone with the separatist region [26]. As the latest events show, Ukraine, which is the second neighbour immediately to the east of Moldova, is considered one of the state-guarantor in the Transnistrian problem settlement. Until 1996, Kiev was involved passively in settling the Transnistrian conflict, altho-

ugh in 1992 it was part alongside with Russia, Romania and Moldova in the „Four Commission for settling the Transnistrian conflict”. In turn, neither Chisinau during these years showed significant efforts towards strengthening and consolidating bilateral relations, with the exception of border demarcation issues and those of the Transnistrian problem [4].

Also the negative attitude to Moldova does not have a well-founded support. Moldova's reduced strategic value is evidenced by the lack of military infrastructure that could be used in a possible conflict between Russia and NATO. In addition, the access of Russia to Transnistria is blocked by Ukraine, which has lately adopted a different policy from that of Russia regarding Moldova. Neither the presence of Russian troops on Moldovan territory seems to be a pretty convincing argument to explain the Russian interest on Moldova. In this case, Moldova could be used by Russia to control Romania and Ukraine. But Romania's policy in the last decade does not leave different speculations regarding the modification of the foreign policy vector, if we refer to the accession to Euro-Atlantic security and economic structures [10].

One reason that makes the Russian Federation show an interest towards Moldova refers to expanding NATO eastward, who arrived in Constanta, 200 km from Moldova's borders [33]. NATO's expansion in the post-Cold War period led to the change of European security architecture, involving Moldova in a new security system [1]. The enlargement waves in 1999 and 2004 placed the Republic of Moldova in the immediate vicinity of the Euro-Atlantic organization, which could not pass without effect for the complex of national security. Transnistrian region plays a crucial role in the confrontation between Russia and NATO on the Southeast European dimension. Controlling this region, the Russian Federation manipulates the Moldovan leadership, and this is a way to influence Ukraine, which in turn opens up the possibility of Eastern Europe domination by Russia. According to the statements of President V.Putin Washington creates threats to Russia by placing some elements of the US global system of missile defence in Poland and Romania [29]. In this context, Russia has no problem with installations from Deveselu, which poses no threat to it. For Moscow it presents danger the final stages of the project, ie the third phase - placing a radar in the Czech Republic and some interceptors in Poland and the fourth phase – deploying interceptors that can destroy not only the missiles with medium range, as the Iranian Shahab-3, but also the intercontinental missiles and possibly it could launch the deployment of elements of the shield to orbit. According to Kremlin these systems would threaten the global strategic balance and therefore the Russian Federation challenges the entire program, including the phase one and two. Although it has been assured that it is not directed against it, Russia continues to support that the shield will affect the nuclear deterrence capability and has repeatedly promised “a riposte” [7].

The anti-missile system at Deveselu is a concern for Moscow as it is a guarantee that Romania will not return under another sphere of influence of Russia [9]. Initially, under the administration of George W. Bush, the anti-missile shield had to be placed in Poland and the Czech Republic. Romania with other countries has manifested dissatisfaction that this architecture does not protect all NATO members. Only the north-western part of Romania had been protected by a missile attack and NATO member states such as Bulgaria, Greece and Turkey would have remained uncovered. This formula had the diplomatic disadvantage that irritated Russia. Under the administration of Barack Obama, the equation has suddenly changed. Poland and the Czech Republic came out of the scheme, although there were already signed strategic cooperation treaties with the US. The architecture shield was changed, being rethought as a system that includes naval and land elements (AEGIS system on cruisers in the Mediterranean Sea and interceptors and radars in Romania, Turkey and possibly in Bulgaria and Greece, according to Wikileaks telegram in Bucharest [32].

President V. Putin perceives missile defence shield elements in Romania and Poland as threats to state security. US anti-missile shield is one of the topics criticized by the Russian Federation, once with project initiation. At the military base at Deveselu there will be placed missiles of 3-SM type that can intercept ballistic missiles with a medium-range (including Iranian intercontinental missiles Shahab-4 and Shahab-5 with a ray of 2800 km and 4300 km. In phases 3 and 4 of the project, the shield elements will be substituted with a rocket with a larger capacity. The defence system was designed against possible attacks with missiles of high capacity from Iran or other areas in the Middle East. Also in the military base at Deveselu there will operate radar Aegis SPY-1 and 24 interceptors SM-3 (Standard Missile-3) of IB Blok type. The Aegis system installed on military ships or offshore is designed to intercept short-range missiles and medium-range missiles. Currently, there are at least 24 Aegis systems installed on US Navy ships, patrolling the Pacific Ocean and the Mediterranean Sea. NATO missile defence system in Europe is intended to counter threats posed by countries like Iran. Another component of the anti-ballistic system is the mobile land system of high-altitude THAAD, installed on military trucks [29].

In this context, Russia's interests consisted in keeping Moldova in its sphere of influence, not only Transnistria. Russia needs a higher plateau for geopolitical presence in this region of Europe, because it wants to stop NATO near its borders and to prevent the formation of a chain of enemy states from the Baltic to the Black Sea. In turn, NATO becomes able to control the eastern border of Russia and transforms it from a Eurasian power into Asian one by placing anti-missile shield in Romania and establishing special relations with Moldova and Ukraine [1].

Also, the Republic of Moldova is important for Russia for its geographical location. „Moldova is a country where Western powers meet and Moscow, most likely, will remain paralyzed politically in the short or even medium term”, says the US Stratfor Agency. The geographical location of Moldova is valuable for Russia, being a traditional route of invasion from the south-west and the Balkan states. It is located near the strategic port of Odessa and Crimea, where Russia until 2014, has stationed fleet in the Black Sea and is part of the network of energy transit connecting Russia to Europe and Turkey [14].

Another pretext of the Russian Federation interests, according to the Military Doctrine on 30 December 2014, refers to the defending and protecting Russian citizens outside the territory of sovereignty of Russia [31]. Thus, in Moldova 6% of the population is ethnically Russian, and in Transnistria the percentage is 30% (another 30% are Ukrainians).

Returning to the analysis of the Treaty of Friendship and Cooperation between the Republic of Moldova and the Russian Federation in 2001, in accordance with art.16, the parties guarantee the citizens of the other state the same rights and freedoms enjoyed by its citizens, according to the national law of the parties and bilateral treaties between them. The parties also protect the rights of their citizens residing in the territory of the other state, in accordance with generally recognized principles and norms of international law and the commitments contained in the documents of the Organization for Security and Cooperation in Europe. Dual citizenship matters shall be governed by a separate agreement between states. In accordance with principles of international law and taking into account their national interests; countries will coordinate their policy on migration, including measures to prevent illegal migration from third countries. and for these purposes they will sign a separate agreement (art.17). According to art.18 of the Treaty the signatory parties ensure and protect the rights of persons belonging to national minorities to freedom of speech, maintain and develop their ethnic, cultural, linguistic and religious groups and create necessary conditions to preserve this identity. Parties shall undertake appropriate measures to prevent and stop any action that is discrimination or violence against individuals or particular groups of people based on national, racial, ethnic or religious intolerance.

In this context, the provisions stipulated in art.19 of the Treaty complements the Moldovan-Russian relations. Thus, the signatory parties will strengthen relations in various fields of culture and will contribute by all means to develop cooperation in the humanitarian field. The parties also encourages the extension of exchanges and interaction between teams of creation, organizations and associations of literary, art people, filmmakers, workers of editorial and artistic field, organizing days of national cultures, festivals and art exhibitions, tournaments of teams of creation and soloists, exchanges of delegations for intellectuals and

specialists at state, regional and local level. In the interest of extending mutual knowledge about peoples of both countries, the signatory parties will contribute to the creation of cultural centres and collaboration in mass media field.

A milestone stipulated in art.20, is that the parties reaffirm the citizens' right to use their mother language, to freedom of language choice of communication, education, training and creation, in accordance with European and international standards. Considering the role and importance of Russian language, Moldovan side will ensure, in accordance with national law the appropriate conditions for meeting training needs in the education system of Moldova in Russian language. The Russian side will create appropriate conditions for meeting training needs in the Moldovan language in Russian Federation [27].

Defending citizens living outside the borders is one of the pretexts often used by the great powers when trying to expand influence over other countries. Whenever the relationship with Russia is getting worse, in Russian media are held discussions about the situation of Russian community in Moldova, which it presents as a rather precarious. However, the situation of the Russian minorities in Moldova is special in comparison with Baltic States, which is often compared with Moldova in this respect. In the opinion of many experts who deal with the issue of national minorities, the Moldovan legislation is one of the best that exists in this region. When adopting the „Law on National Minorities", it was praised even by Valery Klimenko, the leader of the Congress of Russian Communities of Moldova, who said that „finally the leadership became interested in the situation of minorities". Even in the first article of this law it is stated "persons belonging to national minorities are those residing in Moldova, are its citizens, have ethnic, cultural, linguistic and religious particularities and differ from the majority population - Moldovans - and consider themselves of other ethnic origin". Russian minority is the most active national minority in Moldova. First, due to the status of „ethnic movement" and the influence the Russian language has. Both at official and unofficial level, Russian language is used at the same level as the state language, and in some sectors it is even dominant. According to Moldovan law, all official documents are issued in both languages and civil servants are obliged to know and respond to citizens' demands in the language where the application was requested. There are officials, even ministers and deputies who speak only Russian in the Government and the Parliament. Therefore, at many of the high-level meetings, such as meetings of the Government or the Presidency, the discussions are held in Russian and at the Parliament's plenary sessions it is translated simultaneously for members who do not speak the state language. Currently, according to the last census in 2004, there are 201212 of Russian inhabitants in Moldova, which represents approximately 5.9% of the entire population of the country [21].

If we analyse the situation in the country, according to the 2004 census, the Slavs form the majority – Russians - 30.4%, Ukrainians - 28.8%, Bulgarians - 2%, Polish - 2%, forming a total of 63.2% inhabitants. So, Moldovans represent 31.8% and Gagauz - 2%, forming the majority in three districts: Kamenka - 63%, Dubasari - 89% and Grigoriopol - 76%. Moreover, it is interesting that, for some of other nationalities, the Russian language is considered to be a native one, which makes de facto Russian-speaking population be somewhat higher. The majority of Russian-speaking population lives in cities, of which almost half of the total is concentrated in Chisinau. Also, a large number of people reside in the second biggest city, Balti and in particular in the northern districts of the country. In Moldova there are a large number of ethnic Russians organizations that are funded by central or local authorities in Russia. Thus we can mention the Russian community in Moldova and the Congress of Russian Communities. Even now Russians ethnic organizations are not as active as other organizations in Ukraine or the Baltics; however they remain some pressure groups that are used by Moscow when it needs to publicize certain events [21]. Unlike Moldova, which complies with the Treaty of Friendship and Cooperation, the Russian Federation, which, although has assumed certain obligations towards Moldovan citizens on Russian territory, doesn't undertake any mutual actions.

In the context of the Moldovan-Russian relations, it is necessary to make reference to Moldova-EU relations. Moldova receives strong support from the European Union, becoming the largest recipient of EU financial support per capita. If we examine what would be the EU's geopolitical interests in Moldova, then there are not convincing the allegations that the EU in Moldova is guided by geopolitical reasons. Obviously, in Eastern Europe there aroused a competition between European integration and Euro-Asian vector. Conflicts such as those in Ukraine or Moldova, affect the European security, and instability in Eastern Europe may generate other threats to EU countries, such as organized crime, drug trafficking. In this sense, for the European Union European integration is a mean to overcome the chronic instability in Eastern Europe. In the case of Moldova, the European integration is not only a way to ensure the country's stability by belonging to a greater union. Rather, here the European integration is an external provider for reforms and internal conditions that Moldova needs to improve its development. For half a century, the European Union has been acquiring experience in implementing the EU's fundamental values - human rights, rule of law, good governance, democracy and market economy with equal opportunities – it is the best guarantee to ensure prosperity and stability [22].

Russian goals are to improve its position in Moldova by strengthening the Communist Party of the Republic of Moldova (CPRM) and developing an independent relationship with leaders and members of the AEI (Alliance for Euro-

pean Integration). If Russia cannot help the Communists to regain strength, it can at least ensure that Moldova remains divided and unable to choose a course of pro-Western foreign policy. Along with the small size and its strategic position this is a main factor of weakness of the state and its ability to balance between external powers. The Republic of Moldova is divided both territorially and politically. Moldovan government has no territorial sovereignty over the transnistrean area and, politically, the country is divided between two main groups, namely the Communist Party which is oriented to Russia and AEI that supports ties with Romania and NATO [24].

After the parliamentary elections on 30 November 2014, three parties claimed to be pro-European and have obtained a minimum majority in the Parliament of Chisinau. But the Liberal Party left the coalition after there were rejected requirements to reform the judicial system and to combat corruption. Meanwhile, the three parties support the idea that an independent general attorney should make order into mafia and financial circles which is also supported by the EU. „However, already then, I had a feeling that Moldovan oligarchs do not want this”. Russia controls and finances some of the political parties in Chisinau. The Socialist Party of the Republic of Moldova (SPRM) is currently the most famous party, an offshoot of communists that became the strongest parliamentary party at elections organized last autumn. This party has stated its preference to Moldova's accession to Euro-Asian Customs Union. Currently, CPRM and SPRM advocates for creation of a common economic and customs space with Russia, Moldova's accession to Customs Union where Russia, Belarus, Kazakhstan are members and the Eurasian Union proposed by President V. Putin, which is contradictory with the strategic goal of European integration. Through pro-Moscow speeches and the hidden relations with Moscow, the members of these parties are not interested in the European integration process. Although the government Gaburici advocated for pro-European vector, actually, tends to coordinate all actions with Russia [23]. The Russian Federation also wants to maintain its military presence and political influence in Transnistria, creating a new inclusion of Moldova in the Eurasian Union. Like Ukraine, Moldova is weak and divided, but unlike it, it has no traditional or ethnic links with Russia, but rather with Romania, relationships that are privileged, special, arising out of community of nation, culture, language and national history.

Thus, analysing the geopolitical and geostrategic interests of Russia in Transnistria, we find that these are determined by the following Russian needs: 1) preservation of Russia's strategic positions in Eastern Europe; 2) protection in Moldova of Russian population interests and representatives of other nationalities who consider Russia as their historic homeland; 3) preservation of liaison with the Transnistrian military-industrial complex, some businesses of this complex being unique in the former Soviet military-industrial complex; 4) conflict

settlement in the interest of its own internal stability and strengthening Russia's relations with neighbouring countries where Russian minority exists; 5) establishment of predictable and stable relations with Romania and, prevention of increasing nationalist influence of Romania on Moldova [12].

Bibliography:

1. Afanas N. Consecințele confruntării geostrategice Rusia - NATO pentru securitatea Republicii Moldova, la <http://realismpolitik.wordpress.com/2014/02/13/consecintele-confruntarii-geostrategice-nato-rusia-pentru-securitatea-republicii-moldova/>(accesat: 02.12.2016).
2. Apelurile Parlamentului Republicii Moldova cu privire la criteriile de democratizare a zonei transnistrene și cu privire la principiile și condițiile demilitarizării zonei transnistrene. // «Moldova Suverană», 2005, 14 iunie.
3. Apostol S. Republica Moldova și România: două entități politice românești sau state străine”. // Revista istorică. Tom. VI, București – 1995, Nr.56, p.471-476.
4. Borș I. Relațiile valutar-financiare ale Republicii Moldova. - Chișinău: Ed. „Arc”, 1999. p.28-29.
5. Cebotari S., Saca V., Coropcian I. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. - Chișinău, Institutul Militar al Forțelor Armate a Republicii Moldova, 2008
6. Concepția politicii externe a Republicii Moldova (direcții principale de activitate) Nr. 368-VI din 8 februarie 1995. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, martie, Nr.4; <http://mfa.md/Ro/policy> Key Elements/politica Ext Concepția.
7. Câmpianu C. Avem scut antirachetă! Urmează reacția Rusiei, <http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/avem-scut-antiracheta--urmeaza-reactia-rusiei-264780>(accesat: 02.12.2016).
8. Deutsch K.W. Analiza relațiilor internaționale. - Chișinău, Ed. Tehnica-Info, 2006.
9. Deveselu și scutul antirachetă, prioritate pentru Moscova. <http://www.ziuaveche.ro/exclusiv-zv/dosare-ultrasecrete-exclusiv-zv/deveselu-si-scutul-antiracheta-prioritate-pentru-moscova-255894.htm> (accesat: 02.12.2016).
10. Eșanu C., Șoldău C. Rolul organismelor internaționale în gestionarea conflictelor din zona Mării Negre. //Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, seria „ Lucrări studențești. Științe socioumanistice”, 2011, p.271-275.
11. EUBAM – cel mai eficient proiect al Uniunii Europene, „Profit” conducătorul acesteia, generalul Ferenc BANFI Profit Nr.1_2_2015 (226), ianuarie-

- februarie 2015 <http://www.profit.md/articles-ro/number-03-09-ro/547098/> (accesat: 02.12.2016).
12. Forțele armate transnistrene, avangarda noului dispozitiv militar rus. <http://www.interlic.md/2007-11-26/3163-3163.html> (accesat: 02.12.2016).
 13. Grecu M., Țăranu A. Trupele ruse în Republica Moldova. // Litera Internațional, Chișinău, 2004, p.6-7.
 14. Interesele Rusiei pentru Moldova, mai mari decât posibilitatea României de a le ține piept, <http://www.moldova.org/interesele-rusiei-pentru-moldova-mai-mari-decat-posibilitatea-rom> (accesat: 02.12.2016).
 15. Interviuul lui Boris Elțin acordat televiziunii naționale a Moldovei îndată după semnarea Tratatului dintre RSSM și RSFSR. // «Moldova Suverană», 1990, 29 septembrie.
 16. Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontiera – EUBAM. <http://www.timpul.md/articol/misiunea-uniunii-europene-de-asistenta-la-frontiera---eubam-7775.html> (accesat: 02.12.2016).
 17. Moldova pe calea democrației și stabilității din spațiul post-sovietic în lumea valorilor democratice,
 18. Reacția Rusiei la acuzațiile NATO, că se folosește de conflictul transnistrean pentru a controla Moldova, http://independent.md/reactia-rusiei-la-acuzatiile-nato-ca-se-foloseste-de-conflictul-transnistrean-pentru-controla-moldova/#.VPG2-Y7_HIU (accesat: 28.12.2016).
 19. Republica Moldova și Federația Rusă: Parteneriat strategic versus Parteneriat realist, previzibil și viabil, <http://www.timpul.md/articol/r-moldova-i-federatia-rusa-parteneriat-strategic-versus-parteneriat-realist-previzibil-si-viabil-32858.html> (accesat: 28.12.2016).
 20. Sartori P. La Transnistria chiave del Caucazo? // LIMES. Rivista italiana di Geopolitica. Gruppo Editoriale L'Espresso, Roma, nr.6, 2006.
 21. Scurt istoric al evoluției relațiilor Republicii Moldova cu Rusia, <http://www.ape.md/libview.php?l=ro&idc=152&id=855> (accesat: 22.12.2015).
 22. Sieg M. Care sunt interesele Uniunii Europene în Moldova? <http://www.ipn.md/ro/integrare-europeana/63899> (accesat: 03.12.2016)
 23. Soltan R. Der Spiegel: Putin și-a concentrat atenția pe Republica Moldova, <http://deschide.md/ro/news/externe/11391/Der-Spiegel-Putin-%C8%99i-a-concentrat-aten%C8%99Bia-pe-Republica-Moldova.htm> (accesat: 28.12.2015).
 24. STRATFOR: Rusia are interese în a menține Republica Moldova, iar România nu poate rivaliza cu ea, <http://www.gindul.md/archives/21650aniei-de-a-le-tine-piept-228321-rom> (accesat: 28.02.2015).

25. Transnistrie. Pridnestrovskaa Moldavskaia Respublica. <http://www.axl.cefan.ulaval.ca/EtatsNsouverains/Transnistrie.htm> (accesat: 28.02.2015).
26. Ucraina a inchis granita cu Transnistria. <http://point.md/ro/noutati/obschestvo/ucraina-a-inchis-granita-cu-transnistria> (accesat: 28.12.2016).
27. Tratat de prietenie și cooperare între Republica Moldova și Federația Rusă. <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1020435604807>
28. Vladimir Putin: Scutul antirachetă din România și Polonia, amenințări americane pentru Rusia. <http://www.revista22.ro/vladimir-putin-scutul-antiracheta-din-romania-si-polonia-amenintari-americane-pentru-rusia-51566.html> (accesat: 28.12.2016).
29. Vladimir Putin: SUA creeaza amenintari la adresa Rusiei prin amplasarea scutului antiracheta in Romania si in Polonia. <http://www.hotnews.ro/stiri-international-18866059-vladimir-putin-sua-creeaza-amenintari-adresa-rusiei-prin-amplasarea-scutului-antirac> (accesat: 28.12.2016).
30. Андропова И.В. Внешнеэкономические аспекты национальных интересов России на постсоветском пространстве. - Москва. Квадрига, 2010, с.300-320.
31. Новая военная доктрина РФ: в списке угроз глобальный терроризм оказался на десятом месте, а на первом – НАТО <http://www.newsru.com/russia/30dec2014/doktr.html> (accesat: 01.03.2015).
32. <http://www.romanialibera.ro/actualitate/eveniment/la-ce-i-foloseste-romaniei-scut-antiracheta-langa-caracal-224216> (accesat: 25.11.2016).
33. <http://www.publika.md/situatia-se-tensioneaza-in-tara-deoarece-moldova-se-afla-la-intersectia-de-interese-geopolitice-ale-occidentului> (accesat: 28.02.2015).
34. <http://www.border.gov.md/index.php/ro/cooperare?id=35> (accesat: 28.12.2016).
35. <http://www.e-democracy.md/monitoring/economy/comments/200712162/> (accesat: 28.12.2016).
36. Prohnițchi E. Vectorul european al Republicii Moldova la confluența intereselor externe ale României, Ucrainei și Rusiei: ipp.md/biblioteca.php?/=ro&ppage=2&idc=25-37k-suplimentalRezult

Prezentat la redacție
la 23 martie 2017

RELAȚIILE MOLDO-FRANCEZE: ASPECTE ALE COOPERĂRII ECONOMICE

Violeta COTILEVICI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale

Lector universitar, MA, doctorandă

After the independence of Republic of Moldova, the Moldovan-French relations have developed considerably and the commercial and economic partnership became permanent. The liberalization of visa regime with EU has contributed to the economic development of the Moldovan-French relations. The increasing mobility of the businessmen in Europe for negotiations, participation in the forums and others events influences positively the economic relations between countries, including with France. The commercial relationships between France and Moldova are stable and sustainable, but, nonetheless they remain modest in spite of the existing opportunities.

Keywords: commercial and economic partnership, French companies, exported goods, investor, visa regime, business community, Association Agreement.

Relațiile dintre Republica Moldova și Republica Franceză, două state suverane și independente, au un caracter privilegiat. În ultimul timp relațiile dintre Republica Moldova și Franța, aflate vreme de mai bine de două decenii la periferia preocupărilor politicii sau diplomației internaționale, devin obiectul unei atenții sporite. Tot mai mulți cercetători, dar și factori de decizie din sfera politică din Europa de Vest își aruncă tot mai frecvent privirile asupra relațiilor dintre cele două state. Odată cu obținerea independenței Republicii Moldova, relațiile moldo-franceze s-au dezvoltat considerabil, acestea fiind caracterizate prin multiplicarea vizitelor oficiale și de lucru, prin crearea unui parteneriat comercial și economic permanent.

În condițiile noi create, relațiile moldo-franceze pot fi examinate din perspectiva că Franța este un stat membru al Uniunii Europene, iar acordurile multilaterale ulterioare ale acesteia sunt, de asemenea, valabile și pentru Franța. Acordul de asociere (AA) între Moldova și UE, semnat în iunie 2014, a introdus un regim comercial preferențial – Zona de Comerț Liber și Complex (DCFTA). În luna aprilie 2015, Franța a ratificat acordul. Franța este una dintre primele state europene care au stabilit relații economice și diplomatice cu Republica Moldova. Primul ambasador în Moldova a fost numit în anul 1992, la scurt timp după ce Moldova a obținut independența [19].

Supunând analizei cadrul politico-juridic bilateral între Republica Moldova și Republica Franceză este de menționat faptul că acesta constituie 14 documente bilaterale care reglementează următoarele domenii de cooperare: comercial-economic, tehnico-științific, în domeniul apărării, protejarea reciprocă a investițiilor, agriculturii și dezvoltării rurale, transporturile rutiere internaționale de mărfuri etc. În acest context, este de menționat faptul că principalul Acord cu caracter economic este Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze (semnat la Paris, pe data de 08.09.97) [16].

Alte documente care se află la baza cadrului politico-juridic destinat cooperării în domeniul economic sunt: Convenția între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze pentru evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitele pe venit și a Protocolului la ea, semnate la Paris la 30 octombrie 2006 și ratificate de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.30-XVI din 22 februarie 2007/308) [10]; Tratatul de înțelegere, prietenie și cooperare între Republica Moldova și Republica Franceză, semnat la 29 ianuarie 1992 și ratificat de Parlamentul Republicii Moldova (Legea nr.85-XIII din 28 ianuarie 1994) [21]; Acordul de cooperare culturală, științifică și tehnică între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Franceze, semnat la Chișinău la 24 noiembrie 1994 și ratificat de Guvernul Republicii Moldova (Hotărârea nr.299 din 29 mai 1996) [20]; Protocolul de înțelegere între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Pescuitului al Republicii Franceze în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale, semnat la Paris la 14 octombrie 1997 [20]. O sarcină a parlamentelor și guvernelor ambelor state rămâne a fi adoptarea de noi acte normative și perfecționarea celor existente în scopul eliminării obstacolelor în cooperarea moldo-franceză.

Supunând analizei relațiile comercial-economice ale Republicii Moldova cu Republica Franceză este de menționat că acestea au o dezvoltare constantă. Astfel, în perioada ianuarie-noiembrie 2014, (cu excepția activității comerciale a agenților economici din raioanele de est) volumul total al schimburilor comerciale cu Franța a constituit 114,3 mil. USD (exportul – 31,4 mil. USD, iar importul – 83,9 mil. USD). După valoarea volumului schimburilor comerciale înregistrat în această perioadă, Franța se situează pe locul 11 între partenerii cu care Republica Moldova întreține relații comerciale: pe locul 13 în topul țărilor în care Moldova efectuează exporturi și pe locul 11 în topul țărilor din care Republica Moldova efectuează importuri [4]. De asemenea, este de menționat faptul că, principale mărfuri exportate în anul 2015 au fost: fructe, grâu, orz, textile, miere naturală, articole de transport sau de ambalare din materiale plastice, articole de vestimentație pentru copii, femei și bărbați taioare, lemn pentru dogărie, prăjini, țărushi și pari din lemn. La capitolul import, Republica Moldova în anul

2015 a importat: insecticide, rodenticide, fungicide, herbicide, inhibitori de germinare și regulatori de creștere pentru plante, medicamente, produse de înfrumusețare, parfumuri, fire, cabluri, tractoare, fructe, porumb, autoturisme.

Analizând volumul comerțului exterior (fără a se ține cont de activitatea comercială a agenților economici din raioanele de est) al Republicii Moldova cu Republica Franceză în anul 2015, este de menționat că acesta a înregistrat suma de 96,59 mil. USD (ceea ce indică o scădere de 18,9%), deținând astfel ponderea de 1,62% în volumul comerțului total al statului. Exportul de mărfuri efectuat în anul de referință din Republica Moldova în Republica Franceză a însumat 28,16 mil. USD (a scăzut cu 25%), comparativ cu anul 2014. Importul de mărfuri efectuat în anul 2015 în Republica Moldova din Republica Franceză a însumat 68,43 mil. USD (ceea ce denotă o micșorare cu 15,86% în raport cu anul 2014) [12].

Astfel, analizând relațiile comercial-economice moldo-franceze, s-a constatat că Franța este un partener și un constant importator de miere din Moldova. Consumul de miere în Franța este în creștere, dar producția sa este în proces de scădere. Caracteristicile demografice franceze, precum puterea de cumpărare, obiceiurile consumatorului și dimensiunea pieței, sunt încurajatoare pentru exportul de miere din Moldova. Moldova se confruntă cu mai mulți concurenți de preț pe piața franceză, dar, datorită unei calități relative bune, problemele pot fi abordate în mod constructiv. Baza meliferă din Franța este în proces de scădere în diversitate, dar consumul național de miere este în creștere. De asemenea, importurile de miere din Franța depășesc exporturile de miere cu mai mult de 4,6 ori, în contextul unui bilanț comercial negativ ce estimează mai mult de 120 de milioane de dolari [12].

Soldul balanței comerciale înregistrat în anul 2015 a fost în favoarea Republicii Franceză și a constituit 40,27 mil. USD. Schimburile comerciale bilaterale rămân limitate dar relativ stabile după ce au cunoscut o creștere în ultimii ani. (75 M€ în 2012; 101,1 M€ în 2013; 93,7 M€ în 2014, 100 M€ în 2015). În pofida faptului că relațiile comerciale între Franța și Moldova rămân încă modeste, prezența investitorilor francezi în țară este notabilă [16].

Conform informației oficiale prezentate de Camera Înregistrării de Stat la 01.01.2016, în Republica Moldova își desfășoară activitatea 225 întreprinderi cu capital francez cu investiții de 137 mil. lei, plasându-se pe locul 12 după numărul întreprinderilor pe teritoriul Republicii Moldova [12].

Principalele întreprinderi cu capital francez care activează în Republica Moldova sunt: Orange (telecomunicații), Fabrica de Ciment Lafarge (materiale de construcții), Kazayak Vin (industria alimentară/vinicolă), Fabbri-Inox (utilaj industrial), Lactalis (industria alimentară), Société Générale (sectorul bancar).

Deși relațiile comerciale între Franța și Republica Moldova rămân a fi desul de modeste, prezența investitorilor francezi în țară este semnificativă. Regru-

pați în sânul CCI France Moldavie, aceștia contribuie la structurarea economiei locale și joacă rolul unui factor de atractivitate pentru țară.

Așadar, un rol important în relațiile economice moldo-franceze îl are Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova (CCIFM), anterior Club France, instituție creată de către șefii întreprinderilor franceze prezente în Republica Moldova. CCIFM este o asociație patronală non-guvernamentală găzduită de Alianța Franceză din Moldova. CCIFM este unul din cei 111 membri ai rețelei Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie Franceze în Străinătate (UCCIFE). Club France a fost creat în iulie 2008, sub impulsul șefilor de întreprinderi franceze prezente în Republica Moldova și cu sprijinul Ambasadei Franței și a Alianței Franceze din Moldova, ultima oferind și spațiu pentru sediul social. În septembrie 2010, Club France a devenit CCI France Moldavie, și membru al CCI France International.

Obiectivele Asociației sunt promovarea și sprijinirea comunității de afaceri franceze și francofone din Republica Moldova, consolidarea legăturilor cu întreprinderile moldovenești ce întrețin relații economice și comerciale cu Franța. CCIFM are drept vocație participarea la dezvoltarea investițiilor și schimburilor economice și comerciale dintre Franța și Republica Moldova. Camera de Comerț și Industrie Franța-Moldova are drept vocație să asiste întreprinderile în procesul implantării sau dezvoltării schimburilor și relațiilor comerciale cu Republica Moldova sau Franța. CCIFM propune o gamă largă de servicii: informații despre Republica Moldova și Franța, de suport logistic, prospectare a pieții, promovare și comunicare adaptată multiplelor necesități ale întreprinderilor. De asemenea, aceasta propune un program de formare profesională în parteneriat cu Școala Superioară de Comerț din Toulouse. CCIFM este parte integrantă a rețelei mondiale de experți - Uniunea Camerelor Franceze de Comerț și Industrie în Străinătate (UCCIFE), compusă din 111 Camere Franceze de Comerț și Industrie în Străinătate (CCIFE) prezente în 81 de țări, reunind peste 30000 de întreprinderi. Prin intermediul CCI France Moldavie, know-how-ul antreprenorial francez și Franța care investește sunt prezenți în Moldova.

La fel, CCI France Moldavie este menită să favorizeze, prin cultivarea spiritului de rețea, venirea și primirea a noi întreprinderi în Moldova, oferindu-le contacte privilegiate cu întreprinderile deja instalate, și facilitându-le contactele instituționale grație puterii reprezentative formate în fața autorităților și actorilor economici moldovenești. CCI France Moldavie contribuie la: favorizarea întâlnirilor și schimburilor de experiență între membri; încurajarea și promovarea dialogului între comunitatea de afaceri ce o reprezintă cu actorii publici și privați din mediul economic francez sau moldovenesc; adunarea și difuzarea informațiilor serioase și fiabile, dar și oferirea serviciilor de sprijin și asistență logistică membrilor și societăților doritoare de a investi sau dezvolta relațiile între Franța

și Moldova; propunerea serviciilor de formare pentru acompanierea șefilor de întreprinderi în activitățile de ameliorare a competențelor echipelor lor.

CCI France Moldavie reunește și este deschisă companiilor de toate taliile și sectoarele de activitate, cât și antreprenorilor individuali. Aceasta organizează evenimente și acțiuni cu funcție informativă – mici dejunuri tematice – sau reprezentativă, și propune întreprinderilor doritoare de a apropia Moldova sau Franța servicii de asistență și de acompaniere logistică.

CCI France Moldavie este membră a rețelei mondiale de experți: CCI France International, și CCI International, asociație care regroupează o rețea de departamente internaționale ale CCI ale Franței și ale CCI Franceze prezente după hotare. Această alianță permite de a oferi companiilor o gamă variată de servicii pentru export atât din Franța în străinătate cât și din Republica Moldova în Franța.

Fondată în 1907, CCI France International regroupează 113 CCI Franceze prezente după hotare care constituie prima rețea privată de întreprinderi franceze din lume, reprezentată în 83 de țări și reunind peste 32000 de întreprinderi, dintre care 50% sunt întreprinderi străine. De asemenea, CCI France International este o rețea mondială de experți și posedă o experiență de peste 100 de ani. CCI Franceze prezente după hotare, unele având deja peste o sută de ani, sunt asociații independente de drept local care reunesc companii franceze și străine. Aceste structuri sunt toate la origine cluburi de afaceri private. Scopul lor principal este de a anima comunitățile de afaceri franco-străine prin organizarea evenimentelor de relații publice, întâlniri ale membrilor, pavilioane colective în târguri comerciale și saloane străine, campanii naționale de promovare, etc. Acestea oferă membrilor lor posibilitatea de a se integra într-o rețea de întreprinderi pentru a face schimb de informații ce țin de domeniul de afaceri și de a beneficia de sprijinul și experiența acestei rețele.

CCI Franceze prezente după hotare beneficiază de numeroase avantaje:

- ◆ Acestea sunt structuri bi-culturale înrădăcinate în realitățile locale.
- ◆ Multe dintre ele sunt structuri cu o experiență foarte veche (20 de camere au deja peste o sută de ani).
- ◆ Camerele beneficiază de o mare flexibilitate operațională în scopul de a asigura servicii personalizate pentru întreprinderi.
- ◆ Acestea pot găzdui reprezentanți ai întreprinderilor sau instituțiilor.

În vederea prestării unor servicii mai eficace membrilor și clienților săi, cât și pentru a ameliora vizibilitatea și dezvoltarea rețelei de contacte, CCI France Moldavie a încheiat mai multe acorduri de cooperare.

În afară de apartenența sa la rețeaua CCI France International și parteneriatul cu Alianța Franceză din Moldova, care-i este membru și-i oferă spațiu și alte servicii de logistică CCI France Moldavie a încheiat mai multe acorduri și convenții de parteneriat sau cooperare: AmCham Moldova (3 mai 2012); Business

France România (12 octombrie 2012); MIEPO (21 februarie 2013); CCI a Republicii Moldova (4 iunie 2013); CCI din Transnistria (7 iunie 2013); Toulouse Business School (17 iunie 2013); Asociația de Colaborare Economică Moldo-Germană (21 iulie 2014); Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova (10 octombrie 2014); Invent Moldova (26 noiembrie 2015); CEED Moldova (13 decembrie 2016) [3].

Premierul Vlad Filat a efectuat o vizită oficială la Paris în perioada 12-14 aprilie 2011. Scopul vizitei a fost de a atrage oamenii de afaceri francezi să investească în Moldova. Premierul a menționat că această vizită este foarte importantă nu doar din punct de vedere politic, dar și economic. Cu această ocazie Ambasadorul Republicii Moldova la Paris Oleg Serebrian a acordat un interviu în exclusivitate Europei Libere unde menționează că este prima vizită a unui prim-ministru al Republicii Moldova după o foarte lungă pauză. Se cerea o vizită la cel mai înalt nivel la Paris, pentru că relațiile moldo-franceze, în pofida declarațiilor noastre optimiste, nu au fost întotdeauna neapărat fericite, în pofida faptului, că Franța este un jucător politic important, unul dintre principalii actori politici și economici pe scena europeană. Parisul a fost vreme îndelungată tratat la Chișinău doar ca și capitală culturală, nu neapărat una dintre capitalele politice ale Europei. Acest dezinteres al Franței a fost provocat de dezinteresul Republicii Moldova pentru Paris. Cu toate acestea trebuie menționat faptul, că Franța are o prezență economică destul de bună în Republica Moldova și că dimensiunea economică ar trebui să fie una dintre cele mai importante dimensiuni, pe care trebuie să se axeze dialogul moldo-francez, relațiile moldo-franceze. Oleg Serebrian afirmă că, nu întâmplător, vizita primului ministru al Republicii Moldova la Paris se va produce simultan cu o vizită a unui numeros grup de oameni de afaceri, de aproape 30, din Republica Moldova.

Interesul părții franceze în dialog cu comunitatea oamenilor de afaceri din Republica Moldova este de asemenea destul de mare, pentru că Franța, simțindu-se oarecum stânjenită de activismul economic al Germaniei în Europa, încearcă să recupereze o anumită întârziere în penetrarea pe piețele țărilor din spațiul ex-sovietic, chiar din Sud-Estul Europei. Va avea loc un dialog dintre oamenii de afaceri din Republica Moldova și cei din Franța în cadrul Asociației franceze a oamenilor de afaceri, după care vor fi reuniuni separate pe interes a companiilor din Republica Moldova și companiilor franceze.

În Republica Moldova există câțiva investitori francezi cu o pondere mare: Orange, uzina de producere a cimentului Lafarge, Lactalis grup, una dintre cele mai mari companii din domeniul industriei lactatelor din lume, Société Générale. Un domeniu de interes este cel al industriei vinurilor. Chiar dacă Franța este un mare producător de vinuri, este un anumit interes al unor producători francezi din zonele de sud, Aquitaine în mod special, zona Bordeaux pentru penetrarea pe piața Republicii Moldova, producerea unor vinuri de gamă medie, care

ulterior ar penetra pe piața ex-sovietică, unde vinurile franceze sunt încă destul de puțin cunoscute. Dimpotrivă, vinurile din Republica Moldova au o anumită tradiție. Ceea ce le lipsește vinurilor moldovenești este standardul european de calitate. Investitorii francezi pot contribui în acest sens, ca vinurile din Republica Moldova să fie aduse la condiția tehnologică de calitate europeană.

Un alt domeniu ar fi cel al asigurărilor. Una dintre marile companii de asigurări din Franța și din lume, Axa, s-a interesat de posibilitatea pătrunderii în Republica Moldova. Marele grup de rețele de magazine Casino, de asemenea, ar fi interesat să investigheze posibilitatea pătrunderii în Republica Moldova [8].

Aspectele dezvoltării relațiilor comercial-economice, aprofundarea cooperării bilaterale dintre Republica Moldova și Franța pe toate dimensiunile au fost discutate pe data de 7 octombrie 2015 de viceprim-ministrul, ministrul Economiei, Stephane Bride, cu ambasadorul Franței la Chișinău, Pascal Vagogne. Referindu-se la relațiile bilaterale dintre două state, Stephane Bride a accentuat că țara noastră este cointerесată în aprofundarea și extinderea lor, deoarece Franța joacă un rol important în arhitectura social-politică și economică atât a Europei, cât și a lumii. În această ordine de idei, ministrul Economiei, a reiterat interesul Republicii Moldova în dinamizarea relațiilor bilaterale pe toate dimensiunile, elaborarea și realizarea unor proiecte investiționale în țara noastră cu participarea companiilor franceze, drept exemplu fiind aduse istoriile de succes pe piața moldovenească a întreprinderilor France Telecom în telecomunicații, Lafarge în construcții, Lactalis și Barges Agro Industry în agricultură și Societe Generale în sfera bancară. Potrivit ministrului Bride, aspectele impulsiei relațiilor comercial-economice sunt incluse pe agenda discuțiilor sale atât cu Emmanuel Macron, Ministrul Economiei, Industriei și Mediului Digital, cât și cu reprezentanți al diferitor instituții de stat franceze, mediului de afaceri, în timpul vizitei de lucru în Franța, planificată pentru 28-30 octombrie 2015. La rândul său, ambasadorul Pascal Vagogne a reiterat interesul Franței de a dezvolta relațiile bilaterale cu Republica Moldova, menționând că analiza stadiului actual al acestora indică asupra unor rezerve nevalorificate în diferite domenii. Vorbind despre extinderea colaborării bilaterale, atragerii investițiilor franceze în economia Republicii Moldova, diplomatul francez a accentuat că autoritățile de la Chișinău trebuie să desfășoare o campanie mai activă privind promovarea oportunităților oferite pentru potențialii investitori pe toate segmentele, inclusiv prin prezentarea mai expres a calendarului reformelor preconizate pe termen scurt, mediu și lung. În acest context, diplomatul francez a accentuat că vizita ministrului Stephane Bride în Franța este o bună oportunitate pentru companiile și oamenii de afaceri să afle din prima sursă despre Moldova, proiectele de reformare și dezvoltare a economiei naționale. Exporturile efectuate de către agenții economici din Republica Moldova în Franța au însumat în ianuarie-iunie 2015, 22,3 mil. USD, cu 16,4% mai mult în raport cu perioada de referință a anului 2014. Pon-

derea exporturilor în Franța în primele 6 luni a constituit 2,25% din totalul exporturilor Republicii Moldova față de 1,6% înregistrate în ianuarie-iunie 2014 [17].

În sectorul telecomunicațiilor, filiala Orange Moldova este una dintre cele mai remarcabile societăți din cadrul grupului și a economiei Moldovei. Aceasta este liderul telefoniei mobile din țară, cu o cotă de piață de aproximativ 65%. Compania a lansat HD Voice în Republica Moldova în 2012 și 4G în 2013.

Orange Moldova este parte a Grupului France Telecom, unul dintre liderii mondiali în servicii de telecomunicații, cu sediul în Paris, Franța. În Moldova, compania și-a demarat activitatea în octombrie 1998, cu marca comercială Voxtel, iar ca urmare a rebranding-ului, pe 25 aprilie 2007, a devenit Orange Moldova. Orange Moldova este operatorul de telefonie numărul 1, cu o familie de peste 2 milioane de clienți și o echipă de peste 1000 de angajați. Compania deține cea mai extinsă rețea de telefonie mobilă GSM de 99.5% la nivel de populație și 99% la nivel de teritoriu. Orange Moldova deține una dintre cele mai rapide rețele Internet 3G+ din lume, cu capacitatea de 42 Mbps. La nivel internațional, Orange Moldova a fost prima companie din lume care a lansat în premieră mondială HD Voice pentru telefonie mobilă. Orange Moldova este antrenată în numeroase programe de responsabilitate socială prin intermediul Fundației Orange și sprijină dezvoltarea sportului prin parteneriate cu Comitetul Național Olimpic și Federația Națională de Fotbal (FMF). În decursul a 5 ani, Orange Moldova este partener general al Eurovision Moldova [13].

Grupul Lafarge este prezent în Moldova din momentul achiziționării uzinei de ciment Rezina în 1999 și până în prezent compania a investit aproape 60 milioane de euro pentru modernizarea uzinei. În 2011 Lafarge Moldova și-a extins prezența în țară prin deschiderea unei noi operațiuni în Chișinău și actualmente este prezentă în trei locații: uzina de ciment Rezina, Centrul de Încercări a Betonurilor în Chișinău și terminalul feroviar din Comrat, având 208 angajați în toate locațiile sale. Lafarge Moldova este lider pe piața cimentului din țară. Compania aduce pe piață cimenturi inovative și diferențiate și lianți hidraulici pentru proiectele de infrastructură a drumurilor și o gamă largă de soluții și servicii pentru clienții săi din industria construcțiilor [1].

Société Générale a cumpărat în 2007 Mobiasbanca, a cincea bancă a țării. Actualmente numărul angajaților ajunge la 700 persoane. Société Générale este unul dintre cele mai mari grupuri de servicii financiare din Europa. Axându-se pe modelul universal bancar diversificat, Grupul îmbină soliditatea financiară cu strategie de creștere susținută și tinde spre a deveni o bancă de referință în relații bancare, recunoscută pe piață, aproape de clienții săi, aleasă pentru calitatea serviciilor și angajamentul echipelor sale. La începutul anului 2009, grupul Société Générale a cumpărat 70,57% din acțiunile băncii comerciale Mobiasbancă (18,4

milioane euro), a cincea bancă ca mărime din Republica Moldova, făcând-o astfel parte a Groupe Société Générale [6].

În sectorul agroalimentar, Grupul Lactalis este prezent din anul 2005. Aceasta a făcut investiții importante în uzina producătoare de lactate din Soroca, care produce produse lactate și brânzeturi pentru piața moldovenească și pentru exporturi în Rusia și Ucraina.

În Republica Moldova, grupul francez Lactalis este reprezentat de trei unități afiliate: Lactalis Alba SRL, Fabrica de produse lactate Hâncești și Fabrica de brânzeturi din Soroca. Investițiile în dezvoltarea acestuia din 2004 au depășit 17 mil.euro. Astăzi compania are 220 de angajați. Compania Lactalis-Alba Moldova achiziționează lapte în 76 de sate, producând zilnic 80 tone de produse lactate și 7 tone de brânză pe zi. Compania Lactalis-Alba importă în Moldova brânzeturi franceze de elită (Brie, Camembert, Roquefort), grupul de deserturi Dolce, brânză topită, brânză de vaci, smântână și unt. Lactalis Group este lider mondial în fabricarea produselor lactate și a brânzeturilor. Aceasta deține 77 fabrici în Franța și 51 – în străinătate. Investițiile în producția au depășit 300 mil.euro [5].

Grupul Pentalog este una din puținele companii europene francofone de Servicii IT care a lansat cu succes o filială în Republica Moldova de mai bine de șase ani, contribuind astfel la dezvoltarea economiei locale și a sectorului tehnologiilor informaționale în țară.

Cu o prezență în șase țări și un efectiv de 650 de angajați, Pentalog este numărul 1 al nearshore-ului european francofon, atingând o cifră de afaceri de 17 mln € în 2010, ceea ce a reprezentat o creștere anuală de 33%. Această evoluție se datorează unei strategii bine definite și unui model de business unic, axat pe investiții în inovare, în formarea angajaților, în creșterea productivității și valorificarea eficienței a capitalului uman. În T2, grupul anticipează o lejeră accelerare a creșterii organice, în jurul cifrei de 35%. Agenția din Chișinău este cea de a treia agenție offshore a companiei, având la momentul actual 110 colaboratori.

De la începutul anului 2011, Pentalog a lansat noi proiecte în agenția sa din Chișinău pentru clienți de anvergură mondială din Elveția, Belgia și Franța. Automatizarea și supravegherea video a orașelor, gestiunea rețelelor wireless și industria parfumurilor sunt unele din sectoarele de activitate ale clienților Pentalog. Proiectele demarate creează oportunități atât pentru angajații companiei cât și pentru persoanele care doresc să se integreze în echipă, acceptând noi provocări. Majoritatea proiectelor sunt dezvoltate în tehnologiile Java/J2EE, iPhone/Android sau PHP și oferă multiple posibilități de deplasare la sediul clientului, de cunoaștere a mediilor internaționale.

Grupul Pentalog creează condiții favorabile de muncă și construirea unui plan de carieră în domeniul IT, la care se adaugă pachete salariale avantajoase, investind totodată în formarea continuă a acestora. Cursurile de limbi străine

(franceză și engleză), noi tehnologii, asigurarea transportului angajaților până la serviciu, team-building-uri, activitățile sportive sunt doar câteva din beneficiile de care se bucură colaboratorii companiei. Participarea salariaților la capitalul companiei este un model social care recunoaște implicarea și fidelitatea salariaților. Peste 10% din capitalul Grupului Pentalog este deținut de către salariații moldoveni și români [14].

În 2017 va fi marcată aniversarea a 25-cea de la stabilirea relațiilor diplomatice moldo-franceze. Lilian Moraru, ambasadorul Republicii Moldova în Franța, a comunicat că a fost elaborată o agendă a evenimentului aniversar. Programul va începe în luna februarie, cu vizita unei delegații parlamentare din Chișinău în Franța. De asemenea, sunt prevăzute mai multe activități de ordin cultural atât în Franța, cât și în Republica Moldova. Ambasada Republicii Moldova în Franța va acorda o atenție mai mare diasporei moldovenești. Diplomatul a afirmat că este mândru de conaționalii săi din Franța. Sunt oameni de calitate înaltă cu care va lucra în continuare pe dimensiunea integrării acestora în societatea franceză și pe promovarea imaginii Republicii Moldova în Franța [18].

Într-un interviu realizat pentru portalul moldova.org (26 decembrie 2016), Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al țării noastre la Paris, Lilian Moraru afirmă că Franța este un susținător consecvent al Republicii Moldova. Pe dimensiunea economică diplomatul relevă desfășurarea a trei forumuri economice de anvergură: la Paris, în marja vizitei vicepremierului Octavian Calmăc, la Roanne, pe 23 noiembrie 2016 și pe 24 noiembrie 2016 la Rueil Malmaison. În 2016 o delegație numeroasă a producătorilor din Republica Moldova a participat în capitala franceză la una din cele mai mari expoziții internaționale în domeniul agroalimentar. Lilian Moraru menționează reușita legată de prezența producției vinicole a 12 companii moldovenești în *Orașul Vinului* – noua emblemă culturală și turistică a regiunii Bordeaux dedicată industriei vinului, inaugurat la sfârșitul lunii mai 2016, în prezența președintelui francez François Hollande [2]. Moldova și Franța valorifică potențialul de activitate în comun în cadrul organizațiilor economice internaționale, amplasate pe teritoriul Republicii Franceze.

Organizația Internațională a Viei și Vinului (OIVV), amplasată la Paris și în cadrul căreia sunt angajați un grup de specialiști francezi, oferă posibilitatea pentru vinificatorii, oenologii moldoveni să examineze experiența Franței și a altor membri ai OIVV, să se efectueze vizite reciproce la întreprinderile din țările noastre, să participe la reuniunile europene și internaționale ale savanților.

O altă organizație internațională amplasată în Franța, la Paris este Conferința Europeană a Miniștrilor de Transport (CEMT), în care Republica Moldova deține statutul de membru cu drepturi depline, începând cu anul 1996.

Partenerii francezi în cadrul CEMT ajută autoritățile moldave în armonizarea legislației privind securitatea rutieră, mediul înconjurător, liberalizarea pie-

ții, serviciilor de transport, accesul la piețele serviciului de transport din țările Europei, promovarea transportului de pasageri publici și colectivi pentru asigurarea traficului rutier intens.

Contactele directe cu specialiștii francezi devin tot mai frecvente. Există o cooperare destul de strânsă a producătorilor de divinuri moldave cu cei francezi (cogniacurile Carte Blanche, XO Grande Champagne, Hors D'Age XO.) Vinurile și sucurile fabricate în Moldova sunt destul de cunoscute specialiștilor din Uniunea Europeană, inclusiv Franța, care conform tradiției organizează anual multe degustări și concursuri internaționale, obținând medalii de aur, argint și bronz. Astfel, vinurile produse de Acorex Wine Holding și de compania Lion Gri au fost considerate învingătoare la concursul a 1000 de cele mai bune vinuri din lume „Les Vinalis Internationales 2006”, care a avut loc la 2-6 martie 2007 la Paris.

În ultima perioadă se întăresc legăturile dintre agricultorii Moldovei și Franței. Încă din noiembrie 2007, întrevederile conducerii Parlamentului și executivului moldav, a ministerului agricol cu președintele Consiliului administrativ al societății pentru extinderea vânzărilor de produse agricole și alimentare (SOPEXA) a Ministerului Agriculturii a Franței, au exprimat interesul Moldovei față de preluarea experienței Franței în sectorul agroalimentar, au permis determinarea posibilităților și mecanismelor de cooperare a organizației cu reprezentanții complexului agro-industrial din țară, inclusiv în promovarea produselor moldave pe piețele străine.

O mare importanță în întărirea relațiilor economice dintre Moldova și Franța o are turismul extern. Cifrele ce caracterizează schimburile de turism sunt încă destul de modeste, însă tendința de vizitare reciprocă este pozitivă [11].

Liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană a contribuit la dezvoltarea economică a relațiilor moldo-franceze. Mobilitatea crescândă a oamenilor de afaceri prin Europa pentru negocieri, participări la forumuri și alte evenimente, incontestabil influențează pozitiv asupra relațiilor economice dintre țări, inclusiv cu Franța.

Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, intrat în vigoare la 1 iulie 2016, are drept scop aprofundarea relațiilor politice și economice dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. De asemenea, acordul crează o zonă de liber schimb aprofundat și deplin care permite încurajarea comerțului și creșterea economică în această țară ameliorând accesul la piața europeană pentru produsele și serviciile sale prin adaptarea legilor și regulamentele legate de comerț la normele Uniunii Europene. Acesta trebuie să faciliteze integrarea progresivă a Republicii Moldova la piața unică europeană. Începând cu 1 septembrie 2014, prin implementarea parțială a acordului, exporturile din Republica Moldova spre UE au crescut, aceasta devenind primul partener comercial al țării. UE aduce ajutor substanțial la implementarea programului de refor-

me în țară. Conform prevederilor Acordului de Asociere, Republica Moldova se angajează să implementeze reforme structurale ambițioase în domenii cheie, cum ar fi cel al democrației, bunei guvernări, statului de drept, drepturilor omului, politicii de securitate, comerțului și dezvoltării economice.

Acordul prevede, de asemenea, consolidarea cooperării dintre Republica Moldova și UE în domeniile energetic, al transporturilor, al protecției mediului, al cooperării industriale, al dezvoltării protecției sociale, al egalității de șanse, al educației, al protecției consumatorilor, al tineretului și al culturii.

Progrese reale au fost înregistrate. Astfel, UE a făcut apel către Republica Moldova să nu se limiteze doar la adoptarea noilor legi dar să se preocupe și de aplicarea acestora. De asemenea, o altă cerință înaintată de către UE se referă la implicarea și depunerea eforturilor din partea autorităților în materie de luptă contra corupției și a ameliorării guvernării.

Intrarea în vigoare a Acordului de Asociere deschide noi perspective întreprinderilor franceze care trebuie să profite de această piață de desfacere pentru a-și consolida atât schimburile comerciale cu această țară cât și investițiile lor. CCI France Moldavie, grație cunoașterii țării și a rețelei de contacte locale, poate să-i însoțească în mod eficace în apropierea de piața din Republica Moldova și din țară. Comisia Europeană susține că Franța dispune de o imagine privilegiată în Republica Moldova, o țară încă foarte francofonă și ar trebui să-și consolideze locul în cadrul investitorilor străini și al partenerilor comerciali [9].

Deși Republica Moldova este un stat cu un teritoriu mic, investițiile franceze sunt destul de consecvente. Franța este una dintre primele țări care au făcut investiții semnificative în Republica Moldova de la sfârșitul anilor '90. Astfel, Societe Generale, Lafarge, Orange și Lactalis au filiale în plin exercițiu în Moldova și au realizat investiții semnificative, creatoare de locuri de muncă. După o scădere a vânzărilor ca urmare a crizei economice și stagnare a sectorului construcțiilor, în prezent s-a înregistrat o creștere a activității grupului, care continuă să desfășoare o politică activă de investiții. Printre alți investitori semnificativi, se plasează Le Bridge Corporation Limited (producere și distribuție), Pentalog, Netizencall, Cyssea International (servicii IT), Nucile și Natura - Barges Agro-Industrie (transformarea fructelor seci și a nucilor). Grație vizibilității acestora și caracterului lor structurat pentru economia locală, investitorii francezi sunt apreciați cu regularitate de către autoritățile moldovenești. Ținând cont de climatul favorabil din Republica Moldova, investitori și companii franceze manifestă în prezent un interes deosebit pentru această țară, atât în termeni de extindere pe piața moldovenească, cât și de realizare a schimburilor comerciale.

Oportunități de creștere economică există în sectoarele precum cel agroalimentar și viticol, de prelucrare textilă, de distribuție a produselor farmaceutice și parafarmaceutice, de distribuție a echipamentelor tehnice pentru industrie și de distribuție a utilajelor și mașinilor agricole (inclusiv IT, hoteluri, restaurante,

centre de apel, Import/Export, etc.), în sectorul de mediu și al energiei regenerabile, în infrastructură la scară largă, lucrări reparație a drumurilor, apa, etc. - și eventual în cadrul PPP și a programului de privatizări, în comerț și francize (textile, îmbrăcăminte și mărci, bijuterii, etc.).

Astfel, analizând relațiile comercial-economice dintre Republica Moldova și Republica Franceză, în condițiile în care Moldova aspiră să se integreze în spațiul integraționist european, Franța devine unul din principalii susținători și parteneri ai statului. Încheierea de noi parteneriate dintre Republica Moldova și Franța, contribuie la promovarea unei mai bune imagini a Republicii Moldova pe arena internațională, la dezvoltarea schimburilor comerciale dintre cele două țări și la atragerea noilor investitori francezi [7].

Bibliografie:

1. Activitatea Grupului Lafarge în Moldova. <http://www.lafarge.md/>. [citat: 21.12.2016]
2. Ambasadorul Lilian Moraru: Franța este susținător consecvent al Republicii Moldova. <http://www.moldova.org/ambasadorul-lilian-moraru-franta-este-sustinator-consecvent-al-republicii-moldova-interviu/> [citat: 27.12.2016]
3. CCI France Moldavie, parteneră a întreprinderilor în Republica Moldova. <http://www.ccifm.md/ro/despre-noi/cine-suntem/>. [citat: 20.12.2016]
4. Cooperarea comercial-economică. <http://www.mfa.gov.md/cooperare-bilaterala/fr> [citat: 20.12.2016]
5. Compania franceza Lactalis din Republica Moldova vrea sa isi largeasca portofoliul de furnizori autohtoni. <http://diasporalive.ro/compania-franceza-lactalis-din-republica-moldova-vrea-sa-isi-largeasca-portofoliul-de-furnizori-autohtoni/>. [citat: 21.12.2016]
6. Grupul Société Générale. [citat: 21.12.2016] <https://mobiasbanca.md/>.
7. Franța în Moldova. <http://www.ccifm.md/ro/despre-moldova/franta-in-moldova/>. [citat: 29.12.2016]
8. Interviu cu Oleg Serebrian: Bunele relații ale Parisului pot face din Franța un mediator excelent pentru dezlegarea dosarului transnistrean. // Radio Europa Liberă. 11.04.2011. <http://www.ape.md/libview.php?l=ro&idc=153&id=1426>[citat: 20.12.2016]
9. Intrarea în vigoare a Acordului de Asociere UE-Republica Moldova: avantaje pentru întreprinderile franceze. <http://www.ccifm.md/ro/single-news/n/intrarea-in-vigoare-a-acordului-de-asociere-ue-republica-moldova-avantaje-pentru-intreprinderile-franceze-1/>. [citat: 28.12.2016]
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.36-38, p.26-27.
11. Neaguța A. Relațiile economice moldo-franceze. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), №1 (XXXX). - Chișinău: CEP USM, 2007.

12. Nota informativă privind relațiile comercial-economice între Republica Moldova și Republica Franceză pe durata anului 2015. <http://www.mec.gov.md/ro/content/cooperare-economica-internationala>. [citat: 20.12.2016]
13. Orange. <http://unimedia.info/tag/orange>. [citat: 21.12.2016]
14. Pentalog Chișinău – o echipă de specialiști IT de top. <http://itmoldova.com/it-news-md/pentalog-chisinau-o-echipa-de-specialisti-it-de-top/>. [citat: 26.12.2016]
15. Relations économiques. <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/dossiers-pays/moldavie/la-france-et-la-moldavie/>. [citat: 20.12.2016]
16. Relații economice. <http://www.franta.mfa.md/economic-relations-ro/> [citat: 20.12.2016]
17. Republica Moldova este cointerесată în extinderea relațiilor comercial-economice cu Franța. https://monitorul.fisc.md/editorial/republica_moldova_este_cointerесata_in_extinderea_relatiilor_comercial-economice_cu_franta.html. [citat: 20.12.2016]
18. Relațiile moldo-franceze se vor aprofunda. <http://timpul.md/articol/relatiile-moldo-franceze-se-vor-aprofunda-102144.html>. [citat: 27.12.2016]
19. Rezumat al sectorului de piață externă-mierea de albine în Franța. http://miepo.md/sites/default/files/Honey-France-Market-Study_ro.pdf. [citat: 20.12.2016]
20. Tratatе Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.18. – Chișinău, Moldpres, 2000, p.410-413.
21. Tratatе Internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol.32. – Chișinău, Moldpres, 2000, p.233.

Prezentat la redacție
la 23 martie 2017

IMPACTUL MIGRAȚIEI ASUPRA SITUAȚIEI DE SECURITATE

Valeriu EFREMOV

Republica Moldova, Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate “Alexandru cel Bun”, catedra Științe Socio-Umanistice

Doctor in filosofie, conferențiar universitar, postdoctorand

Impact of migration on the security situation is the attention of politicians, sociologists and other specialists, given the problems they cause, because in their view migration is a direct threat to the sovereignty and national security. To determine the interdependence between migration and security in the international system is necessary to analyze the extent to which migration has an impact on the countries of origin and countries where migrants are heading.

The tragic events that occurred in recent decades (USA, Spain, London, Beslan, India, Syria, etc.) allow us to advance the hypothesis that there is a link between migration, terrorism and security.

Keywords: migration, immigration, terrorism, security, sovereignty, national security, countries of origin etc

Problematica impactului migrației asupra situației de securitate preocupă la ora actuală savanții din diferite domenii – politologii, sociologii, economiștii și alții care sunt unanimi. În opinia lor migrația este o amenințare directă la suveranitatea și securitatea națională. Pentru a stabili interdependența dintre migrație și securitate în sistemul internațional este necesar să analizăm în ce măsură migrația are impact asupra țărilor de origine și a țărilor în care emigranții se îndreaptă.

Evenimentele tragice care s-au manifestat în ultimele decenii (SUA, Spania, Londra, Beslan, India, Siria etc) [3] ne permit să înaintăm ipoteza că există o legătură între migrație, terorism și securitate.

Imigranți care formează comunități care au la bază persoanele ce vin din statele unde au loc acte de terorism, se manifestă violența și extremismul sunt monitorizați de către statele gazdă. Sociologii supun examinării efectele migrației asupra imigranților și familiilor lor. Sociologii nu trec cu vederea și răspunsul a întrebarea care este efectul migrației asupra statelor care sunt o sursă ale migrației internaționale.

Dna Nazli Choucri, profesor în domeniul științelor politice susține că interdependența dintre migrație și securitate este problematică în condițiile în care acestea sunt concepte subiective, percepția lor depinzând atât de subiectul care definește termenii, cât și de cei care beneficiază de definirea acestor termeni într-un mod anume [6].

În accepțiunea membrului Academiei de Științe Europene dnei Choucri (autoare a peste 120 de lucrări științifice), câteva aspecte ilustrează caracterul subiectiv al definirii termenilor cheie. În domeniul migrației, spre exemplu, acestea sunt: ceea ce observă cineva depinde de modul în care acesta privește procesul; cel care înregistrează definește pe cel înregistrat; ceea ce este înregistrat depinde de cine înregistrează, în ce mod și de ce face aceasta. În domeniul securității, aspectele relevante sunt: securitatea cuiva poate constitui insecuritatea altcuiva; strategiile proiectate pentru a crea securitate pot conduce la accentuarea insecurității; securitatea poate fi un termen obiectiv, dar întrucât ea depinde de cel care analizează starea de securitate, ea devine subiectivă [6].

Un alt autor, Andrea Warnecke, în *The Security - Migration Nexus* menționează că indiferent că vorbim despre migrația legală sau despre cea ilegală, este esențial să precizăm actorul a cărui stare de securitate este afectată. Când ne referim la securitatea imigranților trebuie să avem în vedere condițiile de trai și demnă, precum și nevoile de securitate ale acestora. Situația socială, economică și legală a imigranților care provin din zone de conflict trebuie să constituie un aspect relevant atunci când ne referim la conceptualizarea relației dintre migrație și securitate [1].

Ole Waever și Barry Buzan în *Security: A framework for analysis*, atrag atenția că anterior sosirii în țara gazdă, imigranți s-au confruntat cu insecuritate socială și economică. La nivelul statelor – indiferent că acestea sunt de origine sau de destinație pentru migrație - imigranții pot constitui o amenințare. Fluxurile migraționale pot afecta mai ușor statele care sunt deja vulnerabile (economie neperformantă, coeziune socială slabă, instituții publice nefuncționale, ineficiente sau sistem politic imatur) decât pe cele solide (caracteristicile de mai sus au valori opuse celor înregistrate în cazul statelor considerate vulnerabile) [8].

Iar pentru a înțelege modul în care migrația poate afecta securitatea internă sau externă a statelor, fie ele de origine sau de destinație, trebuie să abordăm toate dimensiunile securității (militară, politică, economică, de mediu și societală) în interdependența și dinamica lor [8].

Deci putem concluziona că imigranții pot avea un impact asupra securității militare a unui stat prin: acțiuni militare care pot genera conflicte între statul de origine și cel de rezidență al imigranților, indiferent că ultimul a oferit sau nu sprijin imigranților în pregătirea și organizarea acelor activități; acțiuni politice prin încercarea imigranților de a convinge autoritățile din statul-gazdă să întreprindă acțiuni directe împotriva țării de origine, cu scopul declarat de a schimba regimul politic în acea țară; instrument politic – imigranții pot servi interesul statului-gazdă de a provoca regimul politic din statul de origine al imigranților. Din perspectivă politică, fenomenul migrației poate afecta statul din interior sau din exterior. Astfel, din interior, statul poate fi amenințat de acțiunile unor grupuri care se simt dezavantajate de politica guvernamentală. Din exterior, sta-

tul poate fi amenințat de migrație ca purtătoare a unei ideologii care se află în divergență cu cea a statului-gazdă. Într-un astfel de context, imigranții pot fi utilizați de statul care îi găzduiește împotriva țării de origine a acestora. Este posibilă și situația inversă, respectiv atunci când imigranții au o altă ideologie decât cea a țării-gazdă, ei pot constitui o amenințare pentru acel stat (se pot implica în activități anti-regim în această țară) [8].

O amenințare politică externă poate deveni, relativ ușor, una internă. Ca răspuns la acțiunile desfășurate de imigranți împotriva regimului politic din țara de origine, aceasta din urmă poate urmări activitățile imigranților pe teritoriul țării de rezidență. Autoritățile din țara de origine ai migranților pot căuta să atragă la cooperare elemente din diaspora care susțin politica lor. Acest lucru echivalează cu internaționalizarea conflictului, adică un conflict între grupări politice care aparțin aceluiași stat, care s-ar fi desfășurat în mod natural pe teritoriul acelui stat, este dus pe teritoriu altui stat. Trebuie precizat că activitățile sau interesele diasporei pot fi în contradicție cu cele ale țării-gazdă. Așadar, diaspora poate fi utilizată ca resursă politică în situații conflictuale. Potrivit unui studiu al Băncii Mondiale, în țările cu conflicte violente, care au populații semnificative în afara teritoriului național, probabilitatea unor conflicte violente este de șase ori mai mare decât în cazul celor care nu au diasporă [5]. Pe de altă parte, diaspora poate constitui o sursă importantă de influență și promovare a intereselor țărilor sursă ale migrației. Yossi Shain, spre exemplu, susține, contrar lui Samuel Huntington, că imigranții și diaspora pot promova interesele SUA, acționând ca ambasadori neoficiali care promovează valorile americane în țările de origine [9].

Amenințările de natură economică vizează vulnerabilitățile de orice fel pe care migrația le induce la nivelul instituțiilor statului sau la nivelul populației. Spre exemplu, afectarea stării de sănătate a populației sau modificarea compoziției demografice a societății pot fi privite ca amenințări la adresa securității statului, din perspectivă economică. Un impact deosebit îl au constrângerile financiare pe care migrația le induce guvernelor statelor receptoare. Mai ales în cazul țărilor în curs de dezvoltare, ca țări de destinație ale migrației internaționale, imigranții induc adesea presiuni semnificative asupra sistemului sanitar sau asupra facilităților de transport, sporind nivelul consumului [7]. Pentru a face față acestui consum suplimentar, statele-gazdă pot spori nivelul taxelor aplicate nativilor. Astfel de măsuri pot atrage însă sentimente ostile din partea nativilor, cu privire la prezența imigranților. Ulterior, ostilitatea socială poate submina coeziunea socio-politică a statului, cu consecințe asupra securității sale. Imigranții pot constitui o amenințare la adresa securității mediului în țările-gazdă prin nerespectarea standardelor de mediu sau prin consumul în exces de resurse (apă, terenuri, energie) generând astfel sentimente ostile din partea populației autohtone, care pot degenera în tensiuni sociale între ei și nativi. Pe termen lung, cel

mai evident efect al migrației îl constituie apariția minorităților entice care pot transforma în timp o societate omogenă într-una multietnică și multiculturală. Migrația constituie o provocare importantă pentru națiunile tradiționale de naționalitate și cetățenie. Totodată, imigranții pot constitui o amenințare la adresa normelor și valorilor sociale, culturale și religioase ale societății gazdă. Cercetările efectuate [4] arată că 76% dintre europeni consideră că un număr mare de imigranți sosiți în țara lor constituie o amenințare importantă sau foarte importantă pentru statele lor. Această percepție își are rădăcinile în creșterea presiunii asupra serviciilor sociale, precum cererea de locuințe mai ieftine sau nevoia de școli bune în zone cu diversitate etnică pronunțată. Aceste preocupări sunt generate de sentimentele de incertitudine și neliniște cu privire la viitor, răspândite în întreaga Europă și care sunt asociate, în mod eronat, migrației. În dorința de a apăra aceste valori, societatea-gazdă poate fi tentată să accentueze diferențele dintre cultura dominantă și culturile minoritare existente în interiorul societății-gazdă. Așa se explică reținerea unor țări față de acceptarea Turciei în UE. Un astfel de scenariu ar face ca Turcia, un stat musulman, să devină cea mai populată țară din Uniune în anul 2016 (cu o populație estimată la 80 de milioane va depăși Germania, a cărei populație, cel mai probabil va înregistra un declin față de momentul actual). Teama că în UE ar putea apărea ghetouri cu imigranți turci, posibile surse ale fundamentalismului islamic, ni se pare totuși exagerată, dacă ținem cont de faptul că imigranții turci s-au integrat bine în societățile europene.

Un alt aspect care vizează relația migrație - securitate este legat de sănătatea populației prin apariția riscului de răspândire a unor boli infecțioase, ca urmare a migrației internaționale în contextul globalizării. Potrivit unui studiu din anul 2000 al Consiliului Național de Informații al SUA, *două milioane* de persoane traversează zilnic granițele naționale (săptămânal, un milion de persoane traversează granițele între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare). Institutul american de medicină semnală că în ultimele două sute de ani distanța medie și viteza călătoriei umane au crescut de 1.000 de ori, dar perioada de incubare pentru bolile infecțioase a rămas aceeași [10]. În contextul globalizării, exacerbarea riscurilor legate de răspândirea bolilor infecțioase are la bază nu doar mobilitatea oamenilor, ci și pe cea a virusilor care provoacă aceste maladii și tendința crescătoare spre bolile cu origine alimentară, ca o consecință a creșterii comerțului cu aceste produse. În concluzie, nici o națiune nu este imună la amenințarea tot mai mare generată de izbucnirea izolată a unei boli infecțioase într-o regiune aparent îndepărtată a lumii. Un raport din anul 2006 al Agenției pentru Protecția Sănătății din Marea Britanie arată că majoritatea imigranților din această țară sunt sănătoși, dar că aceștia sunt mai vulnerabili decât nativii în ceea ce privește bolile infecțioase; circa 70% din cazurile noi diagnosticate cu tuberculoză, HIV sau malarie au fost înregistrate la pacienți născuți în Marea Bri-

tanie [10]. Cercetările efectuate au arătat că în cazul Portugaliei, imigranții din America Latină și Africa au rate ale HIV sau ale tuberculozei mai ridicate decât populația nativă, iar în cazul Greciei, imigranții din Africa de Est au o rată mai ridicată a prezenței virusului HIV [10].

În 2005, circa un sfert dintre cei diagnosticați cu HIV în țările UE erau cetățeni non-UE (cei mai mulți proveneau din Africa sub-Sahariană) și se crede că majoritatea au fost infectați în țara de origine [10].

Vom menționa că există și riscul apariției de noi agenți patogeni în contextul migrației transcontinentale. În acest sens, sunt necesare investigații mai amănunțite care să țină cont și de influența potențială a schimbărilor climatice globale care pot favoriza răspândirea unor boli anterior eradicat pe continentul European (precum malaria) sau care nu au fost depistate anterior aici.

În contextul în care fenomenul migrației poate induce sensibilități politice care pot fi ușor transformate în aspecte conexe cu securitatea, o provocare majoră pentru statele naționale în actualul mediu de securitate internațional globalizat o reprezintă managementul fluxurilor migraționale internaționale. Multe din mecanismele prin care migrația afectează securitatea națională nu sunt noi, dar acțiunea lor se suprapune astăzi altor factori [10].

Menționăm că populația migrantă reprezintă o resursă importantă ce poate fi utilizată de state pentru îmbunătățirea productivității economice; dar ea poate fi implicată în acțiuni de politică externă. Un eșec din partea statelor în mobilizarea acestei resurse se poate transforma într-un succes al unor actori non-statali care promovează violența. Din această perspectivă, provocarea pentru statele lumii constă în adoptarea unei viziuni pe termen lung asupra migrației, care să țină cont de beneficiile multiple pe care acest proces le poate genera. Aspectele de securitate vor juca un rol important în modelarea politicilor legate de migrație în viitor [11].

În contextul actual, caracterizat prin ascensiunea politică a unor partide de extremă dreapta în mai multe țări europene, și în condițiile sporirii inegalităților de pe piața muncii, creșterea semnificației migrației internaționale devine previzibilă. Imigranții din anumite regiuni geografice sau de anumite religii, dar și cei care provin din comunități a căror integrarea socială s-a dovedit dificilă vor continua să fie considerați amenințări potențiale la adresa securității societăților receptoare. Pentru a evita continuarea politicilor populiste în materie de migrație sunt necesare analize realiste, bazate pe date concrete și nu pe supoziții sau abordări teoretice mai mult sau mai puțin validate de practică. Pentru aceasta este necesar să se înțeleagă faptul că migrația nu provoacă în mod direct conflicte, dar, în anumite circumstanțe, conflicte latente sau înghețate pot fi stimulate și declanșate de imigranți. În viitor, argumentele legate de securitate vor cântări tot mai greu în prevenirea unor situații conflictuale induse de migrație, putându-se concretiza în operațiuni militare de menținere sau de impunere a păcii în regi-

unile de origine ale migrației internaționale. Pentru a se evita adoptarea unor decizii greșite, legătura dintre migrație și securitate trebuie atent examinată. Sub acest aspect, numai un dialog permanent și onest întrețările de origine, cele de destinație și comunitățile de imigranți, poate preveni transformarea imigranților într-o amenințare la adresa securității statului-gazdă. Departe de a consolida securitatea statelor, politicile actuale în domeniul migrației provoacă insecuritate atât pentru imigranți, cât și pentru nativii societăților receptoare. Insecuritatea imigranților se înrăutățește odată cu controlul mai strict al frontierelor, în timp ce insecuritatea nativilor crește pe măsură ce statele eșuează în implementarea eficientă a măsurilor care vizează controlul mai strict al frontierelor la costuri rezonabile. Mai mult, eșecul aparatului de securitate intern al statelor, în controlul imigrației ilegale induce riscuri de securitate atât pentru imigranți (evidente mai ales în privința abuzurilor și exploatării la care aceștia sunt supuși pe piața muncii), cât și pentru populația nativă care nu se mai simte astfel în siguranță în propria țară [11].

Bibliografie

1. Warnecke A. The Security-Migration Nexus, B.I.C.C.Bulletin, nr.45, ianuarie-martie 2008, <http://www.bicc.de/publications/bulletin/bulletin45.pdf>. (vizitat 15.02.2017)
2. European Academies, Science Advisory Council, Impact of migration on infectious diseases in Europe, http://www.leopoldina-halle.de/cms/fileadmin/user_upload/leopoldina_downloads/easac-migration-statement.pdf. (vizitat 15.02.2017)
3. <http://fb.ru/article/227106/samyiy-krupnyiy-v-mire-terakt-v-istorii-spisok-opisanie-i-interesnyie-faktyi>
4. Canoy M., Beutin R., Horvath A., Hubert A., Lerais F., Smith P., Sochacki M. Migration and public perception, Bureau of European Policy Advisers (BEPA) European Commission, http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/publications/docs/bepa_migration_final_09_10_006_en.pdf (vizitat 14.02.2017)
5. Migration and Security Risks: Transnationalized Conflicts, Organized Crime and International Terrorism, www.bicc.de/publications/briefs/brief36/brief36.pdf.
6. The Security-Migration Nexus Challenges and Opportunities of African Migration to EU Countries (vizitat 11.02.2016)
7. Choucri N. Migration and Security: Some Key Linkages. // Journal of International Affairs, vol.56:1, 2002, p.98-122.
8. Heisler O.M., Layton-Henry Z. Migration and the Links Between Social and Societal Security. // Weaver O., Buzan B., Kelstrup M., Lemaitre P.

- (eds.) Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe. - New York, St. Martin's Press, 1993.
9. Waever O., Buzan B. Security: A framework for analysis. 1998, <https://yandex.ru/yandsearch?text=Ole%20Waever%2C%20Barry%20Buzan%2C&lr=10313&clid=2274396-206>. (vizitat 15.02.2017)
 10. The Security-Enhancing Dimensions of International Migration Flows, www.bicc.de/publications/briefs/brief36/brief36.pdf (vizitat 14.02.2017).
 11. The Security-Enhancing Dimensions of International Migration Flows, <http://www.thechicagocouncil.org/User-Files/File/Conferences/Atlantic%20Conference%202007/Adamson-Migration%20and%20Security%20--Seville2007.pdf> (vizitat 16.02.2017)
 12. Stoica I. Migrația internațională și securitatea – noi provocări. // Infosfera: Revista de Studii de Securitate și informații pentru Apărare, nr.1, 2010. pp.51-54.

Prezentat la redacție
la 23 martie 2017

ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ МОЛДО-РОССИЙСКИХ ОТНОШЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ ПРОЦЕССОВ ЕВРОПЕЙСКОЙ И ЕВРАЗИЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Анатолий ТКАЧ

Республика Молдова, Кишинёв, Молдавский государственный Университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, докторская школа социальных наук.

Магистр политических наук, докторант

The article analyzes approaches to the study of Moldova-Russian relations in the context of the processes of European and Eurasian integration. The diversity of approaches in the study of the nature and prospects of Moldova-Russian relations in the context of integration processes offered by Western researchers and specialists from the post-Soviet space demonstrates a significant potential, both for common interests in bilateral relations and for the existing contradictions between Moldova and Russia. The influence on character and dynamics Moldova-Russian relations are provided by the format of cooperation between the Russian Federation and the European Union.

Keywords: Republic of Moldova, the Russian Federation, the Moldova-Russian relations, foreign policy, the European Union, the Eurasian Union, regional security, Transnistria, geopolitical interests.

Двусторонние отношения между Республикой Молдова и Российской Федерацией на протяжении долгого времени были и продолжают оставаться предметом многочисленных дискуссии и исследований. Особенный интерес к молдо-российским отношениям проявился в контексте современных интеграционных процессов. Для более глубокого и содержательного понимания отношений между Республикой Молдова и Российской Федерацией через призму внешней политики, предлагается синтез ряда исследований и взглядов, касающихся основных аспектов двусторонних отношений. Как и многие другие области научного исследования, проблема молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции анализируется в рамках международных исследований, и в Республике Молдова. Данное исследование включает в себя различные подходы и взгляды иностранных и национальных специалистов, с целью выявления основных аспектов двусторонних отношений между Республикой Молдова и Российской Федерацией.

Зарубежные исследования молдо-российских отношений представлены многочисленными работами и постоянно пополняются. Интерес западных специалистов обусловлен контекстом двусторонних отношений в ра-

мках интеграционных процессов и их влиянием на характер молдо-российских отношений в условиях геополитических трансформации на постсоветском пространстве.

Потенциал молдо-российских отношений в контексте европеизации Республики Молдова и перспектив формирования диалога между Россией и Европейским Союзом в современных реалиях анализируют в своей работе Ф.Северинов, Т.Тогт, У.Зверс. Геополитический интерес Российской Федерации в Восточной Европе и в частности в Республике Молдова, с одной стороны, и политическое влияние и интересы Европейского Союза в Молдове, с другой, предоставляют возможность формирования плацдарма в Молдове для прагматичного сотрудничества Европейского Союза с Российской Федерацией в так называемом «совместном соседстве». В условиях политического влияния Европейского Союза на формирование и поддержание проевропейских сил на современном этапе и геополитического противостояния, консолидируются пророссийские силы, и растет количество сторонников евразийской интеграции в Молдове. По мнению авторов, при наличии политической воли молдавского руководства прагматичное сотрудничество Республики Молдова с Российской Федерацией и Европейским Союзом могут создать новый формат трехстороннего диалога. В случае своевременного и надлежащим образом использованного благоприятного для Молдовы геополитического контекста, подобный формат «общего соседства» может стать успешной моделью для совместного сотрудничества ЕС и России в других странах на постсоветском пространстве. Для Молдовы трехсторонний диалог предоставил бы перспективы укрепления сотрудничества с Россией и евразийским интеграционным проектом при сохранении отношений с ЕС с учетом интересов всех сторон [12, с.25-27].

Особенности двустороннего диалога Республики Молдова и Российской Федерации через призму Европейской политики соседства и «стратегического партнерства» Европейского Союза и России анализирует Д.Линч. Исторический контекст молдо-российских отношений, в рамках которого Молдова в советский период была стратегическим форпостом России и на современном этапе представляет геополитический интерес, экономические связи и роль Российской Федерации - главного посредника в разрешении приднестровского конфликта, характеризует Россию, как ключевого партнера Молдовы. Россия руководствуется своими интересами в двусторонних отношениях с Молдовой, в том числе геополитическими. Реализация интересов Европейского Союза через Европейскую политику соседства в Молдове сталкивается с интересами России в данном регионе и формирует конфронтационный потенциал. Выстраивание полноценного и всеобъемлющего диалога между Молдовой и Россией с учетом

интересов сторон создаст позитивный прецедент для налаживания стратегического сотрудничества между Европейским Союзом и Российской Федерацией. Подобного рода сотрудничество в сопредельных странах, как Молдова, требует компромиссных решений от всех сторон, и способны привести к формированию нового европейского порядка и отвечают интересам европейской безопасности [8, с.7-10].

Отличительной чертой двусторонних отношений Республики Молдова и Российской Федерации, по мнению М.Крандала является характер молдавского суверенитета в понимании классической Вестфальской концепции суверенитета. Связывает это автор с неопределенным статусом Приднестровья, как части молдавского государства и поддержкой, которую оказывает Россия приднестровскому режиму, одновременно играя роль основного посредника в разрешении конфликта [4, с.7-8]. Анализ М.Крандала дополняет теория Д.Лейка об иерархии международных отношений. Аспекты безопасности и экономической политики в молдо-российских отношениях являются основой и характеризуют высокий уровень иерархических отношений между странами. Укрепление суверенитета и территориальной целостности, а так же экономической и энергетической безопасности Молдовы зависят от России в иерархии двусторонних отношений. От дальнейшего выстраивания двусторонних отношений в этой иерархии зависит способность Республики Молдова укреплять суверенитет и реализовывать внешнеполитические интересы в интеграционных проектах [7, с.3-6].

Идея взаимосвязи процессов демократизации Республики Молдова посредством продвижения Европейским Союзом Европейской политики соседства, программы «Восточное партнерство» и подписание Соглашения об ассоциации и их влияния на характер молдо-российских отношений анализирует в работе Н.Медико. Рост напряженности между Россией и Европейским Союзом и столкновение интересов в регионе создает конфронтационный потенциал и проецируется на внутrigосударственный раскол, который отражается в проевропейской и пророссийской ориентации в Республике Молдова. Внутриполитический раскол напрямую связан с внешним влиянием. Европейский Союз оказывает влияние через свои программы, в ответ на это Российская Федерация использует потенциал торгово-экономического, гуманитарного влияния и своей роли в разрешении приднестровского конфликта. Обе стороны усугубляют существующие проблемы государственности. Несогласованность позиции и интересов России и Европейского Союза и ухудшение молдо-российских отношений способны спровоцировать нестабильность в регионе Восточного партнерства [10, с.25-29].

В этом же геополитическом контексте рассматривает отношения Молдовы и России в своем исследовании В.Анри. Во многом молдо-российские отношения зависят от реализации и защиты интересов Российской Федерации в регионе, однако на внутривнутриполитическом уровне это дает повод для спекуляций и обвинений проевропейскими силами во всех внутривнутриполитических и внешнеполитических проблемах страны в чрезмерном давлении и участии России в делах Молдовы. Нагнетание руководством Молдовы геополитического противостояния внутри страны маскирует более важную проблему молдавской идентичности. Приход к власти путем всенародного голосования пророссийски настроенного президента Молдовы и выстраивание конструктивного и прагматичного молдо-российского сотрудничества не повернет вспять процесс европейской интеграции, а позволит Республике Молдова в условиях конфронтации Запада с Россией, избежать эффекта «геополитической гильотины» [6, с.11-13].

С учетом современной геополитической конъюнктуры состояние и развитие молдо-российских отношений во многом зависит и определяется на современном этапе, и будет определяться в обозримом будущем форматом отношений между Российской Федерацией и Европейским Союзом. Усиление конфронтационного потенциала между Россией и ЕС влияет на отношения между Молдовой и Россией. Исследователь Ф.Парментье в сложившихся условиях рассматривает следующие модели развития для Республики Молдова и восточных партнеров ЕС.

- «Трансформация европейской модели» в регионе, посредством внутривнутриполитических преобразований в Республике Молдова и трехстороннего сотрудничества включая ЕС и Россию.

- «Европейская геополитика», включающая решительные действия в регионе при поддержке США, противостоящие геополитическим интересам России и ведущие к конфронтации.

- «Клешни Евразийского союза». Геополитические интересы Российской Федерации, реализуемые в странах Восточного партнерства посредством развития евразийского интеграционного проекта, негативно влияют на европейский проект и на внутреннюю стабильность в Молдове.

- «Суверенное соседство», выстраивание собственной политики, избегая перегибов в сторону западной или восточной интеграции, что позволит миновать внешнеполитический дисбаланс в краткосрочной перспективе, но станет источником нестабильности в ближайшем будущем.

- «Малая постсоветская игра», которая станет частью большой геополитической стратегии Российской Федерации по контролю над Евразией, спровоцировав жесткое противостояние Запада и России, в которое будет вовлечена Молдова.

- «Финляндизация», договоренности между Россией и Европейским Союзом об определении «красных линий» в вопросах пересекающихся интересов в регионе и исключение сближение Молдовы и восточных партнеров с НАТО для нейтрализации потенциальных конфронтационных рисков [11, с.9-12].

Анализ внешней политики Республики Молдова и молдо-российских отношений, который представляет А.Бон, акцентирует внимание на переломном моменте в двусторонних отношениях, связанным с провалом подписания «Меморандума Козака» и активизацией проевропейской политики Молдовы. Внешнеполитический разворот активизировал присутствие Румынии во внутренней и внешней политике Республики Молдова. Следствием изменения внешнеполитического курса и игнорирования интересов Российской Федерации стало применения экономического давления и первый существенный этап охлаждения двусторонних отношений [1, с.33-37].

Интерес к двусторонним отношениям Республики Молдова и Российской Федерации со стороны США в контексте географического расположения Молдовы на границе Европейского Союза и НАТО с одной стороны и Украины с другой, анализирует С.Уорелл. По мнению автора, стремление России распространить свою гегемонию на Молдову, используя разные методы: присутствие ограниченного военного контингента в Приднестровье, экономические и энергетические рычаги давления, спровоцировали политическую и экономическую нестабильность и превратили Молдову в источник угрозы, вызвав озабоченность США. Поддержка Приднестровья, Гагаузии и пророссийской оппозиции, а так же торгово-экономические ограничения являются частью тактики Российской Федерации по подрыву политической стабильности и территориальной целостности Республики Молдова, которую Россия может применить в противостоянии с Европейским Союзом и США в регионе на современном этапе [13, с.5-10].

В этом контексте заслуживает внимания работа Ж-Ф.Древе. Ограниченный военный российский контингент в Приднестровье является фактором сдерживания от геополитического вызова, проявляющегося в расширении НАТО на восток, не смотря на официальный нейтралитет Молдовы. Одним из инструментов лоббирования российских интересов в двусторонних отношениях, является русскоязычное меньшинство и русофильские настроения в Приднестровье, через которые оказывается влияние на внутриполитические процессы. В то время как граждане Республики Молдова приобретают румынское гражданство, следовательно, становятся гражданами Европейского Союза, возникает необходимость поиска компромисса между ЕС и Россией [5, с.55-56].

Для российских исследователей и специалистов с постсоветского пространства молдо-российские отношения в контексте процессов европейской и евразийской интеграции занимают особое место и стали предметом многочисленных исследований в последние годы, в которых анализируются разные аспекты двусторонних отношений и интересы региональных акторов и мировых держав.

Особый интерес представляет анализ молдо-российских отношений через призму геополитического разлома. И.Селиванова анализирует молдо-российские отношения в контексте открытого противостояния евразийской интеграции европейскому интеграционному проекту. По мнению исследователя, линия демаркации геополитического разлома, на которой сталкиваются интересы Российской Федерации и Запада на современном этапе проходит по Днестру, а не вдоль Карпат, вопреки предположению, выдвинутому Хантингтоном. В результате противостояния, уровень требований по стандартам демократизации и имплементации реформ в Республике Молдова со стороны Европейского Союза значительно ослаб, сделав политическое руководство страны более лояльным и уступчивым, пренебрегая интересами на Востоке и сотрудничеством с Россией.

Автор полагает, что кризис на Украине и внешнеполитическое сближение Молдовы с Европейским Союзом, а так же с его позицией по отношению к причинам украинского кризиса негативно отразились на двусторонних отношениях. Ограничения на экспорт молдавской продукции в Российскую Федерацию стали ответом на введенные молдавским руководством персональные санкции в отношении российских политиков и чиновников. В этих условиях, негативные последствия охлаждения молдо-российских отношений вынуждают стороны пересмотреть двусторонние отношения в поисках компромисса и их продуктивного развития. При этом, не противопоставляя их современному внешнеполитическому курсу европейской интеграции, но и развивая качественно новое сотрудничество с Российской Федерацией и интеграционными объединениями на Востоке, конкурирующими с Европейским Союзом [20, с.64-68].

В продолжение идей геополитического противостояния Европейского Союза и Российской Федерации на постсоветском пространстве анализирует молдо-российские отношения А.Шевченко. Особое внимание автор уделяет попыткам Европейского Союза укрепить свое влияние в странах СНГ, не координируя свои действия с Россией и игнорируя факт того, что Российская Федерация руководствуется своими интересами в этих странах. Результатом проводимой Европейским Союзом политики в отношении Республики Молдова стали политическая и экономическая нестабильность [23, с.114-115]. По мнению автора, на молдо-российские отношения повлиял ни сам факт подписания Республикой Молдова Соглашения об

ассоциации с Европейским Союзом, а пренебрежение последствиями несоординированных внешнеэкономических шагов и игнорирование интересов Российской Федерации, как основного торгово-экономического партнера, повлиявшими на характер двусторонних отношений во всех ключевых для Молдовы сферах сотрудничества. В этих условиях возникла необходимость существенного пересмотра содержания и характера молдо-российских отношений в современных геополитических реалиях с учетом обеспечения интересов Российской Федерации и поиска новых путей развития двустороннего сотрудничества [23, с.133].

Глубокий анализ двусторонних отношений Республики Молдова и Российской Федерации, их состояние и перспективы развития в контексте меняющихся геополитических приоритетов, в своей диссертации представила Л.Брысякина. Автор акцентирует внимание на процессе расширения Европейского Союза и НАТО, в результате чего актуализировалась угроза безопасности на границах ЕС, исходящая от неразрешенного приднестровского конфликта. Одним из факторов влияния на молдо-российские отношения является способность сотрудничать и выстраивать общее видение процесса урегулирования приднестровского конфликта. Двусторонние шаги предусматривают для российской стороны принятие мер по недопущению окончательного ухода Приднестровья в российское цивилизационное поле. Республике Молдова в данном контексте необходимо пересмотреть свое отношение к ограниченному российскому военному контингенту, расположенному в Приднестровье. Через укрепление молдо-российских отношений возможно углубление сотрудничества между двумя берегами Днестра во всех жизненно важных сферах и укрепление стабильности в регионе, что является необходимым, по мнению автора, и для Молдовы и для России в условиях меняющихся геополитических приоритетов. Нестабильный характер двусторонних отношений влияет на уровень конфликтности в регионе, а прагматичный и долгосрочный характер связей способствует реализации интересов Молдовы и России, а так же учет этих интересов со стороны мировых и региональных держав и международных организаций [14, с.173-176].

Идеи Л.Брысякиной поддержаны исследователем В.Огневой. Автор рассматривает современные молдо-российские отношения в контексте европейских процессов и их влияния на региональную стабильность. Выстраивание стратегического партнерства Молдовы с Россией способно повлиять на плодотворный характер политического диалога Российской Федерации с Европейским Союзом [19, с.5].

В.Цветков анализирует в своей работе идею цивилизационного единства, как основу двусторонних отношений между Республикой Молдова и Российской Федерацией базирующуюся на культурных, языковых связях и

межличностных контактах представителей русскоязычной диаспоры. Российская Федерация обладает геополитическим преимуществом на постсоветском пространстве, опираясь на фактор цивилизационного единства во внешнеполитических связях с Республикой Молдовой. В этом контексте на характер молдо-российских отношений повлияли всплески национализма на заре становления независимости и периодическое апеллирование к националистическим лозунгам, ряда политических представителей на современном этапе. Молдова в рамках двустороннего сотрудничества руководствовалась политическими и экономическими выгодами, балансируя между Россией и СНГ с одной стороны и Европейским Союзом с другой. Представляя сферу исключительных интересов Российской Федерации, постсоветское пространство для Запада является полигоном противостояния, цель которого сформировать «санитарный кордон» вокруг Российской Федерации. Инструментом противостояния стал проект «Восточное партнерство», как продолжение расширения ЕС и НАТО на Восток с целью освоения постсоветского пространства [22, с.52-61].

Молдо-российские отношения в контексте интеграционных процессов стали частью объединенного исследования авторов Е.Винокурова, С.Кулика, А.Спартака. После подписания Молдовой Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом значительно выросли риски ухудшения двусторонних отношений Молдовы с Россией. Рискам подверглись наиболее чувствительные и значимые для Молдовы сферы: экспортные поставки, денежные поступления от мигрантов, территориальные проблемы, связанные с отказом от участия Приднестровья в переговорном процессе по подписанию Соглашения об ассоциации и позицией Гагаузии. В этих условиях, Европейский Союз вынужден принять на себя груз ответственности за дестабилизацию политической и экономической ситуации в Молдове в результате ухудшения молдо-российских отношений. Необходимыми мера станут дополнительные расходы, которыми Европейский Союз не располагает по причине преодоления внутриевропейских кризисных явлений, что в конечном итоге ставит под угрозу реализацию европейского проекта в Молдове [16, с.162-163].

По мнению Е.Щепина основой успеха реализации геополитических интересов Российской Федерации в бывших советских республиках на современном этапе является комбинация дипломатической и военно-политической стратегии. Восточноевропейское направление этой стратегии включает Республику Молдова и представляется наиболее важным для России в силу столкновения в этой географической точке геополитических интересов Российской Федерации и НАТО. Республика Молдова являясь небольшим государством, не представляет особого геополитического интереса по сравнению с Белоруссией и Украиной, однако на Западе госуда-

рство граничит с Румынией, страной-членом НАТО, политическое руководство которой неоднократно призывало к объединению Молдовы с Румынией. Российское политическое руководство понимает, что объединение маловероятно, однако подобного рода риторика со стороны государства-члена НАТО стала методом давления на руководство Республики Молдова и негативного влияния на характер молдо-российских отношений. Сближение Молдовы с НАТО и присутствие в Приднестровье оперативной группы российских войск провоцирует конфликтный потенциал [24, с.39-41].

Недостаточное использование Российской Федерацией внешнеполитических инструментов в молдо-российских отношениях аргументирует в своей работе А.Макарычев. По мнению автора, дефицит мягкой силы, в качестве внешнеполитического инструмента России, искаженное восприятие этого инструмента и несоответствие ожиданиям молдавской политической элиты от реализации этого инструмента усиливает ощущение неэффективного использования данного ресурса. Как следствие, Российской Федерации достаточно сложно продвигать долгосрочную и привлекательную концепцию интеграции на постсоветском пространстве, конкурентоспособную с моделью Европейского Союза. Россия рассматривает европейскую интеграцию Молдову в качестве идеологического предвзятого выбора, оценивая свою политику как прагматичную. Однако этот прагматизм может быть легко интерпретирован в геополитический контекст, препятствуя формированию концептуальных основ для решения проблем, с которыми Российская Федерация сталкивается в странах, расположенных на границе с ЕС. Общий исторический контекст молдо-российских отношений является не достаточным в современных условиях для решения общих проблем и выстраивания полноценных двусторонних отношений [9, с.4].

Руководитель молдавского центра стратегического анализа и прогноза EST-VEST С.Назария, анализируя характер внешней политики Республики Молдова в контексте дилеммы внешнеполитического выбора Восток - Запад или многовекторности, апеллирует к жизненно важным ориентирам внешней политики Молдовы с точки зрения политического реализма и государственного прагматизма. По мнению автора, Российская Федерация является основным стратегическим партнером Республики Молдова, а в современных геополитических условиях оптимальных внешнеполитическим курсом остается интеграция в Европейский Союз. При этом процесс интеграции не должен и не может противоречить развитию стратегического партнерства с Россией по ряду причин.

Во-первых, приобретенный опыт и навыки в процессе европейской интеграции позволили бы усовершенствовать законодательную базу и приблизить ее к уровню стран ЕС, повысив конкурентоспособность Республики Молдова. Во-вторых, отдаление от Российской Федерации в пользу

европейской интеграции и пренебрежение потенциалом молдо-российских отношений способно негативно повлиять на энергетическую безопасность, торгово-экономические отношения, процесс разрешения приднестровского конфликта и гуманитарные аспекты двусторонних отношений, касающиеся положению молдавских трудовых мигрантов в России. С другой стороны автор полагает, что развитие и укрепление стратегического партнерства с Российской Федерацией и со странами СНГ в целом не должны противоречить интересам развития отношений Молдовы с другими странами и процессу европейской интеграции [18, с.209-210].

Интересным представляется анализ молдо-российских отношений в контексте добрососедства, представленный Т.Турко. Рассматривая добрососедство как «особый характер отношений между государствами, направленный на взаимное сотрудничество акторов, близких по геополитическому полю», полагает, что сотрудничество Республики Молдова с Российской Федерацией в частности и СНГ в целом и продолжение курса европейской интеграции представляет эффективный формат региональной политики в современных условиях, отвечающий национальным интересам Молдовы. Автор полагает что, не смотря на трудности в молдо-российских отношениях, Российская Федерация является ключевым партнером в торгово-экономической, политической и гуманитарной сферах сотрудничества, а процесс европейской интеграции не противоречит развитию сотрудничества с Россией и странами СНГ. В сформировавшемся треугольнике «Молдова – ЕС – Россия» Республика Молдова должна придерживаться системы последовательной реализации национальных интересов, среди которых сохранение суверенитета и целостности государства, экономическое развитие и прагматичная внешняя политика [21, с.201]. В таких условиях, молдо-российские отношения и сотрудничество Молдовы в рамках СНГ могут перейти на новый уровень сотрудничества при условии сохранения принципов добрососедства, равноправия и уважения национальных интересов сторон [21, с.189].

И.Букатару анализирует молдо-российские отношения сквозь призму геополитического и экономического факторов. Геополитические интересы Российской Федерации обусловлены лидерской ролью и задачами, которые государство реализует на постсоветском пространстве. В Республике Молдова геополитический контроль осуществляется посредством участия Российской Федерации в процессе разрешения приднестровского конфликта и оказания помощи Приднестровской Молдавской Республике, поддерживая реализацию стратегических целей в данном регионе. Не смотря на не стабильный характер молдо-российских отношений в торгово-экономической сфере, Российская Федерация остается приоритетным партнером, что является ещё одним из ключевых факторов двусторонних отношений.

По мнению исследователя, сотрудничество Республики Молдова с Российской Федерацией и новым интеграционным проектом на постсоветском пространстве, сохраняя внешнеполитический вектор европейской интеграции, позволит по новому подойти к процессу разрешения приднестровского конфликта в меняющихся геополитических условиях [15, с.179-182].

Важной составляющей молдо-российских отношений на протяжении всего периода двухстороннего сотрудничества является участие и роль Российской Федерации в переговорном процессе по урегулированию приднестровского конфликта. Рядом экспертов военное присутствие Российской Федерации на территории Республики Молдова рассматривается, как потенциальная возможность осуществлять свое влияние в данном регионе в собственных геостратегических интересах. В работе «Внешняя политика Республики Молдова в контексте интеграционных процессов: интересы и приоритеты» исследователь С.Чеботарь обращает особое внимание на две проблемы, значительно повлиявшие на характер молдо-российских отношений: незаконное военное присутствие российского военного контингента и приднестровский конфликт. При этом стратегическая значимость Молдовы в случае возникновения конфликта между Россией и НАТО с точки зрения военного присутствия ограниченного контингента российских войск не велика, в виду отсутствия развитой военной инфраструктуры. В этих условиях интерес Российской Федерации по отношению к Республике Молдова может быть обусловлен возможностью контролировать соседнюю Румынию – члена НАТО и стремящуюся вступить в североатлантический альянс Украину, используя все внешнеполитические инструменты в двусторонних отношениях [2, с.89-90].

Анализируя молдо-российские отношения, В.Кирилэ акцентирует внимание на необходимости выстраивания и развития утилитарных партнерских отношений с Российской Федерацией в областях, представляющих общий интерес: экономика, торговля, энергетика, региональная безопасность и культурно-гуманитарное взаимодействие. Автор полагает, что причина нестабильного характера двусторонних отношений на протяжении многих лет заключается в разных взглядах по вопросам внутренней и внешней политики и отсутствии четко сформулированной Молдовой концепции стратегического партнерства с Российской Федерацией одного из ключевых партнеров в политической и экономической сферах. Формирование прагматичного стратегического партнерства, предсказуемая политика по отношению к Российской Федерации сыграли бы конструктивную роль в современной парадигме развития Республики Молдова, содействуя европейской интеграции, проведению реформ и модернизации страны. Отсутствие конструктивного сотрудничества и полноценного диалога в современных реалиях с Россией, в областях, представляющих общий инте-

рес, приведет к неизбежной конфронтации двух интеграционных проектов Европейского Союза и Евразийского Союза на территории Республики Молдова с непредвиденными и тяжелыми политическими и экономическими последствиями для государства [3, с.11-12].

В своем подходе к исследованию молдо-российских отношений в контексте интеграционных процессов, Ю.Горинчой делает акцент на приднестровской проблеме, как факторе, влияющем на формирование внешнеполитических приоритетов Республики Молдова в рамках интеграционных процессов. В этих условиях автор подчеркивает необходимость формирования новой модели сотрудничества между Республикой Молдова и Российской Федерацией, которая носила бы стабильный и прагматичный характер. Необходимость нового формата двусторонних отношений обусловлена сложным и все менее предсказуемым характером системы международных отношений на современном этапе, требующем гибкости и более глубокой степени сотрудничества сторон [17, с.203-204].

Разнообразие подходов в исследовании характера и перспектив молдо-российских отношений в контексте процессов интеграции, предлагаемых западными исследователями и специалистами с постсоветского пространства, демонстрирует значительный потенциал, как общих интересов в двусторонних отношениях, так и существующих противоречий между Молдовой и Россией. На передний план выступают аспекты безопасности и экономического сотрудничества Республики Молдова и Российской Федерации как основа двустороннего диалога с высоким уровнем иерархичности отношений между странами, в условиях требующих укрепления молдавского суверенитета и территориальной целостности. Решение данной проблемы кроется в способности Республики Молдова наладить конструктивный диалог и прагматичное сотрудничество с Российской Федерацией, при условии сохранения внешнеполитического евроинтеграционного вектора Молдовы.

Посредством укрепления молдо-российских отношений возможно углубление сотрудничества между двумя берегами Днестра во всех жизненно важных сферах и укрепление стабильности в регионе, что является необходимым как для Молдовы, так и для России в условиях меняющихся геополитических приоритетов. Нестабильный характер двусторонних отношений влияет на уровень конфликтности в регионе, а прагматичный и долгосрочный характер связей способствует реализации интересов Молдовы и России, а так же учет этих интересов со стороны мировых и региональных держав и международных организаций.

Значительное влияние на характер и динамику молдо-российских отношений оказывает формат сотрудничества Российской Федерации и Европейского Союза. Рост конфронтационного потенциала между Россией и

ЕС приводит к противостоянию евразийской интеграции европейскому интеграционному проекту и оказывает негативное воздействие на молдо-русские отношения. Своевременное и надлежащим образом использование благоприятного для Молдовы геополитического контекста и развитие формата «общего соседства» может стать успешной моделью для совместного сотрудничества ЕС и России в других странах на постсоветском пространстве. Для Молдовы трехсторонний диалог предоставил бы перспективы укрепления сотрудничества с Россией и евразийским интеграционным проектом при сохранении отношений с ЕС с учетом интересов всех сторон.

Библиография

1. Bon A. Moldavie 2007. Toujours sous perfusion. // Le Courrier des pays de l'Est. La Russie et les autres pays de la CEI en 2007. La Documentation française, 2008.
2. Cebotari S. Politica externa a Republicii Moldova in contextul proceselor integrationiste: interese si prioritati. Teza de doctor în politologie. – Chisinau, 2007.
3. Chirila V. Why a Strategic Partnership between Moldova and Russia Is Not a Realistic Option? // Foreign Policy Association Republic of Moldova, January 2013.
4. Crandall M. Hierarchy in Moldova-Russia Relations: the Transnistrian Effect. // Studies of Transition States and Societies. Vol.4, Issue 1, 2012.
5. Drevet J-F. La Moldavie à la porte de l'Europe. // Tribune Européenne. Revue Futuribles №356, Oct. 2009, p.51-56
6. Henry V. La Moldavie, un peuple en otage. // Les Notes de l'IRIS. Institut de Relation Internationales et Strategique. Avril 2016.
7. Lake D. Hierarchy in International Relations: Authority, Sovereignty, and the New Structure of World Politics. // Annual Meeting of the Political Science Association. - Chicago, Sept 2004.
8. Lynch D. Voisinage commun ou nouvelle ligne de front? Le carrefour de la Moldavie. // Institut français des relations internationales. Russie. Cei. Visions, №2, avril 2005.
9. Makarychev A. Russia's Moldova Policy. Soft Power at the Service of Realpolitik? // Ponars Eurasia Policy Memo №94, March 2010.
10. Medico N. A Black Knight in the Eastern Neighbourhood? Russia and EU Democracy Promotion in Armenia and Moldova. // College of Europe. EU Diplomacy Paper, July 2014.
11. Parmentier F. Quelle place pour l'Union européenne à l'Est? Elements de prospective sur le Partenariat oriental. // La Fondation progressiste Terra Nova Note, Juillet 2014.

12. Saverio F., Togt T., Zweers W. The Europeanisation of Moldova: Is the EU on the Right Track? // Clingendael Report. Netherlands Institute of International Relations. Hague, July 2016.
13. Woehrel S. Moldova: Background and U.S. Policy. // Congressional Research Service Report. April 2014.
14. Брысякина Л. Межгосударственные отношения Российской Федерации и Республики Молдова: современное состояние и перспективы развития. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук. - Москва, 2008.
15. Букатару И. Роль Российской Федерации в урегулировании приднестровского конфликта. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), 2014, №1 (LXIV), с.176-182
16. Винокуров Е., Кулик С., Спартак А. Экономические риски для Молдовы. По следам ухудшения экономических отношений с Россией и Таможенным союзом. // Конфликт двух интеграций. - Москва, «Экон-Ин-форм», 2015, с.159-179
17. Горинчой Ю. Меняющиеся геополитические приоритеты в трансформирующемся мире. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), 2014, №1 (LXIV), с.200-207
18. Назария С. Характер внешней политики Республики Молдова: дилемма «East-West» или многовекторность? // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), 2014, nr.1 (LXIV), с.207-213
19. Огнева В., Брысякина Л. Россия и Молдова в поиске оптимального формата сотрудничества. // Научные ведомости БГУ. Серия: история политология. Выпуск №7 (102), том 18, 2011.
20. Селиванова И. Внешняя политика Молдавии. // Внешняя политика новых независимых государств: Сборник. Институт Экономики РАН. - Москва, 2015, с.34-69
21. Турко Т. Молдо-российские отношения в контексте добрососедства. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiza politica), 2012, №2 (LVII), с.183-202
22. Цветков В. Место и роль России на постсоветском пространстве. // Пространственная экономика, №1, 2011, с.49-66
23. Шевченко А. Торгово-экономические связи России с Молдавией: состояние и перспективы. // Проблемы национальной стратегии. №4, (31), 2015, с.114-137
24. Щепин Е. Столкновение геополитических интересов НАТО и России на постсоветском пространстве. // Геополитика постсоветского пространства: материалы всероссийской Научно-практической конференции. - Екатеринбург, 2013, с.36-50

Представлена в редакцию 24 марта 2016 года

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2(LXXVII), 2017

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 24.05.2017. Formatul 70x100¹/₁₆.

Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.

Tirajul 200 ex.